

IZVJEŠTAJ O RAZVOJU FEDERACIJE BIH 2015

Sadržaj

Sažetak	4
Pregled preporuka	11
Makro stabilnost	16
Bruto domaći proizvod	16
Industrija	18
Vanjska trgovina	20
Javne finansije	23
Izvršenje budžeta FBiH	26
Direktni i indirektni porezi	28
Javni dug	31
Razvoj finansijskog tržišta	33
Cijene	36
Plaće	38
Konkurentnost	41
Klasteri	45
Kompetentnost ljudskih resursa	46
Naučno-tehnološka i poslovna infrastruktura	50
Jedinstven ekonomski prostor	52
Zapošljavanje	54
Funkcionisanje tržišta rada i aktivne mjere zapošljavanja	59
Poboljšanje vještina na tržištu rada, strukovnog obrazovanja i treninga	67
Razvoj malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta	68
Održivi razvoj	72
Poljoprivreda, proizvodnja hrane i ruralni razvoj	72
Ekologija, energija i obnovljivi izvori energije	77
Transport i komunikacije	81
Socijalna uključenost	87
Socijalna politika u funkciji zapošljavanja	92
Položaj porodica sa djecom	97
Obrazovanje	104
Zdravstvena zaštita	117
Penziona politika	140
Položaj osoba sa invaliditetom	144

Uvod

U skladu sa evropskom praksom, Federalni zavod za programiranje razvoja je 2011. godine počeo raditi Izvještaj o razvoju Federacije Bosne i Hercegovine.

Ovo je peti po redu izvještaj koji je pripremljen sa ciljem praćenja i analize stepena društveno-ekonomskog razvoja i strukturnih izazova u ekonomiji Federacije Bosne i Hercegovine.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je podržala Strategiju razvoja BiH i Strategiju socijalnog uključivanja BiH 2010. – 2014. i u septembru 2010. godine usvojila akcione planove za implementaciju istih.

Nakon 2014. godine Federacija BiH nema razvojnu strategiju. Budući da su navedeni strateški dokumenti BiH rađeni uz puno učešće Vlade FBiH, nastavljena je implementacija zacrtanih strateških ciljeva i poslije 2014. godine. Ovi strateški ciljevi su preuzeti u dokumentu Program rada Vlade FBiH za mandatni period, a mjere i aktivnosti za implementaciju su planirane trogodišnjim planovima federalnih ministarstava i godišnjim planovima rada Vlade FBiH.

Koncipiran na način da predstavlja jedan cjelovit pregled aktuelne situacije i trendova, Izvještaj o razvoju treba da posluži vladama u Federaciji Bosne i Hercegovine kao putokaz u reformskim procesima u narednom periodu. Izvještaj se zasniva na relevantnim statističkim podacima publikovanim od strane nadležnih federalnih institucija, državnih ili međunarodnih institucija, kao i na različitim publikacijama, istraživanjima i analizama.

Vizija Federacije Bosne i Hercegovine je da postane moderna, evropski orjentirana zajednica sa filozofijom razvoja baziranom na integrisanim politikama produktivnog i maksimalnog zapošljavanja, razvijenim poduzetničkim i javnim sektorom, efektivnoj administraciji, socijalnoj uključenosti i visokim kvalitetom života na svim razinama federalne zajednice.

Na osnovu ovako utvrđene vizije su definisani razvojni prioriteti koji su orjentisani na održanje makroekonomske stabilnosti, povećanje konkurentnosti i zaposlenosti, uvažavajući principe održivog razvoja uz zavidan nivo socijalne osjetljivosti za najugroženije članove zajednice.

Sažetak

Strateški ciljevi razvoja Federacije BiH, usmjereni su ka povećanju zaposlenosti, te jačanju konkurentne pozicije privrede većom produktivnošću rada i nižim troškovima poslovanja, što je pretpostavka za prelazak iz grupe zemalja sa relativno niskim dohotkom u zemlje srednjeg i višeg dohotka.

Strateškim dokumentima na nivou BiH za period 2010. – 2014. godine (Strategija razvoja i Strategija socijalne uključenosti) definisani su sljedeći strateški ciljevi:

1. Makroekonomska stabilnost
2. Konkurentnost
3. Zapošljavnje
4. Održivi razvoj
5. Euro integracije
6. Socijalna uključenost

U okviru svakog strateškog cilja, utvrđeni su podciljevi i mjere kojim će biti podržana implementacija strateških dokumenata. U nedostatku nove strategije za naredni četverogodišnji period, imajući u vidu puno učešće Vlade FBiH u donošenju strateških dokumenata BiH, navedeni strateški ciljevi su preuzeti u dokumentu Program rada Vlade FBiH za mandatni period.

Posljednjih godina primjetan je trend brzog starenja stanovništva u FBiH. Od ukupnog broja stanovnika u FBiH, 2015. godine populacija 0-14 godina čini 16,6%. Radno sposobnu populaciju od 15-64 godine čini 69,1% ukupne populacije, dok 14,3% otpada na populaciju stariju od 65 godina.

U FBiH, u 2015. godini prirodni priraštaj je izrazito nepovoljan (-1‰). Stopa mortaliteta je viša u odnosu na prošlu godinu i iznosi 9,2‰.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije očekivana dužina života pri rođenju u BiH, u periodu 2000. - 2015. godine iznosi 77,4 godina (za muškarce je 75 godina, a za žene 79,7 godina).¹

¹ WHO, *Life expectancy at birth (years), 2000–2015, Both sexes: 2015*, http://gamapserver.who.int/gho/interactive_charts/mbd/life_expectancy/atlas.html [accessed date: 13.07.2016.].

U 2015. godini je zabilježeno 154 umrle dojenčadi, te je povećana dojenačka smrtnosti na 7,9‰. U 2015. godini stopa dojenačke smrtnosti u Sloveniji iznosi 2,10‰, u Hrvatskoj 3,60‰, Srbiji 5,90‰, Makedoniji 4,8‰, Njemačkoj 3,10‰, a u zemljama EU (prosjeak) 4,33‰.²

Zdravstvenim osiguranjem na nivou Federacije BiH u 2015. godini obuhvaćeno je 2.006.610 osiguranih lica ili 85,96% stanovništva.

Prema Anketi o potrošnji domaćinstava u FBiH (APD) iz 2011. godine (zadnji raspoloživi podaci), siromašnih domaćinstava je bilo 16,0% (BiH 17,2%, RS 19,6%), dok je siromašnih pojedinaca bilo 17,1% (BiH 17,9%, RS 19,5%). Djeca su najranjiviji dio društva jer ne mogu sama unaprijediti svoj položaj. Stopa siromaštva kod domaćinstava sa troje i više djece i iznosi 21,4%.³ Broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite opao je za 3% u odnosu na 2014. godinu i iznosio je 76.635, što čini 24% ukupnog broja korisnika socijalne zaštite.

Bruto domaći proizvod na nivou BiH bilježi rast u 2015. godini. Prema pokazateljima državne Agencije za statistiku BiH, procijenjeni BDP proizvodnim pristupom za 2015. godinu nominalno iznosi 28.540 miliona KM i u odnosu na 2014. godinu veći je za 4,52%, dok realni rast iznosi 3,03%.

U FBiH, u 2015. godini, zabilježen je rast bruto domaćeg proizvoda. Ostvareni nominalni bruto domaći proizvod na nivou FBiH za 2015. godinu iznosi 18.697 mil. KM, sa realnim rastom u procentu od 3,1%.

Struktura učešća djelatnosti po standardnoj klasifikaciji u BDP-u FBiH u 2015. godini gotovo je ista kao i prethodne godine. Najznačajnije učešće i dalje imaju sektor trgovine i prerađivačka industrija u procentu od 14,3%, odnosno 12,6%. Javna uprava i odbrana, te poslovanje nekretninama i dalje zauzimaju značajan udio BDP-a, dok je najmanje učešće sektora umjetnosti i administrativnih djelatnosti u procentu od 1,0%.

Obim industrijske proizvodnje bilježi rast u 2015. godini po stopi od 2,2%. Detaljnija analiza industrijske proizvodnje pokazuje da je proizvodnja u prerađivačkoj industriji, koja po strukturi ima najveći udio u ukupnoj industriji, bila viša za 4,2% u odnosu na prethodnu godinu. Pad proizvodnje zabilježen je u sektoru rudarstva za 1,1% te u sektoru snabdijevanja električnom energijom i plinom za 1,5%.

Prema prvim rezultatima Federalnog zavoda za statistiku, proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija (područje D)⁴ u BDP-u FBiH u 2015. godini učestvuje sa 3,8%, što je niže u odnosu na 2014. godinu kada je taj udio iznosio 3,9%. Sektor snabdijevanja vodom, uklanjanja otpadnih voda, upravljanja otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša (područje E) u BDP-u FBiH je u 2015. godini ostvario udio u procentu od 1,1%, što je niže u odnosu na prethodnu godinu kada je ovaj procenat iznosio 1,2%.

Ukupna proizvodnja električne energije u FBiH u 2015. godini iznosila je 8.847,01 GWh, što je za 4,8% manje u odnosu na 2014. godinu.

Udio sektora prevoza i skladištenja u BDP-u FBiH u 2015. godini iznosi 3,9%, što je na istom nivou kao i 2014. godine, dok sektor informacija i komunikacija učestvuje sa 4,5%.

² Index Mundi, Mortality rate, infant (per 1,000 live births), http://www.indexmundi.com/european_union/infant_mortality_rate.html
<http://www.indexmundi.com/facts/indicators/SP.DYN.IMRT.IN/rankings/europe> [accessed date: 18.07.2016.]

³ Izvor: IBHI, Siromaštvo u BiH 2011 – Trendovi i dostignuća (Proširena anketa o potrošnji domaćinstava 2011 – Proračun autora)

⁴ Područja djelatnosti prema Klasifikaciji djelatnosti BiH 2010 – usklađeno sa EU NACE Rev 2.

Udio sektora poljoprivrede, šumarstva i ribolova u ukupnom BDP-u FBiH iznosi 4,6%, što je više u odnosu na 2014. godinu kada je taj udio iznosio 4,2%. Učešće uvoza hrane i živih životinja FBiH u 2015. godini iznosi 12,9% od ukupnog uvoza, i nešto je veće u odnosu na prethodnu godinu (12,7%). Ukupan deficit robne razmjene u ovom sektoru u 2015. godini iznosi 1.039,7 mil. KM, što je za 5% niže u odnosu na 2014. godinu.

Ukupni javni prihodi i primici u FBiH u 2015. godini (konsolidovani podaci budžeta na svim nivoima vlasti i fondova) iznose 7.534 mil. KM i u odnosu na prethodnu godinu viši su za 154 mil. KM, dok ukupni javni rashodi i izdaci iznose 7.268 mil. KM i na istom su nivou kao i prethodne godine. Ostvaren je višak prihoda nad rashodima u iznosu od 266 mil. KM. Ukupan rezultat u 2015. godini u javnim finansijama Federacije BiH je pozitivan sa ostvarenim nivoom prihoda nad rashodima u iznosu od 118 mil. KM.

Prihodi od indirektnih poreza raspoređeni FBiH iznose 2,815 mlrd KM, što je više za 126 mil. KM ili 5% u odnosu na prethodnu godinu.⁵ Po osnovu posebne putarine za izgradnju autoputeva u 2015. godini, FBiH je dobila dodatnih 67,8 mil. KM.

Prihodi od PDV-a čine najznačajniju stavku i imaju najveći udio u ukupnim prihodima od indirektnih poreza (62%). Zatim slijede prihodi od akciza (26,8%), te prihodi od putarina (6,1%) i carina (4,6%).

Ukupno naplaćeni prihodi od direktnih poreza i doprinosa tokom 2015. godine iznose 3,873 mlrd. KM, što je za 4% više u odnosu na prihode prikupljene u prethodnoj godini.

Najveći udio u ukupnim prihodima od direktnih poreza čine prihodi od doprinosa za penziono i zdravstveno osiguranje.

U odnosu na 2014. godinu, prihodi od doprinosa za penziono osiguranje bilježe rast u procentu od 2,6%, a prihodi od doprinosa za zdravstveno osiguranje za 2,0%. Prihodi od poreza bilježe rast, pri čemu su prihodi od poreza na dohodak veći za 4,1%, a prihodi od poreza na dobit za 7,2%. Prihodi od taksi, naknada i kazni u 2015. godini veći su za 11,5%.

Trend izdvajanja za plate i naknade zaposlenim u javnom sektoru, kao procenat BDP-a, u posljednjih pet godina je opadajući. U periodu od 2011. – 2015. godine najveća izdvajanja su bila 2011. godine (9,9%), dok su u izvještajnoj godini izdvajanja za plate i naknade na nivou od 9,1% BDP-a.

Konsolidovani dug u Federaciji BiH sa stanjem na dan 31.12.2015. godine iznosi 6.537,16 mil. KM, od čega se 80,7% odnosi na vanjski i 19,3% na unutarnji dug. U odnosu na kraj 2014. godine ukupan dug viši je za 4% ili 285,6 mil KM.

U 2015. godini povećan je i unutrašnji i vanjski dug svih nivoa vlasti u FBiH (Federacije, kantona i lokalnih zajednica). Odnos ukupnog duga prema BDP-u je u periodu 2008. - 2015. godine imao tendenciju rasta, te je sa 22,4% 2008. godine, na kraju 2015. godine porastao na 35%. Ovaj rast je prvenstveno uzrokovan rastom vanjskog duga.

U izvještajnoj godini banke u FBiH su ostvarile profit u iznosu od 149 mil KM, što predstavlja najbolji rezultat od 1996. godine. Od ukupno 17 banaka, pozitivan rezultat ostvarilo je njih 14. Plasirani krediti su u 2015. godini zabilježili rast za 3,9% ili 440 miliona KM i na kraju godine iznosili su 11,6 milijardi KM. U strukturi kredita, učešće kredita stanovništvu iznosilo je 49,1%

⁵ OMA bilten broj 126/127, prema UIO koeficijent raspodjele sredstava za mart-maj 2015. godine za FBiH iznosi 63,85%. Za 2014. godinu ovaj koeficijent iznosio je 64,5%.

u ukupnim kreditima, dok su krediti pravnim licima imali učešće od 50,9%. Kreditni plasmani čine najveću stavku aktive banaka sa učešćem od 67,4% u ukupnoj aktivi.

Na finansijskom tržištu kapitala u FBiH, tj. Sarajevskoj berzi (SASE), u 2015. godini ostvaren je ukupan promet od 1.220 mil KM, što je skoro duplo više u odnosu na 2014. godinu. Ostvareni promet na SASE čini 68,6% od ukupnog prometa koji je ostvaren na BH berzama, što predstavlja povećanje udjela u ukupnom prometu u odnosu na 2014. godinu kad je ovo učešće iznosilo 51,4%.

FBiH ima izražene komparativne prednosti u međunarodnoj razmjeni resursno intenzivnih i radno intenzivnih proizvoda. Vidljivo je konstantno blago smanjenje udjela prirodnim resursima i nekvalifikovanim radom intenzivnih proizvoda u ukupnom izvozu i to sa 32,4% u 2010. na 30,7% u 2015. godini. Supstitucija nisko tehnološki intenzivnih proizvoda proizvodima srednje i visoko tehnološki intenzivnim proizvodima, spora je i nedovoljna. Potrebno je istaći da su radom intenzivne (primarne) djelatnosti suočene sa snažnom konkurencijom iz zemalja s niskim troškovima rada, poput Makedonije, što predstavlja ograničavajući faktor rasta izvoza u tim djelatnostima.

Koristeći službene podatke EUROSTAT-a, zavoda za statistiku zemalja jugoistočne Evrope, te podatke entitetskih ureda za statistiku u BiH za 2015. godinu, vidljivo je da je produktivnost FBiH dostigla nivo 30,10% EU 28 prosjeka.

U 2015. godini zabilježen je blagi pad potrošačkih cijena po stopi od 0,7% u odnosu na prethodnu godinu. Do pada cijena došlo je, najvećim dijelom, zbog globalnih kretanja cijena nafte i hrane na svjetskom tržištu.

Također, u 2015. godini zabilježen je blagi pad neto plaća u FBiH. Prosječna neto plaća po zaposlenom radniku u FBiH iznosila je 830 KM, ili 0,4% manje u odnosu na prethodnu godinu. Uzimajući u obzir kretanje potrošačkih cijena, tj. pad cijena u 2015. godini, prosječne plaće u FBiH realno bilježe blagi rast u procentu od 0,3%.

Ukupan broj zaposlenih u FBiH u 2015. godini iznosio je 450.121 radnika, što je u odnosu na 2014. godinu više za 6.534 uposlenika ili 1,0%. Prerađivačka industrija zauzima prvo mjesto po broju zaposlenih (86.428 ili 19,2% od ukupnog broja zaposlenih), zatim trgovina na veliko i malo (80.277 ili 17,8%), javna uprava i odbrana (48.916 ili 10,9%).

Broj nezaposlenih u FBiH u 2015. godini iznosio je 389.865 lica, što je manje za 2.400 lica ili 0,6%, u odnosu na 2014. godinu. Stepenn nezaposlenosti (registrovana nezaposlenost) u 2015.godini iznosio je 46,4%, a u 2014. godini 46,9% (mjereno brojem nezaposlenih u odnosu na radnu snagu).

Međunarodna organizacija za rad upozorila je da je rad na „crno”u porastu u svim zemljama jugoistočne Evrope. Prema njihovim podacima, u BiH između 150.000 i 200.000 radnika radi na „crno” (svaki četvrti radnik).

Stopa anketne nezaposlenosti u FBiH u 2015. u odnosu na 2014. godinu (prema dokumentu Anketa o radnoj snazi za 2015. godinu - obuhvaćeno je 6.102 domaćinstva u FBiH), bilježi rast u procentu od 0,7% i iznosi 29,1% (takođe predstavlja odnos broja nezaposlenih prema anketi i radne snage) i znatno je niža u odnosu na zvaničnu stopu registrovane nezaposlenosti, a 3,1 puta je viša od stope anketne nezaposlenosti prosjeka EU 28 (9,4 %).

U FBiH, najviše nezaposlenih je KV radnika-33,4%, NKV-28,4%, zatim SSS-27,0% i VSS-7,2%. U radno sposobnom stanovništvu i radnoj snazi participira veliki broj osoba bez ikakve

kvalifikacije. Obrazovni sistem nije efikasno povezan sa tržištem rada i potrebno ga je unaprijediti i u određenim segmentima prilagoditi potrebama privrede.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, prosječan broj zaposlenih u sektoru proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, plinom, parom i klimatizacije u 2015. godini iznosio je 8.939, što je za 1,8% manje u odnosu na prethodnu godinu. U sektoru snabdijevanja vodom, uklanjanja otpadnih voda, upravljanja otpadom, te djelatnosti sanacije prosječan broj zaposlenih u 2015. godini iznosio je 7.911, što je manje za 1,2% u odnosu na 2014. godinu. Prosječan broj zaposlenih u sektoru prijevoza i skladištenja u 2015. godini iznosi 23.205 ili 5,2% ukupne zaposlenosti u FBiH, što je u odnosu na 2014. godinu više za 2,6%. Posmatrajući zajedno ova dva područja djelatnosti, u 2015. godini je zabilježeno povećanje zaposlenosti za 2,5%. Prema anketi o radnoj snazi, u 2015. godini u poljoprivrednoj djelatnosti bilo je zaposleno 44.000 osoba.

U FBiH, ukupan broj učenika osnovnog obrazovanja u 2015/16 godini iznosi 190.194, što je manje za 4.149 učenika u odnosu na prethodnu godinu i manje za 16.972 učenika u odnosu na 2011/12 godinu.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj učenika u srednjim školama je smanjen za 19.045 učenika ili 18,09% u FBiH u periodu školska 2011/12 – 2015/16 godina.

U 2015. godini je nastavljen trend smanjenja broja diplomiranih studenata kada je diplomirao 11.581 student, što je za 5,20% (602) manje u odnosu na 2014. godinu (12.183 studenata). Nedostatak stručnih vještina uveliko je rezultat nepostojanja moderne infrastrukture za profesionalnu obuku (dokvalifikacije, prekvalifikacije), i cjeloživotno učenje, nemoderniziranost programa profesionalne obuke i razvoja ključnih kompetencija, niskog učešća zaposlenih i nezaposlenih u profesionalnim obukama, nedostupnosti kvalitetnih usluga treninga i obuke svim grupama građana.

Analizom statističkih podataka o odobrenim patentima Evropskog Ureda za patente za 2015. godinu, može se vidjeti kako BiH i dalje značajno zaostaje u broju odobrenih patenata. BiH u 2015. godini nema odobrenih patenata i značajno zaostaje za zemljama u regionu, posebno Slovenijom koja ima 65 odobrenih patenata.

Problem zagađivanja zraka u industrijskim zonama i dalje je izražen, uprkos nizu usvojenih zakonskih rješenja. Od ukupne količine otpadnih voda, u 2015. godini prečistilo se svega 3.424 hilj. m³, ili 5,5%, što je više u odnosu na prethodnu godinu kada je prečišćeno 4,6% od ukupe količine otpadnih voda.

Gustoća ukupne cestovne mreže u FBiH u 2015. godini nije se promijenila u odnosu na prethodnu godinu, i iznosi 18,0 km/100 km². Gustoća magistralnih cesta iznosi 7,6 km/100km², što je za oko 3 puta manje od EU prosjeka. Broj registriranih putničkih vozila u FBiH u 2015. godini iznosi 516.259, što je za 3,3% više u odnosu na prethodnu godinu.

Tokom 2015. godine, na cestama FBiH su se dogodile 28.982 prometne nesreće, što je za 5,1% više u odnosu na 2014. godinu. Ukupan broj poginulih osoba u prometnim nesrećama u 2015. godini je iznosio 186, što je za 27 osoba više nego prethodne godine, dok je broj povrijeđenih lica veći za 261 osobu.

Ukupan prevoz robe u 2015. godini iznosio je 5.123 mil. tonskih kilometara⁶, što je više u odnosu na prethodnu godinu za 7,4%. Količina prevezene robe cestovnim prijevozom je u porastu i u 2014. godini je iznosila 4.288 mil. tonskih kilometara što je za 10,4% više u odnosu na prethodnu godinu.

Transport robe željezničkim prijevozom u 2015. godini se smanjio za 50 mil. tonskih kilometara, odnosno za 5,6% u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 835 mil. tonskih km.

Prema preliminarnim podacima Obračuna sredstava u zdravstvu FBiH za 2015. godinu Federalnog Zavoda za osiguranje i reosiguranje, u zdravstvenom sektoru FBiH je evidentirano ukupno 31.282 zaposlenih, što je za 0,1% više u odnosu na 2014. godinu. Od ukupnog broja zaposlenih, u zdravstvenim ustanovama (javnim i privatnim) je evidentirano 30.449 zaposlenika (97,33%), a u zavodima zdravstvenog osiguranja (federalnom i kantonalnim) 833 zaposlenika ili 2,66% od ukupnog broja zaposlenih. Od ukupnog broja radnika u zdravstvenim ustanovama, u javnim zdravstvenim ustanovama radi 27.854 zaposlenika, a u privatnim 3.429 zaposlenika. Od ukupnog broja zaposlenih u javnim zdravstvenim ustanovama, na radnike zdravstvene struke se odnosi 22.526 radnika ili 72,01%, administrativne, tehničke i ostale nemedicinske radnike 7.924 ili 25,33%. Broj zaposlenih u zdravstvenim ustanovama je povećan za 0,1%. U zavodima zdravstvenog osiguranja broj radnika je smanjen za 0,4%.

U 2015. godini u FBiH na 100.000 stanovnika evidentirano je 204 doktora medicine, 25 doktora stomatologije i 14 magistara farmacije na 100.000 stanovnika, što je isto kao i prethodne godine.

Ukupna ostvarena sredstva u zdravstvu FBiH (prihodi iz obaveznog zdravstvenog osiguranja i prihodi izvan obaveznog zdravstvenog osiguranja) u 2015. godini iznose 1.681.472.387 KM, od čega sredstva rezervi prenesena iz prethodnih godina iznose 20.502.376 KM. Prihodi iz obaveznog zdravstvenog osiguranja su povećani za 2,0%, a prihodi izvan obaveznog zdravstvenog osiguranja su povećani za 6,1%. Ostali prihodi su značajno smanjeni što je uticalo da rast ukupnih ostvarenih sredstava u zdravstvu poraste za 0,3%.

Ukupan kapital u zdravstvenim ustanovama u 2015. godini iskazan je u iznosu od 662.985.136 KM i smanjen je za 1,1% ili 7.384.935 KM u odnosu na prethodnu godinu. Posljednjih pet godina, vrijednost kapitala se umanjuje svake godine zbog gubitaka koji se pokrivaju na teret kapitala.

Finansijski rezultat zdravstvenog sektora FBiH u 2015. godini ukazuje na gubitak u iznosu od 24.422.534 KM. Gubitak javnog sektora u izvještajnoj godini iznosi 46.027.340 KM.

U periodu od 2008. do 2015. godine, ukupni akumulirani gubitak zdravstvenog sektora FBiH iznosi 190.948.410 KM. Ukupan akumulirani gubitak javnih zdravstvenih ustanova i zavoda zdravstvenog osiguranja, u istom periodu iznosi 298.281.049 KM.

Broj penzionera u FBiH raste. Ukupan broj penzionera u decembru 2015. godine iznosio je 402.044, što je za 1,8% više u odnosu na prethodnu godinu. U periodu 2010. – 2015. broj penzionera kontinuirano je rastao po prosječnoj stopi od 2%. Starija populacija (65+) čini oko 14,33% ukupnog stanovništva FBiH. U izvještajnom periodu, penzioneri FBiH čine 17,22% ukupne populacije.

⁶ Tonski kilometar predstavlja prevez jedne tone robe na udaljenosti od jednog kilometra.

U decembru 2015. godine prosječna penzija je iznosila 366,06 KM, što je zanemarljiv rast od 0,3% u odnosu na decembar 2014. godine. Minimalna penzija je iznosila 326,17 KM i zadržana je na istom nivou kao i u decembru 2014. godine.

U decembru 2015. godine evidentirano je 483.340⁷ osiguranika što je blagi rast od 0,13% u odnosu na 2014. godinu.

I dalje je veoma nepovoljan i zabrinjavajući odnos broja zaposlenih i broja penzionera. U 2015. godini, iznosio je 1:1,2 što ugrožava ekonomsku održivost penzijskog sistema.

Učešće ukupno isplaćenih penzija u BDP-u FBiH u 2015. godini iznosilo je 9,82%⁸ i nešto je manje u odnosu na 2014. godinu kada je iznosilo 10,11%.

Ukupno ostvareni prihodi⁹ Zavoda za PIO FBiH u 2015. godini iskazani su u iznosu od 1.841.016.611 KM i veći su u odnosu na prethodnu godinu za 2,78%. U strukturi prihoda, na prihode od doprinosa se odnosi 1.588.905.977 (86,3%), na transfere i dotacije iz budžeta Vlade FBiH 247.895.039 KM (13,5%) i ostale prihode 4.215.595 KM (0,23%).

Ukupni rashodi i izdaci¹⁰ u finansijskim izvještajima su iskazani u iznosu od 1.876.630.190 KM i veći su za 2,3% u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi rashoda i izdataka, na troškove isplate penzija se odnosi 1.597.454.433 KM ili 85,1%, doprinose za zdravstveno osiguranje penzionera 21.142.426 KM (1,1%), isplate naknada za tjelesno oštećenje 2.125.496 KM (0,1%), rashode vezane za isplatu penzija 10.252.135 KM (0,5%), i kapitalne izdatke 1.756.671 KM (0,1%).

Do kraja 2015. godine prava na finansiranje ostvarilo je 46.647¹¹ osoba sa (neratnim) invaliditetom što je za 5,5% više u odnosu na prethodnu godinu, a za finansiranje ovih prava u 2015. godini iz federalnog budžeta je izdvojeno 133.230.192,27 KM. U periodu 2009.-2015. godina, broj osoba sa (neratnim) invaliditetom opadao je po prosječnoj stopi od 3,3%.

U 2015. godini, u Federaciji BiH, pravo po osnovu statusa civilne žrtve rata ostvarilo je 10.396 korisnika, što je za 2,3% manje u odnosu na 2014. godinu. Prosječna stopa promjene ovih korisnika, u periodu 2009.-2015. godina, iznosila je -0,3%. U 2015. godini za finansiranje prava korisnika civilnih žrtava rata izdvojeno je ukupno 37,32 miliona KM od čega je iz federalnog budžeta izdvojeno 26,42 miliona KM, što je 70% izdvajanja za ovu kategoriju, dok se ostalih 30% sredstava u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom obezbjeđuje u nadležnim kantonalnim budžetima.

Sa 31.12.2015. godine ukupan broj korisnika¹² prava po Zakonu o pravima boraca i članova njihovih porodica iznosio je 89.313 od čega se na lične invalidnine odnosi 47.859 korisnika, a na porodične invalidnine 41.454 korisnika. Uzimajući u obzir korisnike koja prava ostvaruju prema Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca (2.035), ukupan prosječan broj korisnika prava u 2015. godini iznosio je 91.348 što je za 2,14% manje u odnosu na 2014. godinu. Za ove namjene u izvještajnom periodu isplaćeno je ukupno 294,34 mil. KM. U periodu 2009. - 2015. godina, broj korisnika ratnih invalidnina opadao je po prosječnoj stopi od 1,8%. U decembru 2015. godine evidentiran je 91.151 korisnik, a isplaćeno je ukupno 294,34 miliona KM u 2015. godini.

⁷ Izvor podataka FZMIO/PIO, a prema evidencijama Jedinstvenog sistema Porezne uprave FBiH, stanje 31.12. 2015.

⁸ Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku, Obračun BDP, Tekuće cijene, prvi rezultati, FZMIO/PIO za podatke o isplaćenim sredstvima po osnovu penzija – Kalkulacija FZZPR

⁹ Podaci FZMIO/PIO za 2015. godinu

¹⁰ Podaci FZMIO/PIO za 2015. godinu

¹¹ Podaci Federalnog ministarstva rada i socijalne politike

¹² Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Pregled korisnika prava lične i porodične invalidnine po kantonima za 2015. godinu.

Pregled preporuka

CILJ	PREPORUKE	
MAKROEKONOMSKA STABILNOST	U dugoročnom periodu, sa 39,7% danas, javne rashode dovesti na nivo 35% BDP-a, godišnje smanjivati za 0,5% BDP-a.	Dosljedno raditi na preraspodjeli javnih rashoda u cilju doprinosa privrednom rastu, kroz smanjenje tekuće potrošnje i povećanje javnih investicija.
	U dugoročnom periodu plate u javnom sektoru FBiH, sa današnjih 9,1%, dovesti na nivo 8% BDP-a, godišnje smanjivati za 0,2% BDP-a.	Nastaviti sa striktnom zabranom novog zapošljavanja u javnom sektoru (samo izuzetno uz odluku Vlade).
	Donijeti jedinstveni srednjoročni program racionalizacije broja zaposlenih u javnom sektoru (budžetski i vanbudžetski korisnici) svih nivoa vlasti u FBiH.	Smanjiti ostale kategorije tekuće potrošnje kao što su službena putovanja, najam prostorija i telekomunikacije, komunalne usluge.
	Unutar ADS FBiH uspostaviti centralni registar zaposlenih u FBiH koji će obuhvatiti zaposlene svih nivoa vlasti (federalni, kantonalni, lokalni i fondovi) i kontinuirano pratiti broj zaposlenih sa ciljem bolje preraspodjele poslova i zadataka i kontrole novog zapošljavanja.	Smanjiti ugovaranje poslova sa vanjskim izvršiocima i ugovarati poslove samo u slučajevima kada u organima uprave ne rade zaposleni koji bi mogli raditi ovakve poslove.
	Donijeti novi, fleksibilniji kolektivni ugovor sa sindikatom zaposlenih u organima uprave FBiH kako bi isti bio primjeren teškoj finansijskoj situaciji budžeta Vlade FBiH.	Redovno pratiti zapošljavanje i nivo plata u javnim preduzećima i otklanjati debalanse u odnosu na plate u organima uprave.
KONKURENTNOST	Rasteretiti privredu smanjenjem oporezivanja rada uz povećano oporezivanje potrošnje i imovine građana (neutralan princip).	Stimulisati i stipendirati upis perspektivnih studenata na tehničke i naučne studije, te razvoj preduzetničkih i drugih kreativnih vještina.
	Unapređenje zakonske regulative o privrednim društvima i direktnim stranim ulaganjima sa ciljem lakšeg bavljenja biznisom i većeg priliva stranih investicija.	Razviti statistiku i uporedna mjerenja kvaliteta ishoda obrazovanja.
	Izvršiti reviziju svog stečajnog zakonodavstva u cilju skraćivanja stečajnog postupka.	Uspostaviti novi sistem vrednovanja nastavno-naučnog kadra koji će stimulisati kompetencije, naučni rad i ostvarene rezultate.
	Razmotriti uvođenje privrednih sudova, sa ciljem lakše naplate potraživanja.	Institucionalno i materijalno poticati novi dizajn, inovacije, patentiranje i standardizaciju u industrijskoj proizvodnji.
	Djelimična privatizacija BH Telekoma, sa ciljem povećanja konkurentnosti.	Povećati izdvajanja javnog sektora za konkretne primjenjene istraživačke projekte.
	Umrežavati domaće stručnjake i institucije sa stručnjacima porijeklom iz BiH i naučno - istraživačkim institucijama u inostranstvu.	Osnovati trening centre za razvoj klastera koji se uklapaju u globalne lance vrijednosti. Povećati budžetsku podršku istraživačko razvojnim institucijama.
ZAPOŠLJAVANJE	Uspostaviti mreže centara za stručno osposobljavanje i profesionalnu obuku radno sposobnog stanovništva i uvezati ih sa evropskim akreditiranim centrima.	Unaprijediti i osigurati sistemsko praćenje pokazatelja razvoja MSP
	Uskladiti radno zakonodavstvo sa EU metodologijom i harmonizirati ga između entiteta i kantona radi stvaranja jedinstvenog i efikasnog tržišta rada, povećanja mobilnosti radne snage, smanjenja nezaposlenosti i zaštite prava radnika.	Postepeno uvoditi obavezno srednjoškolsko obrazovanje.
	Unaprijediti sistem praćenja potreba za radnom snagom boljom i neposrednijom vezom Zavoda za zapošljavanje sa privrednim komorama i udruženjima poslodavaca.	Pooštriti sankcije za poslodavce koji zapošljavaju radnike „na crno“.
	Analizirati uticaj socijalnih davanja u Zavodu za zapošljavanje na aktivno traženje posla i odvojiti socijalnu politiku od zapošljavanja.	Otvoriti centre za brzu prekvalifikaciju i dokvalifikaciju kadrova na tržištu rada, koji bi svoje programe

		prilagodili regionalnim specifičnostima i konkretnim potrebama na tržištu rada.	
	Restrukturiranje zavoda za zapošljavanje (implementacija aktivnih mjera zapošljavanja, dovođenje u red evidencije nezaposlenih osoba, ostavljanje na spiskovima samo onih koji aktivno traže posao i dr.).	Povećati mogućnosti za sticanje radnog iskustva kroz praksu, dobrovoljni rad i učenje zanata.	
	Pojednostaviti proceduru, smanjiti broj koraka, sniziti troškove za osnivanje firmi.	Unapređenje znanja i vještina kroz razvoj koncepta doživotnog učenja.	
	Organizaciono i materijalno podržati razvoj snažno rastućih malih i srednjih preduzeća putem razvoja tehnoloških i industrijskih parkova, inkubatora i poslovnih zona.	Podizanje svijesti o potrebi samozapošljavanja.	
	Osnovati garancijski fond koji će olakšati kreditiranje MSP.	Predefinisati evidencije o zdravstvenom osiguranju nezaposlenih i druge beneficije koje se daju putem službi za zapošljavanje.	
	Razvijati instrumente finansijske podrške razvoja MSP-ova povoljnim kreditnim linijama Razvojne banke FBiH (duži rok otplate, grace period, niža kamatna stopa).	Proširiti postojeće programe obuke i preduzetničkog osposobljavanja mladih u srednjim školama i na univerzitetima kroz posebne predmete i nastavne jedinice i vannastavne aktivnosti za sve učenike i studente.	
ODRŽIVI RAZVOJ	POLJOPRIVREDA	Hitno donijeti Zakon o šumama FBiH i podzakonske akte koji proizlaze iz zakona.	Raditi na održavanju, jačanju, i proširivanju infrastrukture za otkup poljoprivrednih proizvoda i mlijeka.
		Povećati produktivnost gazdinstava i konkurentnost njihovih proizvoda poboljšanjem tehničko-tehnološke opremljenosti omogućujući povoljno kreditiranje nabavke poljoprivredne opreme preko Razvojne banke FBiH.	Ubrzati, omasoviti i pojeftiniti proces legalizacije objekata na poljoprivrednim gazdinstvima. Hitno usvojiti Strategiju pružanja savjetodavnih usluga u poljoprivredi.
		U skladu sa mogućnostima, povećati poticajna sredstva za primarnu poljoprivrednu proizvodnju i prehrambenu industriju u skladu Zakonom o poljoprivredi, te poboljšati efikasnost poticaja, kako bi se povećala proizvodnja prehrambenih proizvoda i smanjio uvoz istih.	Unaprijediti statistički sistem u FBiH koji bi pružao jasno razdvojene informacije između ruralnih i urbanih područja u pogledu infrastrukture, stanovništva, zaposlenosti, obrazovanja, zdravstva i drugih oblasti.
		Definirati manje razvijena ruralna područja u cilju posebnih mjera podrške ruralnom razvoju.	Opremiti i osposobiti laboratorije za kontrolu kvaliteta hrane, koje bi izdavale adekvatne certifikate koji bi se priznavali i van granica Bosne i Hercegovine, što bi olakšalo plasman domaćih proizvoda na strana tržišta.
		Bolje uvezati primarnu poljoprivrednu proizvodnju i preradu hrane te dobro planirati i sinhronizirati aktivnosti koje bi se usmjerile na razvoj oba dijela sistema.	Stvoriti predušlove za izdavanje potrebnih dozvola poljoprivrednim proizvođačima, te pojednostaviti procedure za dobijanje istih, svako u okviru svoje nadležnosti (kantoni, općine).
		Kontinuirano educirati građane o značaju energije i energetske resursa za razvoj društva, te raditi na podizanju nivoa svijesti o štednji energije.	Jačati kapacitete za pripremu studija procjene uticaja na okoliš (EIA) na svim nivoima vlasti u FBiH i u nevladnom sektoru.
	OKOLIŠ I ENERGIJA	Ubrzano raditi na dodjeli koncesija u oblasti održivog korištenja prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije u skladu sa Zakonom o koncesijama FBiH i BiH, te Dokumentom o politici dodjele koncesija u FBiH.	Kontinuirano provoditi kontrolu odlaganja industrijskog otpada stalnim inspeksijskim nadzorom i pojačati sankcije za nepoštivanje zakonskih odredbi. Zakonski uskladiti geološka istraživanja na području Federacije Bosne i Hercegovine da bi se istraživanje i korištenje mineralnih sirovina radilo planski i kontrolisano.

		Emisijom dužničkih vrijednosnih papira pojedinih kompanija koje su u vlasništvu Federacije BiH obezbijediti sredstva koja će biti usmjerena na kapitalne elektroenergetske projekte.	Unaprijediti sisteme i indikatore za praćenje kvalitete zraka.	
		Donijeti prostorne i urbanistične planove svih nivoa vlasti, te za sve uraditi strateške procjene uticaja na okoliš u narednih 10 godina.	Izraditi Program aktivnosti za praćenje implementacije Strategije upravljanja vodama FBiH na federalnom, kantonalnom i opštinskom nivou.	
		Kroz proces približavanja EU stalno usavršavati okolinsko zakonodavstvo na principima održivog razvoja FBiH uz pomoć odgovarajućih institucija EU.	Uskladiti pokazatelje Federalnog zavoda za statistiku za sektor voda sa potrebama sektora voda i standardnim statističkim indikatorima u EU.	
	TRANSPORT I KOMUNIKACIJE	Ubrzati izgradnju prioritetnih putnih pravaca od strateškog značaja za FBiH, posebno putnog pravca koji povezuje dva najveća industrijska bazena Zenicu i Tuzlu.	Privatizirati manjinske udjele javnih telekom operatera u svrhu poboljšanja kvaliteta usluga i obezbjeđenja dodatnih sredstava koja će se usmjeriti na povećanje konkurentnosti cjelokupne privrede.	
		Pronaći rješenje kako bi se na adekvatan način implementirao Zakon o finansijskoj konsolidaciji JP ŽFBiH, i time stvorili uslovi za ekonomsko i tržišno orijentisano poslovanje ovog preduzeća.	Intenzivirati izgradnju širokopolasne telekomunikacione pristupne infrastrukture.	
		Izraditi studiju isplativosti izgradnje dionice pruge Vareš – Banovići, čime bi se uspostavila značajno kraća dužina putnog pravca između Luke Ploče i Luke Brčko, a time i dužina putnog pravca Sarajevo – Beograd.	Obezbijediti preduslove za razvoj i veće korištenje luke Brčko ulaganjem u revitalizaciju operativnih kapaciteta, izmještanje pristupnih ruta izvan gradske zone, te ulaganje u proširenje kapaciteta.	
	SOCIJALNA UKLJUČENOST	SOC.POL. U FUNKCIJI ZAPOŠLJAVANJA	Reformisati sisteme socijalne zaštite (u konsultacijama sa Svjetskom bankom i MMF-om), uključujući i poboljšano ciljanje socijalne zaštite koja se ne finansira iz doprinosa.	Tehnički i ekspertski ojačati i ujednačiti opremljenost javnih institucija (CSR, Zavoda za zapošljavanje, specializiranih ustanova za usluge ranjivim grupama) kako bi mogle pružati kvalitetne usluge socijalnog uključivanja i poboljšavati koordinaciju različitih nivoa vlasti, poslovnog i civilnog sektora.
			Uspostavljanje baze podataka svih korisnika socijalnih davanja u FBiH i kantonima.	
			Ojačati statistički sistem u FBiH i kantonima radi osiguranja podataka u skladu s EU principima i Eurostat metodama, s naglaskom na indikatore praćenja položaja ranjivih grupa.	Intenzivirati aktivnosti na razvoju javno-privatnog partnerstva uz razvijanje odgovarajućeg pravnog okvira za JPP u skladu s EU standardima u oblasti socijalne zaštite, te promovirati investiranje u inovativna partnerstva koja predviđaju značajan utjecaj na socijalnu zaštitu i inkluziju i koordiniranje javnih i privatnih izvora finansiranja.
POLOŽAJ PORODICA SA DJECOM		Unaprijediti monitoring različitih porodica s djecom (samohrani roditelji, porodice s djecom roditelja ovisnika, roditelji s posebnim potrebama).	Donijeti izmjene Zakona o zaštiti porodica sa djecom kojim bi se obezbijedila ujednačenost ostvarivanja prava na cijeloj teritoriji FBiH.	
		Definisati nezaposlene roditelje s djecom kao posebno ranjivu grupu za prednost u uključivanje u programe zapošljavanja.	Formirati Fond za dječiju zaštitu na nivou FBiH.	
OBRAZOVANJE		Uvesti obavezni nivo srednjoškolskog obrazovanja radi sticanja kvalifikacije i povećanja obrazovnog nivoa stanovništva FBiH.	Razvijati i podržati programe obrazovanja odraslih (kvalifikacije, prekvalifikacije, doškolovanja, usavršavanja i dr. obrazovanja i obuke za odrasle) i osigurati određena sredstva za ovu namjenu iz federalnog, kantonalnih i općinskih budžeta.	
	Osigurati i olakšati pravo upisa u osnovne škole djeci koja nisu evidentirana u matične knjige rođenih, djeci romske nacionalnosti, stranih državljana i drugoj djeci koja mogu imati birokratske prepreke prilikom upisa.	Uspostaviti sistem praćenja cjeloživotnog učenja i obrazovanja i obuke odraslih.		

ZDRAVSTVO	Unaprijediti sistem praćenja obuhvata ranjivih grupa učenika.	Obezbijediti podršku sistemskom povećanju broja upisanih studenata u visokom obrazovanju, naročito osoba iz ranjivih grupa stanovništva.
	Uspostaviti sistem redovnog praćenja ranog napuštanja školovanja i intenzivno raditi na njegovom smanjenju.	U cilju efikasnijeg finansiranja, razmotriti finansiranje obrazovanja na osnovu broja učenika, a ne na osnovu potreba.
	Osigurati preduslove za uvođenje besplatnog predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za ranjive grupe.	Sa ciljem unapređenja efikasnosti utroška sredstava i boljih pokazatelja kvaliteta obrazovanja, uspostaviti informacijski sistem za upravljanje obrazovanjem.
	Uskladiti obrazovne profile u srednjim školama sa potrebama regionalnih tržišta rada, neposrednijom vezom obrazovnog sistema sa zavodima za zapošljavanje, privrednim komorama i udruženjima poslodavaca.	Uskladiti zakone o visokom obrazovanju kako na nivou kantona u FBiH, tako i na nivou BiH sa ciljem približavanja međunarodnim standardima i normama.
	Provesti kontinuiranu profesionalnu edukaciju zaposlenih, posebno unaprijediti znanja i vještine upravljačkih struktura svih nivoa (top menadžer, strateški i operativni nivo).	Unaprijediti upravljanje, u smislu smanjenja fragmentacije i dupliranja funkcija u oblasti administracije zdravstvene zaštite sa ciljem ušteda u zdravstvenom sektoru.
	Ograničiti troškove zdravstvenog sektora na visinu ostvarenih tekućih prihoda s ciljem uspješnijeg finansiranja zdravstvenog sektora i zaustavljanja trenda negativnog finansijskog rezultata.	Intenzivnije raditi na ujednačavanju prava na zdravstvenu zaštitu u svim kantonima, kako bi građani FBiH imali ista prava po osnovu zdravstvenog osiguranja.
	Oštrijim sankcijama obezbijediti dostavu obračuna sredstava svih zdravstvenih ustanova, posebno privatnih.	U svim kantonalnim zavodima zdravstvenog osiguranja primjeniti jedinstvenu metodologiju kriterija i mjerila za zaključivanje ugovora između nadležnih zavoda zdravstvenog osiguranja i zdravstvenih ustanova.
	Obezbijediti kontinuiranu i striktnu kontrolu naplate doprinosa od strane Porezne uprave FBiH i prinudnu naplatu za obveznike koji ne izmiruju redovno obaveze, te kontrolu rada „na crno“, od strane nadležnih inspeksijskih službi.	Razmotriti finansiranje zdravstvenog sektora prema obavljenim uslugama, a ne prema iskazanim potrebama.
	Sagledati potrebe i postojeći broj zaposlenih radi njihovog usklađivanja sa finansijskim mogućnostima zdravstvenog sektora.	Uspostaviti sistem evidencija troškova u zdravstvenim ustanovama po vrsti oboljenja, vrsti zdravstvenih usluga i kategoriji osiguranika, radi optimalizacije troškova i eventualnih ušteda odnosno uspostaviti evidenciju i šifriranje liječenja po DRG (Diagnosis Related Groups).
	Smanjiti broj nemedicinskog kadra u medicinskim ustanovama.	Unaprijediti i poboljšati procjenu javnog zdravstva građana FBiH i sistem izvještavanja radi preciznog sagledavanja zdravstvenog stanja stanovništva i međunarodne komparacije.
	Smanjiti broj zaposlenih u zavodima zdravstvenog osiguranja.	Uspostaviti sistem monitoringa i kontrole propisivanja lijekova, posebno antibiotika i upućivanja na specijalistički pregled.
	Informatički uvezati ZZO i domove zdravlja.	Izvršiti izmjene i dopune Odluke o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava na način da se izmjeni struktura prava za osigurana i neosigurana lica, izvrši kvantifikacija obima prava, te da se donesu svi potrebni akti neophodni za potpunu provedbu osnovnog paketa na području cijele Federacije BiH.
	Uraditi preciznu analizu materijalnih troškova u sektoru zdravstva i raditi na uštedi istih.	Centralizirati nabavku lijekova na entitetskom nivou, s ciljem smanjenja nepotrebne potrošnje lijekova na recept.

PENZIONA POLITIKA	Zamrzavanje troškova za privilegovane penzije i smanjenje opcija prijevremenog penzioniranja za rizična zanimanja, uvođenje razumnih sankcija za prijevremeno penzioniranje i bonusa za kasnije penzionisanje kako bi se produžila dob za efektivno penzioniranje i uvođenje održivog indeksiranja primanja.	Izraditi prijedlog shema za dobrovoljno penzionisanje i izraditi potrebne zakonske propise.
	Nastaviti sa saniranjem neplaćenih doprinosa u dosadašnjem razdoblju sa mogućnošću otpisa kamate sa uplatom osnovnog duga, te vršiti efikasniju kontrolu naplate doprinosa u budućem periodu.	Uspostaviti cjelovit set indikatora koji bi omogućio redovno praćenje stanja u oblasti penzionog sistema po ugledu na EU.
POLOŽAJ OSOBA SA INVALIDITETOM	Ojačati statistički sistem i obezbijediti sistemsko i kontinuirano praćenje stanja u ovoj oblasti u FBiH i kantonima, te kreirati baze podataka i ažuriranih evidencija u cilju boljeg socijalnog uključivanja na tržištu rada u FBiH i kantonima.	Obezbijediti potrebnu promjenu zakonske regulative i donjeg praga invaliditeta na osnovu kog se ostvaruju prava na novčana davanja, te izmijeniti kategorizaciju u FBiH i kantonima bez obzira na vrijeme i uzrok nastanka invaliditeta.
	Predložiti novu kategorizaciju prema stepenu preostale sposobnosti, bez obzira na porijeklo invaliditeta, u skladu sa standardima Svjetske zdravstvene organizacije.	Podsticajnim mjerama kontinuirano stimulisati mogućnosti zapošljavanja osoba sa invaliditetom, posebno kroz politike za promociju sticanja vještina i učenja tokom cijelog života, odnosno stvarati uslove i promovisati profesionalnu rehabilitaciju kao bitan preduslov zapošljavanja i integracije u društvo.
	Razmotriti pitanje osnivanja ustanova za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom na nivou kantona/županija i Federacije BiH, koje bi obavljale aktivnosti procjene preostale radne sposobnosti, prekvalifikacije i dokvalifikacije osoba sa invaliditetom.	Kontinuirano vršiti provjere boračko – invalidske zaštite sa ciljem smanjenja zloupotreba. Bolje usmjeravanje sredstava prema ugroženim kategorijama i izbjegavanje dvojnih davanja.

Makro stabilnost

Strategija razvoja BiH za period 2010. – 2014. godine sadrži projekcije makroekonomskih indikatora za navedeni period na državnom nivou. U nedostatku strategije za naredni četverogodišnji period, analizirano je stanje makroekonomskih kategorija u skladu sa prethodnom strategijom.

Direkcija za ekonomsko planiranje BiH (DEP), predviđela je jačanje ekonomskog rasta u Bosni i Hercegovini u 2015. godini u dokumentu Perspektive za period 2015. -2018. godine. Projecirana stopa realnog rasta BDP-a iznosi 2,6%. Ostvareni realni rast BDP-a za BiH u 2015. godini nadmašuje projeciranu stopu realnog rasta i iznosi 3,03%. Prema predviđanjima, očekivala se postepena stabilizacija tržišta rada i smanjenje stope nezaposlenosti. Projecirano je povećanje broja zaposlenih za 1,7% (ostvarenje 1,0%) i rast prosječne neto plate za 0,5% u odnosu na prethodnu godinu (blagi pad za 0,4%). U 2015. godini očekivao se skroman rast cijena od 0,2% u odnosu na prethodnu godinu, ali zabilježen je blagi pad potrošačkih cijena po stopi od 0,7%

Projeciran je značajan realni rast izvoza u procentu od 6,8% u toku 2015. godine, a rast uvoza po stopi od 5,7%. Ostvareni izvoz u FBiH viši je za 6,3%, a ostvareni uvoz za 3,1% u odnosu na prethodnu godinu.

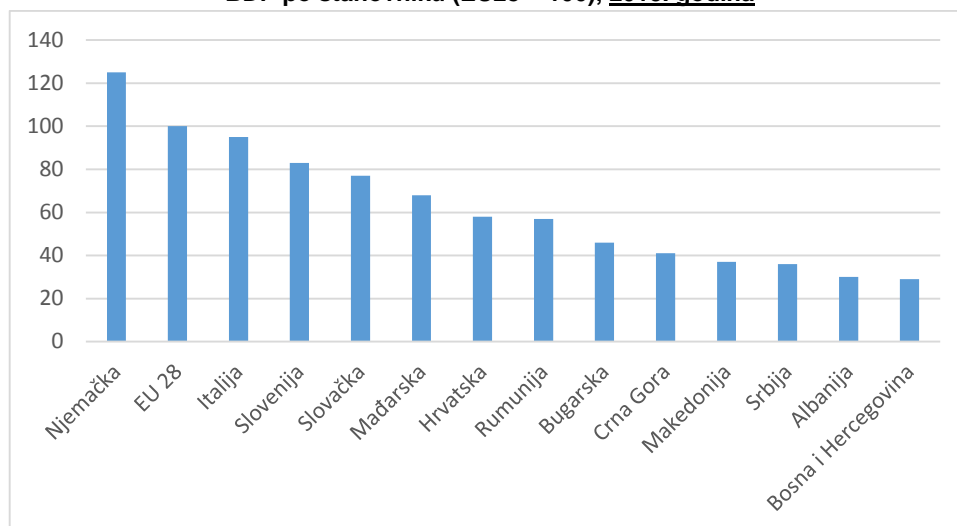
Visok nivo nezaposlenosti, javne potrošnje i javnog duga, te visok deficit budžeta i tekućeg bilansa, predstavljaju osnovne izazove u prevazilaženju makroekonomske nestabilnosti koja je primarni problem Bosne i Hercegovine i Federacije BiH.

Bruto domaći proizvod

Bruto domaći proizvod na nivou BiH bilježi rast u 2015. godini. Prema pokazateljima državne Agencije za statistiku BiH, procijenjeni BDP proizvodnim pristupom za 2015. godinu nominalno iznosi 28.540 miliona KM i u odnosu na 2014. godinu je viši za 4,52%, dok realni rast iznosi 3,03%. To znači da je realna stopa rasta BDP-a viša od prethodne za 0,43%.

Zajedno sa Albanijom, Bosna i Hercegovina ima najniži BDP po stanovniku u poređenju sa zemljama okruženja i zemljama EU28.

BDP po stanovniku (EU28 = 100), 2015. godina

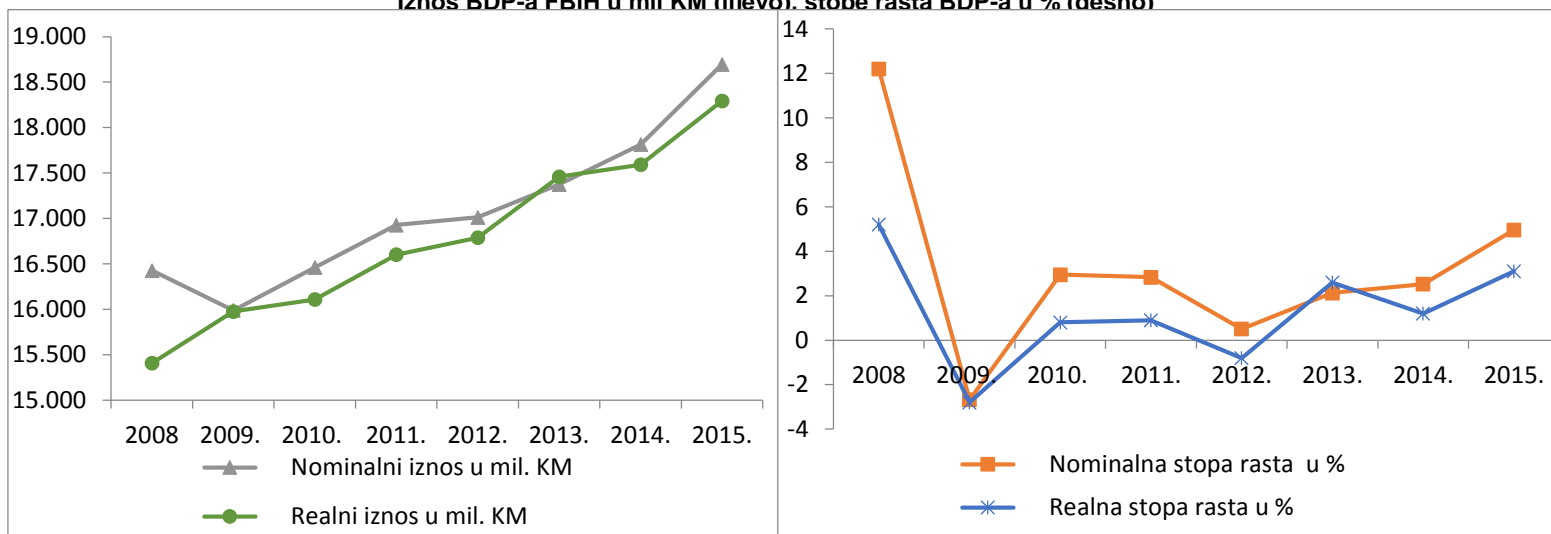

Izvor: Eurostat; Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

U FBiH, u 2015. godini, zabilježen je rast bruto domaćeg proizvoda. Ostvareni nominalni bruto domaći proizvod na nivou FBiH za 2015. godinu iznosi 18.697 mil. KM, sa realnim rastom u procentu od 3,1% (minimalna stopa rasta 5%).

U periodu 2011. - 2015. godine ostvaren je prosječan rast BDP-a u procentu od 2,5%.

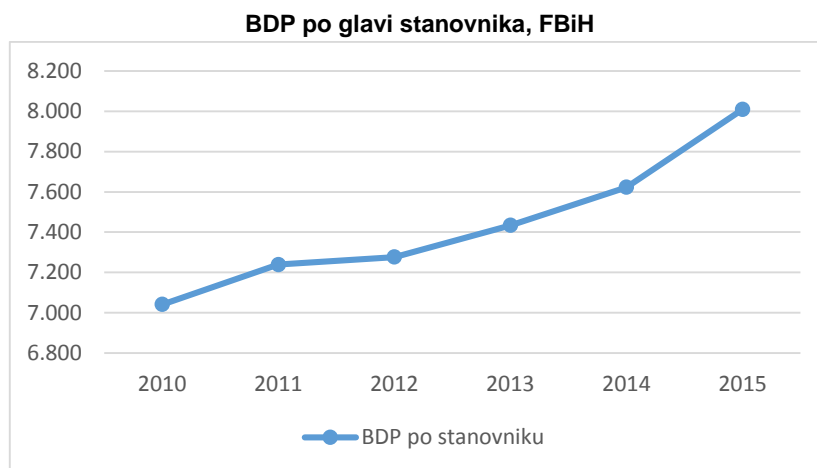
Iznos BDP-a FBiH u mil KM (lijevo), stope rasta BDP-a u % (desno)

Izvor: Federalni zavod za statistiku

U periodu poslije 2010. godine BDP po glavi stanovnika u FBiH je u stalnom rastu. BDP po glavi stanovnika je u 2015. godini iznosio 8.009 KM.¹³ Poređenje BDP-a po glavi stanovnika u entitetima ukazuje na viši nivo u FBiH u odnosu na RS (6.463 KM).

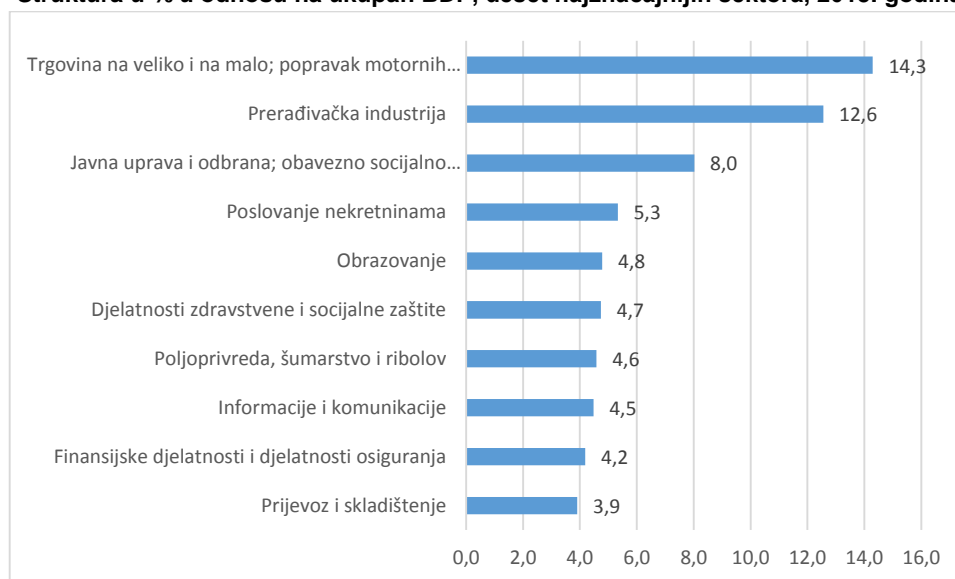
¹³ Prisutno stanovništvo, procjena sredinom godine iznosi 2,334 mil. stanovnika u FBiH (FZS).

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Struktura učešća djelatnosti po standardnoj klasifikaciji u BDP-u FBiH u 2015. godini gotovo je ista kao i prethodne godine. Najznačajnije učešće i dalje imaju sektor trgovine i prerađivačka industrija u procentu od 14,3%, odnosno 12,6%. Javna uprava i odbrana, te poslovanje nekretninama i dalje zauzimaju značajan udio BDP-a, dok je najmanje učešće sektora umjetnosti i administrativnih djelatnosti u procentu od 1,0%.

Struktura u % u odnosu na ukupan BDP, deset najznačajnijih sektora, 2015. godina

Izvor: Federalni zavod za statistiku

U 2015. godini, unutar deset najznačajnijih sektora, najviši rast bilježi sektor poljoprivrede, šumarstva i ribolova (15,5%), a zatim sektor prerađivačke industrije (8,9%). Međutim, treba uzeti u obzir nisku osnovicu u 2014. godini, kada su nepovoljni vremenski uslovi i poplave negativno uticali na prinose usjeva i voća.

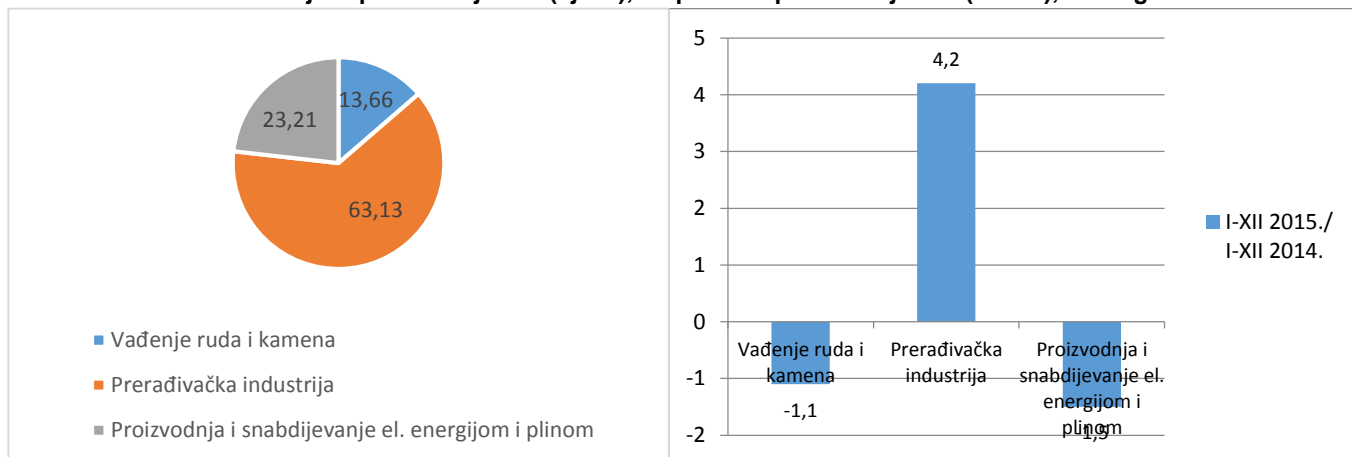
Industrija

Obim industrijske proizvodnje bilježi rast u 2015. godini za 2,2%. Detaljnija analiza industrijske proizvodnje pokazuje da je proizvodnja u prerađivačkoj industriji, koja po strukturi ima najveći

udio u ukupnoj industriji, bila viša za 4,2% u odnosu na prethodnu godinu. Pad proizvodnje zabilježen je u sektoru rudarstva za 1,1% te u sektoru snabdijevanja električnom energijom i plinom za 1,5%.

Struktura industrijske proizvodnje u 2015. godini nije se značajnije mijenjala pa i dalje najveće učešće ima prerađivačka industrija, zatim proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, te rudarstvo.

Struktura industrijske proizvodnje u % (lijevo), stope rasta proizvodnje u % (desno), 2015. godina

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Učešće fizičkog obima industrijske proizvodnje po kantonima pokazuje da najveće učešće imaju Tuzlanski kanton, Kanton Sarajevo i Zeničko-dobojski kanton.

Najveći rast industrijske proizvodnje unutar Federacije BiH u 2015. godini zabilježen je u Kantonu 10, Srednjobosanskom i Zapadno-hercegovačkom kantonu. Najveći pad industrijske proizvodnje zabilježen je u Kantonu Sarajevo.

Industrijska proizvodnja po kantonima

Kanton	Struktura u %		Indeks
	2014	2015	2015/2014
Unsko - sanski	3,4	3,4	100,3
Posavski	1,0	1,0	101,5
Tuzlanski	32,0	31,6	99,8
Zeničko - dobojski	19,0	19,2	101,5
Bosansko - podrinjski	1,2	1,2	101,8
Srednjobosanski	7,9	8,3	106,2
Hercegovačko - neretvanski	9,0	9,0	101,3
Zapadno - hercegovački	2,2	2,3	105,2
Kanton Sarajevo	22,4	21,8	98,2
Kanton 10	1,8	2,1	119,4
Federacija BiH	100,0	100,0	102,2

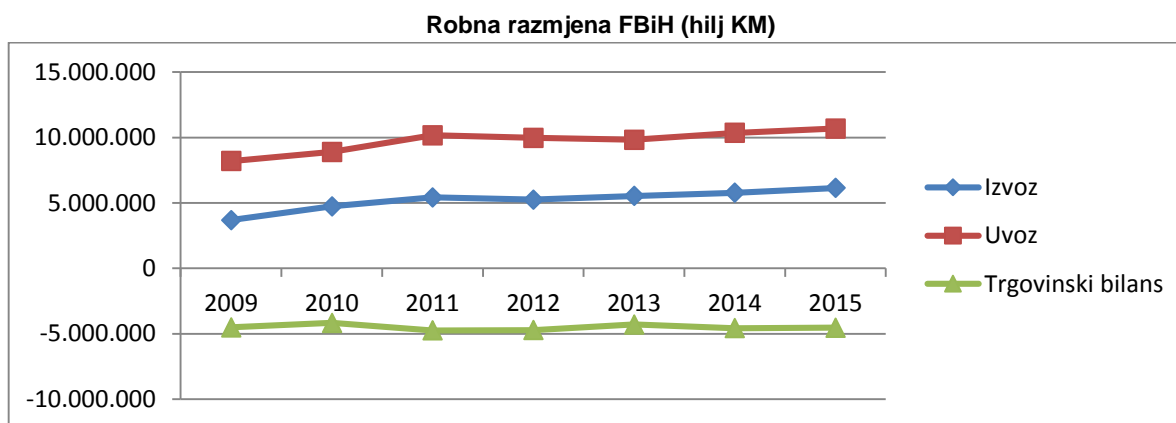
Izvor: Federalni zavod za statistiku; Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja:
Izračun učešća kantona urađen je preko ponder mase indeksa rasta 2015/2014

Vanjska trgovina

Obim robne razmjene Federacije BiH sa inostranstvom u 2015. godini se povećao i na izvoznoj i na uvoznoj strani u odnosu na prethodnu godinu. Ostvareni izvoz veći je za 6,3%, a ostvareni uvoz za 3,1% u odnosu na prethodnu godinu.

Procenat pokrivenosti uvoza izvozom u 2015. godini iznosi 57,5% i viši je u odnosu na 2014. godinu kada je pokrivenost iznosila 55,8%. Učešće Federacije BiH u ukupnom izvozu BiH za 2015. godinu iznosilo je 68,3%, što je blago povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je učešće iznosilo 66,5%. Učešće Federacije BiH u ukupnom uvozu BiH iznosi 67,4%, dok je učešće iznosilo 63,9% u 2014. godini.

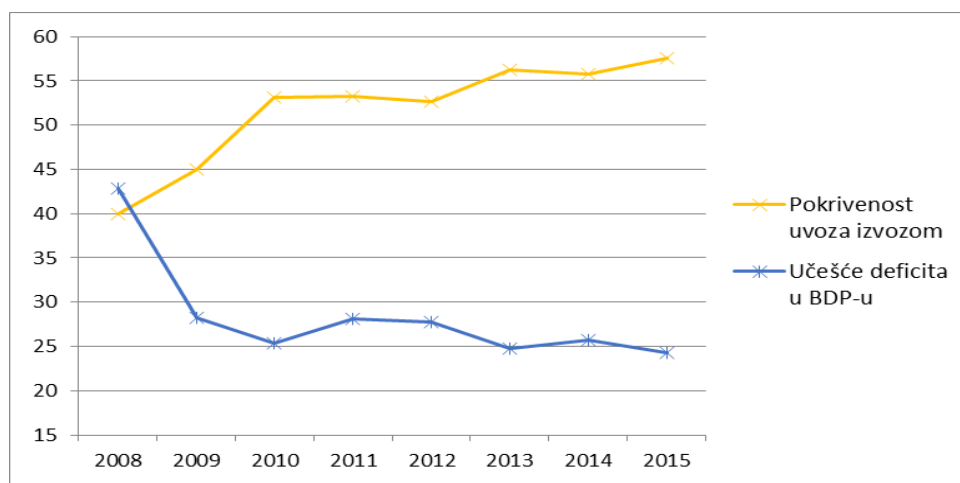
Trgovinski deficit Federacije BiH u 2015. godini ostvaren je u iznosu od 4.536 mil. KM, što je za 39 mil. KM ili 0,9% niže u odnosu na trgovinski deficit u 2014. godini.

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

Učešće trgovinskog deficita u BDP-u FBiH u 2015. godini iznosi 24,3%, što predstavlja smanjenje u odnosu na prethodnu godinu, kad je učešće deficita iznosilo 25,7%. Najnepovoljnije učešće trgovinskog deficita u BDP-u bilo je 2008. godine kada je ovaj procenat iznosio 42,9%.

Pokrivenost uvoza izvozom i učešće deficita u BDP-u (%)

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Vanjskotrgovinska razmjena po kantonima u 2015. godini pokazuje da je uvoz najviši u Kantonu Sarajevo, Zeničko-dobojskom i Tuzlanskom kantonu. Najviši izvoz ostvaren je u Zeničko-Dobojskom i Tuzlanskom kanton. U odnosu na prethodnu godinu, uvoz je najviše porastao u Posavskom, Srednjobosanskom i Zeničko-dobojskom kantonu, dok je izvoz najviše porastao u Zapadnohercegovačkom, Srednjobosanskom i Posavskom kantonu.

Bosansko-podrinjski i Zeničko-dobojski kanton su jedini ostvarili vanjskotrgovinski suficit (pokrivenost uvoza izvozom je 165%, odnosno 101%). Najveći doprinos u izvozu u Bosansko-podrinjskom kantonu čine industrijski proizvodi.

Robna razmjena po kantonima, 2015. godina

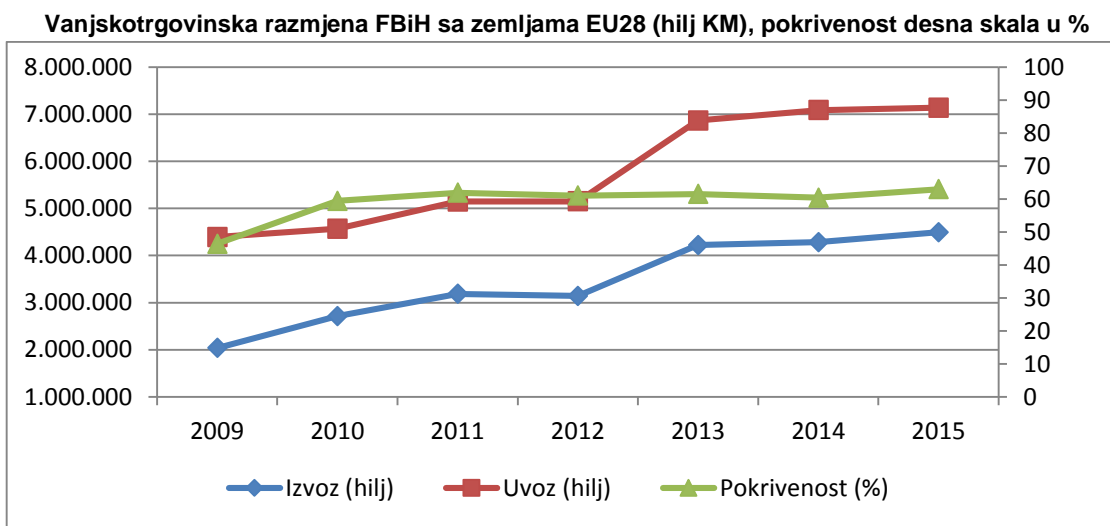
Kanton	Vrijednost u hilj. KM		Indeks 2015/2014		Pokrivenost uvoza izvozom u %	Trgovinski bilans (deficit) u hilj. KM
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz		
Unsko - sanski	238.381	303.535	106,3	103,4	78,5	- 65.154
Posavski	99.625	152.012	109,5	117,3	65,5	- 52.387
Tuzlanski	1.194.560	1.544.731	105,9	110,4	77,3	- 350.172
Zeničko - dobojski	1.629.457	1.615.032	97,7	100,1	100,9	14.425
Bosansko - podrinjski	142.354	86.480	104,5	85,7	164,6	55.874
Srednjobosanski	658.339	914.282	113,7	112,1	72,0	- 255.944
Hercegovačko - neretvanski	587.176	1.068.147	106,3	107,2	55,0	- 480.971
Zapadno - hercegovački	497.729	1.239.556	124,9	108,0	40,2	- 741.827
Kanton Sarajevo	1.004.799	3.572.723	109,5	96,8	28,1	- 2.567.924
Kanton 10	85.492	152.314	107,8	102,9	56,1	- 66.822

Izvor: Federalni zavod za statistiku

U izvještajnoj godini, najveći trgovinski partneri FBiH su bile zemlje EU28 i zemlje potpisnice CEFTA Sporazuma.

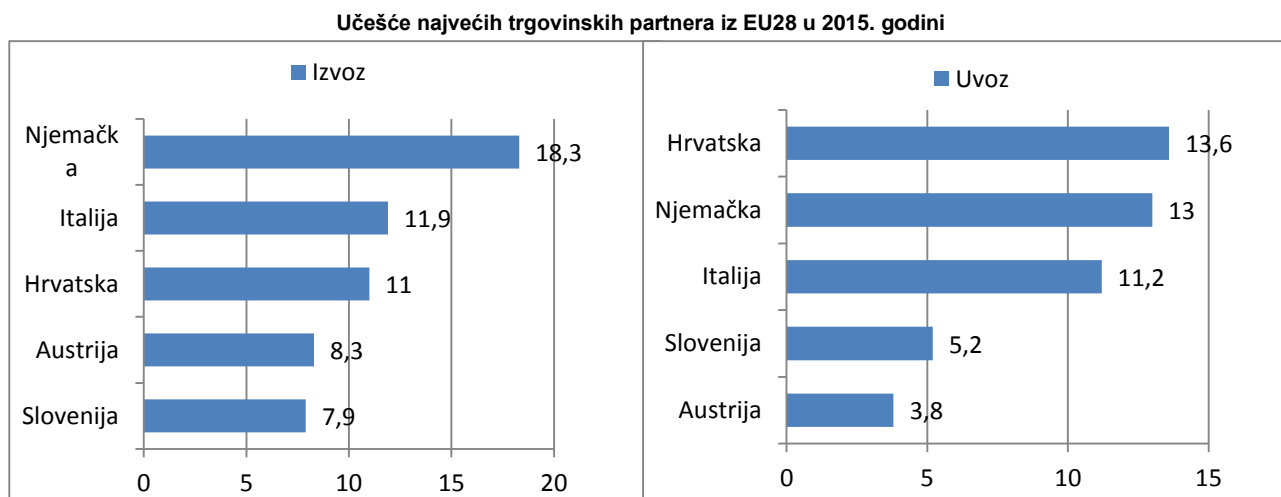
Učešće robne razmjene sa zemljama EU28 u ukupnoj robnoj razmjeni se smanjilo u 2015. godini u odnosu na prethodnu godinu. Učešće izvoza u EU28 u ukupnom izvozu FBiH se smanjilo sa 74,1% na 73,1%, a uvoz se smanjio sa 68,4% na 66,8% ukupnog uvoza FBiH.

Pokrivenost uvoza izvozom u zemlje EU28 iznosi 63%, što predstavlja poboljšanje u odnosu na 2014. godinu, kada je pokrivenost iznosila 60,4%.

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Najveći trgovinski partneri iz EU28 u 2015. godini su bile Njemačka (18,3% ukupnog izvoza i 13% ukupnog uvoza), Italija (11,9% ukupnog izvoza i 11,2% ukupnog uvoza) i Hrvatska (11% ukupnog izvoza i 13,6% ukupnog uvoza).

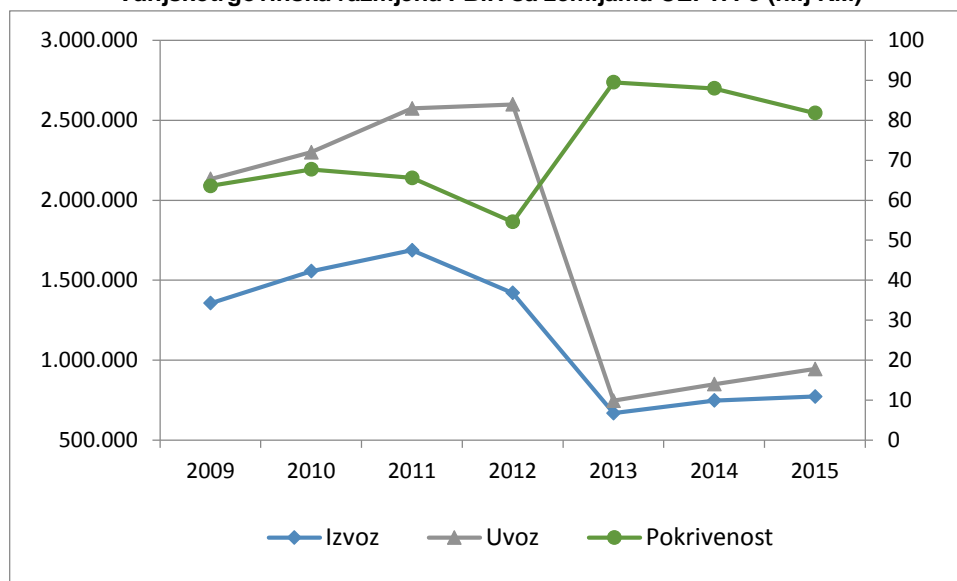

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Učešće robne razmjene sa zemljama CEFTA-e u ukupnoj robnoj razmjeni blago se povećalo u odnosu na 2014. godinu na uvoznoj strani. Učešće izvoza u zemlje CEFTA-e u ukupnom izvozu FBiH u 2015. godini iznosi 12,6%, dok uvoz čini 8,8% ukupnog uvoza FBiH. Pokrivenost uvoza izvozom u zemlje CEFTA iznosi 81,8%, što predstavlja pad pokrivenosti u odnosu na 2014. godinu, kada je pokrivenost iznosila 88%.

Najveći trgovinski partner iz CEFTA-e u 2015. godini bila je Srbija (6,5% ukupnog izvoza i 7,5% ukupnog uvoza).

Vanjskotrgovinska razmjena FBiH sa zemljama CEFTA-e (hilj KM)

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Javne finansije

Fiskalna pozicija zemlje utiče na stopu privrednog rasta. Visok fiskalni deficit i rastući javni i spoljni dug dovode do povećanja rizika zemlje i pogoršavanja njenog kreditnog rejtinga. Posljedice su više kamatne stope na zaduživanje države i privatnog sektora, što smanjuje investicije, a time i privredni rast. Veći rizik zemlje, zbog potencijalne makroekonomske nestabilnosti, takođe odbija strane direktne investicije i smanjuje domaće.

Prema posljednjim procjenama¹⁴, agencija Standard & Poor's je procijenila kreditni rejting BiH sa B/stabilni izgledi, što predstavlja najslabiji rejting od svih zemalja regije.

Pregled dugoročnog rejtinga pojedinih zemalja iz šireg okruženja

Standard & Poor's	
Slovenija	A-/pozitivan
Rumunija	BBB-/stabilan
Bugarska	BB+/stabilan
Mađarska	BB+/stabilan
Hrvatska	BB/negativan
Makedonija	BB-/stabilan
Srbija	BB-/stabilan
Crna Gora	B+/stabilan
Albanija	B+/stabilan
BiH	B/stabilan

Izvor: Trading economics

U cilju sticanja veće kredibilitnosti FBiH mora da vodi konzervativnu makroekonomsku politiku, a to podrazumijeva značajno smanjenje budžetskog deficita i javne potrošnje na srednji rok. To je jedini način da se dobije povjerenje stranih, a i domaćih investitora, obezbijede umjerene kamatne stope i tako da stimulans privrednom rastu.

¹⁴ Ocjena Standard & Poor's 11.03.2016.

Analiza javnih prihoda i rashoda u FBiH (zbirni podaci za FBiH, kantone, općine i fondove) u periodu 2009. – 2013. godine pokazuje da su rashodi uvijek prelazili ostvarene prihode. Prvi put je u 2014. godini ostvaren višak prihoda. U 2015. godini je takođe ostvaren višak prihoda nad rashodima i značajno je viši u odnosu na prethodnu godinu.

Ukupni javni prihodi i primici iznose 7.534 mil KM i u odnosu na prethodnu godinu viši su za 154 mil KM, dok ukupni javni rashodi i izdaci iznose 7.268 mil KM i na istom su nivou kao i prethodne godine. Ostvaren je višak prihoda nad rashodima u iznosu od 266 mil KM. Povećanje javnih prihoda je posljedica rasta prihoda od poreza, naročito od indirektnih poreza. Primljeni krediti i zajmovi u izvještajnoj godini iznosili su 751 mil KM i odnose se većinom na primitke od dugoročnih obveznica te primitke od trezorskih zapisa. Međutim, otplate kredita i zajmova su iznosile 894 mil. KM, što je više za 148 mil KM u odnosu na primljene kredite i zajmove.

Stoga je ukupan rezultat u 2015. godini u javnim finansijama Federacije BiH pozitivan sa ostvarenim nivoom prihoda nad rashodima u iznosu od 118 mil KM.

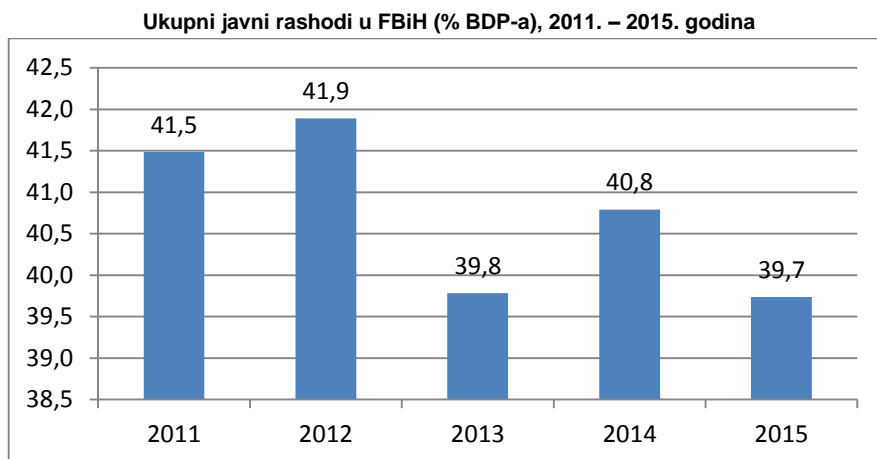
Izvršenje Budžeta FBiH (svi nivoi vlasti) 2009. – 2015. godina (mil KM)

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
I	Prihodi i primici	6.703	6.949	6.899	6.958	6.896	7.380	7.534
II	Rashodi	6.785	7.058	7.022	7.127	6.912	7.266	7.268
III (I-II)	Razlika prihoda i rashoda	-82	-109	-123	-169	-16	114	266
IV (V-VI)	Neto finansiranje	505	140	-175	-57	-228	-48	-148
V	Primljeni krediti i zajmovi	869	393	124	456	431	813	751
VI	Otplate kredita i zajmova	364	253	300	512	659	861	899
VII (III+IV)	Ukupan rezultat	423	31	-298	-226	-244	66	118

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

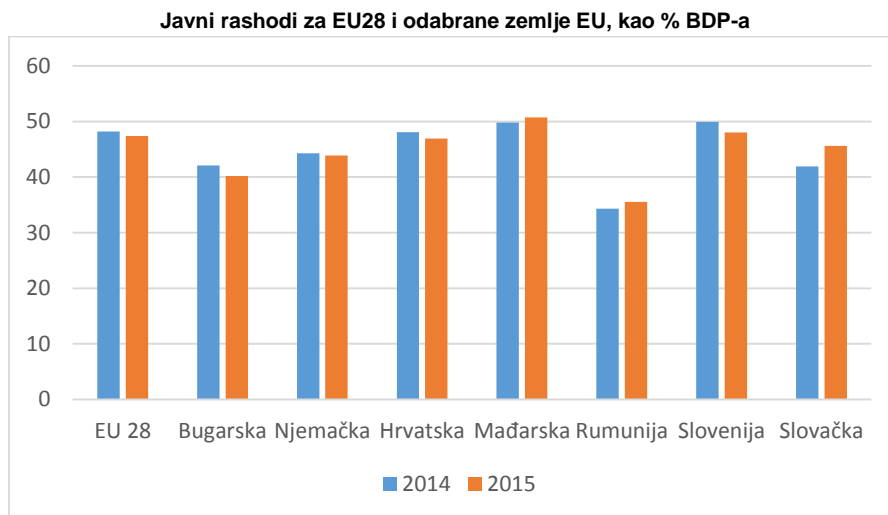
Nakon usvajanja Izvještaja o razvoju FBiH za 2012. godinu, Vlada FBiH je prihvatila preporuku iz Izvještaja koja se odnosi na smanjenje učešća javnih rashoda u BDP-u za 0,5% godišnje (ciljani procenat učešća je 38%). Ove izvještajne godine učešće rashoda u BDP-u je najbliže postavljenom cilju.

Učešće ukupnih javnih rashoda u BDP-u u 2015. godini iznosi 39%, što predstavlja značajno poboljšanje u odnosu na prethodnu godinu, kada je učešće iznosilo 41%.

Izvor: Federalno ministarstvo finansija, obrada FZZPR¹⁵

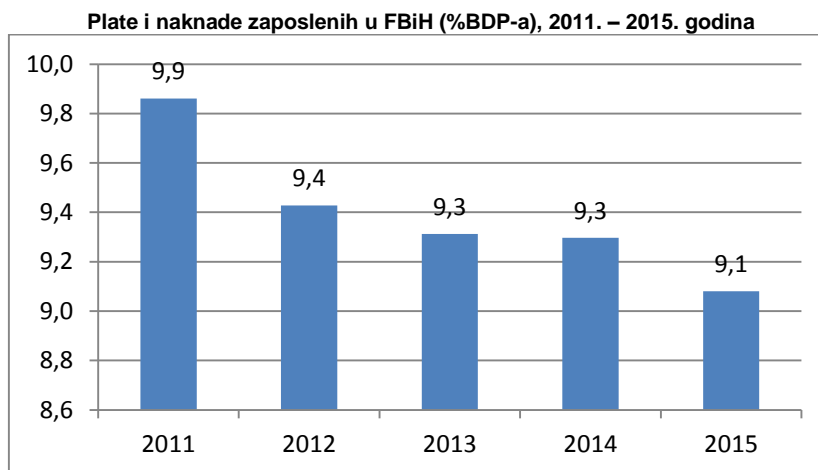
Obim javnih rashoda FBiH u 2015. godini, kao procenat BDP-a, je ispod nivoa prosjeka EU28 (47,4). Obim javnih rashoda FBiH je iznad učešća nivoa javnih rashoda Rumunije i otprilike na nivou učešća Bugarske.

Izvor: EUROSTAT

Trend izdvajanja za plate i naknade zaposlenim u javnom sektoru, kao procenat BDP-a, u posljednjih pet godina je opadajući. U periodu od 2011. – 2015. godine najveća izdvajanja su bila 2011. godine (9,9%), dok su u izvještajnoj godini izdvajanja za plate i naknade na nivou od 9,1% BDP-a.

¹⁵ Učešće ukupnih javnih rashoda u BDP-u se razlikuje od podatka iz prošlogodišnjeg izvještaja zbog redovnog korigovanja BDP-a, koje vrši Federalni zavod za statistiku.

Izvor: Federalno ministarstvo finansija, obrada FZZPR¹⁶

Izvršenje budžeta FBiH

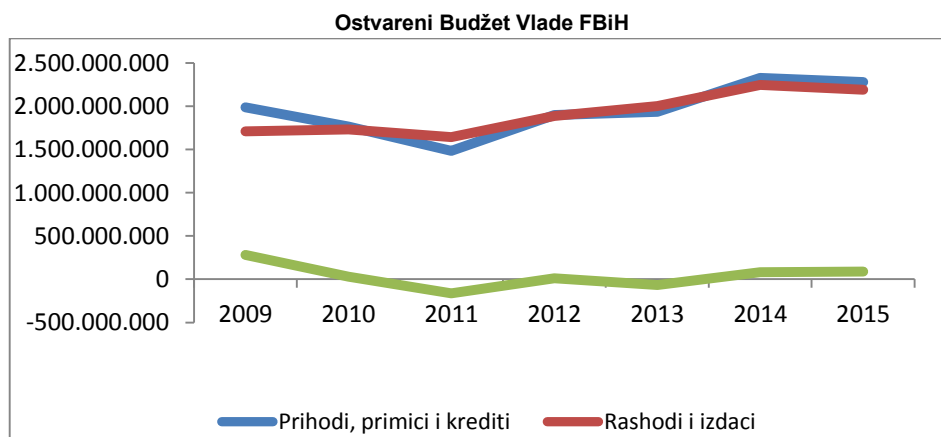
Analiza izvršenja budžeta Vlade FBiH u 2015. godini ukazuje na ostvareni pozitivan finansijski rezultat (suficit) u iznosu od 89,8 miliona KM.

Ostvareni Budžet Vlade FBiH

		2014	2015
I	Prihodi i primici	1.671.640.580	1.629.731.047
II	Rashodi i izdaci	1.453.400.624	1.376.120.741
III (I-II)	Razlika prihoda i rashoda	218.239.956	253.610.306
IV (V-VI)	Neto finansiranje	-136.929.604	-163.788.699
V	Primljeni krediti i zajmovi	657.152.550	651.939.353
VI	Otplate kredita i zajmova	794.082.154	815.728.052
VII (III+IV)	Ukupan rezultat	81.310.352	89.821.607

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

Ostvareni prihodi, primici i primljeni krediti i zajmovi u 2015. godini iznosili su 2.281,7 mil KM, što je 97% planiranih sredstava, a 2% manje u odnosu na izvršenje u 2014. godini.

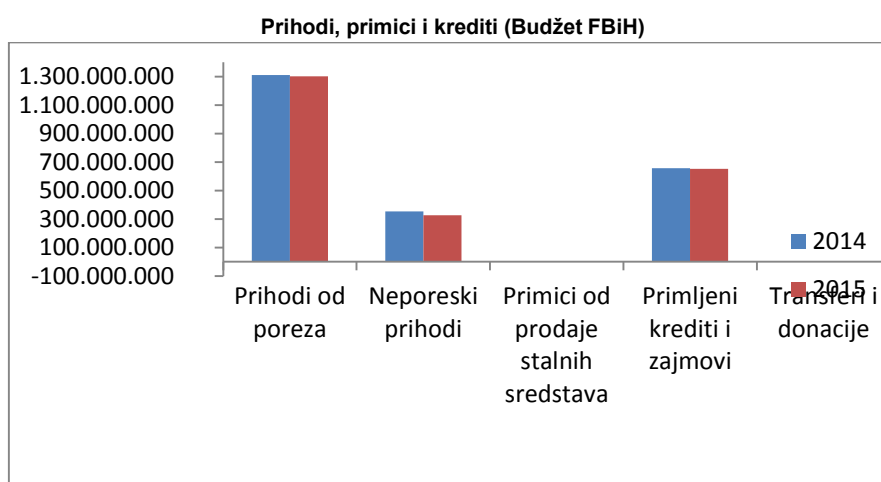
Izvor: Federalno ministarstvo finansija

¹⁶ Učešće plata i naknada u BDP-u se razlikuje od podatka iz prošlogodišnjeg izvještaja zbog redovnog korigovanja BDP-a, koje vrši Federalni zavod za statistiku.

Prihodi od poreza ostvareni su u visini od 1.303 mil KM. U odnosu na 2014. godinu manji su za 7,4 miliona KM, odnosno 0,6%. U ovim prihodima, prihodi od indirektnih poreza učestvuju sa 96,5%, dok se 3,5% prihoda od poreza odnosi na porez na dobit.

Neporezni prihodi ostvareni su u iznosu od 326 miliona KM i bilježe pad od 28,6 mil KM ili 8,1% u odnosu na prethodnu godinu. Razlog ovom padu prvenstveno leži u smanjenju prihoda od nefinansijskih javnih preduzeća i finansijskih javnih institucija.

Po osnovu finansiranja budžeta FBiH, primljeni zajmovi i krediti iznosili su 651,9 mil KM, što je za 0,8% manje nego prethodne godine. Doznačena sredstva se odnose na emitovane dugoročne obveznice u iznosu od 309,7 mil KM, emitovane trezorske zapise u iznosu od 298,3 mil KM i kredit od Svjetske banke u iznosu od 44 mil KM.

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

Ukupno ostvareni rashodi, izdaci i otplate kredita i zajmova u 2015. godini iznosili su 2.191,8 miliona KM, što je 93% planiranog. U odnosu na izvršenje u prethodnoj godini, rashodi i izdaci bilježe smanjenje za 2,5%. Najveći uticaj na pad rashoda imao je pad izdataka za finansijsku imovinu kao i pad tekućih transfera.

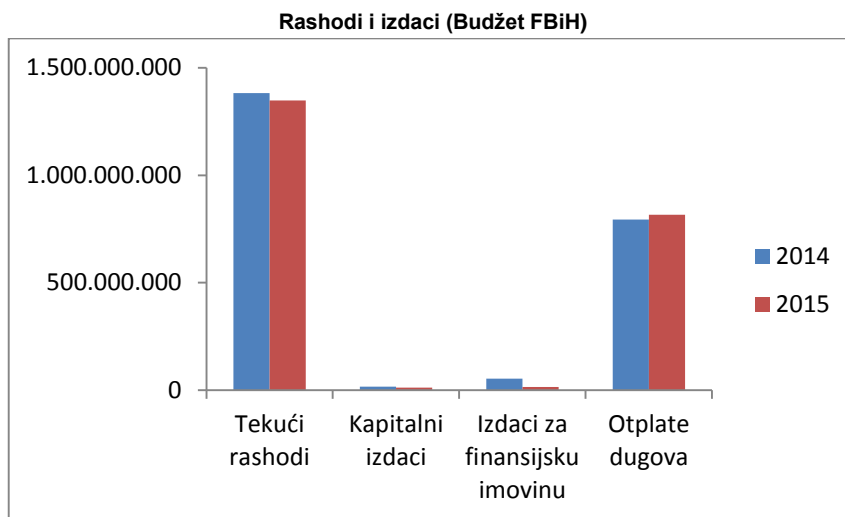
Tekući rashodi¹⁷ ostvareni su u iznosu od 1.348,3 mil KM i niži su za 34,3 mil KM ili 2% u odnosu na prethodnu godinu.

Kapitalni izdaci (nabavka stalnih sredstava i kapitalni transferi) izvršeni su u iznosu od 12,2 mil. KM, što predstavlja pad za 28% u odnosu na 2014. godinu. U odnosu na prethodnu godinu kapitalni transferi manji su za 38%, a izdaci za nabavku stalnih sredstava za 17%.

Izdaci za finansijsku imovinu izvršeni su u iznosu od 15,6 mil KM, što je značajno niže nego u 2014. godini kada su iznosili 53,9 mil KM.

Na ime otplate duga u 2015. godini utrošena su sredstva u iznosu od 815,7 mil KM, od čega otplata vanjskog duga iznosi 312,5 mil KM, otplata unutarnjeg duga iznosi 125,5 mil KM i otplata domaćeg pozajmljivanja iznosi 377,7 mil KM.

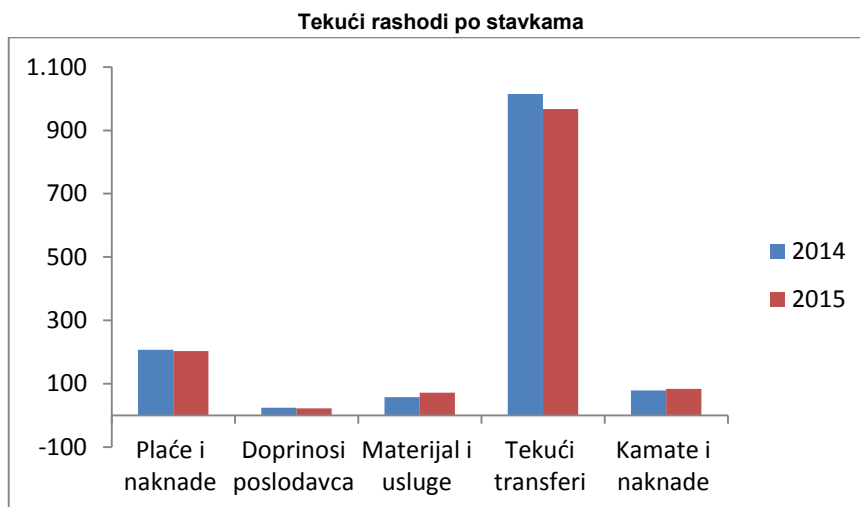
¹⁷ Plaće i naknade, doprinosi poslodavca, materijalni izdaci, tekući transferi, kamate i naknade.

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

U sklopu tekućih rashoda, rashodi za plaće i naknade državnih službenika smanjeni su za 3,1 mil KM ili 2% u odnosu na prethodnu godinu. Niže izvršenje zabilježeno je na poziciji doprinosi poslodavca za 2,6 mil KM ili 11%. Tekući transferi i drugi tekući rashodi niži su za 47,6 mil KM, ili za 5%.

S druge strane, materijalni troškovi bilježe rast za 13,6 mil KM ili 24%. Izdaci za kamate veći su za 5,3 mil KM ili 7%.

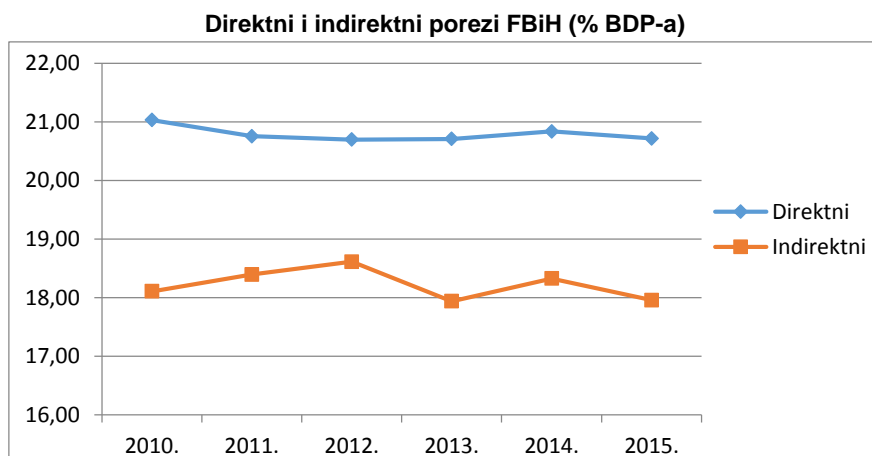
Izvor: Federalno ministarstvo finansija

Direktni i indirektni porezi

U 2015. godini u ukupnom finansiranju javne potrošnje, prihodi od indirektnih poreza učestvuju sa 17,96% BDP-a, dok prihodi od direktnih poreza učestvuju sa 20,72% BDP-a.

U prethodnoj godini prihodi od indirektnih poreza učestvovali su sa 18,33% BDP-a, a prihodi od direktnih poreza sa 20,84% BDP-a.¹⁸

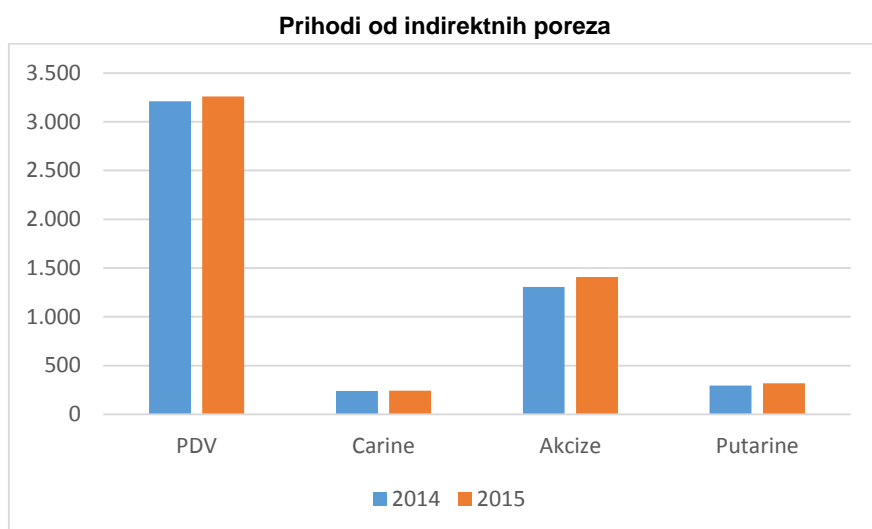
¹⁸ Učešće prihoda u BDP-u se razlikuje od podatka iz prošlogodišnjeg izvještaja zbog redovnog korigovanja BDP-a, koje vrši Federalni zavod za statistiku.

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje; Federalno ministarstvo finansija;
 Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

Prema podacima Uprave za indirektno oporezivanje BiH (UIO), ukupna naplata prihoda od indirektnih poreza u BiH u 2015. godini iznosi 6,354 mlrd. KM, što je više za 113 mil. KM ili 1,82% u odnosu na prethodnu godinu.

Na rast prihoda je najviše uticala nova politika oporezivanja duhana (rast akciza) kao i povećana potrošnja.

Izvor: UIO, Bilten 126/127

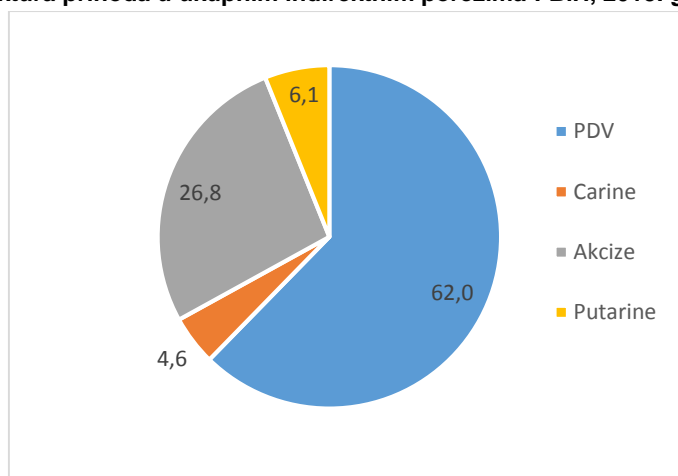
Neto prikupljeni prihodi za u raspodjelu korisnicima u 2015. godini, iznosili su 5,259 mlrd. KM i viši su za 190 mil. KM ili 3,7% u odnosu na 2014. godinu. Za finansiranje državnih institucija u 2015. godini raspoređen je iznos od 750 miliona KM.

Prihodi od indirektnih poreza raspoređeni na FBiH iznose 2,815 mlrd KM, što je više za 126 mil. KM ili 5% u odnosu na prethodnu godinu.¹⁹ Po osnovu posebne putarine za izgradnju autoputeva u 2015. godini, FBiH je dobila dodatnih 67,8 mil. KM. Naplata prihoda u toku 2015. godine je viša od naplate u toku prethodne godine u skoro svim mjesecima.

¹⁹ OMA bilten broj 126/127, prema UIO koeficijent raspodjele sredstava za mart-maj 2015. godine za FBiH iznosi 63,85%. Za 2014. godinu ovaj koeficijent je iznosio 64,5%.

Prihodi od PDV-a čine najznačajniju stavku i imaju najveći udio u ukupnim prihodima od indirektnih poreza (62%). Zatim slijede prihodi od akciza (26,8%), te prihodi od putarina (6,1%) i carina (4,6%).

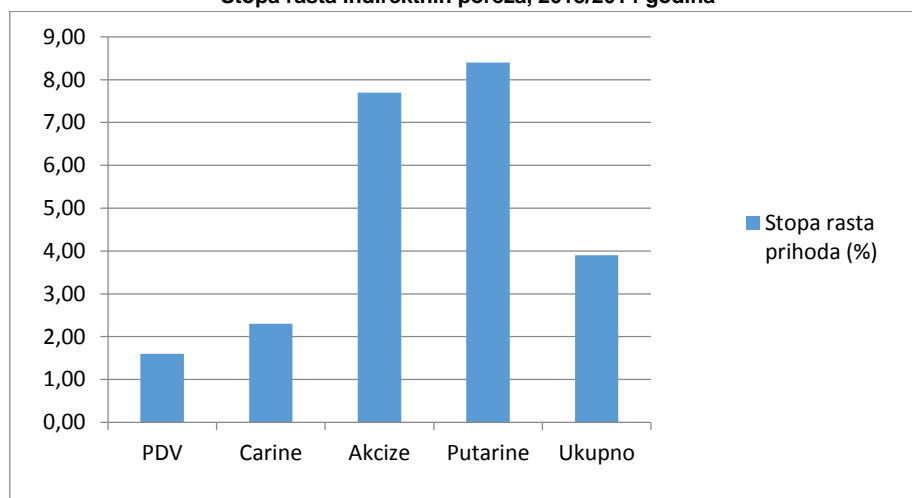
Struktura prihoda u ukupnim indirektnim porezima FBiH, 2015. godina

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje, Bilten 126/127, Obrada FZZPR

U 2015. godini prihodi u svim kategorijama indirektnih poreza bilježe rast, a najviše prihodi od putarina sa stopom rasta od 8,4%.

Stopa rasta indirektnih poreza, 2015/2014 godina

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje, Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

Naplata prihoda od PDV- a je viša za 1,6% u odnosu na prethodnu godinu. Naplata je varirala u toku 2015. godine, naročito u drugom polugodištu kada su zabilježene značajne oscilacije kao posljedica pada uvoza i smanjenja povrata.

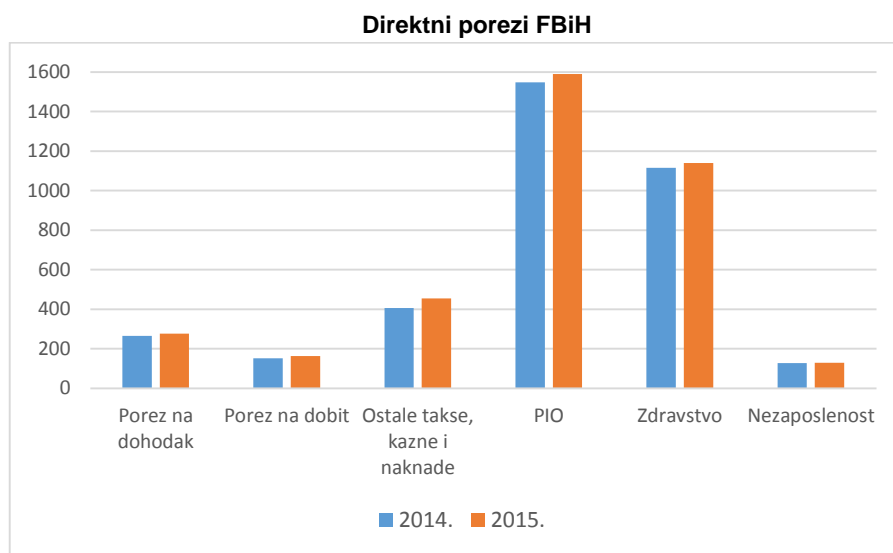
Naplata prihoda od akciza je viša za 7,7% u odnosu na 2014. godinu. Rast prihoda od akciza je ostvaren zbog izmjene Zakona o akcizama u BiH²⁰, čiji su efekti realizovani najviše u prvih sedam mjeseci 2015. godine (povećane akcize na duhan). Naplata prihoda od akciza na

²⁰ Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH je 06.06.2014. godine usvojio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama u BiH.

alkohol i alkoholna pića je bila izuzetno visoka tokom većeg dijela godine, a stope rasta su se kretale i do 50%. Došli su do izražaja i efekti nove politike oporezivanja piva.²¹

Ukupno naplaćeni prihodi od direktnih poreza i doprinosa tokom 2015. godine u FBiH iznose 3,873 mlrd. KM, što je za 4% više u odnosu na prihode prikupljene u prethodnoj godini.

Najveći udio u ukupnim prihodima čine prihodi od doprinosa za penziono i zdravstveno osiguranje.

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

U odnosu na 2014. godinu, prihodi od doprinosa za penziono osiguranje bilježe rast u procentu od 2,6%, a prihodi od doprinosa za zdravstveno osiguranje za 2,0%. Prihodi od poreza bilježe rast, pri čemu su prihodi od poreza na dohodak veći za 4,1%, a prihodi od poreza na dobit za 7,2%. Prihodi od taksi, naknada i kazni u 2015. godini veći su za 11,5%.

Stabilni i održivi javni prihodi u dugoročnom smislu, mogu biti samo ako su zasnovani na privrednom rastu i rastu broja zaposlenih, što znači da je primarni cilj obezbijediti poslovni ambijent koji će biti stimulativan za ekonomski rast. Osnovni problem visokog opterećenja privrede su stope doprinosa na teret radnika i poslodavca (41,5%)²², te je stoga neophodno tražiti put ka rasterećenju privrede. Prosječne stope doprinosa po osnovu oporezivanja rada zemalja Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) su 29,5%²³.

Javni dug

Dug u Federaciji BiH se odnosi na preuzete obaveze po osnovu vanjskog duga bivše Jugoslavije, preuzete unutarnje obaveze, zaduživanje na domaćem tržištu, uključujući emisiju vrijednosnih papira, te novo ino zaduženje.

Dug u Federaciji BiH je proteklih godina imao tendenciju rasta, što je posljedica kreditnih sredstava multilateralnih finansijskih institucija (Svjetska banka, EBRD, EIB, MMF i dr.) u svrhu finansiranja infrastrukturnih projekata i podrške budžetima u Federaciji, izdanja obveznica i

²¹ Izmjene Zakona o akcizama u području oporezivanja piva primjenjuju se od 1.9.2014.

²² Svjetska banka "BiH – Izazovi i preporuke za reforme - Pregled javnih rashoda i institucija"

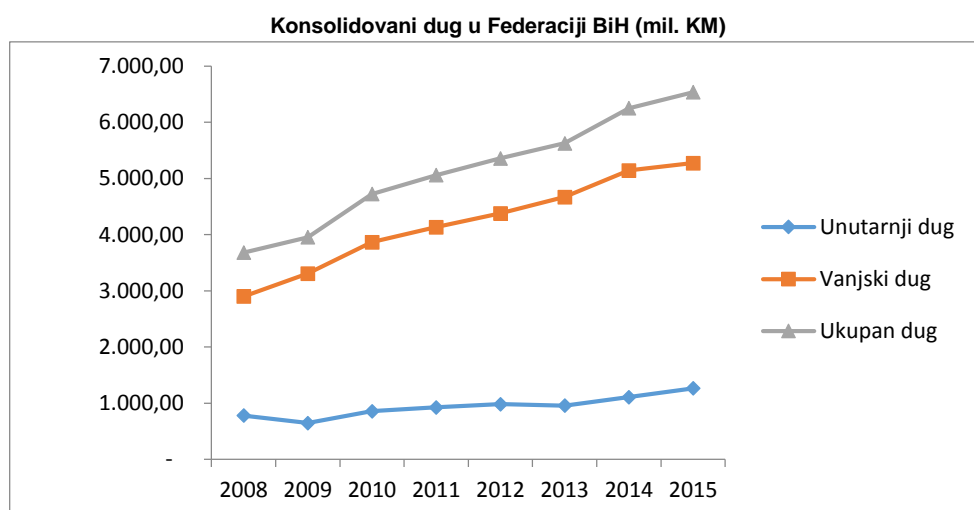
²³ Svjetska banka "BiH – Izazovi i preporuke za reforme - Pregled javnih rashoda i institucija"

trezorskih zapisa radi osiguranja sredstava za finansiranje budžeta FBiH i održavanja njegove likvidnosti, te verifikovanja obaveza iz osnova stare devizne štednje i ratnih potraživanja i s tim povezane emisije obveznica.

Konsolidovani dug u Federaciji BiH sa stanjem na dan 31.12.2015. godine iznosi (ukupan dug svih nivoa vlasti u FBiH, te javnih preduzeća i ostalih korisnika) 6.537,16 mil. KM, od čega se 80,7% odnosi na vanjski i 19,3% na unutarnji dug. U odnosu na kraj 2014. godine ukupan dug je viši za 4% ili 285,6 mil KM.

Vanjski dug u FBiH iznosi 5.273,61 mil.KM, od čega je dug Federacije BiH 2.825,99 mil. KM, kantona 290,74 mil. KM, gradova i općina 106,3 mil. KM, te dug javnih preduzeća i ostalih korisnika 2.050,58 mil. KM.

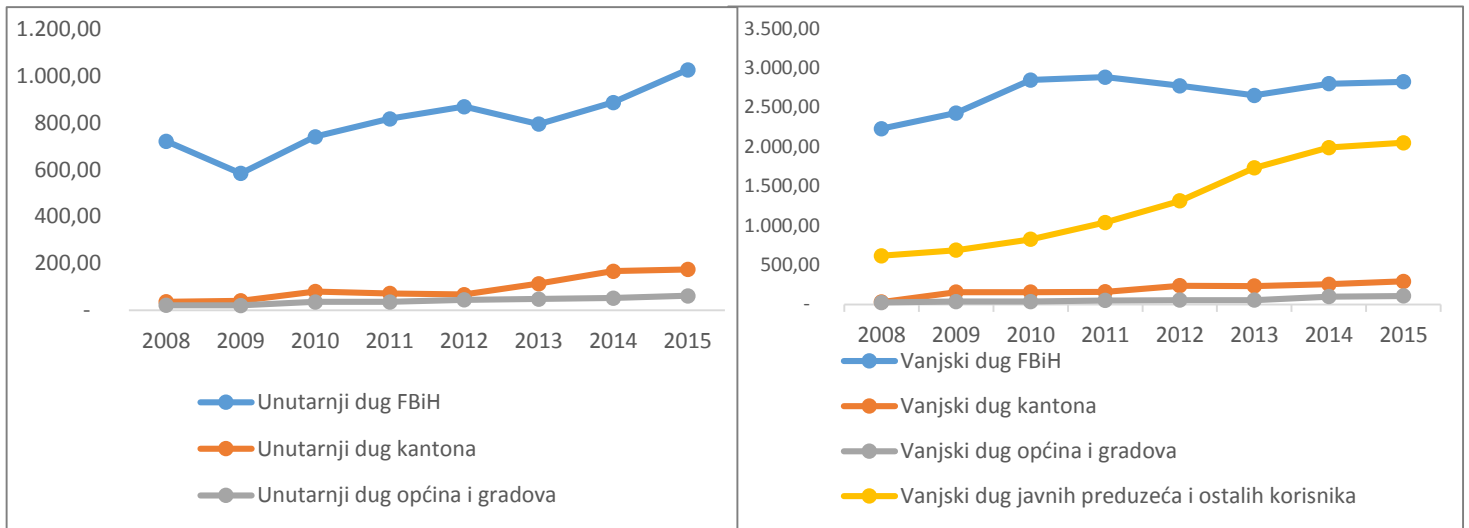
Unutarnji dug u FBiH iznosi 1.263,55 mil. KM, od čega je dug Federacije BiH 1.027,58 mil. KM, kantona 174,46 mil. KM, te gradova i općina 61,51 mil. KM.

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

U 2015. godini povećan je i unutrašnji i vanjski dug svih nivoa vlasti u FBiH (Federacije, kantona i lokalnih zajednica). Povećanje duga u odnosu na 2013. godinu se najvećim dijelom odnosi na potrebu finansiranja budžeta.

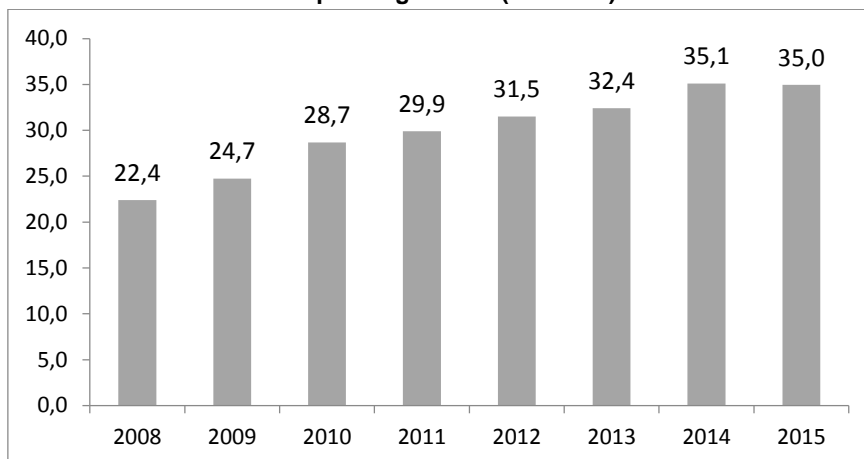
Unutarnji i vanjski dug (mil. KM)

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

Odnos ukupnog duga prema BDP-u je u periodu 2008. - 2015. godine imao tendenciju rasta, te je sa 22,4% 2008. godine, na kraju 2015. godine porastao na 35%. Ovaj rast je prvenstveno uzrokovan rastom vanjskog duga.

Ukupan dug u FBiH (% BDP-a)

Izvor: Federalno ministarstvo finansija; Obrada FZZPR

Razvoj finansijskog tržišta

Poslovanje bankarskog sektora se i u 2015. godini odvijalo u nepovoljnom okruženju i uz, za BiH nedovoljnu stopu ekonomskog rasta kao posljedice izostanka strukturnih reformi, te globalne finansijske i dužničke krize, recesije i smanjenog privrednog rasta u zemljama EU, a također i zemljama okruženja. I pored svih negativnih uticaja, u 2015. godini zabilježeni su pozitivni trendovi koji se ogledaju u rastu bilansne sume, kredita, depozita a posebno štednje stanovništva, kao i poboljšanje profitabilnosti ukupnog bankarskog sektora. Može se zaključiti da je bankarski sektor ostao stabilan, adekvatno kapitalizovan, a likvidnost je i dalje zadovoljavajuća.

Banke u FBiH su u 2015. godini ostvarile profit u iznosu od 149 mil KM, što predstavlja najbolji rezultat od 1996. godine. Od ukupno 17 banaka, pozitivan rezultat ostvarilo je njih 14 u iznosu od 220 mil KM, dok su negativan rezultat ostvarile tri banke u iznosu od 71 mil KM.

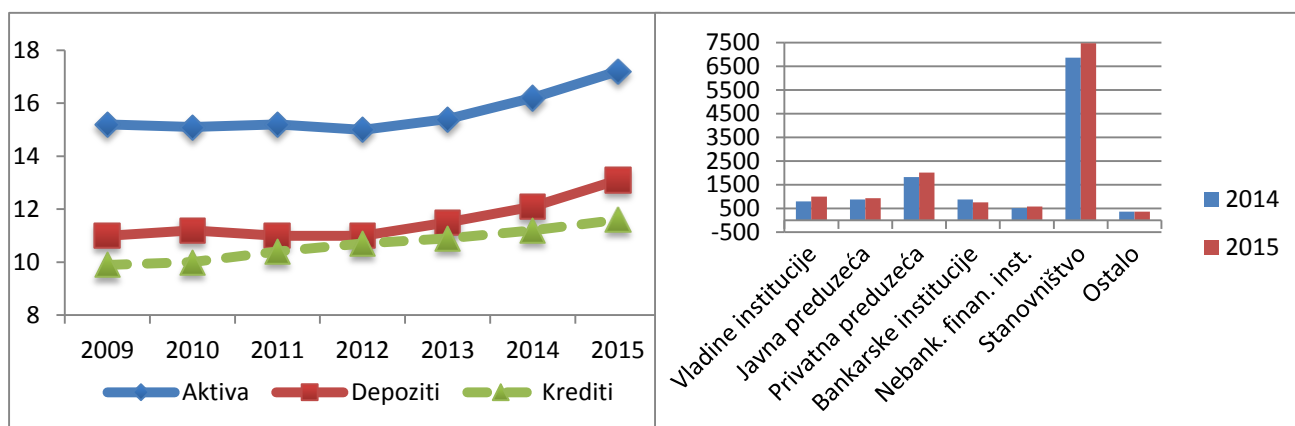
Bilansna suma (aktiva) bankarskog sektora sa 31.12.2015. godine iznosila je 17,2 milijarde KM i za jednu milijardu KM ili 6,5% je veća nego na kraju prethodne godine. Rast bilansne sume je prvenstveno rezultat rasta depozita za 968 miliona KM i ukupnog kapitala za 182 miliona KM.

Kreditni su u 2015. godini zabilježili rast za 3,9% ili 440 miliona KM i na kraju godine iznosili su 11,6 milijardi KM. U strukturi kredita, učešće kredita stanovništvu iznosilo je 49,1% u ukupnim kreditima, dok su krediti pravnim licima imali učešće od 50,9%. Kreditni plasmani čine najveću stavku aktive banaka sa učešćem od 67,4% u ukupnoj aktivi.

Depoziti su u 2015. godini porasli za 8% ili 968 miliona KM i iznose 13,1 milijardi KM. Depoziti su i dalje najznačajniji izvor finansiranja banaka u FBiH, s učešćem od 76,2% u ukupnoj pasivi. Bankarske usluge su najvećim dijelom komercijalnog karaktera i odnose se na davanje kredita i prikupljanje depozita.

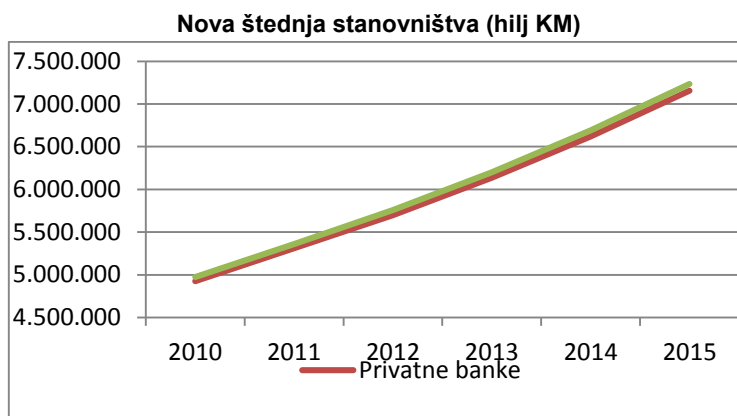
Depoziti stanovništva s učešćem od 57% od ukupnih depozita i iznosom od 7,5 milijardi KM su najveći sektorski depozitni izvor. Depoziti vladinih institucija ostvarili su rast za 26% ili 206 miliona KM, tako da na kraju 2015. godine s iznosom od jedne milijarde imaju učešće od 7,7% u ukupnim depozitima.

Bilans stanja banaka u FBiH (mlrd KM) lijevo, sektorska struktura depozita (mil KM) desno

Izvor: Agencija za bankarstvo FBiH, Informacija o bankarskom sistemu FBiH 31.12.2015.

Štedni depoziti, kao najznačajniji segment depozitnog i finansijskog potencijala banaka, zadržali su pozitivan trend rasta i već treću godinu ostvaruju godišnji rast od preko 8%, odnosno u 2015. godini 8,1% ili 543 miliona KM i sa 31.12.2015. godine iznosili su 7,2 milijarde KM.

Izvor: Agencija za bankarstvo

Indikatori kvaliteta kredita u FBiH datih za dva najznačajnija sektora, pravnim licima i stanovništvu, ukazuju na trend poboljšanja u 2015. godini. Učešće nekvalitetnih kredita, kao ključni indikator kvaliteta kredita, smanjeno je sa 14% na 13%.

Klasifikacija kredita datih stanovništvu i pravnim licima, (mil KM)

Kategorija	31.12.2014.				31.12.2015.			
	Stanovništvo	Pravna lica	Ukupno	Učešće (%)	Stanovništvo	Pravna lica	Ukupno	Učešće (%)
A – potpuna naplativost	4.775	4.081	8.856	79	5.037	4.350	9.387	81
B – niska vjerovatnoća gubitka	145	617	762	7	154	568	722	6
C-D-E – nekvalitetni krediti	528	1024	1.552	14	515	987	1.502	13
Ukupno	5.448	5.722	11.170	100	5.706	5.905	11.611	100

Izvor: Agencija za bankarstvo FBiH, Informacija o bankarskom sistemu FBiH 31.12.2015.

Najveće učešće u ukupnim kreditima kod pravnih lica imali su sektori trgovine (19,8%) i proizvodnje (14,3%). Nivo kredita plasiranih sektoru proizvodnje od 1,7 milijardi KM se povećao za 4% ili 66 miliona KM. Kreditiranje sektora trgovine u 2015. godini povećano je za 2% ili 35 miliona KM, odnosno na nivu je od 2,3 milijarde KM.

Kod stanovništva najveće učešće imali su krediti za opću potrošnju (38,8%) i stambeni krediti (9,3%). U 2015. godini zabilježen je rast kredita za opću potrošnju za 7% ili 293 miliona KM, dok su stambeni krediti i krediti za obrtnike smanjeni za 2% odnosno 12%.

Koncentracija kredita

	31.12.2014.		31.12.2015.		Indeks
	Ukupno	Učešće	Ukupno	Učešće	2015/2014
Kreditni pravni licima					
Poljoprivreda	123.863	1	121.964	1	98
Proizvodnja	1.596.479	14	1.662.318	14	104
Građevinarstvo	381.631	3	437.853	4	115
Trgovina	2.263.740	20	2.298.963	20	102
Ugostiteljstvo	165.227	2	196.355	2	119
Ostalo	1.191.030	11	1.187.610	10	100
Kreditni stanovništvu					
Opća potrošnja	4.210.605	38	4.503.904	39	107
Stambena izgradnja	1.109.191	10	1.088.139	9	98
Obrt	128.511	1	113.638	1	88

Izvor: Agencija za bankarstvo FBiH, Informacija o bankarskom sistemu FBiH 31.12.2015.

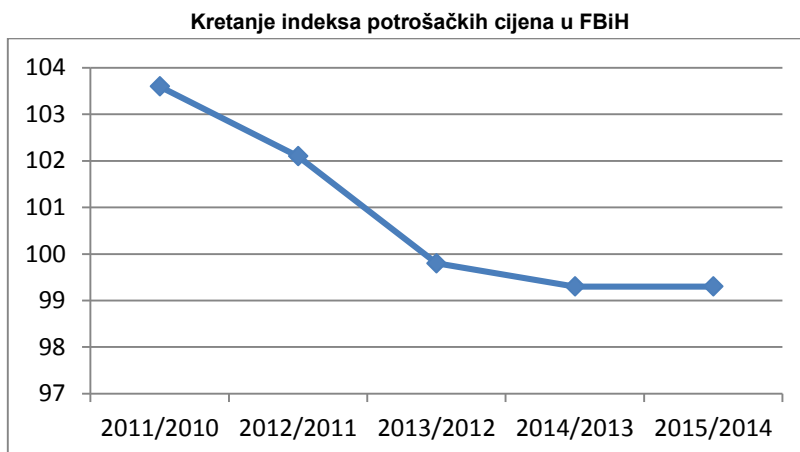
Stopa adekvatnosti kapitala²⁴ bankarskog sistema, kao jedan od najvažnijih pokazatelja snage i adekvatnosti kapitala banaka, sa 31.12.2015. godine iznosila je 15,3%, što je pad u odnosu na kraj 2014. godine kada je iznosila 16%. Uprkos padu i opadajućem trendu zadnjih godina, stopa adekvatnosti kapitala je na zadovoljavajućem nivou obzirom da je zakonski minimum 12%.

Na finansijskom tržištu kapitala u FBiH, tj. Sarajevskoj berzi (SASE), u 2015. godini ostvaren je ukupan promet od 1.220 mil KM, što je skoro duplo više u odnosu na 2014. godinu. Ostvareni promet na SASE čini 68,6% od ukupnog prometa koji je ostvaren na BH berzama, što predstavlja povećanje udjela u ukupnom prometu u odnosu na 2014. godinu kad je ovo učešće iznosilo 51,4%.

Cijene

U 2015. godini zabilježen je blagi pad potrošačkih cijena po stopi od 0,7% u odnosu na prethodnu godinu. Do pada cijena došlo je, najvećim dijelom, zbog globalnih kretanja cijena nafte i hrane na svjetskom tržištu. Kretanja potrošačkih cijena u periodu 2010. - 2015. godine ukazuju na opadajući trend tokom cijelog perioda.

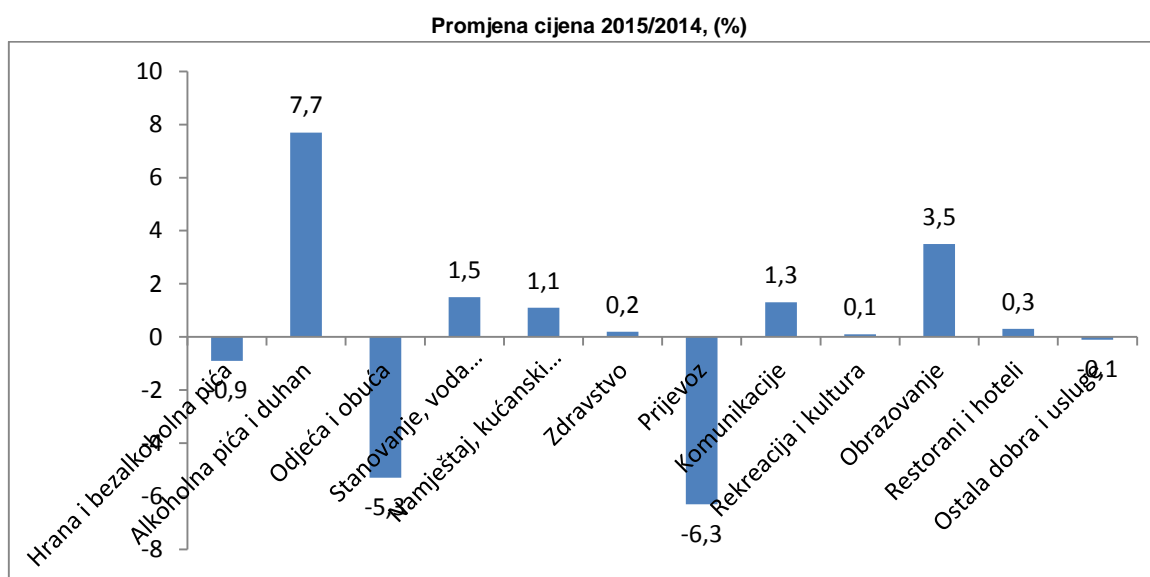
²⁴ Stopa adekvatnosti kapitala je odnos između izdvojenog kapitala za pokriće gubitaka i rizične aktive banke. Adekvatnost kapitala prikazuje sposobnost banke da ispunjava kapitalne zahtjeve, tj. što je viši kapital banke za pokriće gubitaka veći je kapacitet za apsorpciju gubitaka nastalih lošim plasmanima

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Posmatrano po stavkama, najveći rast cijena u 2015. godini registrovan je kod cijena alkoholnih pića i duhana (7,7%), obrazovanja (3,5%) te stanovanja (1,5%).

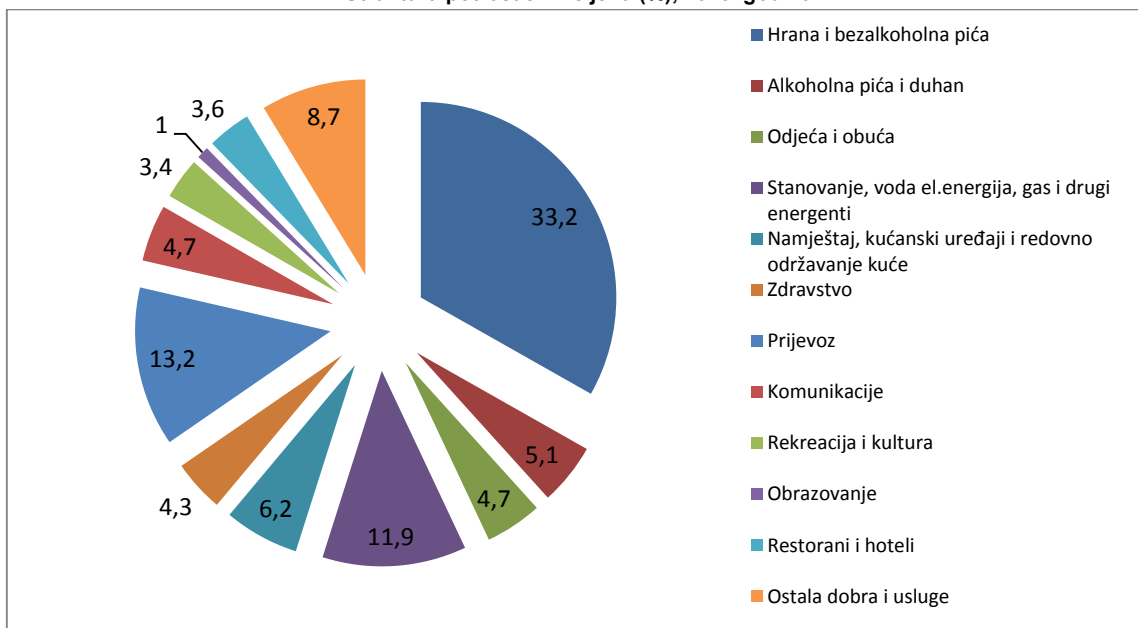
Najveći pad cijena zabilježen je u prevozu (6,3%) i odjeći i obući (5,3%). Zabilježen je pad cijena i kod hrane i bezalkoholnih pića (0,9%), kao najznačajnijoj stavci u strukturi cijena.

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Cijene su u 2015. godini zadržale istu strukturu kao i prethodne godine. Analiza strukture cijena po stavkama pokazuje da su na kretanje ukupnih cijena najviše uticali hrana i bezalkoholna pića (33,2%), prevoz (13,2%) i stanovanje (11,9%).

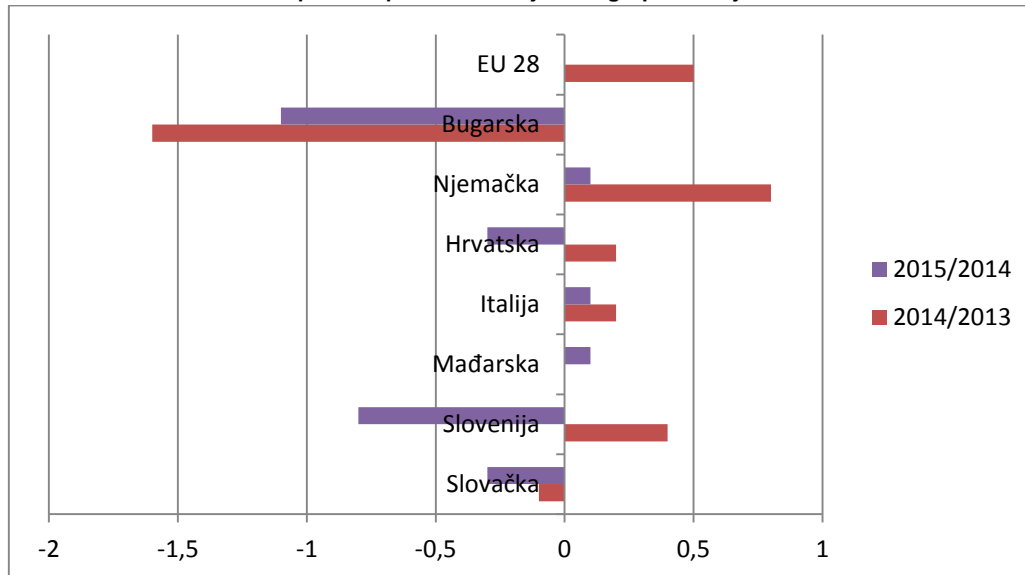
Struktura potrošačkih cijena (%), 2015. godina

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

Kad su u pitanju zemlje Evropske unije, Bugarska bilježi najveći pad cijena u odnosu na prethodnu godinu u procentu od 1,1%. U Hrvatskoj je zabilježen pad cijena u procentu od 0,3%, nakon rasta cijena od 0,2% u prethodnoj godini.

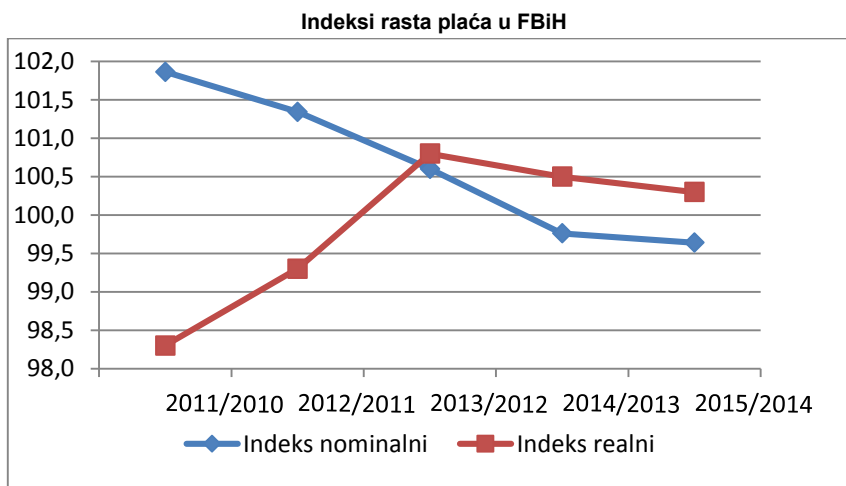
Stope rasta potrošačkih cijena za grupu zemalja EU

Izvor: EUROSTAT

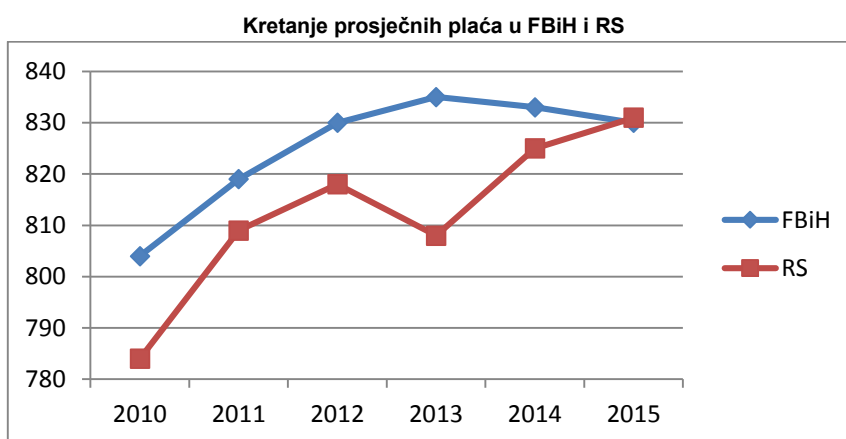
Plaće

U 2015. godini zabilježen je blagi pad neto plaća u FBiH. Prosječna neto plaća po zaposlenom radniku u FBiH iznosila je 830 KM, ili 0,4% manje u odnosu na prethodnu godinu. Uzimajući u obzir kretanje potrošačkih cijena, tj. pad cijena u 2015. godini, prosječne plaće u FBiH realno bilježe blagi rast u procentu od 0,3%.

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Upoređujući entitete, proteklih godina prosječna plaća u FBiH je bila viša u odnosu na RS da bi u 2015. godini dostigli isti nivo u oba entiteta (831 KM U RS). U 2015. godini plaće u RS su nominalno porasle za 0,7%, a realno za 2,2% u odnosu na prethodnu godinu. Takođe, treba imati u vidu da u RS od 2002. godine u neto plaće ulazi i topli obrok.

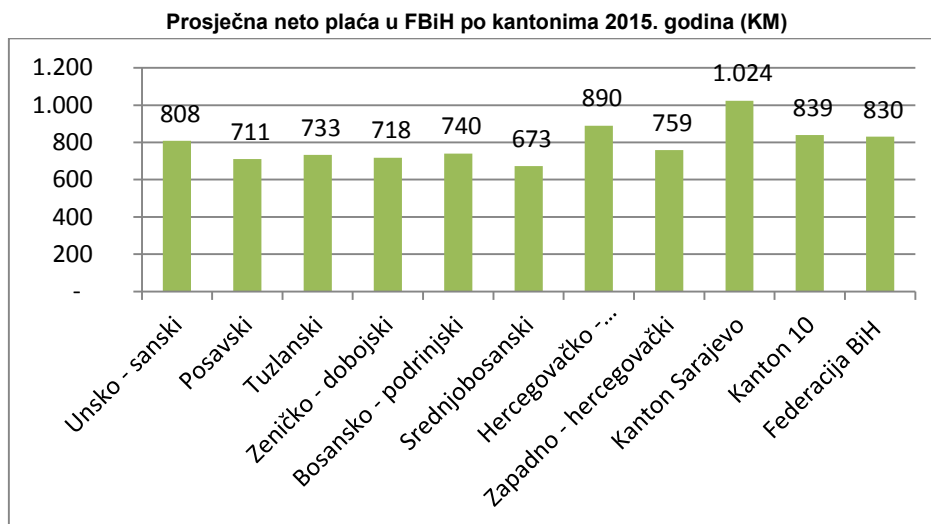

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku

U 2015. godini u FBiH najviša prosječna isplaćena plaća zabilježena je u djelatnosti proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom u iznosu od 1.557 KM, dok je najniža u hotelijerstvu i ugostiteljstvu u iznosu od 507 KM. Najveće povećanje plate u odnosu na prethodnu godinu zabilježeno je u oblasti stručne, naučne i tehničke djelatnosti za 3,1% (sa 894 KM na 922 KM), dok je najveće smanjenje plaće zabilježeno u poslovanju nekretninama za 6,1% (sa 825 KM na 775 KM).

Gledano po kantonima u FBiH, najviša prosječna neto plaća u 2015. godini je zabilježena u Kantonu Sarajevo (1.024 KM), a najniža u Srednjobosanskom kantonu (673 KM).

Najveće povećanje prosječne mjesečne plaće zabilježeno je u Posavskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu za 3% u oba kantona, dok je najveće smanjenje zabilježeno u Zapadno-hercegovačkom kantonu za 3%.

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Preporuke

- U dugoročnom periodu, sa 39,7% danas, javne rashode dovesti na nivo 35% BDP-a, godišnje smanjivati za 0,5% BDP-a
- U dugoročnom periodu plate u javnom sektoru FBiH, sa današnjih 9,1%, dovesti na nivo 8% BDP-a, godišnje smanjivati za 0,2% BDP-a
- Donijeti jedinstveni srednjoročni program racionalizacije broja zaposlenih u javnom sektoru (budžetski i vanbudžetski korisnici) svih nivoa vlasti u FBiH
- Unutar ADS FBiH uspostaviti centralni registar zaposlenih u FBiH koji će obuhvatiti zaposlene svih nivoa vlasti (federalni, kantonalni, lokalni i fondovi) i kontinuirano pratiti broj zaposlenih sa ciljem bolje preraspodjele poslova i zadataka i kontrole novog zapošljavanja
- Donijeti novi, fleksibilniji kolektivni ugovor sa sindikatom zaposlenih u organima uprave FBiH kako bi isti bio primjeren teškoj finansijskoj situaciji budžeta Vlade FBiH
- Dosljedno raditi na preraspodjeli javnih rashoda u cilju doprinosa privrednom rastu, kroz smanjenje tekuće potrošnje i povećanje javnih investicija
- Nastaviti sa striktnom zabranom novog zapošljavanja u javnom sektoru (samo izuzetno uz odluku Vlade)
- Smanjiti ostale kategorije tekuće potrošnje kao što su službena putovanja, najam prostorija i telekomunikacije, komunalne usluge
- Smanjiti ugovaranje poslova sa vanjskim izvršiocima i ugovarati poslove samo u slučajevima kada u organima uprave ne rade zaposleni koji bi mogli raditi ovakve poslove
- Redovno pratiti zapošljavanje i nivo plata u javnim preduzećima i otklanjati debalanse u odnosu na plate u organima uprave.

Konkurentnost

Polazeći od prioriteta vezanih za poboljšanje konkurentnosti, kao ključni izazovi zacrtani su oživljavanje klasterske inicijative, jačanje kompetencija raspoloživog ljudskog kapitala, izgradnja savremene naučno-tehnološke i poslovne baze, te stvaranje zakonske podloge za jedinstven ekonomski prostor.

Konkurentnost Federacije BiH značajno zaostaje za zemljama u regionu. Analizirajući izvoznu orijentaciju Federacije u BiH, izdvojene su slijedeće grupe proizvoda prema faktorskoj intenzivnosti i to:

- Resursima intenzivni proizvodi, primarni proizvodi
- Nekvalifikovanim radom intenzivni proizvodi, nisko tehnološki
- Tehnološki intenzivni proizvodi, srednje tehnološki
- Ljudskim kapitalom intenzivni proizvodi, visoko tehnološki

Proizvodi niskog nivoa dodane vrijednosti, niskog stepena finalizacije obuhvataju prirodnim resursima i nekvalifikovanim radom intenzivne proizvode, pri čemu se stupanj finalizacije povećava krećući se od prve ka trećoj grupi proizvoda. Ljudskim kapitalom i tehnološko intenzivni proizvodi su proizvodi sa znatno većom dodanom vrijednošću i neuporedivo većim stepenom finalizacije. Važno je naglasiti da je dominantno učešće tehnološki intenzivnih proizvoda u strukturi izvoza, karakteristika gotovo svih ekonomski razvijenih zemalja, te je stoga cilj povećanje udjela ovih proizvoda u ukupnom izvozu.

Struktura robnog izvoza FBiH prema faktorskoj intenzivnosti (%), 2010. - 2015. godine

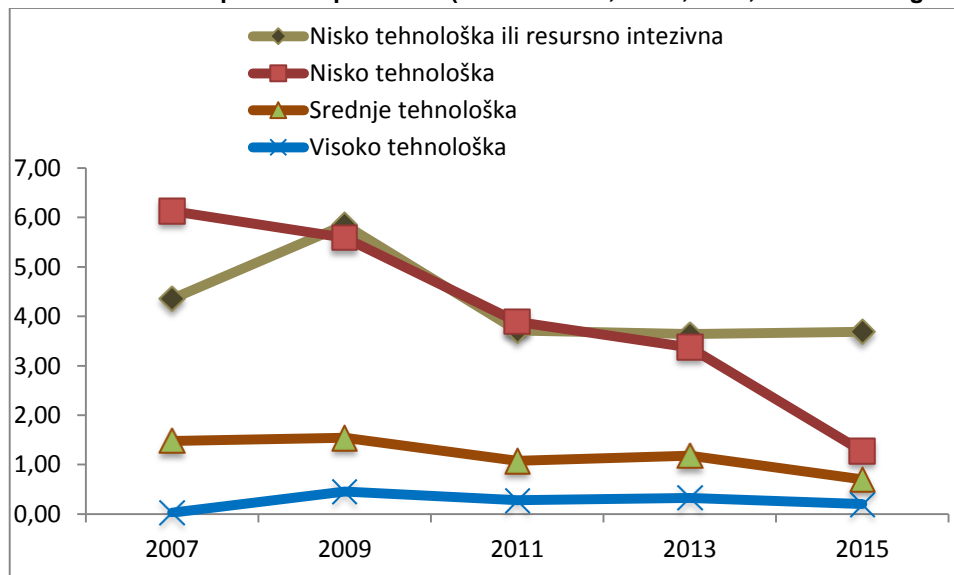

Izvor: FZS; Obarada: FZZPR

Iz navedenog grafa je vidljivo konstantno blago smanjenje udjela prirodnim resursima i nekvalifikovanim radom intenzivnih proizvoda u ukupnom izvozu i to sa 32,4% u 2010. na 30,7% u 2015. godini. Ovakvi rezultati izvoza zasigurno nisu pratili značajniji porast izvoza visoko ili srednje tehnoloških proizvoda, čiji su udjeli uglavnom zadržani na nivou 2014. godine.

Međunarodna konkurencija, specijalizacija pojedinih zemalja u proizvodnji određene robe ili grupe proizvoda, usmjerava zemlje da analiziraju vlastite komparativne prednosti u međunarodnoj razmjeni. Na taj način dobiva se jasnija slika o mogućnostima razmjene roba koje se mogu proizvesti uz niže troškove od drugih zemalja, za robe koje se proizvode uz relativno više troškove, što čini osnovnu korist od međunarodne razmjene svake zemlje. Sa stajališta analize konkurentnosti, važno je sagledati mogućnost pozitivnih promjena u strukturi razmjene, usljed povećane otvorenosti tržišta. U tu svrhu analiziran je RCA (Indeks otkrivene komparativne prednosti – Bela Balassa), odnosno vanjskotrgovinski koeficijent za Federaciju Bosne i Hercegovine, sa urađenom komparacijom izvoza FBiH u određenim grupama proizvoda u odnosu na istu grupu proizvoda na nivou međunarodnog ukupnog izvoza prema podacima ITC-a (International Trade Center). Prema ovom pokazatelju pozitivna promjena strukture međunarodne razmjene podrazumijeva promjenu komparativnih prednosti prema proizvodnim programima veće dodane vrijednosti, kao i veću razinu specijalizacije. Od četiri grupe analiziranih proizvoda i to resursno intenzivne, radno intenzivnih, tehnološko intenzivnih i visoko-tehnološko intenzivnih proizvoda u 2007., 2009., 2011., 2013. i 2015. godini, FBiH ima izražene komparativne prednosti u međunarodnoj razmjeni za resursno intenzivne i radno intenzivne proizvode. Ono što je zabrinjavajuće za rezultate ove analize jeste da i u ove dvije grupe proizvoda komparativne prednosti Federacije BiH od 2009. godine su u opadanju. Rezultati za grupu proizvoda visoke tehnološke intenzivnosti, ukazuju da su komparativne prednosti Federacije BiH u međunarodnoj razmjeni za ovu grupu proizvoda veoma male, gotovo beznačajne. Zbog toga je sasvim jasno da, kako bi se povećao izvoz, posebno visoko-tehnoloških proizvoda, neophodno je povećati konkurentnost domaće privrede.

Analiza Indeksa komparativne prednosti (RCA za 2007., 2009., 2011, 2013. i 2015. godine)

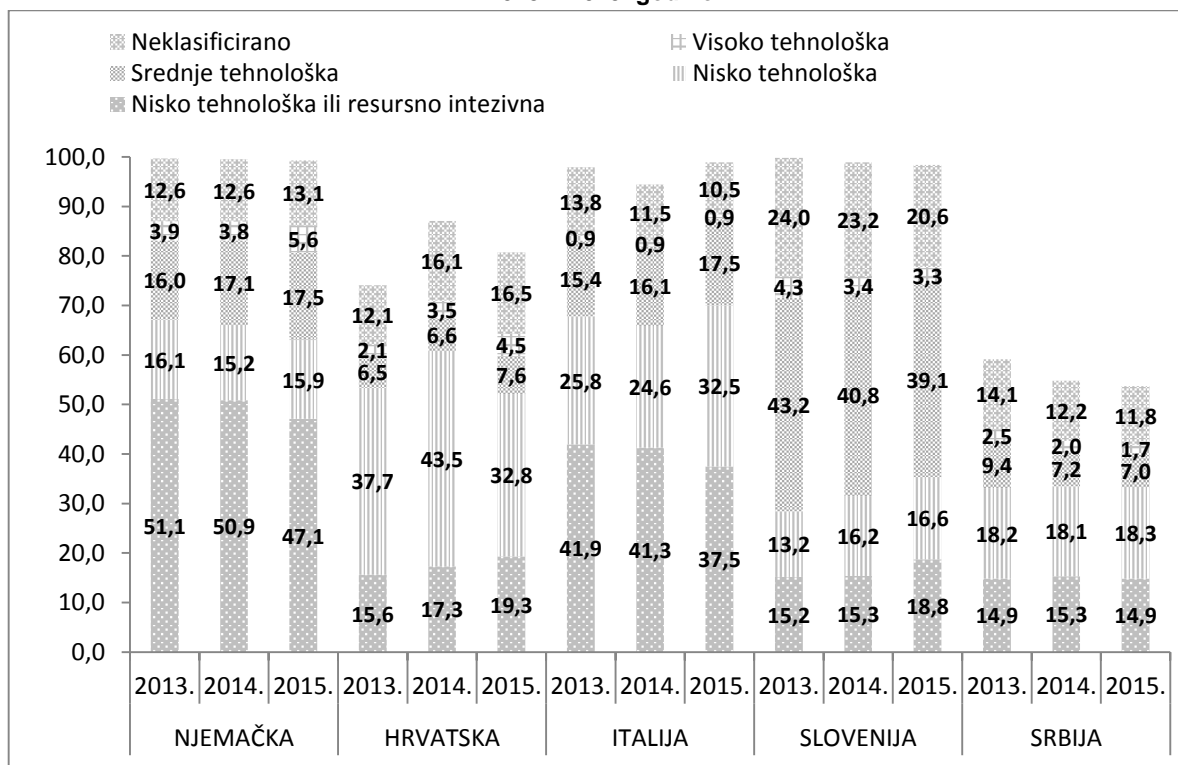

Izvor: FZS; <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>

Evidentno je da se i u 2015. godini nastavlja trend slabijeg rasta izvoza roba više dodane vrijednosti, naspram onih niže dodane vrijednosti čiji udio u ukupnom izvozu brže raste, što je jedan od osnovnih problema privrede FBiH. Analizirajući strukturu izvoza prema tehnološkoj intenzivnosti Federacije BiH sa pet najznačajnijih izvoznih partnera, može se zaključiti kako udio izvoza visoko-tehnoloških proizvoda u Njemačku i Hrvatsku raste, u Italiju se zadržava na

niovu 2014. godine, dok izvoz ovih roba blago opada u Sloveniju i Srbiju. Čak 15,9% izvezenih visoko-tehnoloških proizvoda u pet analiziranih zemalja, izvozi se u Njemačku. Najmanje visoko-tehnoloških proizvoda, Federacija BiH je u 2015. godini izvezla u Italiju. U 2015 godini nastavlja se sličan trend kao u 2014. godini pa je srednje tehnoloških proizvoda najviše izvezeno u Sloveniju, dok je u Hrvatsku najviše izvezeno radno-intenzivnih proizvoda.

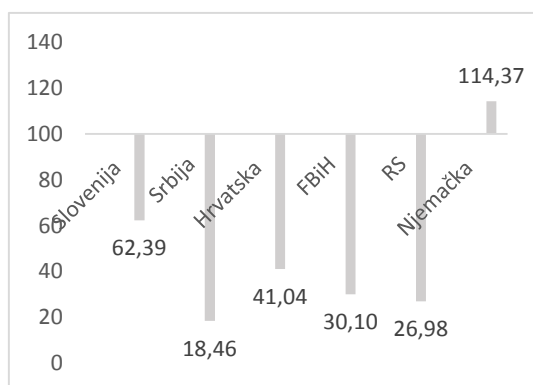
Struktura robnog izvoza FBiH prema faktorskoj intenzivnosti, 5 najvećih zemalja izvoznih partnera (%), 2013. - 2015. godine

Izvor: FZS; Obarada: FZZPR

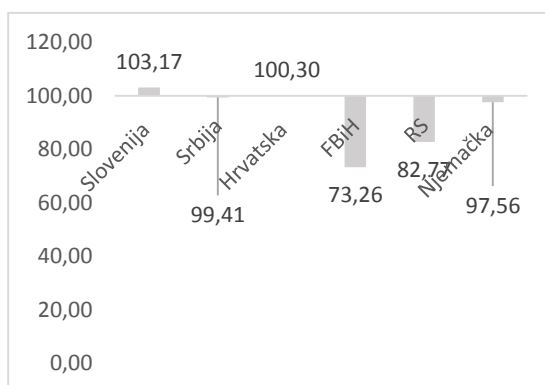
Prikazana faktorska struktura uveliko je definirala dosadašnji slab rast izvoza, što je i ograničavajući faktor budućega rasta jer je supstitucija nisko tehnološki intenzivnih proizvoda proizvodima srednje i visoko tehnološki intenzivnim proizvodima, spora i nedovoljna. Izvoznici FBiH su u nezavidnom položaju u odnosu na konkurente. Potražnja za visoko tehnološki intenzivnim proizvodima najbrže raste, a naši izvoznici imaju veoma nisku konkurentnost u odnosu na zemlje u regionu, te zbog toga bilježimo mali rast izvoza visoko tehnoloških proizvoda.

**Produktivnost rada 2015. godine (nominalno)
EU 27 = 100**

Izvor: EUROSTAT; FZS; Obrada FZZPR

**Troškovna konkurentnost 2015. godine (nominalno)
U 27 = 100**

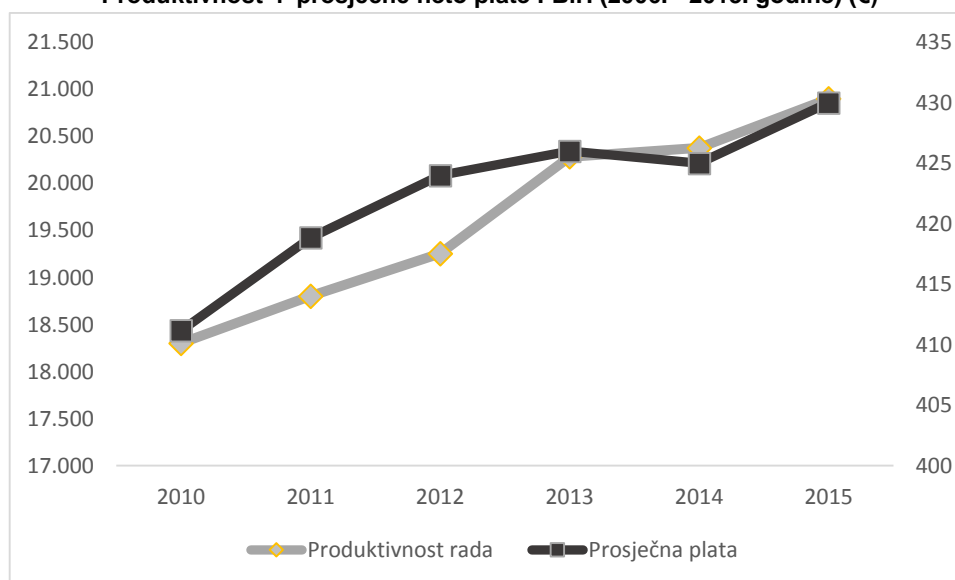

Izvor: EUROSTAT; FZS; Obrada FZZPR

Pored navedenog, potrebno je istaći da su radom intenzivne (primarne) djelatnosti suočene sa snažnom konkurencijom iz zemalja s niskim troškovima rada, poput Makedonije, što predstavlja ograničavajući faktor rasta izvoza u tim djelatnostima. Produktivnost rada mjerena omjerom BDP-a i broja radnika, ukazuje na značajne razlike u nivou produktivnosti u FBiH i zemalja u okruženju, u odnosu na prosjek EU 28. Koristeći službene podatke EUROSTAT-a, zavoda za statistiku zemalja jugoistočne Evrope, te podataka entitetskih ureda za statistiku u BiH za 2015. godinu, pokazalo se kako je produktivnost FBiH dostigla nivo 30,10% EU 28 prosjeka.

Analiza konkurentnosti s aspekta troškova rada (omjer BDP-a i sredstava za zaposlene) ukazuje kako FBiH u odnosu na prosjek EU i sve zemlje u regionu, ima nepovoljnu konkurentnu poziciju. Stoga su zemlje regiona atraktivnije za privlačenje stranog kapitala. Jedan od osnovnih uslova racionalnog funkcionisanja ekonomije u dugom periodu je troškovna konkurentnost pri čemu rast troškova plata mora proizlaziti iz rasta produktivnosti.

Produktivnost i prosječne neto plate FBiH (2006. - 2015. godine) (€)

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Minimalna plaća u FBiH u 2015. godini iznosila je oko 245 eura. U Srbiji je minimalna plaća iznosila oko 240 eura, a u Hrvatskoj oko 407 eura. Ilustracije radi, u zemljama EU minimalne plaće u 2014 godini iznosile su: Bugarska 214, Rumunija 232, Latvija 360, Litva 325, Slovačka 380, Estonija 390, Mađarska 353, Češka 360 eura.²⁵

Prema dokumentu Konkurentnost 2015 - 2016. Svjetskog ekonomskog foruma, Bosna i Hercegovina je ocjenjena sa 3,71 poena od ukupno 7 mogućih čime je zauzela 111. mjesto po konkurentnosti ekonomije od ukupno analizirane 140 zemlje. Prema ovom dokumentu, faktori koji najnegativnije utiču na konkurentnost BH ekonomije su velika državna potrošnja (137. mjesto), raspoloživost poduzetničkog kapitala (106. mjesto), zaštita manjinskih dioničara (139. mjesto), uticaj poreza na ulaganje (127. mjesto) i kvalitet ukupne infrastrukture (118. mjesto).

Klasteri

Klasteri predstavljaju povezane privredne subjekte i druge institucije koje su u stanju stvoriti određenu konkurentsku prednost kao rezultat njihove međusobne bliskosti i veza.²⁶

Zatečeno stanje u oblasti klastera, ukazuje na ogromne zaostatke u ovoj oblasti u odnosu na razvijene zemlje. Razloge ovakvog stanja treba prvenstveno tražiti u nedovoljnoj podršci države, nedovoljnom broju malih i srednjih preduzeća, nedostatak kapitala i sporom uvođenju novih tehnologija u mala i srednja poduzeća.

Prema analizi konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma, BiH je po razvijenosti klastera na 122 mjestu (od ukupno 140 zemlje) što je idalje, svakako jedan od pokazatelja zabrinjavajuće niske konkurentnosti ekonomije. Prema podindikatoru konkurentne prednosti, Bosna i Hercegovina se nalazi na 116. mjestu, od 140 zemalja koliko ih je uradilo istraživanja za potrebe dokumenta Konkurentnost 2015. – 2016.

U Federaciji Bosne i Hercegovine nije primjećen značajniji napredak u razvoju klastera posljednjih nekoliko godina i nije nastao niti jedan novi klaster, dok se postojeći polako gase ili je njihov status nejasan.

Pregled klastera u BiH

NAZIV KLASTERA	Osnovan		Raspoloživi podaci		Status
	Godina	Broj članica	Godina	Broj članica	
Klaster automobilske industrije BiH, Sarajevo	2004	23	2010	17	Nedefiniran
Drvni klaster u BiH, Sarajevo	2008	20	2012	N/A	Neaktivan
Klaster plastičara i alatničara BiH, Gračanica	2007	9	2014	27	Aktivan
Klaster grafičara u BiH, Zenica	2008	5	2014	N/A	Neaktivan

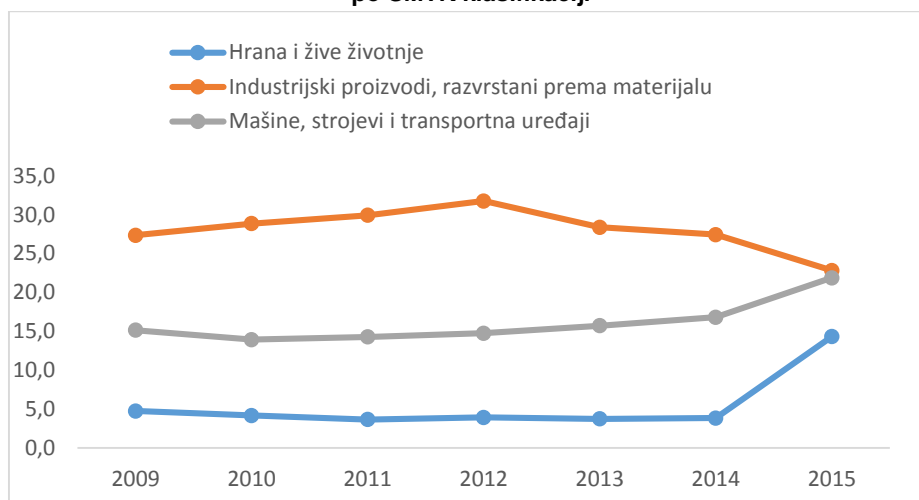
Izvor: DEP

U Federaciji Bosne i Hercegovine postoje 4 klastera, od kojih je klaster plastičara i alatničara iz Gračanice najaktivniji i povećao je broj članova sa 9 u vrijeme osnivanja na 27 u 2012 godini.

²⁵ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

²⁶ Klasteri kao faktor ekonomskog i finansijskog razvoja BiH, Doc.dr. Mumar Halilbašić, Ekonomski fakultet Sarajevo

Kretanje najznačajnijih izvoznih sektora u ukupnom izvozu FBiH 2009.-2015. godine po SMTK klasifikaciji

* Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Hrana i piće, u strukturi izvoza bilježe blagi rast u periodu 2009. - 2012. godine, da bi u narednim godinama pa sve do 2015. godine, ova izvozna stavka bilježila pad, pa se može zaključiti kako nema većeg pomaka u konkurentnosti domaćih proizvođača prehrambenih proizvoda.

Jačanje konkurentske osnove BiH i FBiH ogleda se u stvaranju proizvoda veće dodane vrijednosti (tehnološki zahtijevniji proizvodi) i smanjenju uvoza prehrambenih proizvoda. Zbog svega navedenog potrebno je dodatno jačati sektor koji proizvodi srednje tehnološke proizvode i to posebno u:

- Industriji hrane sa akcentom na veći stepen prerade,
- automobilskoj industriji, klaster koji se prostire na području Federacije BiH i Republike Srpske,
- klaster plastičara i alatničara,
- klaster drvne industrije,
- u turizmu gdje je klaster u začetku.

U sektoru automobilske industrije i proizvodnje proizvoda od plastike, došlo je do blagog rasta izvoza srednje tehnoloških proizvoda u periodu nakon što je svjetskim tržištem zavladao kriza 2008. godine i generalno je smanjen obim trgovinske razmjene. S obzirom da je otežan pristup kapitalu za razvojna ulaganja i implementaciju novih tehnologija, te da je bitna pretpostavka za razvoj klastera znatno veći broj malih i srednjih preduzeća, i dalje postoji realno ograničenje za razvoj jakih klusterskih inicijativa na teritoriju FBiH.²⁷

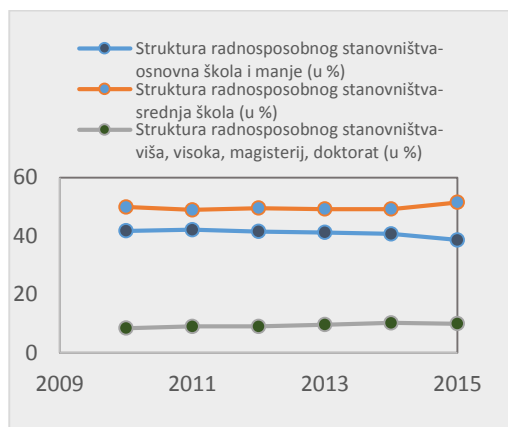
Kompetentnost ljudskih resursa

U modernom društvu, koje karakteriziraju kratki ciklusi promjene tehnologije (3-5 godina), konkurentnost na tržištu rada zahtijeva okruženje koje podržava stalno nadograđivanje profesionalnih kompetencija. Razvoj ekonomije utemeljene na znanju i cjeloživotnom učenju su stalni izazov u svim društvima neovisno od stepena njihove razvijenosti.

²⁷ <http://fmrpo.gov.ba/www/upload/FMRPO/Klasteri.pdf>

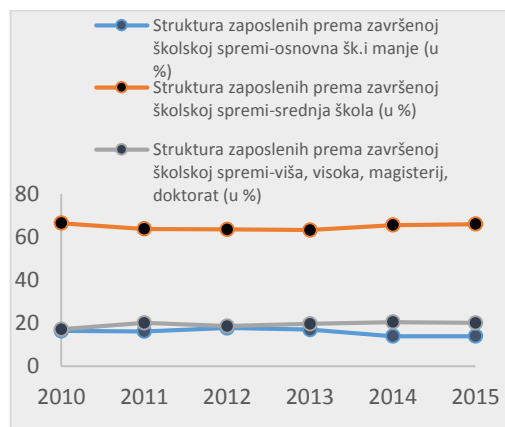
Obrazovnu strukturu radnosposobnog stanovništva u FBiH u posljednjih 5 godina prati pozitivan trend, u smislu da se smanjuje broj radnosposobnog stanovništva sa osnovnom školom i niže, što je praćeno povećanjem radnosposobnog stanovništva sa srednjom i visokom školom. Kako se tokom vremena obrazovna struktura unapređuje, tako se i neaktivnost radnosposobnog stanovništva smanjuje, što bi trebalo rezultirati konkurentnijom radnom snagom.

Obrazovna struktura radno spobnog stanovništva FBiH 2010. – 2015. godina (%od ukupnog broja)

* Izvor: FZS; ARS; Obrada FZZPR

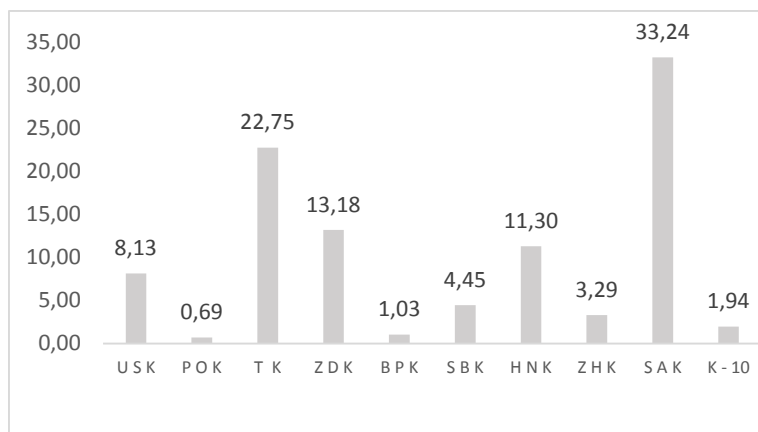
Obrazovna struktura zaposlenog stanovništva FBiH 2010. - 2015.godina (% od ukupnog broja)

* Izvor: FZS; ARS; Obrada FZZPR

Analiza oglasa u službama za zapošljavanje, internet portalima i medijima pokazuje da je na tržištu rada Federacije BiH najveća potražnja za farmaceutima, pravnicima, ekonomistima, komercijalistima, menadžerima prodaje i prodavačima, IT stručnjacima, a veliko zanimanje je i za knjigovođama, računovođama i raznim drugim ekonomskim zanimanjima, kao i za ljekarima, nastavnim kadrom, te inženjerima različitih profila.

Nezaposleni sa VSS u odnosu na broj ukupno nezaposlenih u FBiH po kantonima (2015. godine)

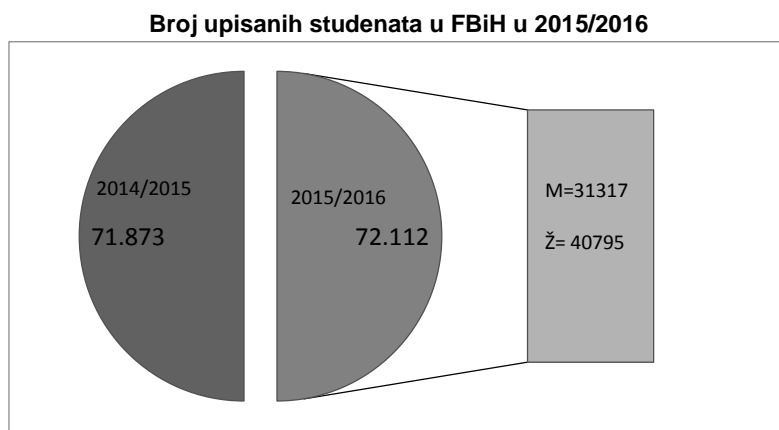

Izvor: FZS; **Obrada FZZPR

Većina poslodavaca, osim radnog iskustva, kao uvjet za zasnivanje radnog odnosa traži dodatna znanja i vještine, kao što je poznavanje rada na računaru i stranog jezika uglavnom engleskog, ali i posjedovanje vozačke dozvole B kategorije.

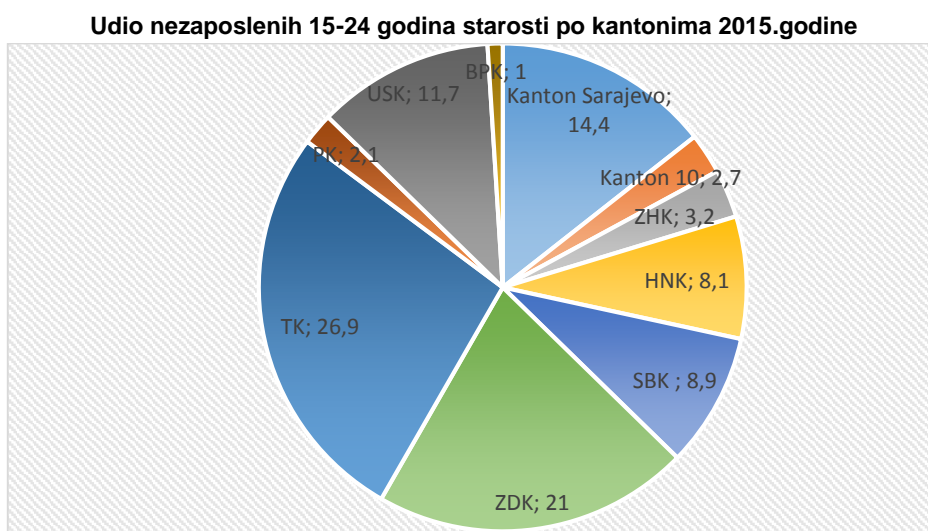
Ako se analizira nezanimariv udio nezaposlenih sa VSS u ukupnom broju nezaposlenih Federacije BiH u 2015. godini, može se izvesti zaključak kako se radi o kadrovima koji svojim kompetencijama ne zadovoljavaju zahtjeve poslodavaca.

U 2015/2016 školskoj godini je nešto manji broj upisanih studenata nego 2014/2015, dok je spolna struktura studenata na strani žena i to sa udjelom od oko 56%.

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

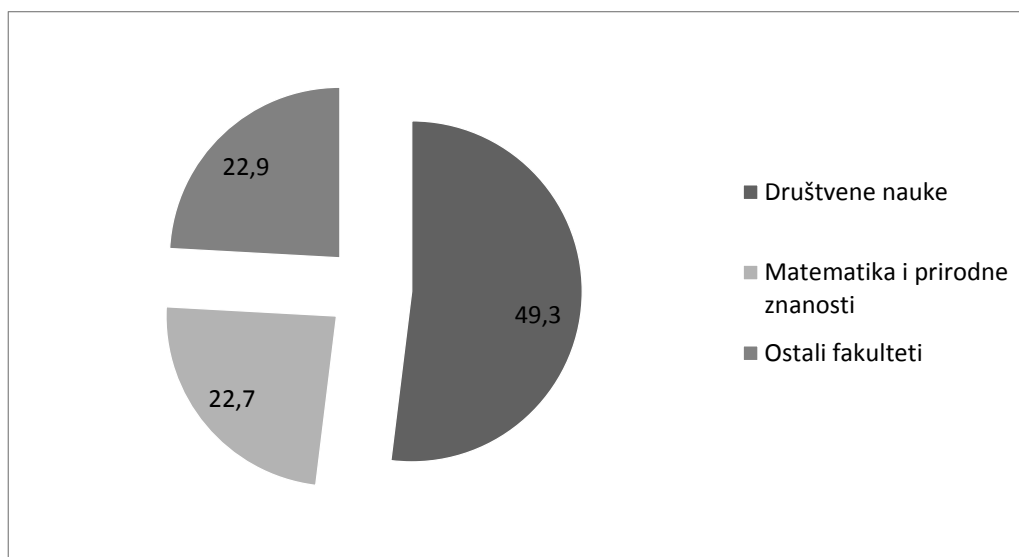
Broj nezaposlenih mladih (15 do 24 godina starosti) po kantonima u odnosu na ukupan broj nezaposlenih, najviši je u Tuzlanskom kantonu (26,9%), ZDK (21%), Unsko-sanskom kantonu (13%), dok je najmanji postotak nezaposlenih mladih u Bosansko-podrinjskom (1%) i Zapadno-hercegovačkom (3,2%).

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

U poređenju s EU zemljama obuhvat visokim obrazovanjem u FBiH je nizak. Prema podacima Federalnog Zavoda za statistiku, broj studenata na 1000 stanovnika zadržao se na 31 i u 2015. godini, koliko je bilo i godinu ranije. Prosječno vrijeme studiranja je 7 godina (na nivou iz 2012. godine), što je dva puta duže nego u EU i zaslužuje tretman ozbiljnog problema u sektoru obrazovanja.

Struktura upisa na univerzitete u FBiH u 2015. godini

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

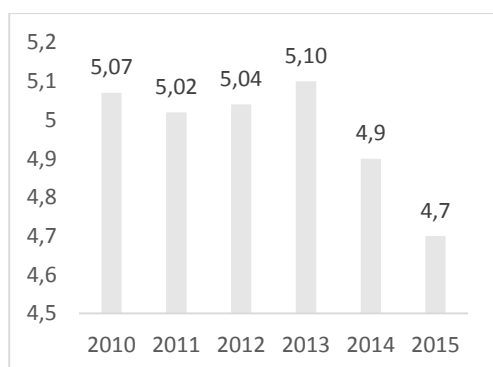
Veliki broj studenata napušta studije, dok samo oko 11,7% završava fakultete u roku. Dodatni izazov je struktura upisa na fakultete, koja ne prati razvojne potrebe BiH, niti definisane globalne i EU trendove. U FBiH, 22,7% upisanih studenata pripada oblasti matematičkih i prirodnih znanosti, elektrotehnike, mašinstva i građevinarstva, što je znatno niže u odnosu na potrebe i u odnosu na društvene i ostale grupe fakulteta.

Evidentna je tražnja za diplomiranim inženjerima informatike i elektronike i malo ih je na evidenciji nezaposlenih, kao i diplomiranih inženjera telekomunikacija, saobraćaja, geodezije, geologije i građevine.

U FBiH postoje 66 javne visoko školske ustanove, nekoliko namjenskih istraživačkih instituta (primjer u metalurgiji i poljoprivredi), te nedovoljan broj industrijskih laboratorija.

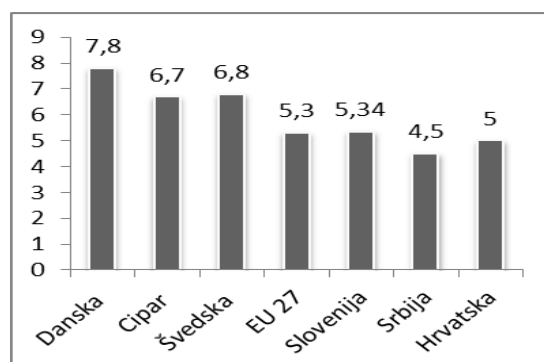
Izdvajanja za oblast obrazovanja u odnosu na BDP Federacije u periodu 2010 - 2013. godine bilježi blagi rast, dok je u 2014. i 2015. godini zabilježen pad izdvajanja za obrazovanje.

**Rashodi za obrazovanje FBiH 2010.-2015. godine,
%GDP-a ²⁸**

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

**Rashodi za obrazovanje 2012. godine,
% GDP-a, (odabrane EU zemlje)**

Izvor: EUROSTAT; Obrada FZZPR

Prema dokumentu Konkurentnost 2015. – 2016. godine Svjetskog ekonomskog foruma, u podindikatoru kvaliteta obrazovnog sistema, BiH se nalazi na 136. mjestu od 140 ocjenjene zemlje. Prema stopi upisa osnovnog obrazovanja BiH je na 16. mjestu, na 73. je mjestu prema upisu u srednje škole, a prema upisu na fakultete na 70. mjestu, što ipak predstavlja dobru podlogu za usavršavanje kadrova koji mogu doprinijeti povećanju proizvodnje visokotehnoloških proizvoda koji imaju najveću dodanu vrijednost, a zahtijevaju izuzetna znanja tehničkih nauka. Sa druge strane, stanje u oblasti obrazovanja ukazuje da na sceni imamo ekspanziju visokoškolskih ustanova, posebno u oblasti ekonomije i menadžmenta, nerijetko bez odgovarajuće kadrovske osnove, što dovodi do izvlačenja preostalog kadra iz naučnoistraživačkih institucija i do smanjenog interesovanja mladih ljudi za bavljenje naučnoistraživačkim radom i specijalizacijom u oblasti nauke.

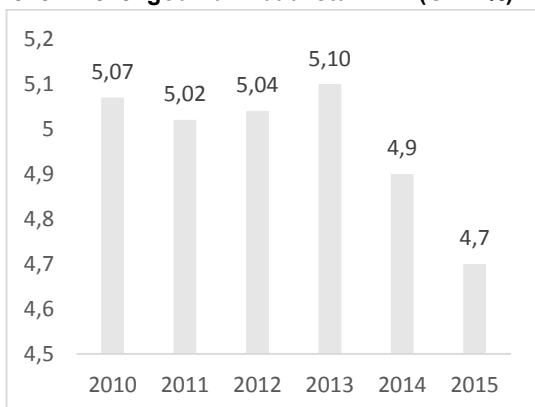
Sagledavanje stanja u oblasti kompetentnosti ljudskih resursa ukazuje da zahtijevi tržišta rada nisu usklađeni sa ponudom radne snage kojom raspolaže Zavod za zapošljavanje i koju kreira obrazovni sistem. Naučno – istraživačka infrastruktura opterećena je neadekvatnim kadrovskim rješenjima i nedovoljnim privrednim ulaganjima u istraživačke projekte.

Naučno-tehnološka i poslovna infrastruktura

Prema zadnjim raspoloživim podacima EUROSTAT-a za 2014. godinu, EU izdvajanja za nauku se kreću između 0,75 – 3% GDP-a. U prethodnoj godini Slovenija je za ove svrhe izdvojila 2,39 %, Njemačka 2,87 %, i Hrvatska 0,79 % BDP dok je za izdvajanja za razvoj i istraživanja FBiH izdvojila 0,47% GDP-a. Prema podacima Federalnog Zavoda za statistiku za 2014. godinu, najveći dio sredstava za javne i visokoškolske ustanove izdvojen je za finansiranje transfera za opće unapređenje znanja - 3.165.000 KM i raspodjela sredstava transfera je izvršena na osnovu ranije potpisanih protokola.

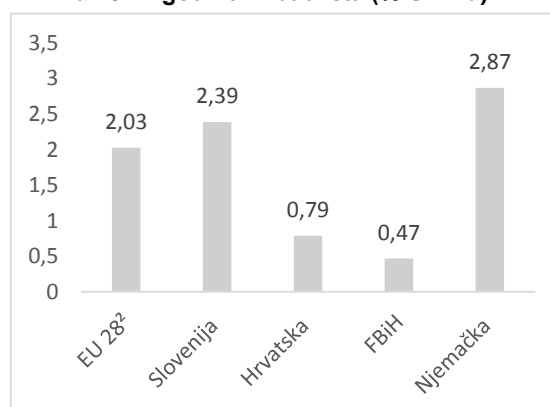
²⁸ Izdvajanja iz budžeta kao procenat BDP-a, dobivena su na bazi podataka o Konsolidiranom budžetu za obrazovanje u FBiH, Ministarstvo financija FBiH za 2014. godinu.

**Učešće izdvajanja za nauku i istraživanje
2010. - 2015. godinu iz budžeta FBiH (GDP %)**

Izvor: Ured za reviziju Federacije BiH (2010-2014),
FZS (2015);
Obrada FZZPR

**Učešće izdvajanja za nauku i istraživanje
za 2014. godinu iz budžeta (% GDP-a)**

Izvor: EUROSTAT; Obrada FZZPR

Analizom statističkih podataka o odobrenim patentima Evropskog Ureda za patente za 2015. godinu, može se vidjeti kako BiH i dalje značajno zaostaje u broju odobrenih patenata. Njemačka se nalazi na prvom mjestu sa preko 14122 odobrenih patenata, zatim Švicarska sa oko 3037 i Austrija sa preko 1041. BiH u 2015. godini nema odobrenih patenata i značajno zaostaje za zemljama u regionu, posebno Slovenijom koja ima 65 odobrenih patenata, dok Srbija ima 2, a Hrvatska 6 odobrenih patenata.

**Ukupan broj odobrenih patenata u pojedinim zemljama EU zone i zemalja regiona
2008-2014. godine po EPO²⁹**

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Austrija	624	576	668	737	794	837	891	1041
Bosna i Hercegovina	0	0	1	1	1	1	0	0
Belgija	595	584	643	702	744	736	723	866
Bugarska	4	5	3	8	5	5	7	7
Svicarska	2421	2221	2389	2531	2600	2668	2794	3037
Češka Republika	44	40	45	55	55	67	66	74
Njemačka	13496	11375	12552	13583	13321	13425	13086	14122
Danska	464	434	515	592	566	608	599	698
Hrvatska	13	15	10	5	11	7	7	6
Srbija	1	1	2	4	2	3	2	2
Slovenija	33	28	33	42	38	52	51	65

*Izvor: EPO; Obrada: FZZPR

U Federaciji BiH, dio budžeta namjenjen za podršku istraživačko-razvojnima institucijama u 2015. godini iznosio je nešto više od 996.489 KM³⁰, što je nešto više u odnosu na 2014. godine. Istovremeno, Republika Srpska je za ove namjene izdvojila oko 2,41 miliona

²⁹ European Patent Office

³⁰ Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke za 2014. godinu

budžetskih sredstava. Postojeći zakoni koji tretiraju oblast naučno-istraživačke djelatnosti u BiH, omogućavaju osnivanje i razvoj svih institucionalnih oblika navedenih u slijedećoj tabeli:

Tabela Naučno - istraživačke institucije

Naučne institucije	Naučno-istraživačke organizacije	Organizacije za transfer tehnologije	Organizacije povezivanja
Univreziteti/fakulteti		Centri za transfer tehnologija	Istraživačko – razvojne jedinice
Naučno-istraživački instituti	Istraživačko-razvojni instituti	Inovacioni centri	Naučno-tehnološki parkovi
Naučno-istraživački centri	Istraživačko-razvojni centri		Naučno-tehnološki inkubatori
Naučno-istraživačke laboratorije	Istraživačko-razvojne laboratorije		

Osnovni problem postojećih instituta je kadrovska struktura, koja ne nudi osnovu za ozbiljan naučno-istraživački rad, a modernizacija i osposobljavanje instituta za rad u naučno-istraživačkom sektoru je vrlo kompleksan i zahtjevan posao.³¹ Prema nalazima dokumenta Konkurentnost 2015. – 2016. godine, rang BiH po XII stubu konkurentnosti koji obuhvata inovativnost, odnosno kapacitet inovativnosti je na 134. mjestu od 140 zemlje. Što se tiče koristi od patenata, Bosna i Hercegovina se nalazi na 55. mjestu.

Jedinstven ekonomski prostor

U svrhu razvijanja konkurentnih prednosti države, potrebno je, pored niza ekonomskih faktora, uspostaviti i institucionalne preduslove. U tom smislu, za razliku od zemalja višeg stepena razvoja, stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora BiH od izuzetnog je značaja za konkurentnost privrede, ekonomski razvoj i nužnost je u procesu priključenja Evropskoj Uniji. Reforme koje je neophodno provesti u tom procesu odnose se na stvaranje jedinstvenog tržišta radne snage, reforme u oblasti pravosuđa, stvaranje poduzetničke klime i borba sa visokim stepenom korupcije u svim sferama društvene zajednice.

Bosna i Hercegovina je relativno liberalna po pitanju priliva kapitala. Pravni okvir tek treba uskladiti sa *acquisem*. U oba entiteta postoje pravna ograničenja u pogledu iznosa stranih gotovinskih sredstava koje nerezidenti mogu prenijeti bez birokratskih opterećenja.³² Što se tiče stranih investicija, nedostaje koordinacije na nivou države u pogledu formulisanja i provođenja regulatorne reforme pravnih propisa. Tržišta kapitala i dalje trpe zbog komplikovanih ekonomskih uvjeta i funkcionišu na relativno niskim nivoima. Tržište vrijednosnim papirima predstavlja glavnu pokretačku polugu razvoja jer je u oba entiteta posljednjih godina povećana razmjena sredstava putem domaćeg tržišta kapitala. Unaprijeđenje jedinstvenog ekonomskog prostora bi učinilo zemlju znatno privlačnijom za strane investitore.

U oblasti standardizacije, Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine (BAS) je usvojio 81,4% evropskih standarda (EN) potrebnih za članstvo u Evropskom odboru za standardizaciju (CEN) i Evropskom odboru za standardizaciju u elektrotehnici (CENELEC). BAS je usvojio

³¹ Informacija o stanju nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2011. Federalno ministarstvo obrazovanja

³² Odluka o iznošenju strane gotovine i čekova Vlade FBiH, od 26.08.2010. godine. Zakon o deviznom poslovanju („Sl. Glasnik RS“, br. 62/2006, 31/2011, 119/2012 i 139/2014)

1 862 evropskih standarda (EN) kao nacionalne standarde, čime je ukupni broj EN standarda dostigao 16 705. Formirana su dva nova tehnička komiteta, BAS/TK 55 (za društvenu odgovornost) i BAS/TK 58 (za eurokodove), pa ih sada ukupno ima 51. BAS aktivno radi na podizanju nivoa javne svijesti o važnosti standardizacije i poboljšanja tehničke sposobnosti osoblja BAS-a. Nije ukinut nijedan kontradiktorni obavezni standard bivše Jugoslavije. Što se tiče ocjenjivanja usklađenosti, Republika Srpska posebno razvija svoje zakonodavstvo, a Federacija BiH i Brčko Distrikt i dalje primjenjuju državno zakonodavstvo o ocjenjivanju usklađenosti BiH.

Što se tiče akreditacije, Institut za akreditaciju Bosne i Hercegovine (BATA) je izdao akreditacije za ukupno 62 tijela za ocjenjivanje usklađenosti. Zakon o akreditaciji je potrebno izmijeniti, kako bi bio usklađen sa *acquisem*. Potrebno je osigurati ulogu akreditacije u ovlašćivanju tijela za ocjenjivanje usklađenosti na državnom i entitetskom nivou.

U oblasti prava privrednih društava, zakonodavstvo o korporativnom računovodstvu i reviziji još nije u potpunosti u skladu sa najnovijim zakonodavstvom EU i nije u potpunosti usklađeno između entiteta. U novembru 2013. godine je formirana Revizorska komora Federacije kao stručna organizacija za Revizorska društva i revizore. Formiran je i Odbor za javnu kontrolu, koji nadzire Revizorsku komoru.

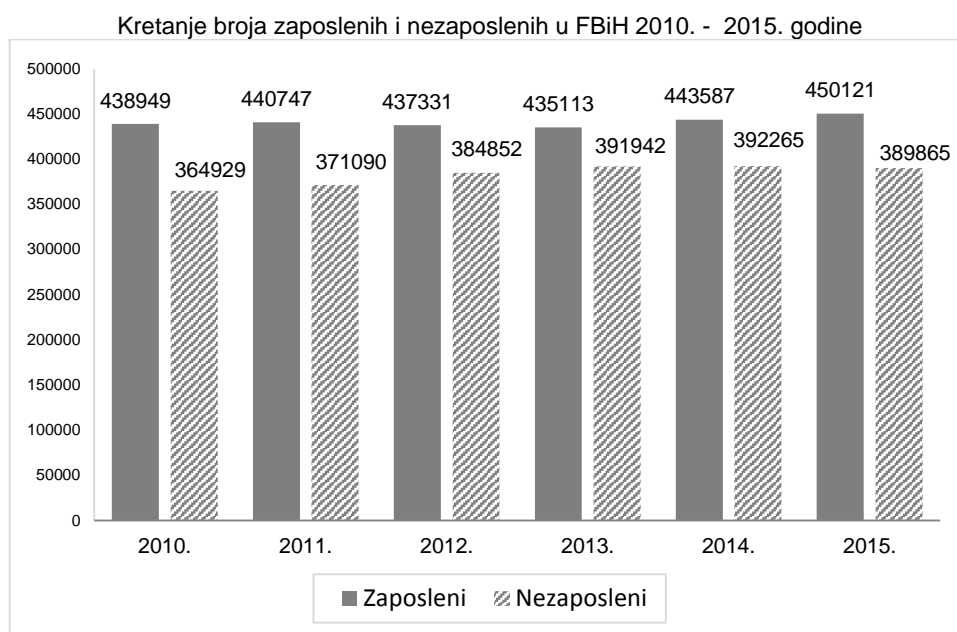
Preporuke

- Rasteretiti privredu smanjenjem oporezivanja rada uz povećano oporezivanje potrošenje i imovine građana (neutralan princip),
- Unapređenje zakonske regulative o privrednim društvima i direktnim stranim ulaganjima sa ciljem lakšeg bavljenja biznisom i većeg priliva stranih investicija,
- Izvršiti reviziju svog stečajnog zakonodavstva u cilju skraćivanja stečajnog postupka,
- Razmotriti uvođenje privrednih sudova, sa ciljem lakše naplate potraživanja,
- Djelimična privatizacija BH Telekom, sa ciljem povećanja konkurentnosti,
- Umrežavati domaće stručnjake i institucije sa stručnjacima porijeklom iz BiH i naučno - istraživačkim institucijama u inostranstvu,
- Stimulisati i stipendirati upis perspektivnih studenata na tehničke i naučne studije, te razvoj preduzetničkih i drugih kreativnih vještina,
- Razviti statistiku i uporedna mjerenja kvaliteta ishoda obrazovanja,
- Uspostaviti novi sistem vrednovanja nastavno-naučnog kadra koji će stimulisati kompetencije, naučni rad i ostvarene rezultate,
- Institucionalno i materijalno poticati novi dizajn, inovacije, patentiranje i standardizaciju u industrijskoj proizvodnji,
- Povećati izdvajanja javnog sektora za konkretne primjenjene istraživačke projekte,
- Osnovati trening centre za razvoj klastera koji se uklapaju u globalne lance vrijednosti,
- Povećati budžetsku podršku istraživačko razvojnim institucijama.

Zapošljavanje

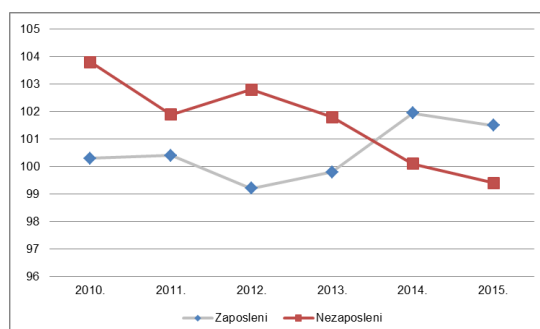
Prioriteti za poboljšanje stanja u oblasti zaposlenosti su razvoj malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta, bolje funkcionisanje tržišta rada i aktivne mjere zapošljavanja, poboljšanje vještina na tržištu rada, strukovnog obrazovanja i treninga.

Ukupan broj zaposlenih u FBiH u 2015. godini iznosio je 450.121 radnika, što je u odnosu na 2014. godinu više za 6.534 uposlenika ili 1,0%. Broj zaposlenih u 1991. godini na području koje danas pripada FBiH iznosio je 631.020, tako da je nivo zaposlenosti u 2015. godini dostigao 71,3% nivoa iz 1991. godine. Stepenn zaposlenih u 2015. godini iznosio je 27,9% (mjereno u odnosu na radno sposobno stanovništvo prema metodologiji Eurostata – registrirana zaposlenost).

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Kretanje zaposlenih i nezaposlenih u FBiH 2010. - 2015. (indeksi)

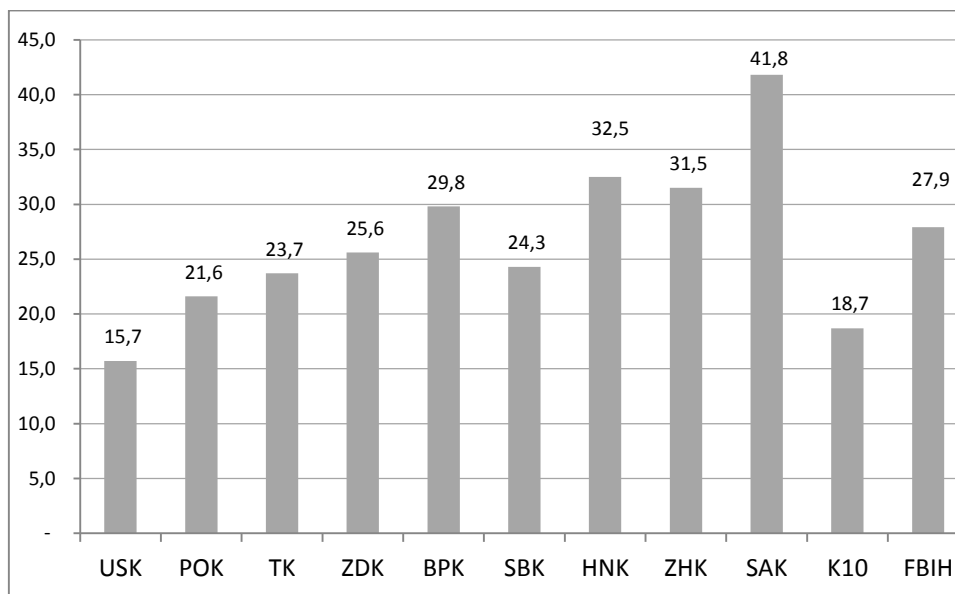

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Gledajući po kantonima, u 2015. godini najveći broj zaposlenih imao je Sarajevski kanton (126.609), zatim Tuzlanski (83.427), Zeničko-dobojski (71.079), a najmanji broj zaposlenih je u Bosansko-podrinjskom (6.556) i Posavskom kantonu (5.761).

Najveći stepen zaposlenosti imao je Sarajevski kanton (41,8%), zatim Hercegovačko-neretvanski (32,5%), Zapadnohercegovački (31,5%), Bosansko-podrinjski (29,8%), Zeničko-dobojski (25,6%). Stepen zaposlenosti iznad prosjeka FBiH je ostvaren u četiri kantona (SAK, HNK, ZHK i BPK), dok je ispod prosjeka FBiH, stepen zaposlenosti ostvaren u preostalih šest kantona.

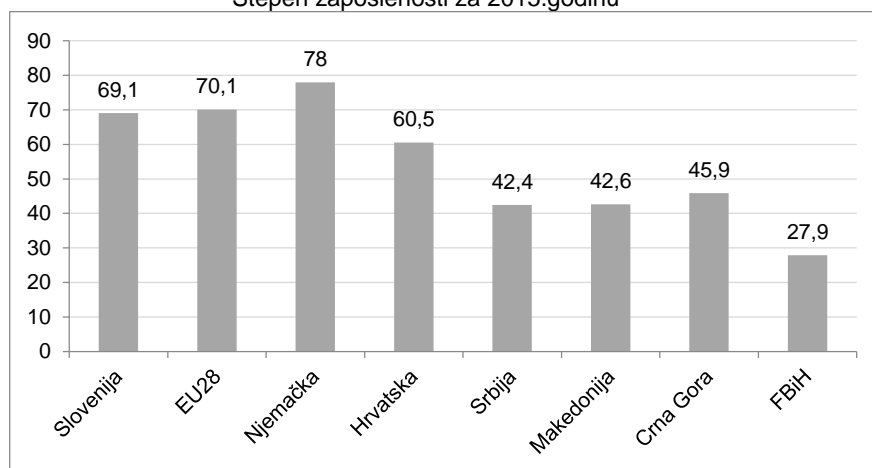
Stepen zaposlenosti po kantonima, 2015. godina

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

FBiH ima najmanji stepen zaposlenosti³³ u okruženju. Stepen zaposlenosti u FBiH (27,9%) je manji dva i po puta od evropskog prosjeka (70,1%). Od zemalja u regionu Slovenija je imala najviši stepen zaposlenosti 69,1%.

Stepen zaposlenosti za 2015.godinu

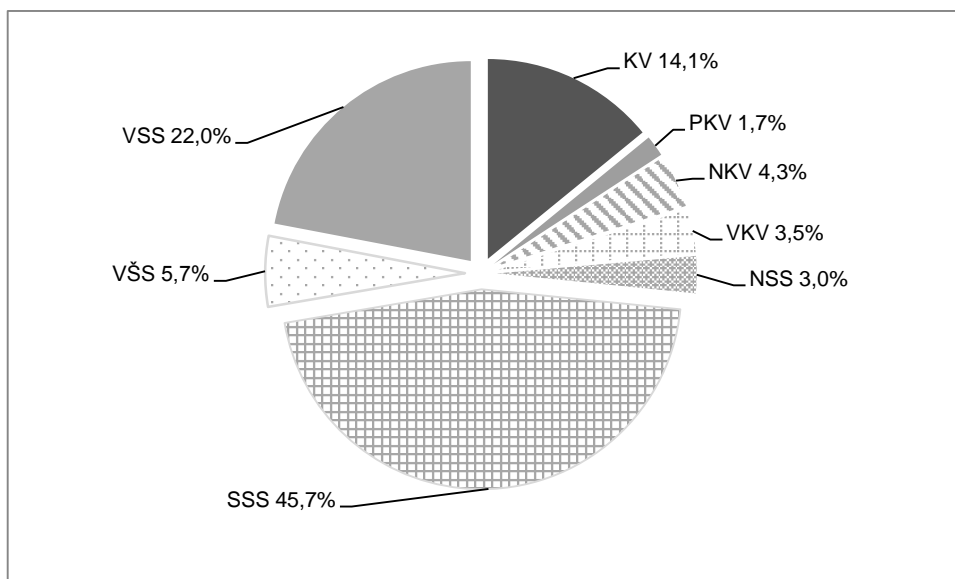

Izvor: EUROSTAT; Obrada FZZPR

³³ Stepen zaposlenosti prosjeka EU28 u 2015. godini iznosi 70,1%, Bugarske 67,1%, Rumunije 66,0 %, Mađarske 68,9% i Slovačke 67,7%

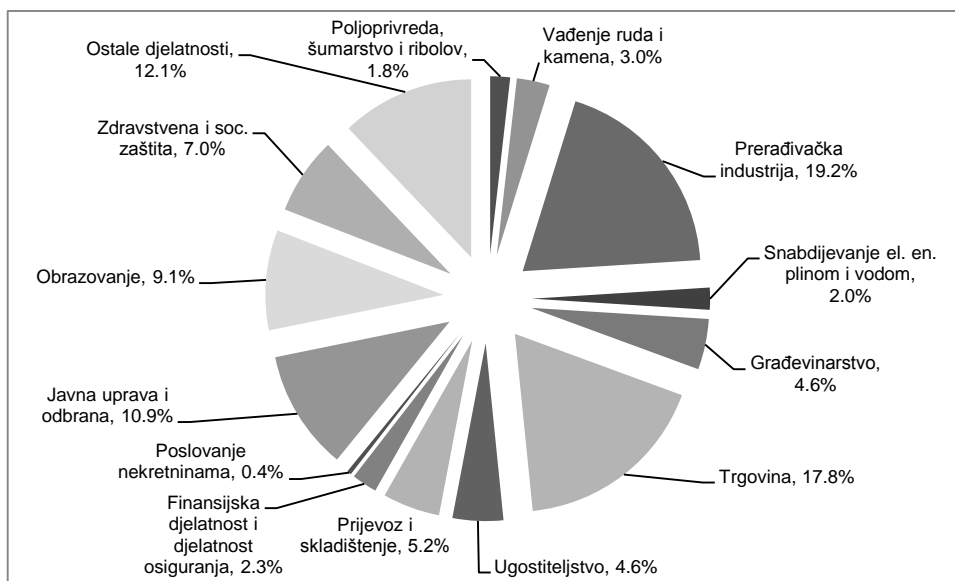
Prema stepenu stručnog obrazovanja zaposlenih u FBiH najveće učešće u 2015. godini odnosi se na SSS spremu (45,7%), VSS (22,0%), KV (14,1%), VŠS (5,7%), NKV (4,3%), VKV (3,5%), NSS (3,0%), PKV (1,7%).

Stepen stručnog obrazovanja zaposlenih u 2015. godini

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Zaposlenost u FBiH po djelatnostima u 2015. godini (%)

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Analiza zaposlenih radnika prema djelatnostima značajna je jer pokazuje koje djelatnosti najviše doprinose zaposlenosti. Prerađivačka industrija zauzima prvo mjesto po broju zaposlenih (86.428 ili 19,2% od ukupnog broja zaposlenih), zatim trgovina na veliko i malo (80.277 ili 17,8%), javna uprava i odbrana (48.916 ili 10,9%). Ove tri oblasti zapošljavaju skoro 50% od ukupnog broja zaposlenih u FBiH.

Posmatrano po djelatnostima najveće smanjenje broja zaposlenih u 2015. godini evidentirano je u vađenju ruda i kamena (259 ili 1,9%), građevinarstvu (221 ili 1,0%). Najveći rast broja zaposlenih zabilježen je u prerađivačkoj industriji (1.431 ili 1,7%), trgovini (1.132 ili 1,4%), zdravstvu (835 ili 2,7%), javnoj upravi i odbrani (419 ili 0,9%).

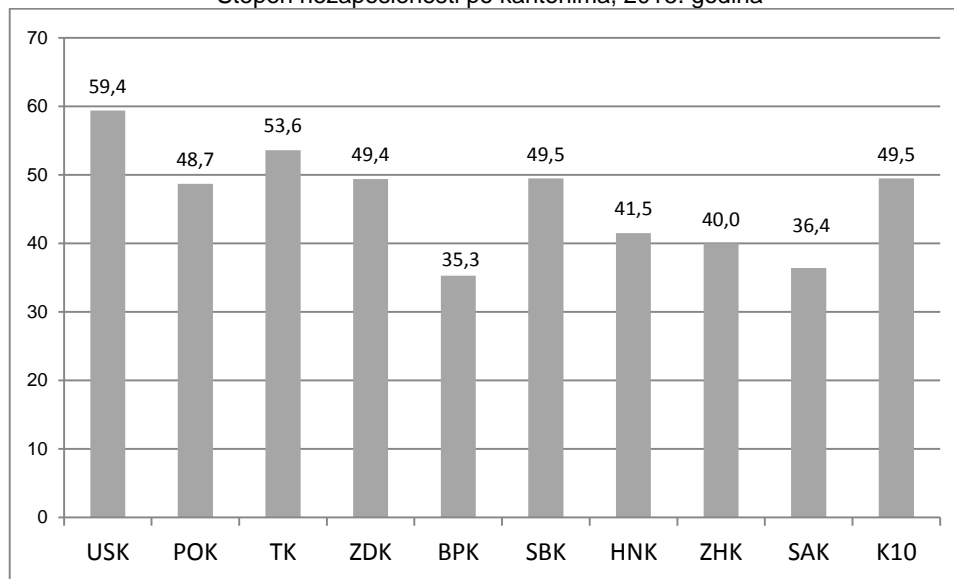
I pored činjenice da troškovi javnog sektora u FBiH veoma mnogo učestvuju u BDP-u, u 2015. godini je došlo do povećanja broja zaposlenih u sektoru državne uprave i odbrane, što svakako veoma zabrinjava.

Nezaposlenost je jedan od najvećih izazova sa kojima se suočava FBiH. Sve zemlje u tranziciji susreću se sa problemom nezaposlenosti, koji je izraženiji što je zemlja na nižem stepenu tranzicijskih reformi. Pri tome, prisutni su i određeni specifični uvjeti koji generiraju nezaposlenost (nasljeđe rata, zastoji u privatizaciji, rascjepkanost tržišta, nedostatak strukturnih reformi i dr.). U FBiH dvije petine nezaposlenih ne radi duže od pet godina, a samo četvrtina kraće od godinu dana. Znači da nije u pitanju ciklična, već strukturna nezaposlenost, kod koje su šanse za ponovno zapošljavanje sve manje. Posebno su pogođeni mladi ljudi koji velikim dijelom godinama ne uspijevaju da se uključe na tržište rada. Međutim, ono što posebno brine je veliki broj mladih bez ikakvih kvalifikacija. Poslodavci u 90% objavljenih oglasa traže dodatna znanja i vještine, što mladi tek izašli iz procesa obrazovanja ne posjeduju. Na evidencijama su najviše prijavljeni mladi sa trećim stepenom obrazovanja, koji posjeduju neadekvatna zanimanja sa zastarjelim znanjima i vještinama za kojima ne postoji tražnja na tržištu rada. S druge strane, izuzetno su tražena pojedina zanatska zanimanja za koja postoji mali ili nikakav interes učenika za upis. Značajan razlog nezaposlenosti mladih jeste nedovoljan broj radnih mjesta na tržištu rada i neravno prava položaj mladih bez radnog iskustva.

Broj nezaposlenih u FBiH u 2015. godini iznosio je 389.865 lica, što je manje za 2.400 lica ili 0,6%, u odnosu na 2014. godinu. Stepenn nezaposlenosti (registrovana nezaposlenost) u 2015. godini iznosio je 46,4%, a u 2014. godini 46,9% (mjerenn brojem nezaposlenih u odnosu na radnu snagu). Jedan od bitnih uzroka visoke nezaposlenosti je neusklađenost obrazovnog sistema s potrebama tržišta. U posljednje četiri godine radilo se na ovom problemu, provodili su se projekti koje je finansirala EU, ali nije napravljen značajniji pomak. Pored ekonomske krize, strukturnih problema privrede i pada investicija, ovako visokoj stopi registrirane nezaposlenosti u znatnoj mjeri doprinosi veoma velika prisutnost rada na „crno“, pri čemu su, pored stvarno nezaposlenih u ovaj podatak uključeni i zaposleni koji rade u „sivoj“ (nelegalnoj) ekonomiji. Najviše radnika na „crno“ radi u oblasti ugostiteljstva i turizma, trgovine, eksploatacije i prerade drveta, te uslužnim djelatnostima.

Kada se posmatraju kantoni najveći stepenn nezaposlenosti imao je Unsko-sanski kanton (59,4%), zatim Tuzlanski (53,6%), Srednje - bosanski (49,5%), K-10 (49,5%), Zeničko-dobojski (49,4%), te Posavski (48,7%). Stepenn nezaposlenosti iznad prosjeka FBiH je ostvaren u šest kantona (Unsko-sanski, Posavski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Srednje-bosanski i K-10), dok je ispod prosjeka FBiH stepenn nezaposlenosti ostvaren u preostala četiri kantona. Najveće učešće u ukupnoj nezaposlenosti u FBiH u 2015. godini imao je Tuzlanski kanton (24,7%), Sarajevski (18,6%), Zeničko-dobojski (17,8%), Unsko-sanski (12,0%), Srednje-bosanski (10,5%).

Stepen nezaposlenosti po kantonima, 2015. godina

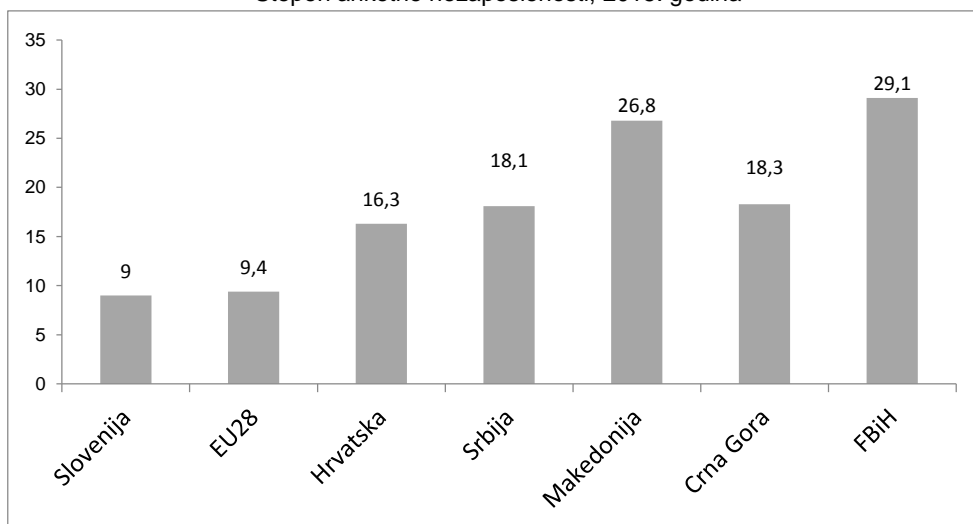
Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Najveće učešće broja nezaposlenih osoba u 2015. godini odnosi se na KV spremu (33,4 %), NKV (28,3%), SSS (27,0%), VSS (7,2%), PKV (1,9%), VŠS (1,5%), VKV (0,5%), i NSS (0,2%). Povećan je broj nezaposlenih sa visokom i srednjom stručnom spremom u odnosu na 2014. godinu.

Međunarodna organizacija za rad upozorila je da je rad na „crno”u porastu u svim zemljama jugoistočne Evrope. Prema njihovim podacima, u BiH između 150.000 i 200.000 radnika radi na „crno” (svaki četvrti radnik), a ekonomska kriza, otkazi, te teška materijalna situacija doprinose povećanju ovog broja. Od ovog broja polovina su mlade osobe koje imaju i po desetak godina radnog iskustva „na crno”, a nijedan dan uplaćenog radnog staža. Veliki je broj osoba koje su ostale bez posla zbog različitih okolnosti, a čiji radno pravni status još nije riješen. Stoga se prema Eurostatu nezaposlenost zemalja EU mjeri na osnovu anketa o radnoj snazi (anketna nezaposlenost). Stopa anketne nezaposlenosti u FBiH u 2015. u odnosu na 2014. godinu (prema dokumentu Anketa o radnoj snazi za 2015. godinu - obuhvaćeno je 6.102 domaćinstva u FBiH), bilježi rast u procentu od 0,7% i iznosi 29,1% (takođe predstavlja odnos broja nezaposlenih prema anketi i radne snage) i znatno je niža u odnosu na zvaničnu stopu registrovane nezaposlenosti, a 3,1 puta je veća od stope anketne nezaposlenosti prosjeka EU 28 (9,4 %).

Kretanja na tržištu rada u 2015. godini ukazuju na nastavak negativnog trenda zemalja u regionu, pri čemu je u Hrvatskoj, stepen anketne nezaposlenosti, mjereno brojem nezaposlenih dobijenih anketom u odnosu na radnu snagu, smanjen na 16,3%, a u Sloveniji na 9,0%. Od ostalih zemalja regiona, najniži stepen anketne nezaposlenosti u 2015. godini zabilježila je Srbija 18,1%, zatim Crna Gora 18,3%, dok Makedonija bilježi najviši stepen anketne nezaposlenosti u procentu od 26,8% .

Stepen anketne nezaposlenosti, 2015. godina

Izvor: EUROSTAT, MONSTAT, RZS, BHAS, DZS; Obrada FZZPR

U FBiH je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje u 2015. godini bilo prosječno 450 hiljada prijavljenih. Od ukupnog broja novoprijavljenih, 57,9% je prijavljeno usljed prekida radnog odnosa. Najčešći razlozi prekida radnog odnosa u 2015. godini su prestanak ugovora na određeno vrijeme, sporazumni raskid ugovora i povreda radne obaveze.

Razlozi ovakvog stanja u zapošljavanju su najvećim dijelom nedostatak strukturnih reformi, nizak nivo investicija i niska konkurentna sposobnost domaće privrede. Ovu oblast usložnjava uticaj stagnacije EU i svjetskog privrednog razvoja, što se direktno odražava na zapošljavanje (smanjena su direktna strana ulaganja, iskorištenost kapaciteta je u padu, strana tržišta još uvijek nisu oporavljena, smanjena je kupovna moć i potrošnja stanovništva i dr.).

Funkcionisanje tržišta rada i aktivne mjere zapošljavanja

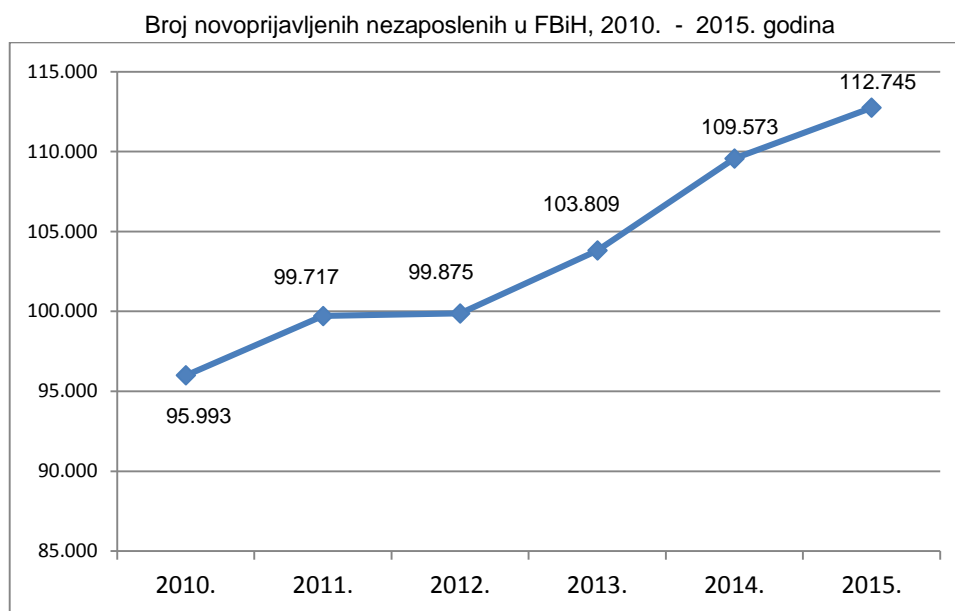
Tržište rada u BiH i dalje karakterišu niska stopa aktivnosti, visoka stopa nezaposlenosti, posebno među mladima, i visok nivo neformalnog zapošljavanja (rad „na crno“). Visoko učešće neregularnog zapošljavanja u ukupnom broju zaposlenih i dalje je jedan od glavnih problema na tržištu rada. Povećan je broj osoba koje su ostale bez posla zbog različitih okolnosti, a čiji radno pravni status još nije riješen. Obrazovni sistem nije efikasno povezan sa tržištem rada i potrebno ga je unaprijediti i u određenim segmentima prilagoditi potrebama privrede kroz povećanje broja sati praktične nastave i saradnju sa poslovnim subjektima, te primjenu novih tehnologija.

Tržište rada u FBiH karakterizira veoma niska stopa aktivnosti radne snage koja je u 2015. godini iznosila 44,1% (u zemljama EU 28 ova stopa iznosi 66,0%). Neaktivne osobe su osobe koje uopšte nisu tražile posao i kao takve ne spadaju niti u zaposlene niti u nezaposlene. Posebno niska stopa aktivnosti se javlja kada radna snaga nije povezana sa tržištem rada i kada je obeshrabrena da traži posao. Razlozi za nisku stopu aktivnosti su neadekvatna, najčešće niska obrazovna kvalifikacija i mala mogućnost zarade.

Prema Prijedlogu novog Općeg kolektivnog ugovora minimalna plata u FBiH iznosila bi 410 KM (2,31 KM po satu neto plata). Ovaj ugovor je u fazi potpisivanja.

Broj novoprijavljenih osoba u zavodima za zapošljavanje raste i taj trend je nastavljen i u 2015. godini, tako da je u FBiH iznosio 112.745 osoba, što je u odnosu na prethodnu godinu više za

1,0%. Posmatrano po kantonima, broj novoprijavljenih osoba bio je najveći u Tuzlanskom kantonu (26.616), a najmanji u Bosansko-podrinjskom kantonu (1.355).

Izvor:FZS; Obrada FZZPR

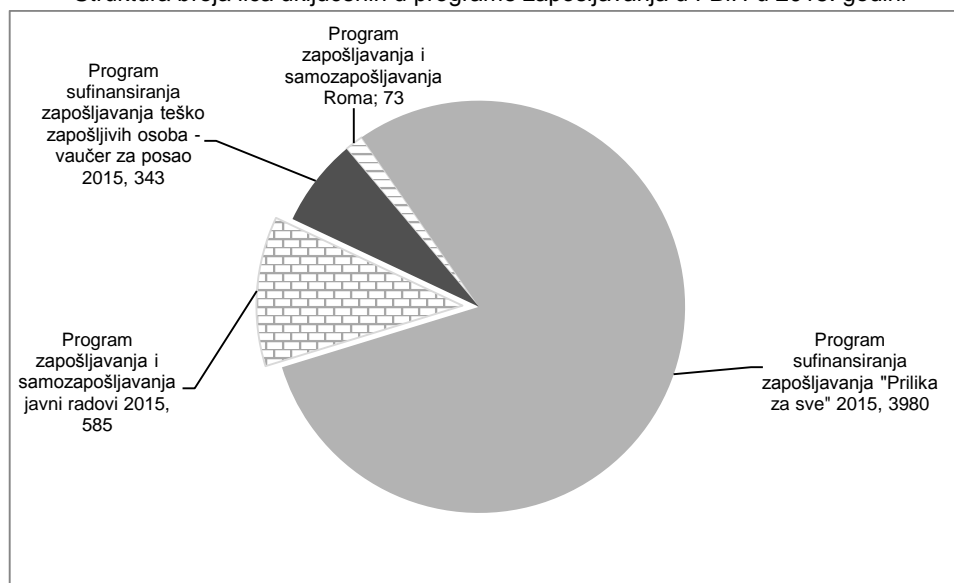
Opšte stanje na tržištu rada i dalje je teško. Stanje na tržištu rada dodatno je usložnjeno strukturom nezaposlenih, jer je uglavnom riječ o osobama koje se teže zapošljavaju (dugotrajno nezaposleni, osobe sa invaliditetom, bez kvalifikacija ili bez radnog iskustva)³⁴. Evidentno je da postoji strukturna neravnoteža na tržištu rada, manifestirana kroz neusklađenost ponude i tražnje za radnom snagom u pogledu zanimanja, obrazovanja, kvalifikacija ili regionalnog rasporeda. Nažalost, u radno sposobnom stanovništvu i radnoj snazi participira veliki broj osoba bez ikakve kvalifikacije. Obrazovni sistem nije efikasno povezan sa tržištem rada i potrebno ga je unaprijediti i prilagoditi potrebama privrede.

U izvještajnom periodu, zavodi i službe za zapošljavanje usmjerili su rad na provođenje mjera aktivne politike zapošljavanja i posebnu pažnju su obratili na programe namijenjene poboljšanju zapošljavanja ugroženih grupa na tržištu rada i drugih teže zapošljivih grupa (mlade osobe, Romi, žene).

U FBiH su se najviše provodili programi zapošljavanja usmjereni na nezaposlene mlade do 30 godina starosti, koji nemaju radnog iskustva.

³⁴ Izvještaj o radu Federalnog zavoda za zapošljavanje za 2015.godinu

Struktura broja lica uključenih u programe zapošljavanja u FBiH u 2015. godini

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Izdvajanja za poticanje zapošljavanja u 2015. godini su veća nego u ranijem periodu i na taj način FBiH ostvaruje pozitivan trend ulaganja u programe zapošljavanja. Tokom posljednjih četiri godine, FBiH je imala blagi trend rasta izdvajanja za programe zapošljavanja, osim u 2008. godini kada je ostvaren nagli pad u procentu od 68,4% i u 2009. godini kada je pad iznosio 45,6%.

Izdvajanja za materijalne naknade u slučaju nezaposlenosti su u porastu. Najviša izdvajanja za naknade u slučaju nezaposlenosti su bila u 2008. godini. U izvještajnom periodu, mjesečnu novčanu naknadu koristilo je u prosjeku 10.459 nezaposlenih osoba. U odnosu na 2014. godinu, broj korisnika novčane naknade je manji za 0,97%. Za realizaciju ovog prava utrošeno je 48.545.489 KM, što je za 886.087 KM više nego u 2014. godini.

Aktivna politika zapošljavanja u 2015. godini je provođena u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba i Strategijom jačanja funkcije posredovanja u javnim službama za zapošljavanje u FBiH. Podrška je pružana ciljnim grupama nezaposlenih osoba koje su pomenutim strateškim dokumentima utvrđene kao teže zapošljive, a posebno mladim osobama i ženama.

Mjere aktivne politike zapošljavanja uglavnom su bile usmjerene na:

- Poticanje zapošljavanja kod poznatog poslodavca,
- Samozapošljavanje,
- Obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju,
- Pripremu nezaposlenih za tržište rada,
- Stvaranje za sve jednakih mogućnosti u pristupu tržištu rada.³⁵

Aktivne mjere zapošljavanja su poduzimali i federalni ali i kantonalni zavodi za zapošljavanje. U 2015. godini je nastavljena realizacija programa sufinansiranja zapošljavanja i sufinansiranja sticanja prvog radnog iskustva u 2014.

Program se realizira s ciljem sufinansiranja zapošljavanja osoba sa evidencije nezaposlenih u FBiH, a radi jačanja njihove konkurentnosti na tržištu rada, sprječavanja dugotrajne

³⁵ Izvještaj o radu Federalnog zavoda za zapošljavanje za 2015.godinu

nezaposlenosti, očuvanja i unaprijeđenja radnih sposobnosti, te stvaranja uvjeta za jačanje konkurentnosti mladih osoba bez radnog iskustva kroz osposobljavanje za rad u struci i sticanje prvog radnog iskustva.

U okviru Programa se implementiraju sljedeće mjere:

Jačanje konkurentnosti na tržištu rada 2014. - Prvo radno iskustvo

U realizaciji ove mjere u sklopu Programa uključena su 1.263 poslodavca, sa kojima su zaključeni ugovori u ukupnom iznosu od 7.128.943 KM, a kod kojih je zaposleno 1.890 osoba, od čega 52,4% žena. Prosječna dob sufinansiranih osoba iznosi 25 godina, a u prosjeku su bile nezaposlene 20 mjeseci, dok status dugoročno nezaposlenih ima 936 ili 49,5%. Prosječan iznos sufinansiranja je 3.738 KM. Za realizaciju ove mjere isplaćeno je 4.450.542 KM.

Program sufinansiranja zapošljavanja i sufinansiranja sticanja prvog radnog iskustva 2015.

U 2015. godini ovaj program se realizuje s ciljem sufinansiranja zapošljavanja najmanje 4.000 osoba sa evidencije nezaposlenih u FBiH, posebno cijeneći socijalnu, rodnu i drugu osjetljivost, a radi jačanja njihove konkurentnosti na tržištu rada, sprječavanja dugotrajne nezaposlenosti, očuvanja i unaprijeđenja radnih sposobnosti, te stvaranja uvjeta za jačanje konkurentnosti mladih osoba bez radnog iskustva kroz osposobljavanje za rad u struci i sticanje prvog radnog iskustva.

Jačanje konkurentnosti na tržištu rada-Prvo radno iskustvo 2015.

Mjera se odnosi na sticanje prvog radnog iskustva za mlade nezaposlene osobe dobi do 30 godina, te izuzetno osobe dobi do 35 godina ukoliko su prijavljene na evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, uz zasnivanje radnog odnosa na period od 6 mjeseci (osobe sa srednjom stručnom spremom, III i IV stepena) i 12 mjeseci (osobe sa višom VI stepen i VSS-VII stepen). Cilj ove mjere je da se većem broju mladih osoba omogući osposobljavanje za rad u struci i sticanje prvog radnog iskustva u zvanju za koje su se školovale, te na taj način poboljša njihova konkurentnost i integracija na tržištu rada.

U realizaciji ove mjere uključeno je 684 poslodavca sa kojima su zaključeni ugovori ukupne vrijednosti od 4.321.999 KM, a zaposleno je 1.090 osoba, od čega je 599 žena ili 54,9%.

Prosječna dob sufinansiranih osoba iznosi 25 godina, a u prosjeku su bile nezaposlene 21 mjesec, dok status dugoročno nezaposlenih imaju 204 osobe ili 18,7%.

Prosječan iznos sufinansiranja je 3.968 KM.

Za realizaciju ove mjere isplaćeno je 1.058.000 KM.

Sufinansiranje zapošljavanja 2014. – Prilika za sve

U realizaciji ove mjere u sklopu Programa uključeno je 2.477 poslodavaca, sa kojima su zaključeni ugovori u ukupnom iznosu od 10.431.867 KM, a kod kojih je uz sufinansiranje u trajanju od 6 mjeseci zaposleno 5.299 osoba, od čega je 2.212 ili 41,7% žena.

Prosječna dob sufinansiranih osoba iznosi 32 godine, a u prosjeku su bile nezaposlene 30 mjeseci, dok status dugoročno nezaposlenih ima 2.090 ili 55,4%. Prosječan iznos sufinansiranja je 1.988 KM. Za realizaciju ove mjere u 2015.godini isplaćeno je 6.685.627 KM.

Sufinansiranje zapošljavanja 2015. - Prilika za sve

Mjera se odnosi na zapošljavanje nezaposlenih osoba, bez obzira na radno iskustvo, dob i stepen obrazovanja, uz zasnivanje radnog odnosa na period od 6 mjeseci.

U realizaciji ove mjere uključeno je 1.657 poslodavaca, sa kojima su zaključeni ugovori ukupne vrijednosti od 8.278.601 KM, a kod kojih je uz sufinansiranje u trajanju od 6 mjeseci zaposleno 3.980 osoba, od čega su 1.762 žene ili 44,3%.

Prema obrazovnoj strukturi, najviše je osoba sa SSS (2.172 ili 54,6%), te kvalifikovanih (913 ili 22,9%).

Prosječna dob sufinansiranih osoba iznosi 31 godinu, a u prosjeku su bile nezaposlene 29 mjeseci, dok status dugoročno nezaposlenih ima 1.474 osoba ili 37,0%.

Prosječan iznos sufinansiranja je 2.058 KM.

Za realizaciju ove mjere u izvještajnom periodu isplaćeno je 2.684.006 KM.

Sufinansiranje sezonskog zapošljavanja 2014.

Do kraja 2015. godine, u realizaciji ove mjere u sklopu Programa uključeno je 118 poslodavaca, sa kojima su zaključeni ugovori u ukupnom iznosu od 287.820 KM, a kod kojih su zaposlene 333 osobe, od čega je 85 žena ili 26%.

Prema obrazovnoj strukturi, najviše je osoba sa srednjom stručnom spremom (149 ili 45%), kvalifikovanih (86 ili 26%) i nekvalifikovanih (80 ili 24%). Prosječna dob sufinansiranih osoba iznosi 31 godinu, a u prosjeku su bile nezaposlene 23 mjeseca.

Za realizaciju ove mjere u 2015. godini isplaćeno je 103.140 KM.

Sufinansiranje sezonskog zapošljavanja 2015.

Mjera se odnosi na zapošljavanje nezaposlenih osoba bez obzira na stručnu spremu, radno iskustvo i dob, uz zasnivanje radnog odnosa na period od 6 mjeseci.

Cilj je da se nezaposlenim osobama olakša integracija na tržištu rada i spriječi prelazak u dugotrajnu nezaposlenost, te da se poslodavcima osigura radna snaga u skladu sa njihovim potrebama.

Do kraja 2015.godine u realizaciju ove mjere uključeno je 120 poslodavaca, sa kojima su zaključeni ugovori ukupne vrijednosti 832.928 KM, a kod kojih je zaposleno 505 osoba (375 muškaraca i 130 žena).

Prosječna dob sufinansiranih osoba je 26 godina a u prosjeku su bile nezaposlene 35 mjeseci.

Prosječan iznos sufinansiranja po osobi je 1.508 KM.

Za realizaciju ove mjere u izvještajnom period isplaćeno je 286.556 KM.

Sufinansiranje zapošljavanja teško zapošljivih osoba 2014. – Vaučer za posao

Do kraja 2015. godine, u realizaciji ove mjere u sklopu Programa uključena su 364 poslodavca sa kojima su zaključeni ugovori u ukupnom iznosu od 1.300.564 KM, a kod kojih su zaposlene 439 osoba, od čega je 208 žena ili 47,4%.

Prosječna dob sufinansiranih osoba je 49 godina, a u prosjeku su bile nezaposlene 84 mjeseca, što ukazuje na činjenicu da je ovom mjerom obuhvaćena kategorija koja je na tržištu rada zaista u nepovoljnoj situaciji.

Za realizaciju ove mjere u izvještajnom periodu isplaćeno je 667.380 KM.

Sufinansiranje zapošljavanja teško zapošljivih osoba –Vaučer za posao 2015.

Mjera se odnosi na zapošljavanje nezaposlenih osoba dobi preko 40 godina, bez obzira na radno iskustvo i stepen obrazovanja, prijavljenih na evidenciju nezaposlenih najmanje 24 mjeseca prije dana apliciranja poslodavaca na Javni poziv, uz zasnivanje radnog odnosa na period od 6 mjeseci. Cilj je da se uz pomoć "vaučera", koji preuzima u Službi/birou za zapošljavanje, nezaposlena osoba motivira da samostalno traži zaposlenje kod poslodavaca.

Do kraja 2015.godine u realizaciju ove mjere uključeno je 265 poslodavaca, sa kojima su zaključeni ugovori ukupne vrijednosti 997.240 KM, a kod kojih su zaposlene 343 osobe (199 muškaraca i 144 žene).

Prosječna dob sufinansiranih osoba iznosi 49 godina, a u prosjeku su bile nezaposlene 95 mjeseci, što ukazuje na činjenicu da je ovom mjerom obuhvaćena kategorija koja je na tržištu rada zaista u nepovoljnoj situaciji.

Ukupan iznos sufinansiranja po osobi je 2.922 KM. Za realizaciju ove mjere isplaćeno je 540.433 KM.

Program pripreme za rad 2014. (obuka, stručno osposobljavanje i usavršavanje)

U 2015. godini je nastavljena implementacija ovog programa. Program je fokusiran na nezaposlene osobe koje nemaju potrebna znanja i vještine, posebno kada je riječ o novim metodama i tehnologijama rada u sektoru privrede (metaloprerađivačka industrija, drvoprerađivačka industrija, tekstil, turizam i ugostiteljstvo, prerađivačka industrija) ali i u medicinskom sektoru, građevinarstvu, prehrambenom sektoru i dr. Mada je u okviru ovog programa odobreno 35 zahtijeva za sufinansiranje pripreme za rad, zbog odustajanja većeg broja poslodavaca od dalje realizacije, potpisano je svega 17 ugovora o sufinansiranju obuke za 895 nezaposlenih osoba, od kojih će se 698 osoba zaposliti na period od 6 mjeseci.

Ukupna vrijednost potpisanih ugovora iznosi 1.206.036 KM, od čega je u 2015.godini isplaćeno 601.063 KM.

Program zapošljavanja Roma 2014.

U 2015.godini je nastavljena implementacija ovog programa započetog u 2014. godini, a koji direktno realizira Federalni zavod za zapošljavanje. Cilj Programa je poticati poslodavce da zapošljavaju Rome i stvarati povoljnije uvjete za samozapošljavanje nezaposlenih Roma, ravnopravno muškaraca i žena, te poboljšati materijalni položaj i pospješiti zapošljivost romske populacije radi ekonomske i socijalne integracije u društvene tokove u FBiH.

Ugovoreno je sufinansiranje zapošljavanja 73 osobe romske nacionalne manjine kod 35 poslodavaca, od čega su 22 žene ili 30,6%, te samozapošljavanje 22 Roma, od čega je 13 Romkinja (65%).

Ukupna vrijednost ugovorenih sredstava iznosila je 678.000 KM, a od toga sa poslodavcima 502.000 KM, odnosno 176.000 sa fizičkim osobama.

U 2015.godini je korisnicima sredstava po ovom programu isplaćeno ukupno 388.250 KM.

Program zapošljavanja Roma u 2015.

Krajem 2015.godine je objavljen Javni poziv za učešće u Programu zapošljavanja Roma u 2015.godini, čija će realizacija početi u 2016.godini.

Raspoloživa finansijska sredstva u iznosu od 313.300 KM predviđena su za podršku zapošljavanja i samozapošljavanja Roma u FBiH u 2015.godini.

Ova sredstva će se usmjeriti za:

- Sufinansiranje poslodavaca radi zapošljavanja Roma sa evidencije nezaposlenih u iznosu od:
 - 6.000 KM po jednoj osobi, u trajanju od 12 mjeseci
 - 10.000 KM po jednoj osobi, u trajanju od 24 mjeseca
- f) Sufinansiranje samozapošljavanja Roma u iznosu od 8.000 KM po jednoj osobi za registraciju i obavljanje:
 - Samostalne djelatnosti (stari zanati, domaća radinost, uslužno zanatstvo),
 - Poljoprivrede (Plastenička proizvodnja, pčelarstvo ili druga grana poljoprivrede),

- Sakupljanja sekundarnih sirovina u trajanju od 12 mjeseci.

Program Start up 2015.

Cilj Programa je omogućiti poticaj za najmanje 600 osoba sa evidencije nezaposlenih u FBiH radi samozapošljavanja i zapošljavanja drugih osoba u novootvorenim poslovnim subjektima. Osobama kojima se odobre poticajna sredstva, a nakon što registriraju djelatnost i otpočnu sa radom, Federalni zavod mjesečno isplaćuje/ refundira sredstva u visini iznosa obaveznih doprinosa utvrđenih zavisno od registrirane djelatnosti, u trajanju od 15 mjeseci.

Pored toga, Federalni zavod sufinansira i neophodne troškove pokretanja djelatnosti (troškovi registracije, ljekarskog uvjerenja, taksa, opreme/sredstava za rad i sl.) u iznosu od 200 KM.

Do kraja 2015.godine, u realizaciju ove mjere u sklopu Programa uključeno je 415 osoba/ korisnika sredstava, od čega je 206 ili 39,8% žena, kod kojih su dodatno zaposlene 102 osobe, te sa kojima su zaključeni ugovori ukupne vrijednosti 2.025.512 KM. Korisnici su najčešće registrirali obrt u oblasti pružanja različitih usluga, trgovine, ugostiteljstva, te u poljoprivredi.

Prosječna dob sufinansiranih osoba iznosi 36 godina, a u prosjeku su bili nezaposleni 49 mjeseci.

Za realizaciju ove mjere u izvještajnom periodu isplaćeno je 515.408 KM.

Program Javni radovi 2015.

Javni radovi su mjera aktivne politike zapošljavanja koja podrazumijeva odobravanje sredstava za sufinansiranje zapošljavanja osoba sa evidencije nezaposlenih radi aktivnosti koje poduzima poslodavac- izvođač javnog rada, a koje imaju za cilj ostvarenje određenog društvenog interesa (npr zaštita i očuvanje okoliša, sanacija divljih deponija, uređenje cesta, socijalna zaštita, pomoć starima i nemoćnim osobama, obrazovni programi i dr.).

Zaključno sa 31.12.2015.godine, u realizaciju ove mjere, uključeno je 57 poslodavaca, sa kojima su zaključeni ugovori ukupne vrijednosti 972.138 KM, a kod kojih je zaposleno 585 osoba, od čega je 95 žena ili 16,2%.

Prosječna dob sufinansiranih osoba je 36 godina, a u prosijeku su bile nezaposlene 50 mjeseci.

Za realizaciju ove mjere u izvještajnom periodu isplaćeno je 859.428 KM.

Program sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja u oblasti poljoprivrede

Javni poziv za učešće u Programu sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja u oblasti poljoprivrede 2015 je objavljen krajem 2015.godine, čija se implementacija očekuje u 2016. godini.

Za realizaciju Programa predviđena su sredstva u iznosu od 3.000.000 KM koje obezbjeđuju Federalni zavod za zapošljavanje u iznosu od 1.500.000 KM i Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva – u iznosu od 1.500.000 KM.

Cilj programa je omogućiti poticaj za osobe sa evidencije nezaposlenih u FBiH radi samozapošljavanja i zapošljavanja u novoregistrovanim i već postojećim poslovnim subjektima (obrtima) u oblasti poljoprivrede.

Ciljna grupa/korisnici sredstava su lica prijavljena na evidenciju nezaposlenih u FBiH, te u registar poljoprivrednih gazdinstava i registar klijenata, bez obzira na stepen obrazovanja I dob, a koja će po odobravanju sredstava registrovati i održati registrovanom poljoprivrednu djelatnost u trajanju od najmanje 36 mjeseci ili koje će se zaposliti u novoregistrovanim ili već postojećim poljoprivrednim obrtima.

Zavod će iz zajedničkih sredstava osobama, koima se odobre poticajna sredstva, nakon što registruju poljoprivrednu djelatnost i otpočnu sa radom mjesečno isplaćivati/refundirati poticajna sredstva:

- U visini od 100% iznosa obaveznih doprinosa za prvih 12 mjeseci (I godina)
- U visini od 50% iznosa obaveznih doprinosa u period od 13 do 24 mjeseca (II godina)
- U visini od 50% iznosa obaveznih doprinosa u period od 25 do 36 mjeseci (III godina)
- U visini od 75% iznosa obaveznih doprinosa u II I III godini u slučajevima gdje su aplikanti žene ili mlade osobe dobi do 35 godina.

U slučaju zapošljavanja nezaposlene osobe u novoregistriranim obrtima (najviše jedno lice po obrtu) mjesečno će se isplaćivati i iznos obaveznih doprinosa po osnovu plata u trajanju od 6 mjeseci.

U slučaju zapošljavanja nezaposlene osobe u novoregistriranim obrtima (najviše jedno lice po obrtu) mjesečno će se isplaćivati i iznos obaveznih doprinosa na i iz place zaposlenih u trajanju od 12 mjeseci.

Pored toga fizičkim licima tj. novoregistriranim poljoprivrednim obrtima iz sredstava Zavoda sufinansirat će se i neophodni troškovi pokretanja djelatnosti (troškovi registracije, ljekarskog uvjerenja, taksa, opreme/sredstava za rad i sl.) u iznosu od 200 KM, a isplati će se po izvršenom pravdanju utrošenih sredstava uz isplatu prvog dijela mjesečne refundacije.

U izvještajnom periodu Federalni zavod je sa drugim institucijama učestvovao u realizaciji više projekata:

U 2015.godini uspješno je realiziran projekat obuke i zapošljavanja kandidata za zanimanje krojač, šivač tekstila, mehaničar, skladištar za potrebe kompanije "Alma Ras" d.o.o. Visoko.

U realizaciji su učestvovali Federalni zavod, Američka agencija za međunarodni razvoj i Švedska razvojna agencija (USAID-Sida Gold Project), Vlada Zeničko-dobojskog kantona i Općina Visoko. Organizirana je obuka za 181 polaznika, od kojih je 151 osoba nakon završene obuke i zaposlena.

Ukupna vrijednost Projekta iznosi 1.243.390 KM, od čega je Federalni zavod obezbijedio 183.540 KM.

U okviru projekta "Obuke i zapošljavanja kandidata za zanimanje zavarivač i CNC operater"

za potrebe firme "ČJ" d.o.o.Bihać obukom je obuhvaćeno 30 polaznika, a zaposleno 20 osoba. Po završetku Projekta u 2015.godini i dostavljenom završnom izvještaju, izvršena je uplata trećeg dijela sredstava od strane Federalnog zavoda u iznosu od 9002 KM.

U realizaciji Projekta, pored Federalnog zavoda, partneri su Razvojna agencija Unsko-sanskog kantona i općina Bihać.

Ukupna vrijednost Projekta iznosi 100.900 KM, od čega je Federalni zavod obezbijedio 45.010 KM.

U okviru projekta "Obuke i zapošljavanja kandidata za zanimanje inženjera hemije i radnika na površinskoj zaštiti metala" za potrebe preduzeća "SurTec-Eurosaj" iz Konjica obučeno je 60 osoba i zaposleno 50 novih radnika.

Ukupna vrijednost Projekta iznosi 3.093.670 KM, od čega je učešće Federalnog zavoda 103.350 KM, a partneri u Projektu su, pored Federalnog zavoda, Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID-Sida Gold Project), Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona, Općina Konjic i Regionalna razvojna agencija za Hercegovinu - REDAH.

U saradnji sa Udruženjem za socijalnu podršku i bolju budućnost "Progres" Stiftung Wings of Hope-Deutschland uz podršku Njemačke ambasade u BiH, Vladom Bosansko-podrinjskog kantona, općinama Travnik i Tuzla, Obrtničkom komorom Unsko-sanskog kantona i kompanijom Volkswagen Sarajevo, Federalni zavod je učestvovao u realizaciji projekta praktične doobuke i stručnog osposobljavanja "Pomoć za samopomoć".

Realizacija projekta je završena u 2015. godini i po dobijenom završnom izvještaju, Federalni zavod je izvršio uplatu drugog dijela ugovorenih sredstava u iznosu 14.400 KM. Projektom je omogućena praktična obuka i zapošljavanje 48 nezaposlenih osoba kod devet poslodavaca u FBiH. Ukupna vrijednost Projekta iznosi 123.527 KM, a Federalni zavod je učestvovao sa iznosom od 28.800 KM.

Federalni zavod je, u skladu sa programskim aktivnostima, u 2015. godini podržao održavanje sajмова zapošljavanja koje su organizirale kantonalne službe za zapošljavanje. Riječ je, prije svega, o sajmovima koji se već tradicionalno održavaju u Zeničko-dobojskom, Srednje-bosanskom i Kantonu Sarajevo. Za ovu namjenu Federalni zavod je izdvojio 20.000 KM.

Realizacijom mjera i programa kantonalnih zavoda za zapošljavanje odobreno je i ugovoreno 4.478.000 KM radi zapošljavanja 2.746 osoba.³⁶

Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2015.-2016. BiH je od 140 zemalja zauzela 111 mjesto. Kada se posmatraju ocjene stubova pojedinačno, može se reći da je BiH na gotovo svim područjima zabilježila lošije rezultate. Zabilježen je veliki pad ocjene efikasnosti tržišta rada (sa 88 na 131 mjesto). Za jedno mjesto (sa 98 na 97) poboljšan je rang u stubu veličine tržišta.

Loša ekonomska situacija, sporo usvajanje zakona, nestabilna klima za investitore, visoka stopa nezaposlenosti, korupcija i kontinuirana politička nestabilnost sigurno su doprinijele da se BiH ove godine našla na nezavidnom mjestu.

Što se tiče zemalja bivše Jugoslavije i okruženja, može se reći da je najviše napredovala Slovenija koja je sa 70 popela na 59 mjesto, Hrvatska i Srbija su zadržale prošlogodišnje pozicije, a Crna Gora je sa 67 pala na 70 mjesto.

Poboljšanje vještina na tržištu rada, strukovnog obrazovanja i treninga

Vizija poboljšanja vještina na tržištu rada ima tri ključna prioriteta koji su zacrtani³⁷ u Strategiji Evropske komisije: inteligentan rast (razvoj utemeljen na znanju i inovacijama), održivi rast (resursno efikasnija, ekološki prihvatljiva i konkurentnija ekonomija) i socijalno osjetljiv rast (ekonomija pune zaposlenosti koja pruža socijalnu i teritorijalnu usklađenost).

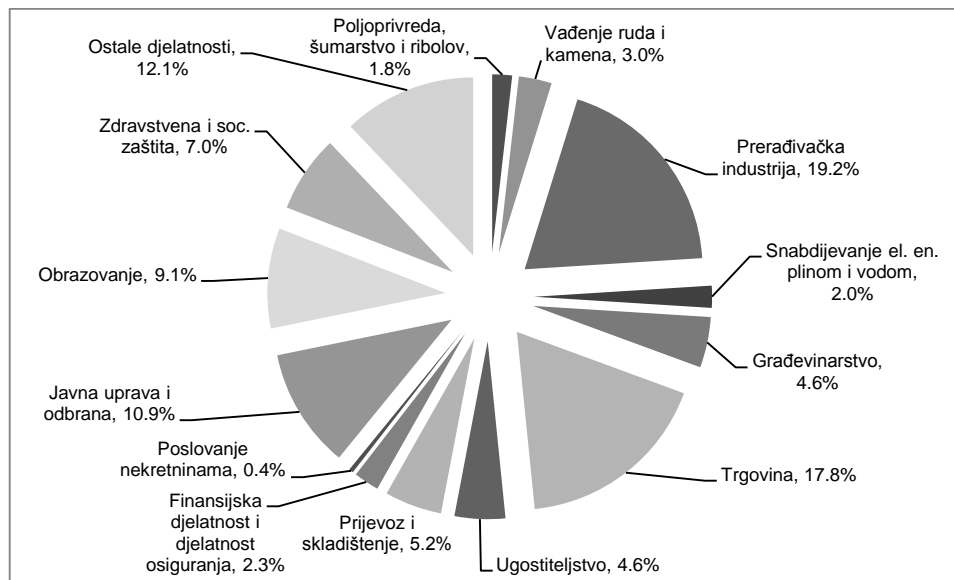
Obrazovna struktura radno sposobnog stanovništva u FBiH ima pozitivan trend. Smanjuje se broj radno sposobnog stanovništva sa nižom stručnom spremom, a povećava radno sposobno stanovništvo sa srednjom i visokom stručnom spremom. U FBiH, najviše nezaposlenih je KV radnika-33,4%, NKV-28,4%, zatim SSS-27,0% i VSS-7,2%. Nešto manji procenat čine PKV radnici-1,9%, VŠS-1,5%, VKV radnici-0,5% i osobe sa NSS-0,2%.

³⁶ Izvještaj o radu Federalnog zavoda za zapošljavanje za 2015. godinu

³⁷ European Commission (2010) Europe 2020. – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth

Neadekvatna kvalifikaciona struktura radno sposobnog stanovništva odražava se i na strukturu zaposlenosti. Analizirajući strukturu zaposlenih po sektorima u 2015. godini, vidi se da je najveći udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji 19,2%, trgovini 17,8%, u javnoj upravi i odbrani 10,9%.

Struktura zaposlenosti po djelatnostima (u %), 2015. godini

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Nedostatak stručnih vještina uveliko je rezultat (1) nepostojanja moderne infrastrukture za profesionalnu obuku (dokvalifikacije, prekvalifikacije), i cjeloživotno učenje, (2) nemoderniziranost programa profesionalne obuke i razvoja ključnih kompetencija, (3) niskog učešća zaposlenih i nezaposlenih u profesionalnim obukama, (4) nedostupnosti kvalitetnih usluga treninga i obuke svim grupama građana.

Razvoj malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta

Mala i srednja preduzeća u svijetu predstavljaju najvažniji generator zapošljavanja i dodane vrijednosti. Tako npr. u EU u 2014. godini čak 99,0% svih preduzeća se nalazi u kategoriji malog i srednjeg poduzetništva i samo 1,0% u kategoriji velikih. U EU je evidentirano 21 milion malih i srednjih preduzeća u kojima je zaposleno oko 75 miliona radnika. Dakle, jasno je da MSP generiraju zaposlenost. Polazeći od toga, potrebno je kroz obrazovni sistem, prvenstveno kroz osnovno i srednje obrazovanje, poduzimati aktivnosti koje potiču na poduzetnički način razmišljanja. U FBiH već postoje neke aktivnosti, ali na dobrovoljnoj bazi, pa ih treba sistematizovati i uvesti u školski sistem kao obavezu.

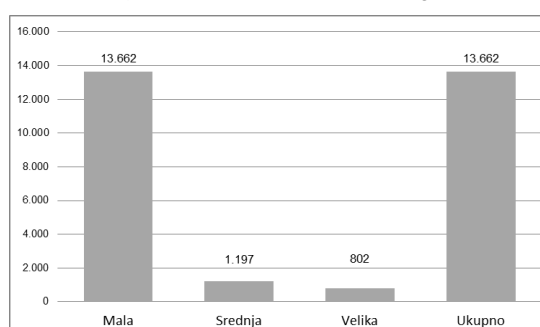
Poseban problem u našem društvu je neusklađenost zakonodavstva sa EU zakonodavstvom, što se odražava na definiciju i razvrstavanje malih (pri tome se misli na mikro i mala) i srednjih preduzeća. Zakonom o poticajima koji je na snazi u Federaciji BiH, preciznije se definiraju kategorije MSP:

- Mikro subjekti male privrede su fizička i pravna lica koja upošljavaju prosječno godišnje manje od 10 lica i čiji godišnji promet i/ili godišnji bilans stanja ne prelazi 400.000 KM,
- Mali subjekti male privrede su fizička i pravna lica koja upošljavaju prosječno godišnje manje od 50 lica i čiji godišnji promet i/ili godišnji bilans stanja ne prelazi četiri miliona KM

- Srednji subjekti male privrede su fizička i pravna lica koja upošljavaju prosječno godišnje manje od 250 lica, čiji godišnji promet ne prelazi 40 miliona KM i/ili čiji godišnji bilans stanja ne prelazi 30 miliona KM.

Ukupan broj privrednih subjekata koji su registrovani u bazama AFIP-a u 2015. godini iznosi 21.326 i veći je za 1,0% u odnosu na 2014. godinu.

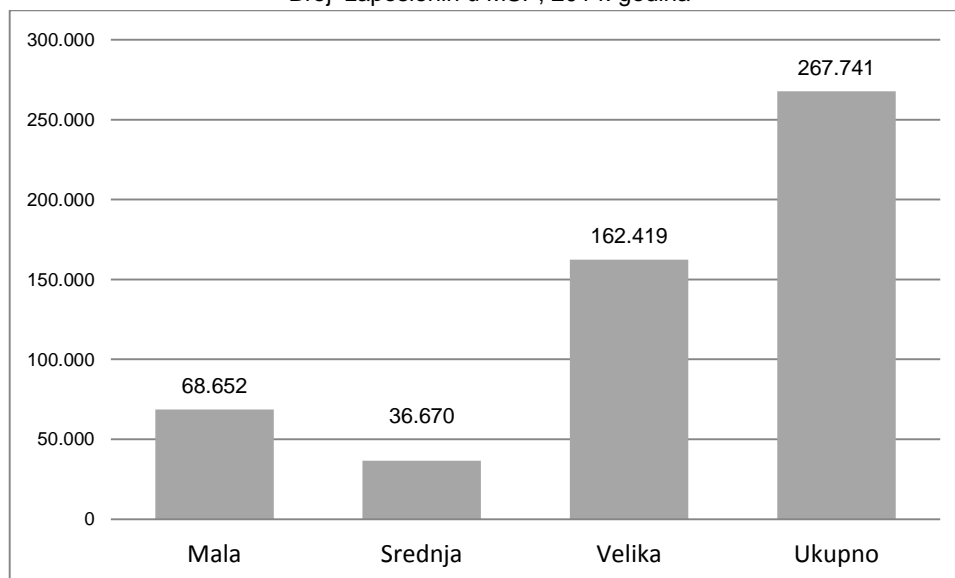
Broj preduzeća u FBiH, 2014. godina

Izvor: FZZS

U FBiH, u 2014.godinu broj zaposlenih u malim i srednjim preduzećima iznosi 39,3 % u odnosu na ukupan broj zaposlenih. Najveći broj zaposlenih radi u velikim preduzećima njih 60,7%, mala preduzeća zapošljavaju 25,6 %, a srednja 13,7%.

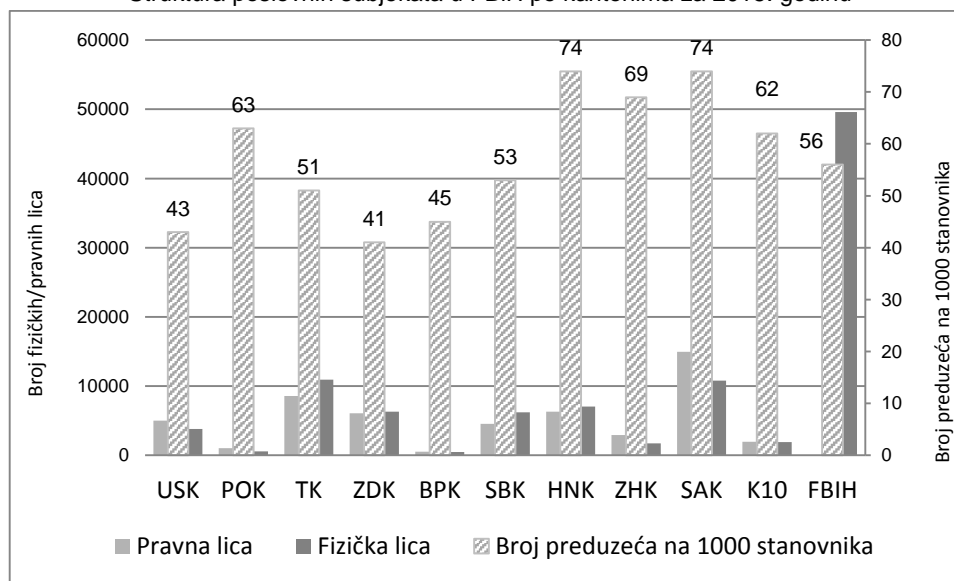
Broj zaposlenih u MSP, 2014. godina

Izvor: FZS

U 2015. godini, broj preduzeća na 1000 stanovnika bio je najveći u Sarajevskom kantonu (74), dok je Zeničko-dobojski kanton bilježio najmanji broj preduzeća na 1000 stanovnika (41). Sarajevski kanton je imao i najveći broj prijavljenih obrtnika (10.590), dok je najmanji broj obrtnika u Posavskom kantonu (546) i u Bosansko-podrinjskom kantonu (496).

Struktura poslovnih subjekata u FBiH po kantonima za 2015. godinu

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Dokument „Lakoća poslovanja 2016,“ (Doing Bussines 2016.) koji radi Svjetska banka istražuje prepreke i mogućnosti za povećanje podsticaja poslovnih aktivnosti. Prema ovom dokumentu, BiH je rangirana na 79 mjestu³⁸ od 189 zemalja, i dalje je najlošije plasirana od svih zemalja u regionu. To govori da su poslovno okruženje, zakonska regulativa, administracija, finansijski sektor, poreska politika, lakoća investiranja i drugi indikatori najlošiji u regionu. Prema ovom dokumenta, BiH je veoma loše ocjenjena u sljedećim oblastima: Početak poslovanja 175, Dobijanje građevinskih dozvola 171, Priključenje električne energije 119, Poreska politika 154 i Provođenje ugovora 66. Po sveukupnoj lakoći poslovanja najbolje rangirana zemlja u regiji je Hrvatska (40), a Crna Gora je na 46. mjestu, dok je Kosovo na 66. mjestu.

Preporuke

- Uspostaviti mreže centara za stručno osposobljavanje i profesionalnu obuku radno sposobnog stanovništva i uvezati ih sa evropskim akreditiranim centrima;
- Uskladiti radno zakonodavstvo sa EU metodologijom i harmonizirati ga između entiteta i kantona radi stvaranja jedinstvenog i efikasnog tržišta rada, povećanja mobilnosti radne snage, smanjenja nezaposlenosti i zaštite prava radnika;
- Unaprijediti sistem praćenja potreba za radnom snagom boljom i neposrednijom vezom Zavoda za zapošljavanje sa privrednim komorama i udruženjima poslodavaca;
- Analizirati uticaj socijalnih davanja u Zavodu za zapošljavanje na aktivno traženje posla i odvojiti socijalnu politiku od zapošljavanja;
- Restrukturiranje zavoda za zapošljavanje (implementacija aktivnih mjera zapošljavanja, dovođenje u red evidencija nezaposlenih osoba, ostavljanje na spiskovima samo onih koji aktivno traže posao i dr.);
- Pojednostaviti proceduru, smanjiti broj koraka, sniziti troškove za osnivanje firmi;
- Organizaciono i materijalno podržati razvoj snažno rastućih malih i srednjih preduzeća putem razvoja tehnoloških i industrijskih parkova, inkubatora i poslovnih zona;

³⁸ Svi Doing business 2015. rangovi su ponovo preračunati radi promjene metodologije

- Osnovati garancijski fond koji će olakšati kreditiranje MSP;
- Razvijati instrumente finansijske podrške razvoja MSP-ova povoljnim kreditnim linijama Razvojne banke FBiH (duži rok otplate, grace period, niža kamatna stopa);
- Unaprijediti i osigurati sistemsko praćenje pokazatelja razvoja MSP;
- Postepeno uvoditi obavezno srednjoškolsko obrazovanje;
- Pooštriti sankcije za poslodavce koji zapošljavaju radnike „na crno“;
- Otvoriti centre za brzu prekvalifikaciju i dokvalifikaciju kadrova na tržištu rada, koji bi svoje programe prilagodili regionalnim specifičnostima i konkretnim potrebama na tržištu;
- Povećati mogućnosti za sticanje radnog iskustva kroz praksu, dobrovoljni rad i učenje zanata;
- Unapređenje znanja i vještina kroz razvoj koncepta doživotnog učenja;
- Podizanje svijesti o potrebi samozapošljavanja;
- Predefinirati evidencije o zdravstvenom osiguranju nezaposlenih i druge beneficije koje se daju putem službi za zapošljavanje;
- Proširiti postojeće programe obuke i preduzetničkog osposobljavanja mladih u srednjim školama i na univerzitetima kroz posebne predmete i nastavne jedinice i vannastavne aktivnosti za sve učenike i studente.

Održivi razvoj

Održivi razvoj predstavlja okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog ekonomskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne resurse bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti – drugim riječima, bolji kvalitet života za sve, sada i za generacije koje dolaze.

Koncept održivog razvoja slijedi i BiH, definirajući ciljeve i prioritete u razvojnim dokumentima i planovima rada. U skladu s tim, u ovom dijelu dokumenta obrađene su slijedeće oblasti: Poljoprivreda, proizvodnja hrane i ruralni razvoj, Ekologija, energija i obnovljivi izvori energije, te transport i komunikacije.

Poljoprivreda, proizvodnja hrane i ruralni razvoj

Poljoprivredni sektor je ekonomski veoma važan integralni dio privrede. Prema prvim rezultatima Federalnog zavoda za statistiku (FZS), u 2015. godini udio sektora poljoprivrede, šumarstva i ribolova u ukupnom BDP-u FBiH iznosi 4,6%, što je više u odnosu na 2014. godinu kada je taj udio iznosio 4,2%.

Tabela 1. Udio sektora poljoprivrede, šumarstva i ribolova u ukupnom BDP-u FBiH

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Udio (%)	4,8	4,9	4,4	5,0	4,2	4,6 ³⁹
Broj zaposlenih	9.010	8.811	7.444	7.576	7.891	7.940

Izvor: FZS, obrada FZZPR

Prosječan broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribolova u izvještajnoj godini iznosio je 7.940, što iznosi 1,8% ukupnog broja zaposlenih u FBiH, a u odnosu na 2014. godinu veći je za 0,6%, čime je nastavljen pozitivan trend porasta broja zaposlenih u ovom sektoru. Prema anketi o radnoj snazi, u 2015. godini u poljoprivrednoj djelatnosti bilo je zaposleno 44.000 osoba, što je za 31% manje u odnosu na anketnu zaposlenost u 2013. godini. Značajno smanjenje razlike između registrirane i anketne (realne) zaposlenosti u odnosu na prethodnu godinu je pouzdan pokazatelj smanjenja obima neformalne ekonomije u ovoj djelatnosti.

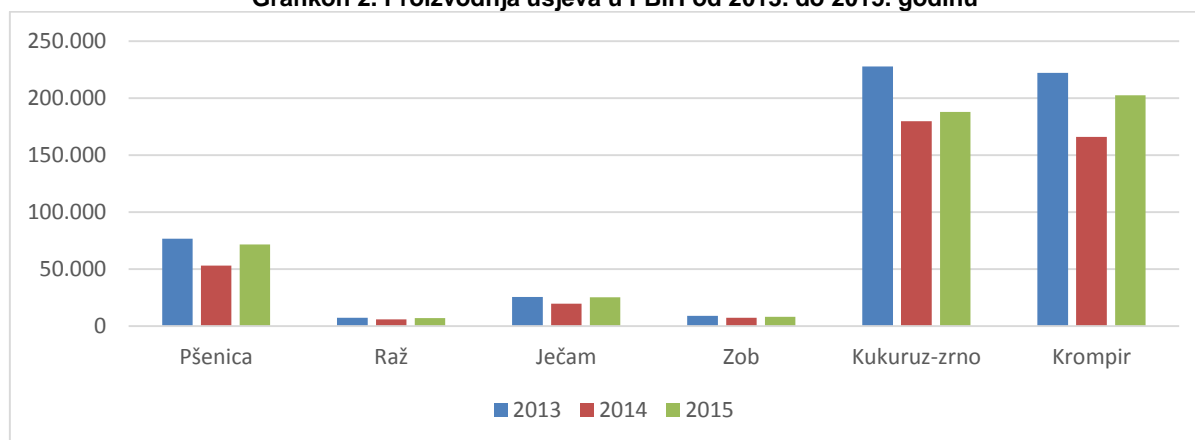
Veličina zasijanih površina u FBiH, u zadnjih nekoliko godina, bitnije se ne mijenja. Za sjetvenu sezonu 2014/2015 zasijano je ukupno 197.139 ha, što je za 6,4% više u odnosu na sjetvenu sezonu 2013/2014, dok je neznatno manje u odnosu na sezonu 2012/2013. Od ukupno zasijanih površina u sezoni 2014/2015 na žitarice otpada 88.307 ha ili 44,8%, industrijsko bilje 3.138 ha ili 1,6%, povrtno bilje 43.071 ha ili 21,8%, dok na stočno krmno bilje otpada 62.623 ha, ili 31,8%.

Povoljne vremenske prilike, te povećanje zasijanih površina dovele su do povećanja prinosa žita u 2015. godini. Ukupna proizvodnja pšenice iznosi 71.560 tona, što je za 27,5% više u odnosu na prethodnu godinu. Zabilježeno je povećanje prinosa i ostalih žitarica. Proizvodnja raži se povećala za 24,2%, ječma za 19,4% i zobi za 3,2%, dok je proizvodnja kukuruza u 2015. godini viša za 4,5%.

³⁹ Prvi rezultati Federalnog zavoda za statistiku

Evidentno je da se poljoprivredna proizvodnja nakon katastrofalnih poplava iz maja i augusta 2014. godine uspjela revitalizirati, ali nije uspjela dostići nivo proizvodnje iz 2013. godine.

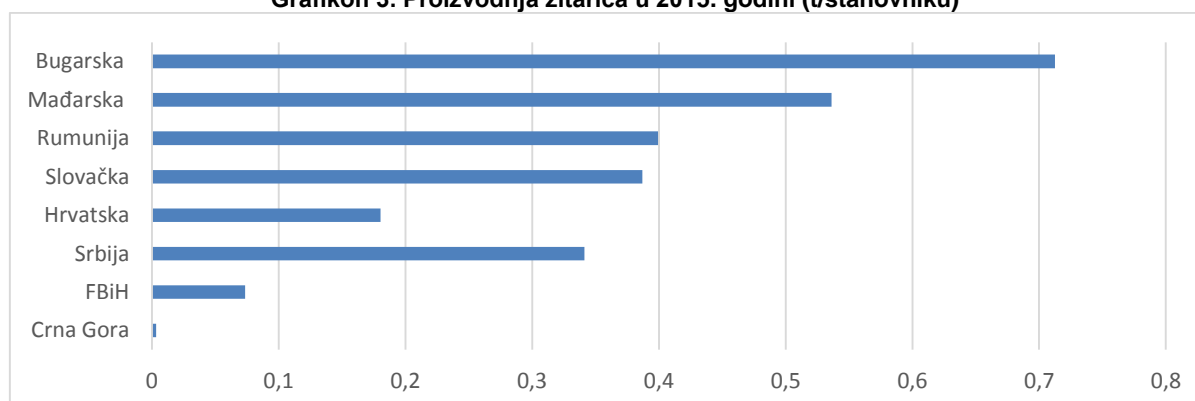
Grafikon 2. Proizvodnja usjeva u FBiH od 2013. do 2015. godinu

Izvor: FZS; Obrada: FZZPR

Slično je sa proizvodnjom voća, kada je u 2015. godini zabilježeno povećanje proizvodnje za 88,6% u odnosu na 2014. godinu. Proizvodnja povrća je povećana za 19,2%, stočnog-krmnog bilja za 0,6%, te i industrijskog bilja za 46,6% u odnosu na 2014. godinu.⁴⁰

Grafikon 3. Proizvodnja žitarica u 2015. godini (t/stanovniku)

Izvor: EUROSTAT, FZS, DZS, RZS; Obrada: FZZPR

Gledano po vrsti uzgoja stoke, u 2015. godini u govedarstvu je zabilježeno povećanje broja grla za 0,3%, u ovčarstvu je evidentirano smanjenje brojnog stanja za 1,4%, u peradarstvu je evidentirano povećanje za 9,8%, u pčelarstvu je zabilježen porast broja košnica za 4,4%, dok je u svinjogojstvu zabilježeno povećanje brojnog stanja za 1,3% u odnosu na 2014. godinu.⁴¹ Prema podacima FZS, proizvodnja kravljeg mlijeka bilježi rast u procentu od 0,7% u odnosu na prethodnu godinu, proizvodnja ovčijeg mlijeka je smanjena za 3,3%, dok je proizvodnja kozijeg mlijeka smanjena za 0,1%.⁴²

Slijedeći preporuke Evropske komisije, Ured za veterinarstvo BiH, u saradnji sa nadležnim entitetskim tijelima, izradio je Akcioni plan kontrole proizvodnje i prerade mliječnih proizvoda namijenjenih za izvoz u Evropsku uniju. Evropska komisija je potvrdila da je kontrolni sistem

⁴⁰ FZS, Saopćenje 13.1.4, Indeksi poljoprivredne proizvodnje u FBiH, 2015.

⁴¹ FZS, Saopćenje broj 13.3.1, Brojno stanje stoke i stočna proizvodnja u 2015. godini

⁴² Ibidem

sigurnosti hrane u Bosni i Hercegovini uspostavljen u skladu sa EU zahtjevima, operativan i efikasan. Ovim su stečeni uslovi za konačnu dozvolu izvoza termički obrađenog mlijeka i mliječnih prerađevina na evropsko tržište, a Bosna i Hercegovina stavljena na listu zemalja kojima je dozvoljen izvoz ovih proizvoda na evropsko tržište. Osim što je ostvarena mogućnost izvoza mlijeka u zemlje EU, omogućen je i transport kopnenim putem preko teritorije Evropske unije u Republiku Tursku i Rusku Federaciju. Do kraja 2015. godine ukupno je sedam mljekara dobilo dozvolu za izvoz, koje su većinom iz Federacije BiH.

Iskorištenost kapaciteta u prehrambenoj industriji posljednjih godina je još uvijek niska i kreće se u prosjeku ispod 50%. Najviša je u pogonima za preradu voća i povrća (62,0%), pogonima za preradu mlijeka (56,0%), pogonima za proizvodnju bezalkoholnih pića (53,9%) i prerade mlijeka (52,5%), dok je najniža u proizvodnji vina (15,6%).⁴³

U 2015. godini nastavljen je trend povećanja proizvodnje mesa i mesnih prerađevina, kada je zabilježen porast za 25% u odnosu na prethodnu godinu. Najveći porast zabilježen je kod proizvodnje svježe i obrađene govedine i teletine (oko 80%), obrađenog svinjskog mesa (oko 72%), te kobasica i pašteta (oko 28%), dok je proizvodnja ostalih vrsta mesa i mesnih prerađevina zadržala nivo iz 2014. godine.

Povećanju proizvodnje mesa i mesnih prerađevina u FBiH doprinijela je i Odluka Vijeća ministara Republike Turske kojom je odobren bescarinski uvoz govedine iz Bosne i Hercegovine u količini od 15 hiljada tona na godišnjem nivou. U toku su pregovori sa Republikom Turskom u cilju uspostave bescarinskog uvoza govedine u ovu zemlju bez ograničenja izvezenih količina, u okviru bilateralnog sporazuma koji je ranije potpisan između BiH i Turske, što bi bio veliki podsticaj za razvoj mesne industrije u Federaciji BiH.

Proizvodnja pšeničnog brašna, brašna od ostalih žitarica i proizvoda na bazi brašna je u 2015. godini zadržala nivo iz prethodne godine i iznosi ukupno 229,9 hiljada tona.

Proizvodnja proizvoda od voća i povrća u 2015. godini je veća za 54% u odnosu na 2014. godinu. Posebno se ističe proizvodnja sokova od voća i povrća koja je jedanaest puta veća u odnosu na 2014. godinu, dok je proizvodnja drugih prerađevina od povrća manja u odnosu na 2014. godinu.

Proizvodnja alkoholnih pića u 2015. godini iznosila je 44,8 mil. litara i manja je za 14,3% u odnosu na prethodnu godinu. Najveći udio u proizvodnji alkoholnih pića u 2015. godini ima proizvodnja piva (90,6%), koja je povećana u odnosu na prethodnu godinu za 10,0%. Proizvodnja vode i osvježavajućih pića u 2015. godini je neznatno porasla u odnosu na 2014. godinu i iznosi 260,8 mil. litara.⁴⁴

Cijene hrane i bezalkoholnih pića u FBiH, kao najznačajnije stavke u potrošnji stanovništva, u većini proizvoda, su u 2015. godini u prosjeku smanjene za 0,9% u odnosu na prethodnu godinu. Pad cijena u ovoj kategoriji zabilježen je za ulje (0,7%), šećer (6,1%), pšenično brašno (8,4%), meso (2,7%), mlijeko, sir i jaja (2,2%) itd. Porast cijena u odnosu na 2014. godinu zabilježen je kod voća (6,8%), lisnatog svježeg povrća (11,9%), kupusnjača (25%), luka (3,7%), te krompira (3%).⁴⁵

Generalno gledajući, Federacija BiH ima negativan trgovinski saldo. Pokrivenost uvoza izvozom u 2015. godini je iznosila 57,5% i nešto je veća u odnosu na prethodnu godinu

⁴³ Informacija o stanju u prehrambenoj industriji za 2015. godinu, FMPVŠ, Sektor za prehrambenu industriju, 2015.

Podaci o iskorištenosti kapaciteta su prikupljeni na osnovu Upitnika o poslovanju koji se dostavljaju poljoprivrednim proizvođačima svake godine, i trebaju se uzeti sa rezervom jer formalno poljoprivrednici nisu obavezni da iste popunjavaju i dostavljaju Odsjeku za prehrambenu industriju FMPVŠ. Mišljenje Odsjeka je da postoje veći kapaciteti i da je njihova iskorištenost veća u odnosu na prikazano u Informaciji, budući da ne raspolažu podacima o velikom broju malih proizvođača.

⁴⁴ Ibidem

⁴⁵ Ibidem.

(55,8%). Učešće uvoza hrane i živih životinja FBiH u 2015. godini iznosi 12,9% od ukupnog uvoza, i nešto je veće u odnosu na prethodnu godinu (12,7%).⁴⁶ Ukupan deficit robne razmjene u ovom sektoru u 2015. godini iznosi 1.039,7 mil. KM, što je za 5% niže u odnosu na 2014. godinu. Povoljne okolnosti izvoza govedine u Tursku i termički obrađenog mlijeka i mliječnih proizvoda u EU sigurno će u narednim godinama imati dodatne pozitivne efekte na smanjenje vanjsko-trgovinskog deficita u ovom sektoru.

Kada su u pitanju ruralna područja, ključno je da ona ne mogu postojati izolirano od obližnjih gradova i velikih gradskih centara, te time i od ekonomskih, socijalnih i političkih dešavanja u zemlji. Ruralni razvoj čini jednu od ključnih politika javnog djelovanja u svim razvijenim državama, kao i državama u razvoju. Učinkovita politika ruralnog razvoja za rezultat ima jačanje proizvodnih kapaciteta, a istovremeno služi i osiguravanju društvenog napretka i zaštite okoliša.

Međutim, postojeći statistički sistem u FBiH ne pruža jasno razdvojene informacije između urbanih i ruralnih područja u pogledu infrastrukture, strukture stanovništva, zaposlenosti, obrazovanja i zdravstva, te je time ograničeno kvalitetno praćenje indikatora razvoja ruralnih područja. Poljoprivredni popis u BiH još uvijek nije urađen, a on predstavlja okosnicu svakog razvojnog programa ovog sektora. Jedna od svrha poljoprivrednog popisa je upravo obezbjeđivanje važne, konzistentne i sveobuhvatne osnove za sva programiranja u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja. Bez poljoprivrednog popisa nije moguće postaviti smislene ciljeve programa razvoja ruralnih područja.

Iako je proces izrade Programa ruralnog razvoja FBiH okončan i njegovo usvajanje predviđeno do kraja 2014. godine, ni u 2015. godini do toga nije došlo, te je potrebno ubrzati ovaj proces, kako bi se moglo pristupiti realizaciji definisanih strateških prioriteta ruralnog razvoja.

Evidentan je određen napredak u razvoju poljoprivrednog sektora u FBiH u 2015. godini. Usvojena je Srednjoročna strategija razvoja poljoprivrednog sektora u Federaciji BiH (2015-2019.), kojom se teže izgraditi čvrsti temelji za ubraniji i efikasniji razvoj u smislu uspostavljanja modernog, produktivnog, tehnološki naprednog i okolišno i društveno osjetljivog ekonomskog sektora spremnog da odgovori na globalne socio-ekonomske i klimatske promjene, te sposobnog da se „izbori“ za adekvatan i prosperitetan položaj u, prije svega u regionu, a onda i na internacionalnoj sceni.

Takođe, usvojen je i niz drugih podzakonskih akata kojim se detaljnije uređuje sektor poljoprivrede i prehrambene industrije, od kojih su najznačajniji:

- Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za proizvodnju kakaa, čokoladnih proizvoda, proizvoda sličnih čokoladi, krem proizvoda i bombonskih proizvoda („Službene novine Federacije BiH“, broj 30/15),
- Pravilnik o uslovima i načinu ostvarenja novčanih podrški po modelu ostalih vrsta novčanih podrški u poljoprivredi („Službene novine Federacije BiH“, broj 95/15),
- Pravilnik o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za obavljanje proizvodnje u pogonima za preradu voća i povrća („Službene novine Federacije BiH“, broj 102/15),
- Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Vinogradarskog i vinarskog registra („Službene novine Federacije BiH“, broj 102/15),

⁴⁶ FZS, Saopćenje broj 16.1.12, Podaci o robnoj razmjeni FBiH sa inozemstvom u decembru 2015. godini.

- Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za proizvodnju vina i drugih proizvoda od grožđa i vina („Službene novine Federacije BiH“, broj 102/15),
- Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za proizvodnju vina i drugih proizvoda od grožđa i vina („Službene novine Federacije BiH“, broj 18/15),
- Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o minimalnim tehničko-tehnološkim i kadrovskim uslovima za proizvodnju rakija i voćnih vina („Službene novine Federacije BiH“, broj 23/15),
- Pravilnik o obuci, certifikatu i registru poljoprivrednih savjetodavaca („Službene novine Federacije BiH“, broj 38/15),
- Pravilnik o načinu i postupku izdavanja licence, upisu i vođenju podataka u registru poljoprivrednih savjetodavnih službi („Službene novine Federacije BiH“, broj 38/15),

Kada je u pitanju oblast šumarstva, ista još uvijek nije adekvatno zakonski regulisana. Nije donesen Zakon o šumama FBiH koji bi na adekvatan i cjelovit način regulisao sistem upravljanja šumama i šumskim zemljištem, u cilju očuvanja i zaštite šuma i šumskog zemljišta. Budući da šume i šumska zemljišta čine oko 58% ukupnog životnog prostora FBiH, i da su samim time od vitalnog državnog značaja, donošenje Zakona o šumama je prijeko potrebno. Poljoprivreda i prehrambena industrija se i dalje susreću sa velikim problemom nerazvijenosti i neusklađenosti komplementarnih industrija, budući da primarna proizvodnja pojedinih poljoprivrednih kultura nije dovoljna da zadovolji potrebe prerađivačkih kapaciteta. Zbog toga, ovaj sektor u velikoj mjeri ovisi o uvoznim sirovinama, što se naročito odnosi na žitarice, pivski slad, pojedine vrste mesa za preradu, sirovine za proizvodnju bezalkoholnog pića, ambalažu i dr. Poljoprivreda i prehrambena industrija kao takve nisu imale dovoljno uspjeha u privlačenju direktnih stranih ulaganja što može imati dugoročne negativne posljedice. Nedostatna poticajna sredstva, usitnjeni posjedi, nepovoljna kreditna sredstva, nedovoljna kontrola kvaliteta uvoznih proizvoda, samo su neki od problema s kojima se posljednjih godina susreće poljoprivreda i prehrambena industrija.

Preporuke:

- Hitno donijeti Zakon o šumama FBiH i podzakonske akte koji proizlaze iz zakona;
- Povećati produktivnost gazdinstava i konkurentnost njihovih proizvoda poboljšanjem tehničko-tehnološke opremljenosti omogućujući povoljno kreditiranje nabavke poljoprivredne opreme preko Razvojne banke FBiH;
- U skladu sa mogućnostima, povećati poticajna sredstva za primarnu poljoprivrednu proizvodnju i prehrambenu industriju u skladu Zakonom o poljoprivredi, te poboljšati efikasnost poticaja, kako bi se povećala proizvodnja prehrambenih proizvoda i smanjio uvoz istih;
- Definirati manje razvijena ruralna područja u cilju posebnih mjera podrške ruralnom razvoju;
- Bolje uvezati primarnu poljoprivrednu proizvodnju i preradu hrane te dobro planirati i sinhronizirati aktivnosti koje bi se usmjerile na razvoj oba dijela sistema;
- Raditi na održavanju, jačanju, i proširivanju infrastrukture za otkup poljoprivrednih proizvoda i mlijeka;

- Ubrzati, omasoviti i pojeftiniti proces legalizacije objekata na poljoprivrednim gazdinstvima;
- Hitno usvojiti Strategiju pružanja savjetodavnih usluga u poljoprivredi;
- Unaprijediti statistički sistem u FBiH koji bi pružao jasno razdvojene informacije između ruralnih i urbanih područja u pogledu infrastrukture, stanovništva, zaposlenosti, obrazovanja, zdravstva i drugih oblasti;
- Opremiti i osposobiti laboratorije za kontrolu kvaliteta hrane, koje bi izdavale adekvatne certifikate koji bi se priznavali i van granica Bosne i Hercegovine, što bi olakšalo plasman domaćih proizvoda na strana tržišta.
- Stvoriti preduslove za izdavanje potrebnih dozvola poljoprivrednim proizvođačima, te pojednostaviti procedure za dobijanje istih, svako u okviru svoje nadležnosti (kantoni, općine).

Ekologija, energija i obnovljivi izvori energije

Prema prvim rezultatima Federalnog zavoda za statistiku, proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija (područje D)⁴⁷ u BDP-u FBiH u 2015. godini učestvuje sa 3,8%, što je niže u odnosu na 2014. godinu kada je taj udio iznosio 3,9%. Sektor snabdijevanja vodom, uklanjanja otpadnih voda, upravljanja otpadom te djelatnosti sanacije okoliša (područje E) u BDP-u FBiH je u 2015. godini ostvario udio u BDP-u u procentu od 1,1%, što je niže u odnosu na prethodnu godinu kada je ovaj procenat iznosio 1,2%.

Tabela 1. Udjeli područja D i područja E u BDP-u FBiH

Područje - D	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Udio (%)	4,1	3,8	3,6	4,2	3,9	3,8
Područje - E						
Udio (%)	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1

Izvor: FZS, obrada FZZPR

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, prosječan broj zaposlenih u sektoru proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, plinom, parom i klimatizacije u 2015. godini iznosio je 8.939, što je za 1,8% manje u odnosu na prethodnu godinu. U sektoru snabdijevanja vodom, uklanjanja otpadnih voda, upravljanja otpadom, te djelatnosti sanacije prosječan broj zaposlenih u 2015. godini iznosio je 7.911, što je manje za 1,2% u odnosu na 2014. godinu. U cilju postizanja kvalitetne zaštite zdravlja ljudi i okoliša, te održivog upravljanja okolišem, potrebno je kontinuirano raditi na unaprijeđenju zakonskog okvira prema standardima EU. S tim u vezi, u 2015. godini još uvijek nisu okončane procedure donošenja novog Zakona o zaštiti okoliša i novog Zakona o Fondu za zaštitu okoliša i energetske efikasnost, iako su u formi nacrtu upućeni u parlamentarnu proceduru još u 2013. godini. Ovi zakoni bi na sveobuhvatan način uredili pitanja uspostave i korištenja ekonomskih instrumenata za okoliš, čime bi se olakšala primjena načela integralnog pristupa okolišu, održivog razvoja i načela zagađivač plaća, kao važnih načela formalne politike zaštite okoliša u FBiH. Takođe, u pripremi

⁴⁷ Područja djelatnosti prema Klasifikaciji djelatnosti BiH 2010 – usklađeno sa EU NACE Rev 2.

je i niz drugih zakonskih i podzakonskih propisa, koji zbog usaglašavanja sa propisima iz drugog entiteta, još uvijek nisu usvojeni. Tu se prvenstveno misli na Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o upravljanju otpadom, te Pravilnik o supstancama koje oštećuju ozonski omotač.

Problem zagađivanja zraka u industrijskim zonama i dalje je izražen, uprkos nizu zakonskih rješenja. Emisije zagađujućih materija u industrijama čiji kapaciteti rade sa zastarjelim tehnologijama značajno utiču na kvalitet zraka.

Pravilnikom o registrima postrojenja i zagađivanja (Sl. novine FBiH br. 82/07) uspostavljen je i stavljen u funkciju Registar postrojenja i zagađivanja, koji treba da sadrži baze podataka o ispuštanju zagađivanja, o okolišnim dozvolama, o aktivnostima okolišne inspekcije, te o tvarima štetnim za zdravlje ljudi koje bi bile javno dostupne. Takođe, Pravilnikom o monitoringu emisije zagađujućih materija u zrak (Sl. novine FBiH broj: 9/14), detaljno se uređuje način, postupak, učestalost i metodologija mjerenja emisije zagađujućih materija, postupak vrednovanja rezultata mjerenja i usklađenost sa propisanim graničnim vrijednostima emisije, te definiraju obaveze provjere i praćenja emisije zagađujućih materija i izvještavanja o izvršenim mjerenjima emisije. I pored toga, adekvatni statistički podaci o emisijama štetnih gasova na nivou FBiH još uvijek nisu javno dostupni.

Implementacija Drugog projekta upravljanja čvrstim otpadom (finansiran kreditima Svjetske banke) trebala je da bude okončana u 2015. godini, no zbog niza razloga nije došlo do završetka projekta. Za regiju Zenice aktivnosti na sanaciji i zatvaranju divlje deponije „Siđe” teku vrlo sporo. Slično je i sa regijom Livno i drugim regijama koje su obuhvaćene predviđenim projektom. Aktivnosti na uključenju i drugih regija predviđenih projektom su se odvijale vrlo sporo, a projekat nije u potpunosti okončan do datuma zatvaranja projekta, te se od Svjetske banke, koja finansira cjelokupan projekat, zatražilo još jedno odlaganje zatvaranje projekta.

U FBiH je izražen ekološki problem upravljanja otpadnim vodama.⁴⁸ Ukupna količina otpadnih voda u izvještajnom periodu iznosila je 62.751 hilj. m³, što je za 2,6% više u odnosu na 2014. godinu. Najviše otpadnih voda potiče iz domaćinstava, i to 45.755 hilj. m³ ili 72,9%, zatim iz poljoprivrede, lova i šumarstva 156 hilj. m³, ili 0,2%, industrije i građevinarstva 6.082 hilj. m³ ili 9,7%, a iz ostalih djelatnosti 10.758 hilj. m³ ili 17,1%.⁴⁹

Od ukupne količine otpadnih voda, u 2015. godini prečistilo se svega 3.424 hilj. m³ otpadnih voda, ili 5,5%, što je više u odnosu na prethodnu godinu kada je prečišćeno 4,6% od ukupe količine otpadnih voda. Otpadne vode najviše se ispuštaju u vodotoke (97,3% neprečišćenih i 84,2% prečišćenih otpadnih voda).

Ukupna proizvodnja električne energije u FBiH u 2015. godini iznosila je 8.847,01 GWh, što je za 4,8% manje u odnosu na 2014. godinu.

⁴⁸ Otpadne vode su vode koje se poslije korištenja odvede do uređaja za prečišćavanja ili se ispuštaju u podzemne ili površinske vode (isključene su atmosferske i protočne vode).

⁴⁹ FZS, Saopćenje 20.2.1, Prečišćavanje i ispuštanje otpadnih voda u 2015. godini

Tabela 2. Proizvodnja i potrošnja električne energije u FBiH, u GWh

Proizvodnja i potrošnja električne energije	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Proizvodnja u hidroelektranama	2.509,03	2.315,93	4.272,55	3.372,40	3.259,42
Proizvodnja u termoelektranama	6.138,01	5.367,80	5.560,75	5.787,00	5.413,40
Proizvodnja u malim i industrij. el.	107,42	123,29	96,01	131,69	174,19
Proizvodnja ukupno	8.754,47	7.807,02	9.929,31	9.290,69	8.847,01
Distributivna potrošnja	5.647,21	5.719,72	5.138,75	5.145,77	5.919,23
Veliki kupci	2.633,79	2.582,64	2.496,34	2.254,33	2.212,99
Vlastita potrošnja elektrana	21,22	67,26	8,74	-	13,90
Potrošnja ukupno	8.302,22	8.369,62	7.643,83	7.400,10	8.146,12

Izvor: FERK DERK; Obrada: FZZPR

Ostvarena proizvodnja u termoelektranama iznosila je 5.413,40 GWh, što je za 6,5% manje nego prethodne godine i čini 61,2% ukupne proizvodnje. Smanjenje proizvodnje električne energije u termoelektranama posljedica je smanjenja proizvodnje uglja u rudnicima. Za isti period u hidroelektranama je proizvedeno 3.259,42 GWh električne energije, što je za 3,4% manje u odnosu na 2014. godinu, i čini 36,8% ukupne ostvarene proizvodnje. Protekla 2015. godina je okarakterisana kao hidrološki umjereno nepovoljna u kojoj su ostvareni dotoci nešto niži od višegodišnjih prosjeka, što je i razlog smanjene proizvodnje u hidroelektranama u odnosu na prethodnu godinu.

Ukupna proizvodnja električne energije iz OIEiEK⁵⁰ u 2015. godini iznosila je 3.324,45 GWh, što čini 37,58% ukupne proizvodnje električne energije u FBiH. Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora je vršena uglavnom u hidroelektranama, dok je proizvodnja u solarnim i vjetroelektranama iznosila svega 5,25 GWh, što je zanemarivo u odnosu na ukupnu proizvodnju iz obnovljivih izvora energije. Međutim, u odnosu na prethodnu godinu, proizvodnja iz solarnih i vjetroelektrana u 2015. godini se povećala za više od dva puta.

Tabela 3. Proizvodnja električne energije iz postrojenja OIEiEK u GWh

GWh	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Ukupna proizvodnja električne energije iz OIEiEK	2.560,14	2.375,34	4.363,50	3.479,41	3.324,45
Rast proizvodnje (%)	-46,50	-7,22	83,70	-20,26	-4,45
Udio OIEiEK u ukupnoj proizvodnji el. energije (%)	29,24	30,43	43,95	37,45	37,58

Izvor: FERK, obrada: FZZPR

Uspostavljeni Operator za obnovljive izvore energije i efikasnu kogeneraciju (OIEiEK) je u 2015. godini u potpunosti ispunio planirane aktivnosti. Slijedeći strateške i prioritetne ciljeve i zadatke zacrtanih u programskim dokumentima, stvoreni su preduvjeti za dalju dinamičnu

⁵⁰ Proizvodnja ostvarena u hidroelektranama (JP EP BiH i JP EP HZHB, te male hidroelektrane nezavisnih kvalifikovanih proizvođača), solarnim i vjetroelektranama – proizvodnja iz obnovljivih izvora energije.

provedbu akcionog plana FBiH za korištenje obnovljivih izvora energije (APOEF) i time poboljšanje poslovnog okruženja za investiranje u proizvođačke kapacitete, promovisanje značaja povećanja proizvodnje električne energije iz OIE, odnosno podizanje svijesti o potrebi povećanja korištenja energije iz obnovljivih izvora uopšte.

U 2015. godini u potpunosti je uspostavljen institucionalni okvir za provedbu propisa iz oblasti OIE i dodijele planiranih dinamičkih kvota⁵¹ za primarne izvore hidro energije i solarne energije. Treba istaći da su zbog velikog interesa investitora dinamičke kvote za primarni izvor solarne energije u potpunosti popunjene u skladu sa APOEF-om.

Ukupna ostvarena godišnja potrošnja električne energije u 2015. godini iznosila je 8.146,12 GWh, što je za 10,1% više u odnosu na 2014. godinu. Od ukupne potrošnje, najviše se odnosi na distributivnu potrošnju (72,7%), dok se na potrošnju velikih kupaca odnosi 27,2% ukupne potrošnje.

Kada je u pitanju energetska sektor, još uvijek nije donesen Zakon o energiji BiH, kao krovni energetska zakon. Takođe, još uvijek nije donešen Zakon o energetska efikasnosti, kojim se predviđa formiranje Agencije za energetska efikasnost FBiH koja će obavljati stručne poslove na unapređenju uslova i mjera za racionalniju upotrebu i štednju energije i energenata, smanjenje negativnih uticaja na životnu sredinu, povećanje sigurnosti snabdijevanja energijom, zadovoljenje energetska potreba potrošača i ispunjenje međunarodnih obaveza koje je preuzela Bosna i Hercegovina u pogledu smanjenja emisija gasova staklene bašte, kao i poboljšanje energetska efikasnosti u svim sektorima potrošnje energije. Takođe, još uvijek nije donesen Zakon o gasu kojim bi se uredila i ova oblast, i niz drugih podzakonskih akata koji proističu iz ovih zakona.

U 2015. godini nastavljene su aktivnosti oko prestrukturiranja elektroenergetskog sektora. Na osnovu novog Zakona o električnoj energiji FBiH iz 2013. godine, usvojeni Program prestrukturiranja elektroenergetskog sektora u FBiH još uvijek čeka saglasnost Parlamenta Federacije BiH, kako bi se započela njegova primjena. Iako je tržište električne energije zvanično otvoreno svim potencijalnim proizvođačima i snabdjevačima, još uvijek se čeka na formiranje Operatora distributivnog sistema, kao zasebnog pravnog lica, čime bi se implementirala prva faza prestrukturiranja elektroprivrednih preduzeća.

Kada je u pitanju istraživanje nafte i plina u Federaciji BiH, došlo je do zastoja u implementaciji ovog projekta, budući da je firma Shell Exploration Company odustala od pregovora sa Vladom FBiH zbog nestabilnih uvjeta na međunarodnom tržištu nafte i nafnih derivata.

Preporuke:

- Kontinuirano educirati građane o značaju energije i energetska resursa za razvoj društva, te raditi na podizanju nivoa svijesti o štednji energije;
- Ubrzano raditi na dodjeli koncesija u oblasti održivog korištenja prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije u skladu sa Zakonom o koncesijama FBiH i BiH, te Dokumentom o politici dodjele koncesija u FBiH;
- Emisijom dužničkih vrijednosnih papira pojedinih kompanija koje su u vlasništvu Federacije BiH obezbijediti sredstva koja će biti usmjerena na kapitalne elektroenergetske projekte;

^D Dinamičke kvote predstavljaju maksimalni nivo instalirane snage kvalificiranih proizvođača za svaku tehnologiju u skladu sa Zakonom o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije (Službeni list Federacije BiH br. 70/13, 4/14, 5/14).

- Donijeti prostorne i urbanistične planove svih nivoa vlasti, te za sve uraditi strateške procjene uticaja na okoliš u narednih 10 godina;
- Kroz proces približavanja EU stalno usavršavati okolinsko zakonodavstvo na principima održivog razvoja FBiH uz pomoć odgovarajućih institucija EU;
- Jačati kapacitete za pripremu studija procjene uticaja na okoliš (EIA) na svim nivoima vlasti u FBiH i u nevladnom sektoru;
- Kontinuirano provoditi kontrolu odlaganja industrijskog otpada stalnim inspeksijskim nadzorom i pojačati sankcije za nepoštivanje zakonskih odredbi;
- Zakonski uskladiti geološka istraživanja na području Federacije Bosne i Hercegovine da bi se istraživanje i korištenje mineralnih sirovina radilo planski i kontrolisano;
- Unaprijediti sisteme i indikatore za praćenje kvalitete zraka;
- Izraditi Program aktivnosti za praćenje implementacije Strategije upravljanja vodama FBiH na federalnom, kantonalnom i opštinskom nivou;
- Uskladiti pokazatelje Federalnog zavoda za statistiku za sektor voda sa potrebama sektora voda i standardnim statističkim indikatorima u EU.

Transport i komunikacije

Udio sektora prevoza i skladištenja u BDP-u FBiH u 2015. godini iznosi 3,9%, što je na istom nivou kao i 2014. godine, dok sektor informacija i komunikacija učestvuje sa 4,5%, sa nešto nižim učešćem u odnosu na prethodnu godinu (4,6%).⁵² Prosječan broj zaposlenih u sektoru prijevoza i skladištenja u 2015. godini iznosi 23.205 ili 5,2% ukupne zaposlenosti u FBiH, što je u odnosu na 2014. godinu više za 2,6%. U sektoru informacija i komunikacija prosječan broj zaposlenih u 2015. godini iznosi 13.035 (2,9% od ukupnog broja zaposlenih u FBiH), što je u odnosu na prethodnu godinu više za 2,3%. Posmatrajući zajedno ova dva područja djelatnosti, u 2015. godini je zabilježeno povećanje zaposlenosti za 2,5%, čime je nastavljen trend povećanja zaposlenosti u ovim područjima djelatnosti u posljednje četiri godine.

Tabela 1. Zaposlenost u transportu i komunikacijama (sektori prevoz i skladištenje i informacije i komunikacije zajedno)

	2010.	2011.	2012. ⁵³	2013.	2014.	2015.
Zaposleni u TiK	29.756	29.406	33.938	34.388	35.370	36.240
Zaposleni u FBiH	438.949	440.747	437.331	435.113	443.587	450.121
Zaposleni u TiK, FBiH = 100	6,8	6,7	7,8	7,9	8,0	8,1

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

⁵² Prvi rezultati Federalnog zavoda za statistiku.

⁵³ Podatak je neuporediv sa informacijama iz prethodnih godina, zbog izmjene klasifikacije djelatnosti.

Razvoj prometno-komunikacijske infrastrukture u FBiH teče vrlo sporo. Dužina u potpunosti izgrađene i funkcionalne autoceste na Koridoru Vc na kraju 2015. godine iznosi 92 km, kao i na kraju 2014. godine, što znači da u 2015. godini nije u potpunosti izgrađen niti jedan novi kilometar autoceste.⁵⁴ Radovi na izgradnji autoceste na Koridoru 5C u 2015. godini se nisu odvijali planiranim intenzitetom, ali se očekuje intenziviranje izgradnje u narednim periodima, imajući u vidu nove kreditne ugovore koji će biti operativni u narednim godinama.

Značajno je napomenuti da su i u 2015. godini nastavljeni radovi na projektu rekonstrukcije i modernizacije dijela magistralnog puta M18, na dionici puta Kladanj-Podpaklenik-Olovo. Tunel na prevoju Karaula je u završnoj fazi izgradnje, dok izgradnja trase ceste ispred i iza tunela kasni, obzirom na problem deponovanja viška materijala iz tunela. Projektovana je i spora traka, kojom će se značajno ubrzati promet i povećati sigurnost saobraćaja na toj dionici puta. Nastavljeni su i radovi na završetku izgradnje ceste M4 Tuzla (Drežnik) – Šiški Brod, dok su ponovo aktuelizirane aktivnosti oko projekta izgradnje magistralne ceste Neum-Stolac, a konkretni koraci na realizaciji projekta se očekuju u narednoj godini.

U 2015. godini nastavljene su aktivnosti oko izgradnje dijela sarajevske obilaznice (LOT-2C), što podrazumijeva izgradnju dijela gradske autoceste od vijadukta Briješće do ulice Safeta Zajke, čime bi se u potpunosti okončao projekat izgradnje Sarajevske obilaznice. Završetak radova se očekuje u 2016. godini.

Tabela 2: Cestovna infrastruktura u FBiH

	CESTE (km)				UKUPNO
	Magistralne		Regionalne		
	<i>asfalt</i>	<i>makadam</i>	<i>asfalt</i>	<i>makadam</i>	
2010	1960	77	1970	570	4577
2011	1900	77	1987	553	4517
2012	1900	77	1988	546	4511
2013	1900	77	1990	550	4517
2014	1900	77	2088	550	4.615
2015	1900	77	2095	543	4.615

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

U 2015. godini dužina magistralnih i regionalnih cesta je ostala nepromjenjena. Od ukupno 1.977 km magistralnih cesta na asfaltne se odnosi 96,1%, a na makadamske 3,9%. U 2015. godini 7 kilometara regionalne makadamske ceste je asfaltirano, te se od ukupno 2.638 km regionalnih cesta na asfaltne odnosi 79,4%, a na makadamske 20,6%.

Gustoća ukupne cestovne mreže u FBiH u 2015. godini nije se promijenila u odnosu na prethodnu godinu, i iznosi 18,0 km/100 km². Gustoća magistralnih cesta iznosi 7,6 km/100km², što je za oko 3 puta manje od EU prosjeka. Stepenn motorizacije⁵⁵ u FBiH se nije bitnije promijenio u odnosu na 2014. godinu i u 2015. godini iznosi 221, što je i dalje za više od dva puta manje u odnosu na prosjek EU. Broj registriranih putničkih vozila u FBiH u 2015. godini iznosi 516.259, što je za 3,3% više u odnosu na prethodnu godinu.

⁵⁴ Izvor: FZS

⁵⁵ Broj putničkih vozila na 1000 stanovnika

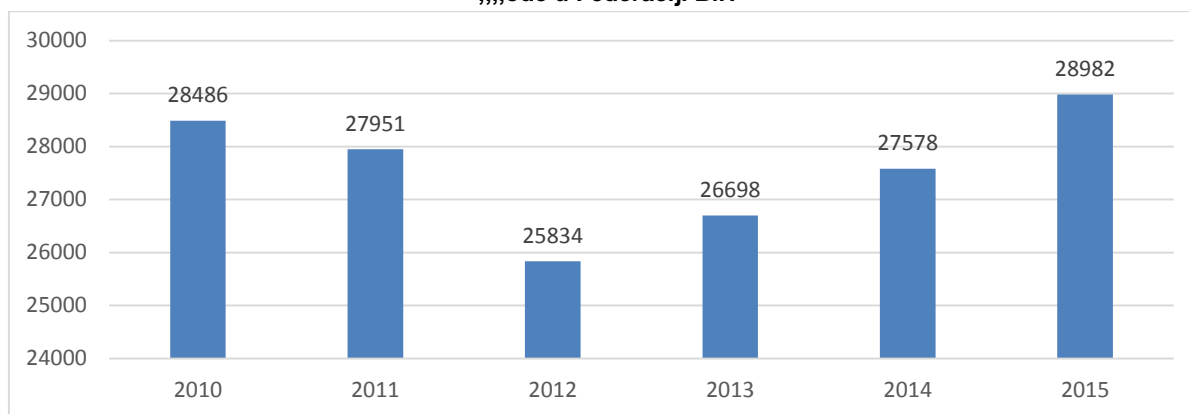
Tabela 3. Broj registriranih putničkih motornih vozila u FBiH prema starosti vozila

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
do 2 godine	11.250	12.505	11.786	8.853	7.143	7.174
3-5 godina	30.742	27.889	25.086	22.127	22.998	21.419
6-10 godina	86.724	84.038	83.303	80.043	73.105	69.123
11-15 godina	82.217	99.853	121.817	149.041	175.343	186.043
više od 15 godina	236.118	226.415	223.765	222.280	220.988	232.500
UKUPNO	447.051	450.700	465.757	482.344	499.577	516.259

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Povećanje broja registriranih putničkih vozila u 2015. godini zabilježeno je u starosnim skupinama iznad 11 godina, i to za 5,6% u odnosu na prethodnu godinu, dok taj broj kod ostalih starosnih kategorija i dalje pokazuje trend opadanja.

Grafikon 1. Prometne nezgode u Federaciji BiH

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Tokom 2015. godine, na cestama FBiH se dogodilo 28.982 prometne nesreće, što je za 5,1% više u odnosu na 2014. godinu. Od 2012. godine zabilježen je negativan trend povećanja broja prometnih nesreća po prosječnoj godišnjoj stopi od 3,9%. Ukupan broj poginulih osoba u prometnim nesrećama u 2015. godini je iznosio 186, što je za 27 osoba više nego prethodne godine, dok je broj povrijeđenih lica veći za 261 osobu, što govori da se sigurnost u cestovnom saobraćaju nije značajno poboljšala.

Ukupan prevoz robe u 2015. godini iznosio je 5.123 mil. tonskih kilometara⁵⁶, što je više u odnosu na prethodnu godinu za 7,4%. Količina prevezene robe cestovnim prijevozom je u porastu i u 2014. godini je iznosila 4.288 mil. tonskih kilometara što je za 10,4% više u odnosu na prethodnu godinu. Prijevoz robe cestovnim prijevozom je dominantan, sa udjelom u ukupnom prevozu roba u 2015. godini od 83,7%, što je više za 2,3 p.p. u odnosu na 2014. godinu.

⁵⁶ Tonski kilometar predstavlja prevez jedne tone robe na udaljenosti od jednog kilometra.

Tabela 4. Prevoz robe u FBiH prema vrsti transporta (mil. tonskih kilometara)

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Cestovni	2.792	2.896	3.113	3.883	4.288
Željeznički	873	734	787	885	835
UKUPNO	3665	3630	3900	4.768	5.123

Izvor: FZS, Obrada FZZPR

Transport robe željezničkim prijevozom u 2015. godini se smanjio za 50 mil. tonskih kilometara, odnosno za 5,6% u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 835 mil. tonskih km.

Ukupan prevoz putnika u 2015. godini je povećan za 2,2% u odnosu na 2014. godinu i iznosi 414 mil. putničkih kilometara.⁵⁷ Cestovni prijevoz putnika je viši za 4,2%, dok je prijevoz putnika željeznicom manji za 7%, čime je nastavljen trend smanjenja prevoza putnika željezničkim transportom.

Tabela 5. Prevoz putnika u FBiH prema vrsti transporta (mil. putničkih kilometara)⁵⁸

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Cestovni	359	332	323	310	323
Željeznički	22	23	17	15	14
Zračni	483	195	65	89	⁵⁹
UKUPNO	864	550	405	414	337

Izvor: FZS; Obrada: FZZPR

Kada je u pitanju prevoz putnika željezničkim transportom, i dalje su prisutni višestruki problemi. Talgo vozovi se ne koriste, većina međunarodnih linija je ukinuta, obzirom na nekonkurentan položaj Željeznica FBiH i BHŽJK (Bosansko-hercegovačke željezničke javne korporacije) u odnosu na susjedne željeznice u pogledu primjenjivanja evropskih direktiva. Osim toga, cestovni prevoz roba postaje sve konkurentniji željezničkom transportu i kod prevoza roba tradicionalno orijentisanih na željeznički prevoz, kao što su rude, uglj, nafta i sl. Federacija BiH u 2015. godini bilježi porast internet pretplatnika za 2,7% (317.890 pretplatnika) u odnosu na 2014. godinu kada je bilo registrovano 309.597 pretplatnika. Povećanju broja internet pretplatnika najviše je doprinio porast broja ADSL pretplatnika i to za 12.777 pretplatnika, ili 5,6%, i predstavlja dominantnu vrstu internet pristupa u FBiH. Od ukupnog broja internet pretplatnika u 2015. godini na ADSL pretplatnike otpada 76,4%, i taj udio je viši u odnosu na prethodnu godinu za 2,0 p.p.

⁵⁷ Putnički kilometar označava prijevoz jednog putnika na udaljenosti od jednog kilometra.

⁵⁸ U ukupan prevoz putnika nije uključen gradski-prigradski prevoz.

⁵⁹ Podatak o broju putničkih kilometara u prevozu putnika zračnim transportom za 2015. godinu u trenutku izrade dokumenta nije bio dostupan.

Tabela 6. Pretplatnici telefonije i internet pretplatnici u FBiH za period 2011.-2015.⁶⁰

	2011.	2012.	2013.	2014	2015.
Pristup modemom	37.503	42.570	36.323	38.877	38.419
Pristup iznajmljenim linijama	477	512	1.171	1.022	475
Broj ISDN pretplatnika	42.302	42.300	40.674	39.482	36.003
Broj ADSL pretplatnika	145.320	162.318	213.453	230.216	242.993
Ukupno internet pretplatnika	225.602	247.700	291.621	309.597	317.890
Pretplat. fiksne telefonije u 000	567	525	507	488	447
Pretplat.mobilne telefonije u 000	2.050	2.063	2.133	2.216	2.163

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Broj pretplatnika fiksne mreže je nastavio opadajući trend. Razlog za to su nove mogućnosti internet tehnologija, zbog kojih korisnici često odustaju od fiksne telefonije. Ovakav trend je zabilježen i u većini drugih zemalja evrope i svijeta. Na kraju 2015. godine broj pretplatnika fiksne telefonije je manji za 41 hiljadu, odnosno za 8,4% u odnosu na prethodnu godinu. Broj pretplatnika mobilne telefonije u 2015. godini iznosi 2.163 hiljada, što je manje za 2,4% u odnosu na prethodnu godinu.

U izvještajnoj godini nastavljen je su aktivnosti na implementaciji projekta izgradnje telekomunikacionog sistema za podršku Fe Uprava. Kao osnovne aktivnosti u cilju realizacije projekta u 2015. godini navedeni su slijedeći podprojekti: izrada softverskog sistema One Stop e-Gov Portal (jedinствена web bazirana tačka za organe Javne uprave FBiH), automatizacija registracije preduzeća bazirana na jednoj web baziranoj pristupnoj tački, elektronske prijave poreza za pravna i fizička lica bazirane na jednoj web pristupnoj tački, e-Grunt baziran na jednoj web pristupnoj tački, te operativna interoperabilnost jedinica javne uprave na nivou budžeta FBiH. Međutim, zbog nedostatka sredstava u Budžetu Federacije BiH za ovu namjenu, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, kao jedan od nosilaca posla, nije bilo u mogućnosti realizovati iste.

Preporuke

- Ubrzati izgradnju prioritetnih putnih pravaca od strateškog značaja za FBiH, posebno putnog pravca koji povezuje dva najveća industrijska bazena Zenicu i Tuzlu;
- Pronaći rješenje kako bi se na adekvatan način implementirao Zakon o finansijskoj konsolidaciji JP ŽFBiH, i time stvorili uslovi za ekonomsko i tržišno orijentisano poslovanje ovog preduzeća.
- Izraditi studiju isplativosti izgradnje dionice pruge Vareš – Banovići, čime bi se uspostavila značajno kraća dužina putnog pravca između Luke Ploče i Luke Brčko, a time i dužina putnog pravca Sarajevo – Beograd.
- Privatizirati manjinske udjele javnih telekom operatera u svrhu poboljšanja kvaliteta usluga i obezbjeđenja dodatnih sredstava koja će se usmjeriti na povećanje konkurentnosti cjelokupne privrede;

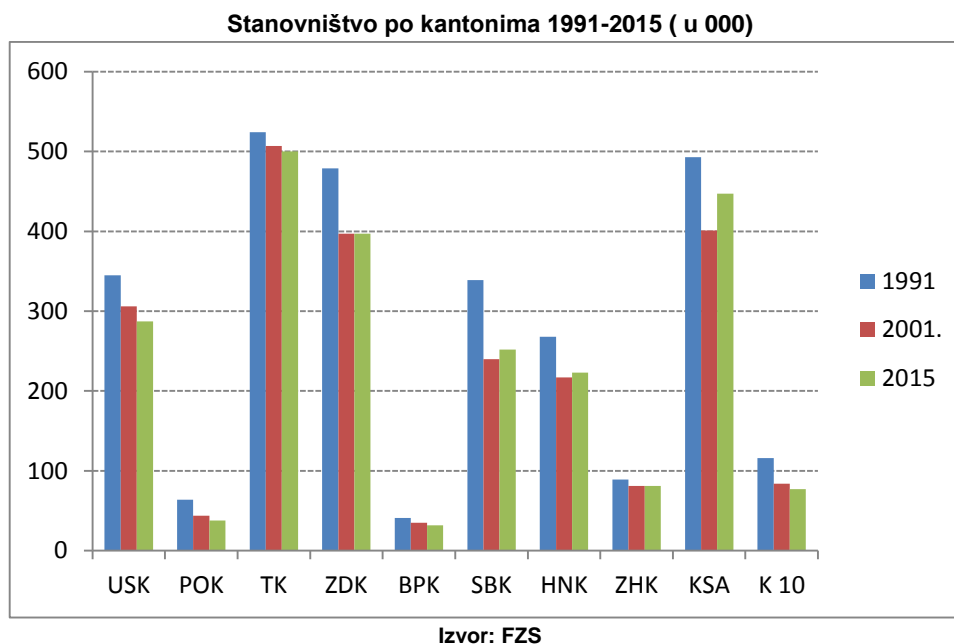
⁶⁰ Federalni zavod za statistiku.

- Intenzivirati izgradnju širokopojasne telekomunikacione pristupne infrastrukture;
- Obezbijediti preduslove za razvoj i veće korištenje luke Brčko ulaganjem u revitalizaciju operativnih kapaciteta, izmještanje pristupnih ruta izvan gradske zone, te ulaganje u proširenje kapaciteta.

Socijalna uključenost

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine broj stanovnika u Bosni i Hercegovini iznosio je 4.377.033.

Od ukupnog broja stanovnika u Bosni i Hercegovini (4.377.033 stanovnika), prema Dejtonskom mirovnom sporazumu Federaciji BiH „pripalo“ je 2.758 hiljada, a RS-u 1.620 hiljada stanovnika.⁶¹

U toku 2013. godine, prvi put nakon 1991. godine, obavljen je popis stanovništva u Bosni i Hercegovini, i prema prvim preliminarnim podacima koji su objavljeni 06.12.2013. godine u FBiH ima 2.371.603 stanovnika. Najveći broj stanovnika koncentrisan je u Tuzlanskom kantonu (477.278) i Kantonu Sarajevo (438.443).

U svrhu izrade ovog Izvještaja i uporedivosti podataka koristiće se procijenjeni podaci o broju stanovnika objavljeni od strane Federalnog zavoda za statistiku dana 30.06.2015. godine.

Ukupan broj stanovnika u Federaciji BiH na dan 30.06.2015. godine, prema procjenama Federalnog zavoda za statistiku, iznosio je 2.334.348 stanovnika (prisutno stanovništvo).

Rat i ratna razaranja u Bosni i Hercegovini ostavili su duboke i snažne uticaje na demografsku strukturu i trendove. Reprodukcijska stopa stanovništva je duboko poremećena i neizvjesno je kada će se normalizirati. Migracije su sve češće, posebno one koje su uzrokovane ekonomskim razlozima. Pored ekonomskih razloga, na strukturu stanovništva značajno utiče nezavršen povratak izbjeglih i raseljenih lica. Najveći broj povratka ostvaren je u prve tri godine po uspostavljanju mira. Provedba strategije za reintegraciju povratnika i dalje predstavlja problem. Prepreke za održivi povratak i integraciju u lokalnu zajednicu su poteškoće sa ekonomskom reintegracijom, pristup zdravstvu, socijalnoj zaštiti, penzije i zapošljavanje manjinskih povratnika. I dalje je potrebno osigurati djelotvornu provedbu Revidirane strategije za provedbu

⁶¹ Podaci za FBiH u 1991. godini su svedeni na političko-teritorijalni nivo poslije Dejtona samo radi mogućnosti statističkih poređenja.

Aneksa VII Dejtonskog/Pariškog mirovnog sporazuma, a naročito njenih socio-ekonomskih aspekata.⁶²

U okviru Revidirane strategije za implementaciju Aneksa 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir za BiH, planirane su aktivnosti koje se odnose na osiguranje održivog povratka raseljenih osoba i izbjeglica, a posebno aktivnosti koje se odnose na rekonstrukciju ratom porušene imovine, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, obrazovanje i upošljavanje povratničkih obitelji.

Međutim, mnogobrojni povratnici koji su se do sada vratili suočavaju se s teškom socijalnom situacijom koja ugrožava mogućnost njihovog opstanka u mjestima povratka. Ekonomske prilike su i dalje vrlo oskudne, često nedostaje osnovna infrastruktura, uključujući električnu energiju, a njihov pristup pravima i uslugama, kao što su: zdravstvena zaštita, obrazovanje, socijalna zaštita i penzije, ograničen je zbog različitih ustavnih, pravnih, finansijskih i drugih razloga. Poseban problem je nemogućnost zadržavanja stečenih prava u mjestima raseljenja, uključujući i prava koja se ne mogu prenijeti po povratku, a stečena su u zemljama privremenog prihvata ili u drugom entitetu u BiH⁶³.

U januaru 2014. godine, Vijeće ministara BiH utvrdilo je Prijedlog okvirnog sporazuma o zajmu između Razvojne banke Vijeća Evrope i Bosne i Hercegovine za finansiranje projekta zatvaranja 121 lokacije kolektivnih centara i alternativnog smještaja do 2017. godine, od ukupno 160 u BiH. Korisnici projekta su 7.200 pojedinaca u 2.600 kućanstava, koji žive u kolektivnim centrima i koriste alternativni smještaj, interno raseljene osobe, povratnici ili druge socijalno ranjive skupine. Očekuje se da bi ovaj projekt, koji će provoditi Fond za povratak - Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, mogao biti završen do polovice 2017. godine. U oktobru 2014. godine, Vlada FBiH je donijela Odluku o prihvatanju zaduženja Federacije BiH po Okvirnom Sporazumu o zajmu između Razvojne banke Vijeća Evrope i Bosne i Hercegovine u iznosu do 40.423.203 eura za realizaciju Projekta zatvaranja kolektivnih centara i alternativnog smještaja što predstavlja 67% ukupnih odobrenih sredstava za BiH. U toku 2015. godine vršene su pripremne aktivnosti za izradu projektno-izvedbene dokumentacije.

Za potrebe rješavanja problema izbjeglica i raseljenih lica, a u okviru Tekućih transfera u Budžetu FBiH za 2015. godinu odobren je Transfer za raseljena lica i povratnike Federalnom ministarstvu raseljenih osoba i izbjeglica u iznosu od 16.479.300 KM, za podršku povratka izbjeglica i prognanih osoba sa područja Posavine iz RS – 2.000.000 KM, za programe podrške razvoja održivosti povratka u RS – 3.000.000 KM.

U periodu 01.01.1996. - 31.12.2015. u Federaciju BiH vratilo se 744.109 raseljenih osoba i izbjeglica. U toku 2015. godine ostvareno je 8 povratka i to svih u Kanton Sarajevo.⁶⁴

Prema podacima Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica, od 37.729 raseljenih osoba u FBiH, njih 15.925 je interno raseljenih osoba (ranije i sadašnje prebivalište u FBiH), 21.756 osoba čije je ranije prebivalište bilo u RS, a sada borave u FBiH i 48 raseljenih osoba čije je ranije prebivalište bilo u BD.⁶⁵

Struktura populacije u FBiH u 2015. (prisutno stanovništvo) prema spolu je slijedeća: 1.158.338 muškaraca i 1.176.010 žena.

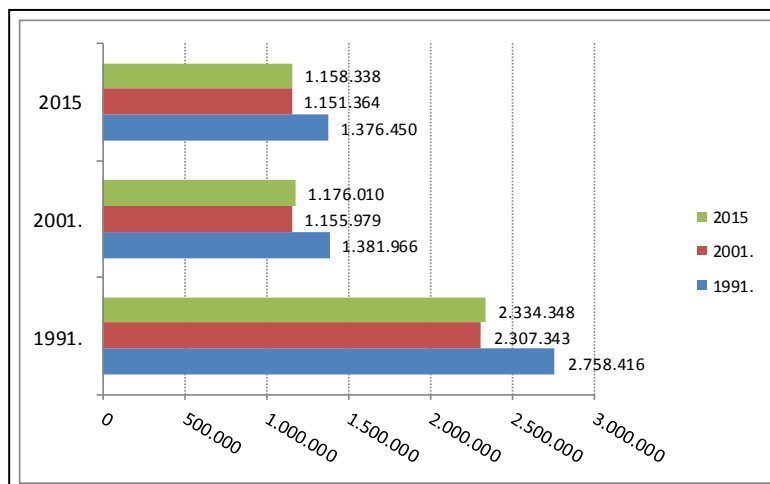
⁶² Izvještaj o napretku BiH za 2014. godinu, Evropska komisija

⁶³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Izvještaj o realiziranju Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, decembar 2015.

⁶⁴ Izvor podataka: Pregled povratka raseljenih osoba i izbjeglica na područje FBiH - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica

⁶⁵ Stanje raseljenih osoba prema prijeratnom mjestu prebivališta sa 31.12.2015. godine FMROI

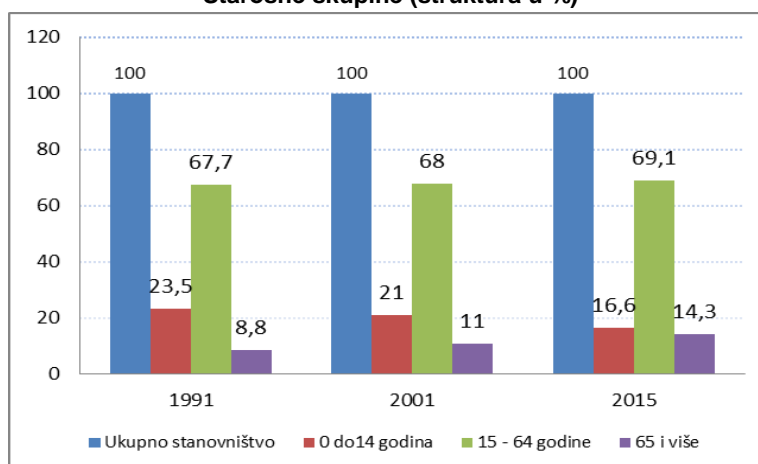
Polna struktura stanovništva u FBiH

Izvor: FZS

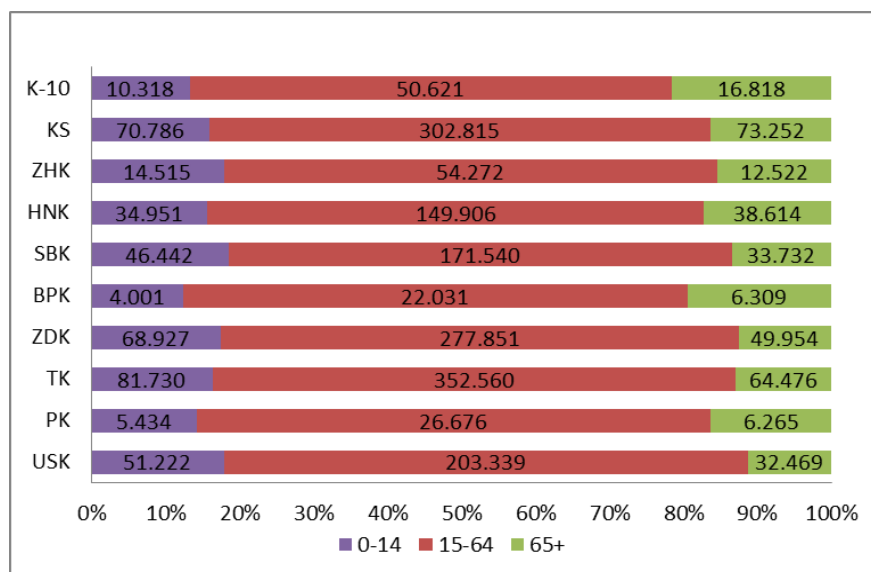
Posljednjih godina primjetan je trend brzog starenja stanovništva u FBiH. Od ukupnog broja stanovnika u FBiH, 2015. godine populacija 0-14 godina čini 16,6% od čega najveći dio otpada na Tuzlanski kanton (21,05%). Radno sposobnu populaciju od 15-64 godine čini 69,1% ukupne populacije, dok 14,3% otpada na populaciju stariju od 65 godina.

Starosne skupine (struktura u %)

Izvor: FZS

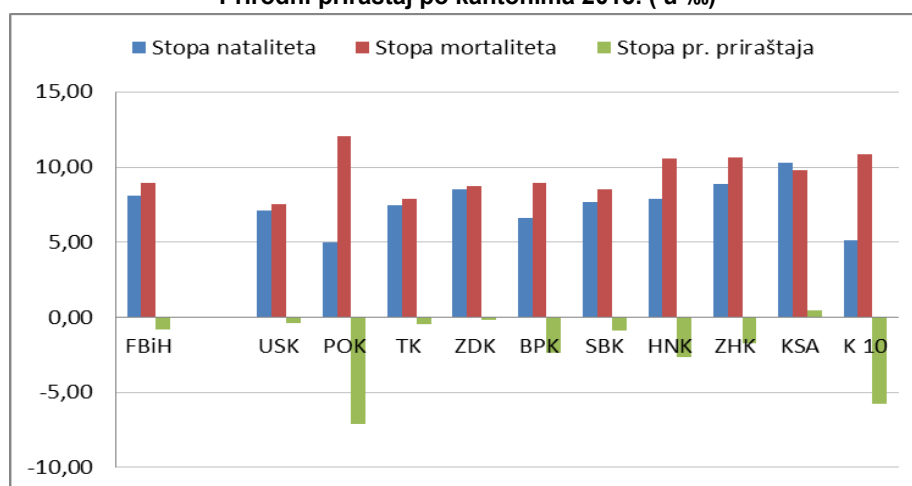
Udio starosnih grupa po kantonima 2015.

Izvor: FZS

Stopa nataliteta u FBiH u 2015. godine iznosila je 8,11‰, a stopa opšteg mortaliteta 8,95‰. Prirodni priraštaj je negativan (-0,84‰) i bilježi pad u odnosu na 2014. godinu kada je iznosio -0,08‰. (2013. -0,01‰, 2012. 0,65‰, 2011. 0,51‰, 2010. godine 0,99‰, a 2009. godine 1,24‰). U 2015. godini zabilježen je negativan odnos broja živorođenih i umrlih po kantonima. Jedino je u Kantonu Sarajevo zabilježena pozitivna stopa prirodnog priraštaja, ali je i ona veoma niska (0,45‰). U prethodnim godinama pozitivan trend se bilježio u Unsko-sanskom, Tuzlanskom i Zeničko-dobojskom kantonu, međutim u 2015. i u ovim kantonima je zabilježena negativna stopa prirodnog priraštaja.⁶⁶

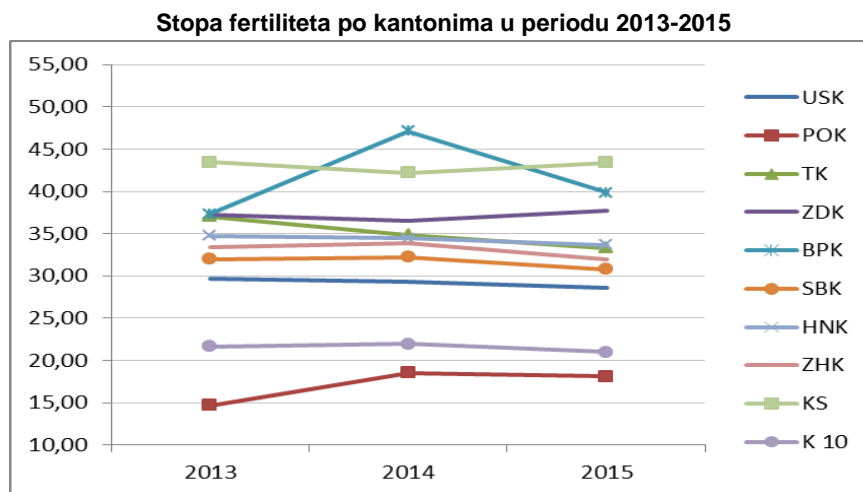
Prirodni priraštaj po kantonima 2015. (u ‰)

Izvor: Obrada Federalni zavod za programiranje razvoja prema podacima FZS

⁶⁶ Izvor podataka: FZS, Mjesečni statistički pregled po kantonima FBiH 2/16; Obrada FZZPR

U izvještajnom periodu, na svakih 29 žena u FBiH koje su u periodu plodnosti, rodilo se jedno dijete (2013. godine, na svakih 28 žena ove starosne grupe rođeno je jedno dijete). Opšta stopa fertiliteta⁶⁷ u 2015. godini iznosila je 34,41‰. U periodu 2013-2015. godina zabilježeno je konstantno opadanje opšte stope fertiliteta. 2014. godine iznosila je 34,79‰, a 2013. godine 35,43‰⁶⁸.

Izvor: Procjena Federalnog zavoda za programiranje razvoja⁶⁹

Prema Anketi o potrošnji domaćinstava u FBiH (APD) iz 2011. godine (zadnji raspoloživi podaci), siromašnih domaćinstava je bilo 16,0% (BiH 17,2%, RS 19,6%), dok je siromašnih pojedinaca bilo 17,1% (BiH 17,9%, RS 19,5%). Polazeći od procijenjenog broja stanovnika u anketi⁷⁰ - 2.043.587 i utvrđenih 17,1% stanovnika ispod generalne linije siromaštva, može se zaključiti da je oko 349.700 stanovnika živjelo u relativnom siromaštvu. Jaz siromaštva⁷¹ iznosio je 26,64% (BiH 25,2%, RS 23,3%). U odnosu na pokazatelje o siromaštvu domaćinstava i pojedinaca prema Anketi o potrošnji domaćinstava u BiH 2004. i 2007. godine, može se reći da je siromaštvo u FBiH neznatno smanjeno (2004. godine - siromašnih domaćinstava 18,3%, siromašnih pojedinaca 18,8%, 2007. godine - siromašnih domaćinstava 16,3%, siromašnih pojedinaca 17%).

Socijalna isključenost je mnogo širi pojam od siromaštva. To je proces kojim se određeni pojedinci ili grupe potiskuju na rub društva, sprečava ih se u njihovim nastojanjima da žive pristojnim životom uz puno sudjelovanje u društvu zbog njihovog etničkog porijekla, vjerske pripadnosti, staleža u društvu, dobnih ili spolnih razlika, invalidnosti, finansijskih problema, nedostatka formalnog zaposlenja i obrazovanja, zaraženosti HIV virusom, migracionog statusa i mjesta prebivališta.⁷² Najugroženija su djeca, stari, osobe sa invaliditetom, povratnici i Romi.

⁶⁷ Opšta stopa plodnosti ili fertiliteta je godišnji broj živorođenih na 1000 žena u fertilnom kontingentu (od 15. do 49. godine starosti).

⁶⁸ Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku – Pregled po kantonima - broj žena starosti 15-49, Broj živorođenih - Mjesečni statistički pregled po kantonima FBiH 2/16

⁶⁹ Procjena Federalnog zavoda za programiranje razvoja zasniva se na inoviranim podacima za period 2013-2015. dostavljenih od Federalnog zavoda za statistiku.

⁷⁰ Federalni zavod za statistiku – Anketa o potrošnji domaćinstava u FBiH, 2011. (konačni rezultati)

⁷¹ Jaz siromaštva mjeri koliko je (u procentima) prosječan izdatak za potrošnju siromašnih domaćinstava ispod praga siromaštva.

⁷² DFID. (2005). Smanjenje siromaštva rješavanjem pitanja socijalne isključenosti, str.3

Socijalna politika u funkciji zapošljavanja

Socijalna politika u funkciji zapošljavanja je cilj koji konceptualno stavlja u primarni fokus pomoć pojedincu u razvijanju njegovih vještina i pružanje podrške na putu do zaposlenja i ekonomskog osamostaljenja, kao osnove socijalne uključenosti. Cilj usmjerava na postizanje pravičnog sistema socijalne zaštite koji materijalnu pomoć treba da pruži najugroženijim i najranjivijim kategorijama te da, s druge strane, ojača znanjem i vještinama lica koja su radno sposobna.

Ustav FBiH garantuje pravo na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, dok su za realizaciju socijalne politike i obezbjeđenje socijalne zaštite nadležni i entitet i kantoni. Pitanje socijalne zaštite regulisano je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom FBiH.

Činjenica da je kantonima prepušteno uređivanje ove izuzetno važne oblasti, dovodi do situacije da građani FBiH ne mogu ostvarivati na isti način pravo na socijalnu zaštitu u svim kantonima, što dovodi do neravnopravnog položaja građana na teritoriji FBiH.

Sveobuhvatan set indikatora socijalne zaštite, koji bi bio i EU uporediv u BiH i FBiH nije još definisan. Agencija za statistiku BiH izdaje tematske biltene o socijalnoj zaštiti. Ono što bi dodatno trebalo pratiti u anketama radne snage je kategorija uposlenih, a siromašnih (minimalne i niske plaće ili dugi period rada bez plaće).

U skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba i Strategijom jačanja funkcije posredovanja u javnim službama provodi se Aktivna politika zapošljavanja i preduzimaju mjere zapošljavanja s ciljem stvaranja pretpostavki za poboljšanje kvaliteta ponude radne snage na tržištu rada, poticanja potražnje za radnom snagom, kao i sticanja povjerenja i uspješnu saradnju partnera na tržištu rada.

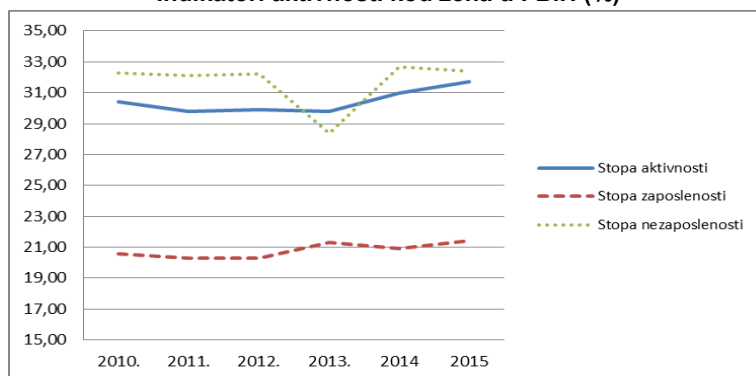
Evidentan je problem strukturne neusklađenosti ponude i potražnje na tržištu rada koji karakteriše niska produktivnost i visoko učešće zaposlenosti u neformalnoj ekonomiji. Rad na crno i dalje ostaje objektivni problem, koji, pored razvoja nelojalne konkurencije među poslodavcima i nepoštivanja finansijske discipline, utiče i na realno sagledavanje stope nezaposlenosti. Takođe, na neravnotežu ponude i potražnje za radnom snagom utiče neusklađenost u pogledu zanimanja, obrazovanja, kvalifikacija i regionalnog rasporeda.

I u 2015. godini, znatna finansijska sredstva usmjerene su za materijalnu i socijalnu sigurnost nezaposlenih osoba (novčana naknada, zdravstveno osiguranje i penzijsko-invalidsko osiguranje nezaposlenih osoba), ali i u programe aktivne politike zapošljavanja, čijom je realizacijom obuhvaćen veći broj osoba.

Zaposlenost žena u FBiH i dalje je vrlo niska. Prema Anketi o radnoj snazi 2015., stopa zaposlenosti žena u 2015. godini iznosila je 21,4% i nešto je viša u odnosu na 2014. godinu kada je iznosila 20,9%, (2013. 21,3%, 2012. godine 20,3%).

Stopa nezaposlenosti žena gotovo je nepromijenjena u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 32,4% (kod muškaraca 27,1%). Stopa aktivnosti žena (odnos ženske radne snage koja predstavlja zbir zaposlenih i nezaposlenih žena i radno sposobnog stanovništva) iznosi 31,7% (stopa aktivnosti muškaraca je ista kao i 2014. godine, 54,0%).

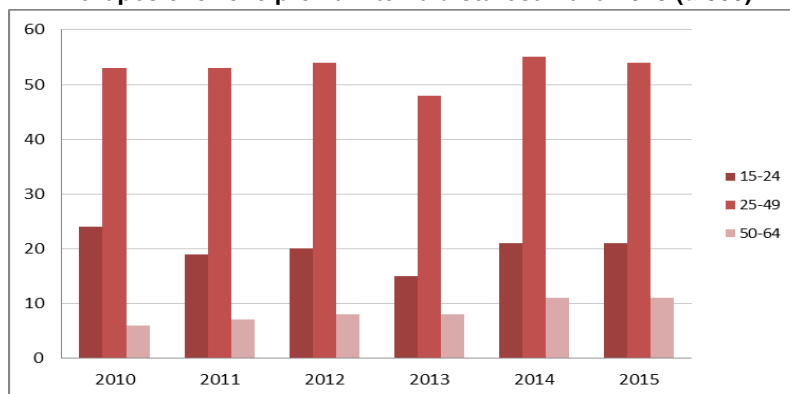
Indikatori aktivnosti kod žena u FBiH (%)

Izvor: ARS 2015.

Stopa nezaposlenosti žena u dobnoj starosti 25-49 godina iznosi 30,9% i nešto je niža u odnosu na 2014. godinu kada je iznosila 31,5%. (2013. - 28,1%, 2012. - 31,8%, 2011. - 32,5%, 2010. godine 30,8%).

Nezaposlene žene prema intervalu starosti 2010-2015 (u 000)

Izvor: ARS 2015.

Od ukupno zaposlenih u 2015. godini u FBiH, samo je 6% mladih (15-24).⁷³ Prema Anketi o radnoj snazi 2015. godine, stopa zaposlenosti mladih iznosila je 11,4% (koliko je iznosila i 2013. godine) i nešto je viša u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 10%. Od 2009. godine uglavnom se bilježi pad stope zaposlenosti mladih (koja predstavlja odnos broja zaposlenih u starosnoj dobi od 15-24 godine u odnosu na radno sposobno stanovništvo iste dobi).

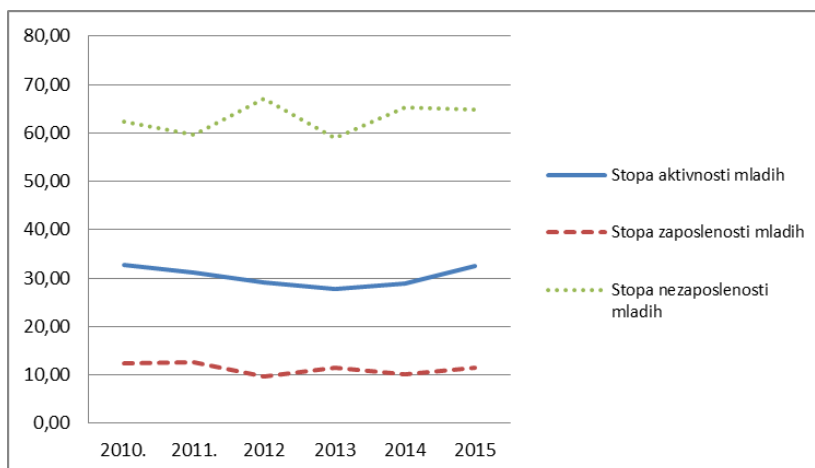
Stopa nezaposlenosti mladih u 2015. godini (64,9%) nešto je niža u odnosu na 2014. godinu (65,3%). Nezaposlenost mladih je veća i u odnosu na zemlje okruženja. Tako je u Hrvatskoj ova stopa iznosila 49,5%, Srbiji 46,6%, a u Crnoj Gori 40,5%⁷⁴.

Stopa aktivnosti mladih (odnos radne snage starosne dobi 15-24 (zaposleni i nezaposleni) i radno sposobnog stanovništva starosne dobi 15-24 godine) u FBiH u 2014. godini bila je nešto viša u odnosu na prethodnu i iznosila je 32,6% (2014.-28,8%).

⁷³ ARS 2015.

⁷⁴ Business Insider

Indikatori aktivnosti kod mladih u FBiH (%)

Izvor: ARS 2015.

Iako je stopa nezaposlenosti mladih opada i dalje je veoma visoka. Takva stopa nezaposlenosti je velikim dijelom odraz teškoća s kojim se suočavaju mladi prilikom pronalazaženja posla.

U sklopu Aktivne politike zapošljavanja, u 2015. godini pružana je podrška ciljnim grupama nezaposlenih osoba koje su utvrđene kao teže zapošljive, a posebno mladim osobama i ženama. Realizacijom mjera aktivne politike zapošljavanja nastojalo se ostvariti zapošljavanje što većeg broja osoba sa evidencije nezaposlenih u FBiH sa posebnom socijalnom i rodnom osjetljivošću, radi jačanja njihove konkurentnosti na tržištu rada, sprečavanja dugotrajne nezaposlenosti, te stvaranja uslova za sticanje prvog radnog iskustva.⁷⁵

U 2015. godini za zapošljavanje mladih do 30 godina sa posebnom rodnom osjetljivošću završeno je, nastavljeno i započeto više programa.

Tako je završena je implementacija Programa jačanja konkurentnosti na tržištu rada – Prvo radno iskustvo, objavljenog krajem 2012. godine, u okviru kojeg su potpisani ugovori o sufinansiranju zapošljavanja 950 mladih nezaposlenih osoba prosječne dobi 30 godina u iznosu od 4.313.455 KM. Za realizaciju Programa u 2015. godini isplaćeno je preostalih 21.298,12 KM.

U okviru Programa jačanja konkurentnosti na tržištu rada – Prvo radno iskustvo započeto 2013. godine čiji je cilj da se mladim nezaposlenim osobama bez radnog iskustva, dobi do 30 godina, omogući stručno osposobljavanje za rad u struci i sticanje prvog radnog iskustva u zvanju/zanimanju za koje su se školovali. U okviru ovog Programa omogućeno je osposobljavanje za rad u struci i sticanje prvog radnog iskustva za 1.648 osoba od čega 826 žena (50,12%). Za Program su predviđena sredstva u iznosu od 6.008.980,10 KM od čega je u 2015. godini realizovano 2.071.069,01 KM.

Takođe u 2015. godini nastavljena je realizacija Programa sufinansiranja zapošljavanja i sufinansiranja sticanja prvog radnog iskustva započeto 2014. godine. U okviru ovog Programa u realizaciju mjere Jačanja konkurentnosti na tržištu rada - Prvo radno iskustvo 2014. bilo je uključeno 1.263 poslodavca sa kojima je sklopljen ugovor ukupne vrijednosti 7.128.942,98 KM za 1.890 osoba prosječne dobi 25 godina od kojih je 52,43% žena. U 2015. godini realizovano je 4.450.542,44 KM

⁷⁵ Izvještaj o radu Federalnog zavoda za zapošljavanje za 2015. godinu

Za realizaciju mjere Sufinansiranje zapošljavanja – Prilika za sve 2014. bilo je uključeno 2.477 poslodavaca sa kojima su sklopljeni ugovori u iznosu od 10.431.867,57 KM u okviru kojeg je zaposleno 5.299 osoba prosječne dobi 32 godine, od kojih je 41,7% žena, a realizovano je 6.685.627 KM.

Za mjeru Sufinansiranje sezonskog zapošljavanja 2014. uključeno je 118 poslodavaca sa kojima su zaključeni ugovori u iznosu od 287.820 KM kod kojih su zaposlene 333 osobe prosječne dobi 31 godina od kojih je 26% žena i realizovano je 103.140 KM, dok je za mjeru Sufinansiranje zapošljavanja teško zapošljivih osoba – Vaučer za posao 2014. kod 364 poslodavca zaposleno 439 osoba od kojih 208 žena (47,38%), a od ukupne vrijednosti 1.300.564,43 KM realizovano 667.380,13 KM, s tim da se ova mjera provodi za osobe starije od 40 godina

Isti ovakav program pod imenom Program sufinansiranja zapošljavanja i sufinansiranja sticanja prvog radnog iskustva započet je i 2015. godine. Kroz realizaciju mjera Jačanja konkurentnosti na tržištu rada - Prvo radno iskustvo 2015., Sufinansiranje sezonskog zapošljavanja 2015., Sufinansiranje zapošljavanja – Prilika za sve 2015. i Sufinansiranje zapošljavanja teško zapošljivih osoba – Vaučer za posao 2015. planirano je zapošljavanje 4.000 mladih osoba, ali i onih starijih preko 40 godina koji se teško zapošljavaju. Do kraja 2015. godine realizovano je 4.568.995,18 KM i zaposleno 5.918 osoba od kojih 2.635 žena.

Kroz Aktivnu politiku zapošljavanja nastavljena je realizacija, a takođe i započeti novi programi koji omogućavaju zapošljavanje Roma, koji se takođe smatraju socijalno osjetljivom kategorijom. U 2015. godini završena je realizacija Programa zapošljavanja i samozapošljavanja Roma započetog 2013. godine i isplaćeno preostalih 45.763 KM. Ovim programom, u 2014. godini, sufinansirano je zapošljavanje i 57 Roma kod 28 poslodavaca i samozapošljavanje 24 Roma.

Takođe nastavljena je realizacija Programa zapošljavanja Roma započetog 2014. godine koji direktno implementira Federalni zavod za zapošljavanje, a čiji je cilj poticati poslodavce da zapošljavaju Rome i stvarati povoljnije uslove za samozapošljavanje Roma ravnopravno muškaraca i žena, kako bi poboljšali svoj materijalni status i kako bi se omogućila ekonomska i socijalna integracija u društvo. U toku 2015. godine po Programu je isplaćeno 388.249,61 KM.

Krajem 2015. godine objavljen je Javni poziv za učešće u Programu zapošljavanja Roma 2015. godine čija će realizacija započeti 2016. godine. Planirana su sredstva u iznosu od 313.300 KM za pružanje podrške zapošljavanju i samozapošljavanju Roma.

Pravo na rad i zapošljavanje raseljenih osoba i povratnika je i dalje, pored pitanja zdravlja, socijalne zaštite i obrazovanja, jedna od najvećih prepreka održivom povratku u BiH. I dalje je prisutna visoka stopa nezaposlenosti i ne postoji mehanizam koji bi odgovorio zadovoljenu potreba radno sposobnog stanovništva u BiH, a time i povratnika i raseljenih osoba.

Evidentan je veliki broj radnih migracija i to naročito iz povratničke populacije u zemlje EU radi ostvarivanja prava na rad i egzistenciju.

Odluka Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda BiH zapošljavanjem povratnika u organima vlasti, institucijama, upravama i javnim preduzećima u kojima je država većinski vlasnik s ciljem postizanja principa u skladu s popisom stanovništva iz 1991. godine se ne poštuje. Ti ciljevi ispunjeni su u institucijama BiH, dok podaci za institucije na entitetskom nivou pokazuju da

zapošljavanje u skladu sa popisom iz 1991. godine nije izvršeno. Nema dovoljno projekata za zapošljavanje i samozapošljavanje povratnika.⁷⁶

Za izvršenje obaveze koja proističe iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom, a koja se odnosi na izdvajanje 10% planiranih sredstava za aktivnu politiku zapošljavanja radi finansiranja Fonda za profesionalnu rehabilitaciju, osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, Federalni zavod za zapošljavanje je u 2015. godini izdvojio sredstva u iznosu od 1.395.000 KM.

U februaru 2010. godine usvojen je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom. Zakonom se uređuje profesionalna rehabilitacija, osposobljavanje i zapošljavanje lica sa invaliditetom sa smanjenom radnom sposobnošću, osnivanje i djelatnost ustanova, privrednih društava i drugih pravnih lica koja se bave profesionalnom rehabilitacijom i zapošljavanjem lica sa invaliditetom, osnivanje i rad Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom⁷⁷, kao i druga pitanja u vezi sa profesionalnom rehabilitacijom, osposobljavanjem i zapošljavanjem lica sa invaliditetom. Profesionalnu rehabilitaciju čine mjere i aktivnosti koje se izvode s ciljem osposobljavanja lica sa invaliditetom za odgovarajući posao, zapošljavanju, zadržavanja posla, napretka u poslu ili promijene zanimanja.

U toku 2013. godine Vlada FBiH je utvrdila Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Naime. izmjenama i dopunama ovog Zakona nastoje se otkloniti uočeni problemi vezani za njegovu primjenu, naročito u pogledu vođenja evidencija o zaposlenosti osoba sa invaliditetom, mehanizama naplate posebnog doprinosa za podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom, nadzora i kontrole, uvjeta za rad privrednih društava i ostvarivanja statusa zaštitne radionice, te ostvarivanja pojedinih pogodnosti po ovom Zakonu. Između ostalog, utvrđuje se obaveza poslodavaca da zapošljavaju osobe sa invaliditetom i način kontrole izvršavanja te obaveze. Poslodavci su dužni imati najmanje jednu zaposlenu osobu sa invaliditetom na svakih 16 zaposlenih. Subjekti koji ne ispune ovu obavezu dužni su mjesečno pri isplati plaća obračunati i uplatiti u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom poseban doprinos za podsticaj zapošljavanja osoba sa invaliditetom u visini 25 posto od prosječne bruto plaće u FBiH za svako lice sa invaliditetom koje su bili dužni zaposliti u skladu sa ovim zakonom.

Poslodavac, uključujući i samostalne poduzetnike, koji s obzirom na ukupan broj zaposlenih ne podliježe ovoj obavezi dužan je, osim ako ima zaposlenu najmanje jednu osobu s invaliditetom, svakog mjeseca prilikom isplate plaća i drugih primanja, uplaćivati u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica s invaliditetom poseban doprinos za podsticaj zapošljavanja lica sa invaliditetom u visini 0,5 posto bruto plaće, naknade plaće i drugih primanja koji imaju karakter plaće. Federalna uprava za inspekcijske poslove je nadležna da

⁷⁶ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Izvještaj o realiziranju Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, decembar 2015.

⁷⁷ Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom je javna ustanova koju je osnovao Parlament FBiH. Prihode Fonda čine: sredstva iz budžeta Federacije, sredstva posebnog doprinosa, sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje za zapošljavanje u iznosu od 10% od sredstava planiranih finansijskim planom Federalnog zavoda za zapošljavanje za aktivnu politiku zapošljavanja u tekućoj godini, sredstva kantonalnih službi za zapošljavanje u iznosu od 5% od sredstava planiranih finansijskim planom kantonalnih službi za zapošljavanje za aktivnu politiku zapošljavanja u tekućoj godini, drugi prihodi ostvareni na osnovu zakona i drugih propisa i donacije domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica. Ako sredstva Fonda prikupljena po ovim osnovama nisu dovoljna za podmirenje svih obaveza nastalih u toku godine, predviđeno je da će se nedostajuća sredstva osigurati iz budžeta Federacije. Fond ima tijelo rukovođenja, tijelo upravljanja i tijelo nadzora.

kontrolira izvršavanje ovih obaveza, a nadležnost Poreske uprave FBiH je da kontrolira obračunavanje i uplate posebnog doprinosa.

Kroz mjere aktivne politike zapošljavanja, koje su uglavnom bile usmjerene na poticanje zapošljavanja kod poznatog poslodavca, samozapošljavanje, obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju, pripremu nezaposlenih za tržište rada i stvaranje za sve jednakih mogućnosti u pristupu tržištu rada, pružena je podrška ciljnim grupama nezaposlenih osoba koje su pomenutim strateškim dokumentima utvrđene kao teže zapošljive, a posebno mladim osobama i ženama.

Preporuke

- Reformisati sisteme socijalne zaštite (u konsultacijama sa Svjetskom bankom i MMF-om), uključujući i poboljšano ciljanje socijalne zaštite koja se ne finansira iz doprinosa.
- Uspostavljanje baze podatka svih korisnika socijalnih davanja u FBiH i kantonima;
- Ojačati statistički sistem u FBiH i kantonima radi osiguranja podataka u skladu s EU principima i Eurostat metodama, s naglaskom na indikatore praćenja položaja ranjivih grupa;
- Tehnički i ekspertske ojačati i ujednačiti opremljenost javnih institucija (CSR, Zavoda za zapošljavanje, specializiranih ustanova za usluge ranjivim grupama) kako bi mogle pružati kvalitetne usluge socijalnog uključivanja i poboljšavati koordinaciju različitih nivoa vlasti, poslovnog i civilnog sektora;
- Intenzivirati aktivnosti na razvoju javno-privatnog partnerstva⁷⁸ uz razvijanje odgovarajućeg pravnog okvira za JPP u skladu s EU standardima u oblasti socijalne zaštite, te promovirati investiranje u inovativna partnerstva koja predviđaju značajan utjecaj na socijalnu zaštitu i inkluziju i koordiniranje javnih i privatnih izvora finansiranja.

Položaj porodica sa djecom

Uprkos znatnim izdvajanjima, postojeći socijalni sistem u FBiH je veoma neefikasan, nepravedan i neodrživ. Ovakav sistem omogućava da veliki dio novčanih naknada odlazi bogatijim djelovima stanovništva FBiH, a ne siromašnijim kojima je najpotrebniji. Jedna od tih kategorija čiju zaštitu treba posebno ojačati su i djeca. Djeca su najranjiviji dio društva jer ne mogu sama unaprijediti svoj položaj. Različite vrste lišenosti (ishrana, zdravstvena njega, obrazovanje i sigurnost), nasilje u porodici itd., mogu imati dugoročne nepopravljive posljedice. One mogu rezultirati i međugeneracijskim prenosom siromaštva, te sklonostima prema kriminalu i zapadanju u različite vrste ovisnosti. Ukratko, otežane prilike odrastanja mogu dovesti do smetnji u psihofizičkom razvoju, socijalnoj isključenosti, zdravstvenoj ugroženosti, lošijem obrazovanju i sklonosti kriminalu. Porodica predstavlja ključni stub optimalnog razvoja društva. Stoga, poboljšanje položaja ugroženih porodica s djecom predstavlja osnovu poboljšanja socijalnog razvoja djece.

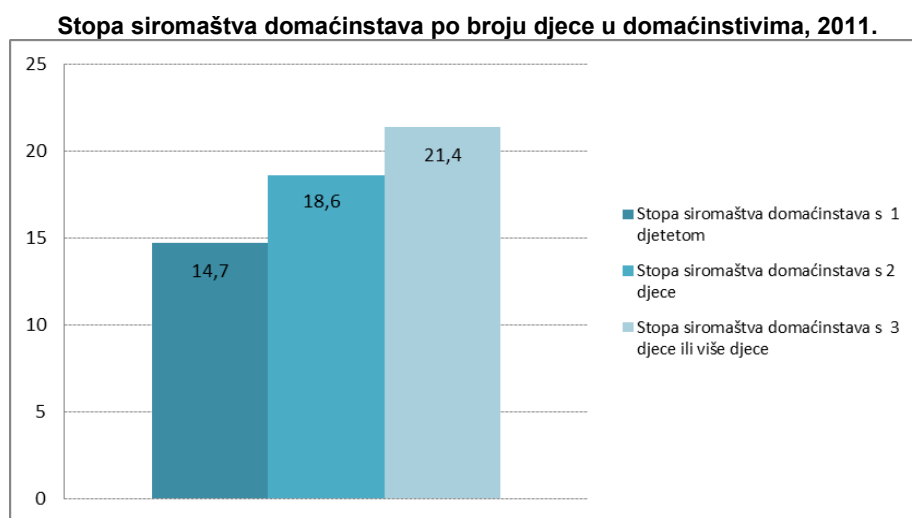
⁷⁸ Prednosti i mogući oblici partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora, IBHI 2010.

Stvaranje preduslova za efikasnije upravljanje javnim politikama u oblasti praćenja položaja djece i bolje ciljanosti javnih politika prema stvarnim potrebama korisnika, poboljšanje koordinacije između različitih institucija sistema socijalne zaštite u BiH, jačanje saradnje s civilnim sektorom, naročito u kreiranju i implementaciji programa zaštite, razvoj i jačanje funkcije monitoringa i izvještavanja o položaju djece i porodica s djecom, omogućiće da se pruži zaštita ovoj posebno ranjivoj kategoriji.

Koncept dječije/socijalne zaštite u ovom izvještaju obuhvaća osnovne pokazatelje dječije zaštite kao i specifičnu ovisnost djece o odgovornostima roditelja i države, naročito u oblastima socijalne pomoći, zdravstva i obrazovanja, kao ključnih faktora koji doprinose dobrobiti djece. Takođe se razmatraju i okviri monitoringa i evaluacije, uključujući monitoring i definisanje ranjivih grupa, na principima i indikatorima Konvencije o pravima djeteta.

Prema procjenama Federalnog zavoda za programiranje razvoja, a na osnovu podataka Federalnog zavoda za statistiku, u FBiH je 2015. godine bilo 536.900 djece do 18 godina, što čini 23% stanovništva.

Stopa siromaštva u FBiH najveća je kod domaćinstava sa 5 i više članova 24,5%, jednočlanih 19,7%, bračnih parova sa djecom i drugim srodnicima (29,3%), samohranih roditelja sa drugim srodnicima (24,1%), te starijih jednočlanih domaćinstva (23,3%). Stopa siromaštva kod domaćinstava sa troje i više djece iznosi 21,4%.⁷⁹

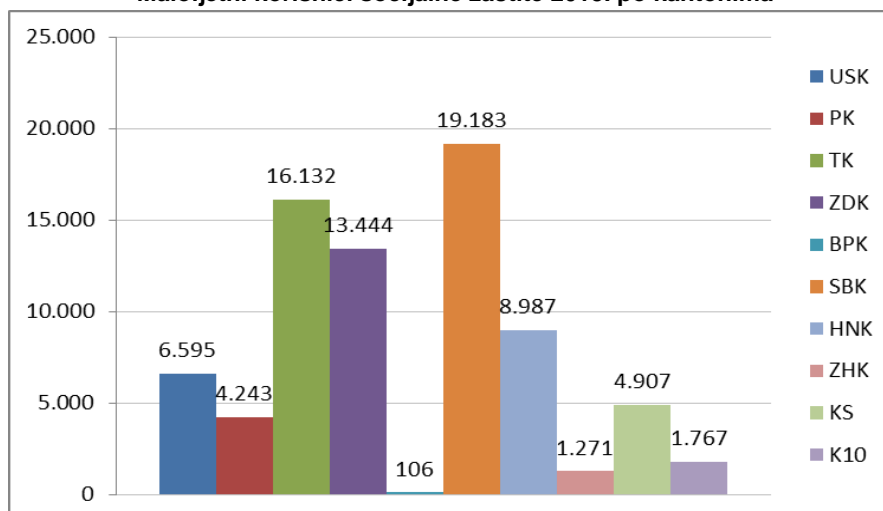
Izvor: Proširena anketa o potrošnji domaćinstava 2011 – Proračun IBHI

Broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite u 2015. godini opao je za 3% u odnosu na 2014. godinu i iznosio je 76.635, što čini 24% ukupnog broja korisnika socijalne zaštite. Udio žena maloljetnih korisnica (46,62%) je nešto niži u odnosu na muške korisnike (53,38%), i u odnosu na 2014. godinu bilježi se lagani pad maloljetnih korisnica u odnosu na muškarce.⁸⁰ Kao i prethodnih godina, najveći broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite evidentiran je u Srednjobosanskom kantonu - 19.183 korisnika što je za 4,53% više u odnosu na 2014. godinu.

⁷⁹ Izvor: IBHI, Siromaštvo u BiH 2011 – Trendovi i dostignuća (Proširena anketa o potrošnji domaćinstava 2011 – Proračun autora)

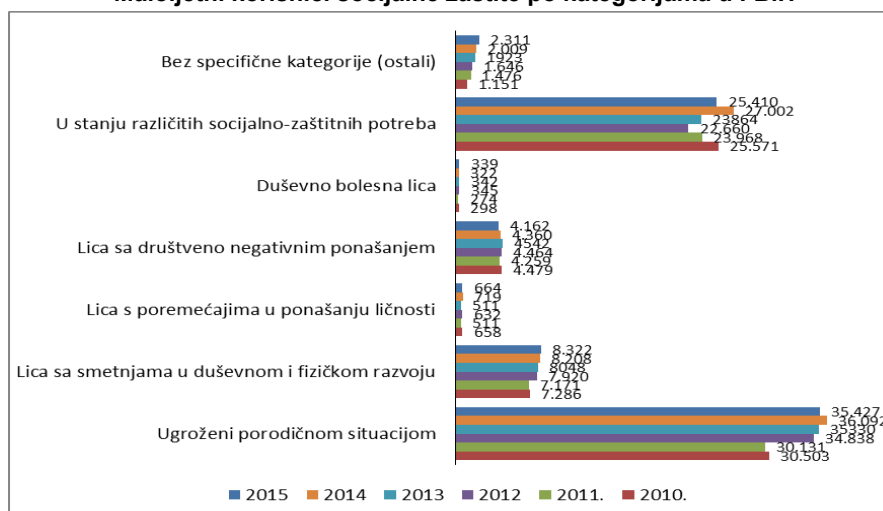
⁸⁰ Socijalna zaštita/skrb u FBiH 2015., Federalni zavod za statistiku

Maloljetni korisnici socijalne zaštite 2015. po kantonima

Izvor: FZS

Maloljetni korisnici socijalne zaštite po kategorijama u FBiH

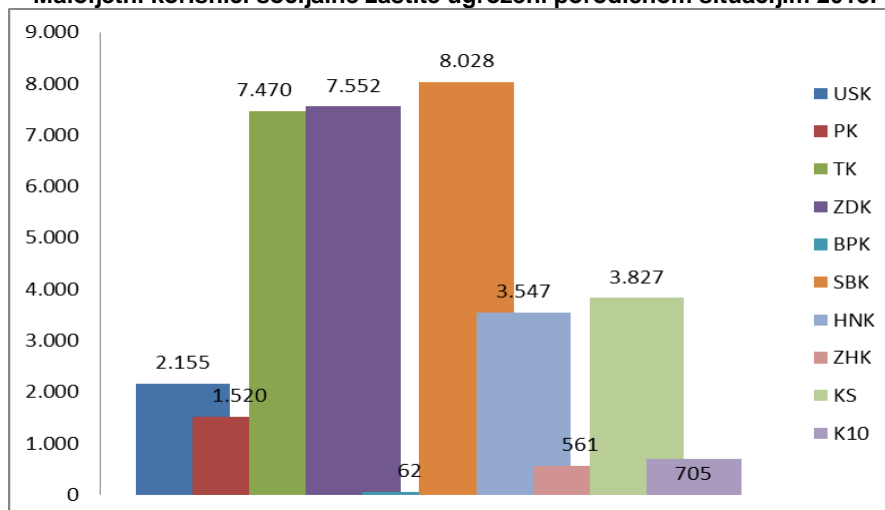

Izvor: FZS

Najveći udio u ukupnom broju maloljetnih korisnika socijalne zaštite imaju osobe s ugroženom porodičnom situacijom 46,23%. Iako je u zadnje tri godine udio ove grupacije u ukupnom broju bilježio lagani pad (45,85% 2014. godine, 47,4% u 2013., 48,1% u 2012., 44,4% u 2011., 43,6% u 2010.), u 2015. zabilježen je rast. Takođe veliki udio imaju i korisnici u stanju različitih socijalno zaštitnih potreba 33,16% i nešto je niži u odnosu na 2014. godinu (34,3%). U 2015. godini, broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite ugroženih porodičnom situacijom opao je za 1,84% u odnosu na prethodnu godinu. Lica ugrožena porodičnom situacijom su djeca bez roditeljskog staranja⁸¹, djeca roditelja koji zanemaruju ili zlostavljaju djecu, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, djeca čiji roditelji nemaju dovoljno prihoda i odgojno zanemarena djeca. U izvještajnom periodu, najveći udio lica ugroženih porodičnom situacijom čine djeca roditelja koji nemaju dovoljno prihoda - 23.831 dijete odnosno 67,27%, zatim djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama – 15,21%. Od ukupnog broja djece čiji roditelji nemaju dovoljno prihoda najveći broj je u Zeničko-dobojskom kantonu 6.381 (26,78%).

⁸¹ Prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica s djecom u Federaciji BiH, djeca bez roditeljskog staranja su djeca bez oba roditelja, djeca nepoznatih roditelja, djeca napuštena od roditelja, djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost i djeca roditelja lišenih roditeljskog prava.

Maloljetni korisnici socijalne zaštite ugroženi porodičnom situacijom 2015.

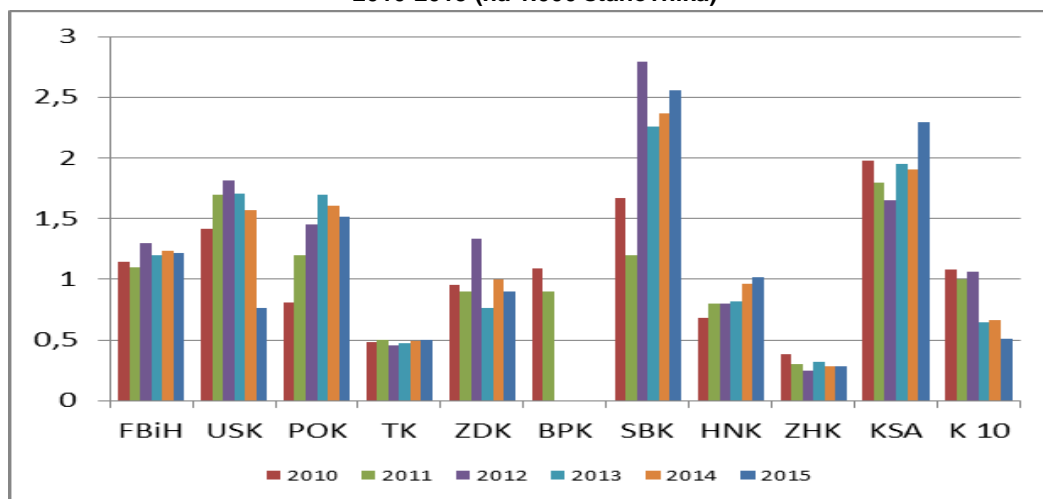

Izvor: FZS

Maloljetni korisnici socijalne zaštite koji su vaspitno zanemareni i zapuštene i dalje bilježe značajnu spolnu razliku. Udio muškaraca čini 66,6% u ukupnom broju vaspitno zanemarene i zapuštene djece. Najveći broj vaspitno zanemarene i zapuštene djece prisutan je u Srednjobosanskom kantonu – 2,6 na 1.000 stanovnika, Kantonu Sarajevo 2,3 i Posavskom kantonu 1,5 dijete na 1000 stanovnika.

U 2015. godini, ukupan broj vaspitno zanemarene i zapuštene djece u FBiH iznosio je 2.847, što je za 1,42% manje u odnosu na 2014. godinu. Na 1.000 stanovnika je evidentirano 1,2 vaspitno zanemarene i zapuštene djece.

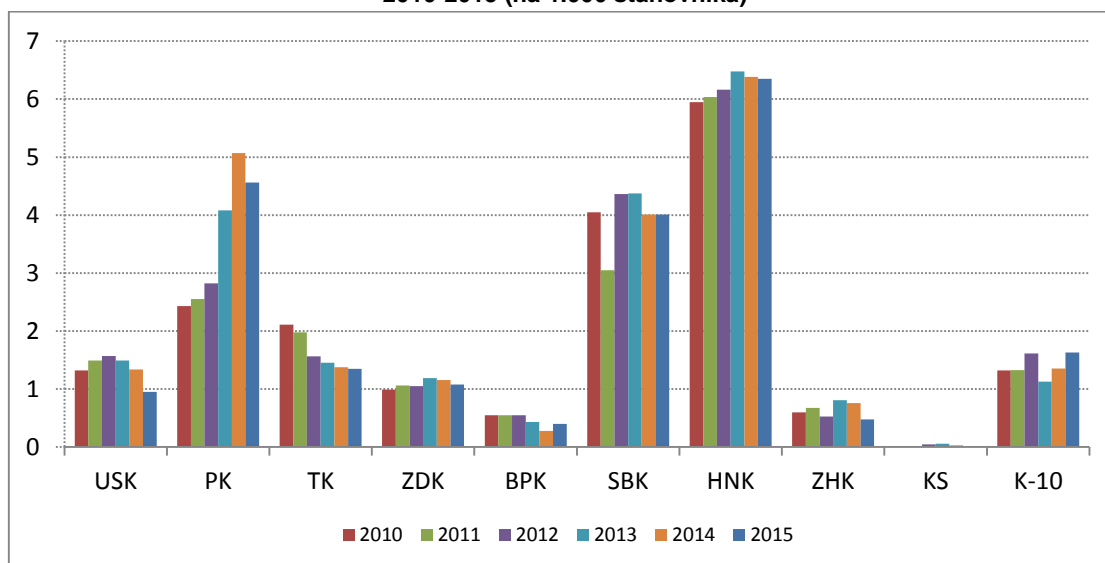
Maloljetni korisnici socijalne zaštite koji su vaspitno zapuštene i zanemareni 2010-2015 (na 1.000 stanovnika)

Izvor: Proračun FZZPR prema podacima FZS

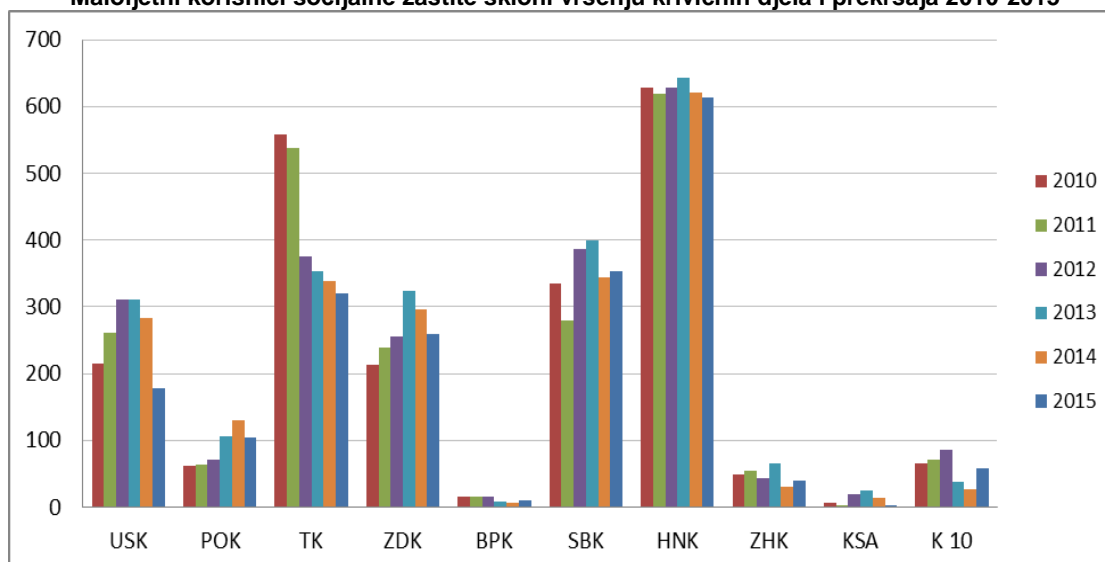
Od ukupnog broja maloljetnih korisnika socijalne zaštite u 2015. godini, 5,43% je korisnika kategorije maloljetnika društveno neprihvatljivog ponašanja što je gotovo nepromijenjeno stanje u odnosu na 2014. godinu. Na 1.000 stanovnika u FBiH, evidentirano je 1,8 maloljetnika društveno neprihvatljivog ponašanja. Analizirajući stanje po kantonima, može se reći da se situacija u 2015. godini nije bitno promjenila u odnosu na prethodnu godinu.

**Maloljetni korisnici socijalne zaštite sa društveno negativnim ponašanjem
2010-2015 (na 1.000 stanovnika)**

Izvor: Proračun FZZPR prema podacima FZS

Maloljetni korisnici socijalne zaštite skloni vršenju krivičnih djela i prekršaja 2010-2015

Izvor: FZS

Osobe društveno neprihvatljivog ponašanja su osobe sklone skitnji, prosjačenju, prostituciji, vršenju krivičnih djela, alkoholičari i narkomani. Kad su upitanju maloljetni korisnici ove grupe, najviše je onih koji su skloni vršenju krivičnih djela (1.941), od čega se mnogo veći broj odnosi na muškarce (81,9%). Ovo je jedan od indikatora koji ukazuje na ugroženost porodica s djecom. U odnosu na prethodne dvije godine, došlo je do pada broja ovih korisnika. Najveći broj maloljetnih korisnika sklonih vršenju krivičnih djela evidentiran je u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (613), i neznatno je manji u odnosu na prethodnu godinu. Izuzetno veliki porast ove kategorije maloljetnih korisnika zabilježen je u Kantonu 10, 114,8% i Bosansko-podrinjskom kantonu 157%, dok je najveće smanjenje broja ovih korisnika zabilježeno u Kantonu Sarajevo (77%) i Unsko-sanskom kantonu za 37,3%.

U 2015. godini, broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite s teškim stambenim prilikama u FBiH iznosio je 4.301 i neznatno je veći u odnosu na prethodnu godinu.⁸²

Od svih prava⁸³ u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, u 2015. godini najviše je bilo korisnika sa pravom na dječiji dodatak - 55.955⁸⁴ i po ovom osnovu isplaćeno je 19.703.901,70 KM. U odnosu na prethodnu godinu broj korisnika dječijeg dodatka manji je za 19%.

Finansiranje prava na dodatak za djecu po važećem Zakonu se vrši iz budžeta kantona i praćeno je ozbiljnim poteškoćama. Pojedini kantoni nisu u mogućnosti da u svojim budžetima obezbijede potrebna sredstva. U 2015. godini dječiji dodatak je regulisan i isplaćivao se u pet kantona, Tuzlanskom, Zeničko-dobojskom, Bosansko-podrinjskom, Srednjobosanskom i Kantonu Sarajevo. Kantoni koji su regulisali ovo zakonsko pravo, ali nisu vršene isplate su Unsko-sanski, Zapadno-hercegovački i Kanton 10, dok Hercegovačko –neretvanski kanton i Posavski kanton nisu regulisali ovo pravo⁸⁵.

Naknada ženi majci odnosno drugom licu u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, regulisana je i isplaćivala se u Zeničko-dobojskom, Bosansko-podrinjskom, Srednjobosanskom, Zapadnohercegovačkom, Kantonu Sarajevo, Kantonu 10, Unsko-sanskom i Tuzlanskom kantonu. Posavski kanton u skladu sa Uredbom reguliše pravo na porodiljne naknade zaposlenim ženama/majkama od 01.10.2015.godine. Jedino Hercegovačko-neretvanski kanton nije regulisao ovo pravo. U 2015. godini po ovom osnovu isplaćeno je 33.402.361,22 KM, a pravo je ostvarilo 4.756 lica što je za 6,2% manje u odnosu na 2014. godinu⁸⁶.

Naknada ženi majci koja nije u radnom odnosu radi trudnoće, porođaja i njege djeteta isplaćivala se u Unsko–sanskom, Kantonu 10, Posavskom, Zeničko-dobojskom, Bosansko-podrinjskom, Srednjobosanskom, Zapadno-hercegovačkom i Kantonu Sarajevo. Kanton koji je regulisao ovo pravo ali se ne isplaćuju naknade po ovom osnovu je Tuzlanski kanton, dok Hercegovačko –neretvanski kanton nije regulisao ovo pravo. U 2015. godini 4.578 osoba je ostvarilo ovo pravo i to je za 3,7% manje u odnosu na prethodnu godinu. Po osnovu ovih prava iz budžeta kantona isplaćeno je 5.473.534,97 KM⁸⁷.

⁸² Federalni zavod za statistiku

⁸³ Osnovna prava u smislu Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom su: dodatak na djecu, naknada umjesto plaće ženi - majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene - majke koja nije u radnom odnosu, jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta, pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke - dojilje, posebni psihosocijalni tretman bračnih drugova, koji žele djecu i trudnica, smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog odgoja, osiguranje jednog obroka u vrijeme nastave u školama osnovnog obrazovanja, školarine i stipendije đacima i studentima. Pravo na dječiji doplatok pripada porodici, čiji ukupni mjesečni prihod ostvaren po svim osnovama, izuzev primanja ostvarenih po osnovu socijalne zaštite i zaštite porodica sa djecom, po članu domaćinstva, ne prelazi iznos koji je utvrđen propisom kantona, kao najniži iznos prihoda dovoljnih za izdržavanje, a u skladu s odredbom člana 91. stav 1. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. :36/99, 54/04, 39/06 i 14/09).

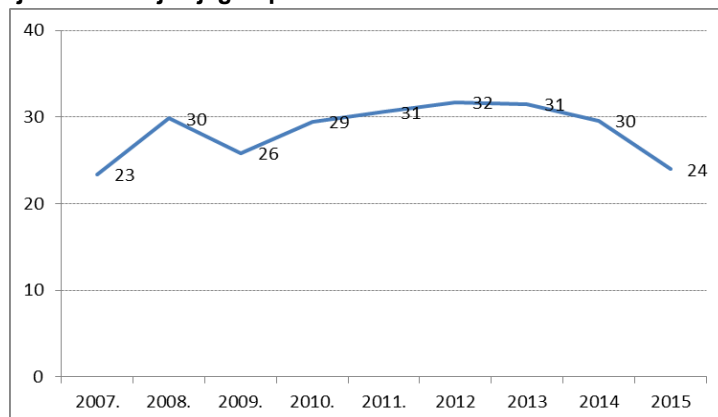
⁸⁴ Prikazani podatak nije potpun jer se odnosi na kantone koji isplaćuju naknade i 9 općina koje su dostavile podatke od ukupno 12 iz Srednjobosanskog kantona - Izvor podataka: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

⁸⁵ Izvor podataka: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

⁸⁶ Izvor: Resorna kantonalna ministarstva nadležna za oblast dječije zaštite/administrativni podaci/ , Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

⁸⁷ Izvor: Resorna kantonalna ministarstva nadležna za oblast dječije zaštite/administrativni podaci/ , Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

Broj korisnika dječijeg doplatka na 1000 stanovnika - FBiH 2007-2014

Izvor: Proračun FZZPR

Zaštita porodice sa djecom ima za cilj osiguranje porodice kroz materijalna i druga davanja radi pomaganja u podizanju, odgoju i zbrinjavanju djece, njihovom osposobljenju za samostalan život i rad.⁸⁸ Temeljna prava koja, u skladu sa zakonom, porodice sa djecom mogu ostvariti, stvaraju dobru osnovu za zaštitu porodice s djecom, ali nisu dovoljna za zaustavljanje negativnih trendova u padu nataliteta, pravilnom odgoju, odrastanju i obrazovanju djece.

U FBiH, socijalna zaštita, a samim tim i zaštita porodica sa djecom uređena je tako da su nadležnosti u ovoj oblasti podijeljene između FBiH i kantona, uz obavezu Federacije da kreira okvirnu politiku u oblasti zaštite porodice s djecom, dok se propisima kantona bliže uređuju uslovi, način, postupak, organi i finansiranje stečenih prava. Neujednačen razvoj i različita ekonomska moć kantona, različitost materijalnih naknada za potpunu zaštitu djece i nesmetano provođenje pravilnog odgoja i odrastanja, stvaraju diskriminaciju i dodatno povećavaju nepravdu prema licima u stanju socijalne potrebe. Zbog toga bi formiranjem Fonda za dječiju zaštitu na nivou FBiH, kao i donošenjem novih zakonskih rješenja, bila ujednačena visina naknada za prava u svim kantonima, čime bi se harmonizirala zaštita porodica sa djecom na nivou cijele FBiH. U toku 2015 godine pripremljen je tekst Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom i u formi Nacrta dostavljen Parlamentu FBiH na razmatranje.

Preporuke

- Unaprijediti monitoring različitih porodica s djecom (samohrani roditelji, porodice s djecom roditelja ovisnika, roditelji s posebnim potrebama);
- Definisati nezaposlene roditelje s djecom kao posebno ranjivu grupu za prednost u uključivanje u programe zapošljavanja;
- Donijeti izmjene Zakona o zaštiti porodica sa djecom kojim bi se obezbijedila ujednačenost ostvarivanja prava na cijeloj teritoriji FBiH;
- Formirati Fond za dječiju zaštitu na nivou FBiH.

⁸⁸ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom

Obrazovanje

Vizija usvojene Incheon Deklaracije u maju 2015. godine. Svjetskog obrazovnog foruma, „Obrazovanje 2030.“ je reforma života kroz obrazovanje, reorganizovanje važne uloge obrazovanja kao glavnog pokretača razvoja i ostvarenje drugih predloženih održivih razvojnih ciljeva.⁸⁹ Prema univerzalnim ciljevima Agende o održivom razvoju i globalnom sporazumu o klimatskim promjenama „Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development“ jedan od ciljeva je osigurati inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovirati mogućnost cjeloživotnog učenja za sve.⁹⁰ Obrazovanje je najmoćniji put ka održivosti, jer ekonomska i tehnološka rješenja, politička regulativa ili finansijski podsticaji nisu dovoljni. Trebamo fundamentalnu promjenu načina razmišljanja i djelovanja. Obrazovanje zauzima ključnu ulogu u donošenju ove promjene.⁹¹

Prema Izvještaju osoblja Evropske komisije za BiH 2015., u oblasti obrazovanja i istraživanja pripreme su u ranoj fazi. Također, nije bilo napretka u ovim sektorima, ali je Bosna i Hercegovina aktivno učestvovala u različitim kulturnim programima, istraživačkim mrežama i aktivnostima. U ovom izvještaju se preporučuje kako u narednoj godini, BiH treba ubrzati koordinaciju i usklađivanje zakonskog okvira o obrazovanju, ojačati kapacitete agencija za obrazovanje na državnom nivou u smjeru razvijanja evropskih standarda, uključujući standarde vezane za osiguranje kvaliteta u obrazovanju, i ubrzati napore na jačanju kapaciteta za istraživanje i inovacije. Bosna i Hercegovina još uvijek ne učestvuje u Programu međunarodnog ocjenjivanja studenata (PISA). U FBiH nije uspostavljen efikasan mehanizam koordinacije tako da dva postojeća tijela za koordinaciju i dalje paralelno djeluju. Bosna i Hercegovina aktivno učestvuje u Platformi Zapadnog Balkana za obrazovanje i obuku, te i u programima Erasmus+ i Omladinski prozor za Zapadni Balkan. U svjetlu vrlo visoke stope nezaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini, od velikog značaja je da zemlja koristi program Erasmus+ Mladi u akciji kako bi se podstaklo neformalno obrazovanje mladih osoba na međunarodnom nivou čime bi se unaprijedila njihova znanja, vještine i mogućnosti zapošljavanja.

Prioriteti djelovanja Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke u 2015. godini su:

- Unapređenje i dalji razvoj obrazovnog sektora u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja,
- Unapređenje i harmonizacija udžbeničke politike te stvaranje pretpostavki za uspostavljanje obrazovnog sistema zasnovanog na principima integrisanog, intersektorskog djelovanja, nenasilja, dostupnosti i kvalitete,
- Poboljšanje studentskog standarda,
- Formiranje fonda za studentske zajmove Federacije BiH,
- U skladu s raspoloživim budžetskim sredstvima, a u saradnji s visokoškolskim ustanovama, naučnoistraživačkim ustanovama, ministarstvima, privrednim komorama, agencijama za razvoj VO, stručnim udruženjima, poslovnim subjektima i međunarodnim organizacijama podržati razvoj visokog obrazovanja u FBiH, te razviti kapacitete za izradu

⁸⁹ World Education Forum 2015, Incheon Declaration, <http://en.unesco.org/world-education-forum-2015/incheon-declaration> [accessed date: 07.03.2016.]

⁹⁰ UN Sustainable Development, Knowledge Platform, <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg4> [accessed date: 12.02.2016]

⁹¹ Irina Bokova, Director-General of UNESCO (2012), Final Report, **Shaping the Future We Want**, UN Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014

projekata u okviru multilateralne i bilateralne saradnje u cilju uključivanja domaćeg visokog obrazovanja u Evropski prostor visokog obrazovanja,

- Osnivanje Fonda za mobilnost studenata i nastavnog osoblja u okviru kojeg će se podržavati aktivnosti na formiranju nastavnih odjela koji će obavljati nastavu na engleskom jeziku, uključujući i ljetne škole otvorene za strane studente na komercijalnoj osnovi,
- U saradnji s kantonima, usmjerenje obrazovanja ka tržištu rada, bolje povezivanje ishoda školovanja s tržištem rada,
- U saradnji sa kantonalnim zavodima za zapošljavanje, odnosno Federalnim zavodom za zapošljavanje, te kantonalnim resornim ministarstvima praćenje, analiza i koordiniranje upisne politike s ciljem obrazovanja za tržište rada i zapošljavanje,
- Kreiranje uslova za razvoj naučno-istraživačke i istraživačkorazvojne djelatnosti u Federaciji BiH,
- Podrška institucijama nauke i podsticanje naučnoistraživačkog rada u Federaciji BiH,
- Unaprijeđenje rada institucija nauke i kulture od značaja za Bosnu i Hercegovinu,
- Unapređenje efikasnosti i efektivnosti u domenu obrazovanja i inspekcijaskog nadzora.⁹²

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke koordinira aktivnosti u svim segmentima odgoja i obrazovanja u Federaciji BiH radi stvaranja jednakih mogućnosti svakom pojedincu za stjecanje znanja, te harmonizacije uslova odgoja, predškolskog, osnovnoškolskog, srednjoškolskog i visokog obrazovanja, nauke i naučnoistraživačkog rada, u saradnji sa obrazovnim vlastima na svim nivoima i uz poštivanje principa nediskriminacije, konkurentnosti, dostupnosti i socijalne pravde. Prema Izvještaju o radu FMON u 2015. i pored fragmentiranosti obrazovnog sistema u Federaciji BiH, te spore operativnosti sredstava za realizaciju sprovedene su brojne aktivnosti u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju od kojih su pružanje podrške projektima i aktivnostima koje su za cilj imali dostupnost svih nivoa obrazovanja za sve građane, pružanje podrške poboljšanju uslova rada odgojno-obrazovnih ustanova, nabavka besplatnih udžbenika za učenike u stanju socijalne potrebe koji pohađaju devetogodišnje osnovno obrazovanje na području svih deset kantona, pružanje podrške obrazovanju romske djece i drugih nacionalnih manjina, pružanje podrške projektima poboljšanja odgojno-obrazovnog rada sa djecom sa poteškoćama u razvoju, pružanje podrške stručnim udruženjima za organiziranje takmičenja na federalnom nivou, pružanje podrške programima koji omogućuju odraslim osobama završetak osnovne škole s fokusom na žensku populaciju, pružanje podrške učenicima iz Federacije BiH koji su osvojili nagrade na federalnim, državnim i međunarodnim takmičenjima, pružanje podrške najuspješnijim učiteljima, nastavnicima i profesorima iz Federacije BiH, koordiniranje aktivnosti realizacije Operativnog plana aktivnosti na provođenju mjera i preporuka sadržanih u Analizi stanja u oblasti srednjeg obrazovanja sa prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja sa potrebama privrede i dr.

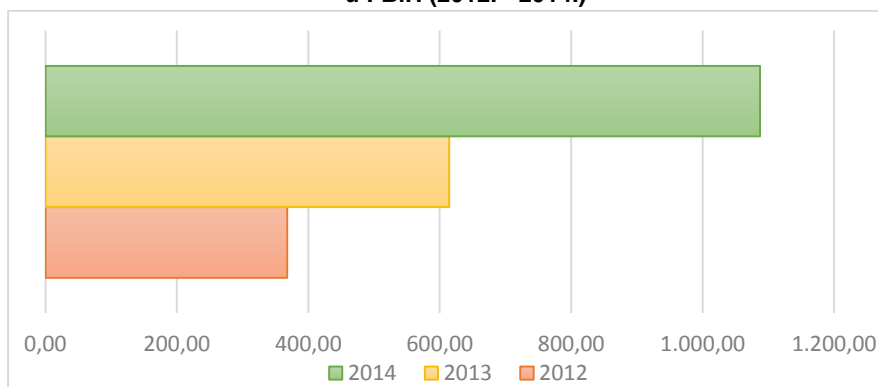
Prema Izvještaju osoblja Evropske komisije za BiH za 2015. u području politike istraživanja i razvoja, nakon pridruživanja Bosne i Hercegovine programu EU Horizon 2020, uspostavljena je mreža nacionalnih kontakt-tačaka, a imenovani su i predstavnici u odborima programa Horizon 2020. Preporuka ovog izvještaja je kako je potrebno uložiti dalje napore na povećanju učešća države u aktivnostima koje se tiču istraživanja i inovacija u oblasti socijalnih izazova, učešća malih i srednjih preduzeća, te u oblasti naučne izvrsnosti uopšte. Bosna i Hercegovina nastavlja da kvalitetno učestvuje u programu COST, ali je učešće države u programu Eureka

⁹² Program rada Vlade FBiH za 2015.

manje uspješno. Bosna i Hercegovina kao jedna od potpisnica Regionalne strategije istraživanja i razvoja za inovacije na regionalnom nivou saraduje sa Centralnoevropskom inicijativom (CEI) i sa UNESCO-m. Na nivou politika djelovanja, određeni napredak je ostvaren u oblasti jačanja ljudskih potencijala imajući u vidu da je veći broj univerziteta i institua potpisao Evropsku povelju za istraživanje i Kodeks zapošljavanja istraživača. Bosna i Hercegovina redovno učestvuje u radu Odbora za Evropski istraživački prostor (ERAC) i povezanim savjetodavnim tijelima, te u regionalnim mrežama i inicijativama.⁹³

U UN Izvještaju o globalno održivom razvoju 2015. godine analiziran je broj istraživača u odnosu na stanovništvo svake zemlje. Podaci korišteni za ekvivalent pune zaposlenosti (FTE) ukupnog broja istraživača pokazuje globalni prosjek od nešto više od 1.000 istraživača na milion stanovnika. U razvijenim zemljama, ovaj broj iznosi više od 3.600, dok u zemljama u razvoju (osim LDC-najmanje razvijene zemlje), broj je od preko 500 i u LDC ne iznosi više od 50. Ulaganja u istraživanje i razvoj nisu u većoj korelaciji sa brojem istraživača.⁹⁴ U 2014. godini u FBiH je bilo ukupno 1.200 istraživača (571,60 istraživača izraženi ekvivalentom pune zaposlenosti), odnosno 244,59 istraživača (FTE) na milion stanovnika.

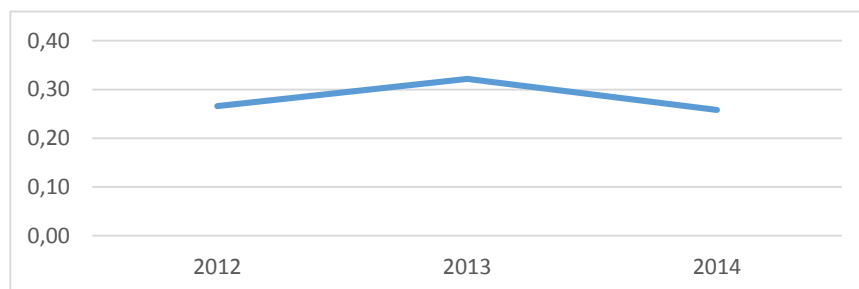
Broj zaposlenih na poslovima R&D (izraženi ekvivalentom pune zaposlenosti) u FBiH (2012. - 2014.)

Izvor: FZS

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u FBiH broj zaposlenih na poslovima istraživanja i razvoja je u porastu. U 2014. godini broj zaposlenih sa punim i kraćim od punog radnog vremena na poslovima IR u odnosu na 2012. godinu je viši za 161,25%. U 2014. godini na poslovima istraživanja i razvoja, po osnovu ugovora o djelu ili autorskog ugovora, bilo je angažirano 337 osoba (od čega je 109 žena), a u 2013. godini, po ovom osnovu je radilo 387 osoba (160 žena).

GERD (% BDP) u BiH (2012. – 2014.)

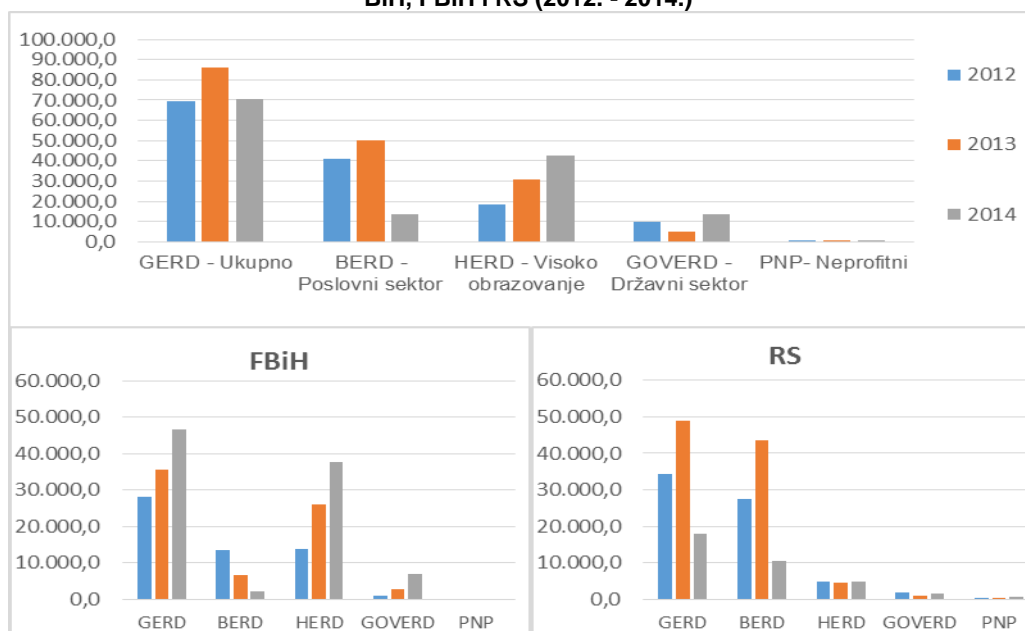

⁹³ EC, Izvještaj Evropske komisije za BiH za 2015.

⁹⁴ UN, Global sustainable development report 2015, pg.107,108

Najviše korišten indikator za istraživanje i razvoj (R&D) je potrošnja na R&D, izražen kao procenat GDP-a. Prema UN Izvještaju o globalno održivom razvoju 2015. prosječna globalna potrošnja na istraživanje i razvoj kao procenat GDP-a je 1,8 %, ali je velika varijacija potrošnje između zemalja u razvoju i razvijenih zemalja. Za razvijene zemlje, prosjek je 2,3% dok za zemlje u razvoju (osim LDC – Najmanje razvijene zemlje) ovaj broj je pao na 1,1% i za LDC iznosi samo 0,2%. Ukupna izdvajanja za istraživanja (privatna i javna ulaganja) u BiH 2014. iznosila su 70,4 mil. ili 0,26 % BDP-a BiH (GERD).

Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u hilj. prema sektorima, BiH, FBiH i RS (2012. - 2014.)

Izvor: Agencija za statistiku BiH, FZS i Republički zavod za statistiku RS

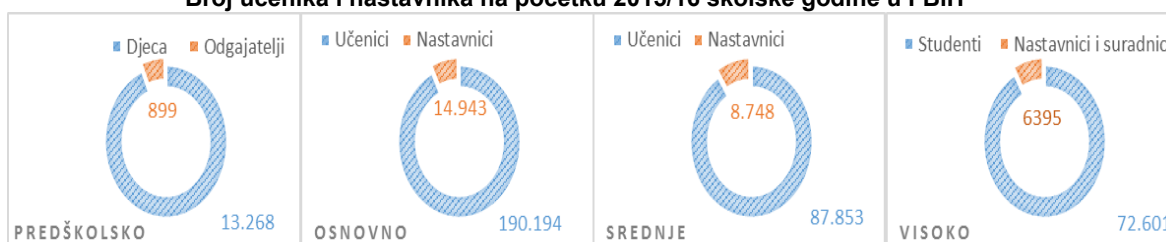
U FBiH, bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u 2014. godini iznosili su 46,699 mil., od toga tekući izdaci su iznosili 34,958 mil. KM (74,86%), a investicioni izdaci 11,741 mil. KM (25,14%). Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u 2013. iznosili su 35,7 mil. KM, a u 2012. 27,996 mil. KM. U FBiH se u 2014. godini najveći udio izdataka odnosi na visoko obrazovanje u iznosu od 37,727 mil. KM (u 2013. godini 26,1 mil. KM). Izdaci za istraživanja i razvoj u poslovnom sektoru su u 2014. godini iznosili 2,009 mil. i niži su nego što su bili 2013. godine (6,7 mil. KM), dok su u državnom sektoru ovi izdaci u 2014. godini iznosili 6,96 mil., a prethodne godine 2,7 mil. KM. U FBiH, u 2014. godini najviši izdaci su bili u oblasti Inženjerstva i tehnologija (45,60%).

Jedan od ključnih ciljeva EU u prošloj deceniji je bio poticaj povećanja nivoa investicija kako bi obezbijedio stimulans EU konkurentnosti. Lisbon strategija je postavila EU cilj izdvajanja 3% bruto domaćeg proizvoda (GDP) za R&D aktivnosti do 2010. Cilj nije postignut a postavljen je kao jedan od pet ciljeva u okviru Strategije Europa 2020 koja je usvojena 2010. Poređenja radi, u 2014. godini EU-28 prosjek izdvajanja za naučno-istraživački rad kao % BDP-a je iznosio 2,03%, a u Njemačkoj 2,84%, Sloveniji 2,39%, Mađarskoj 1,38%, Bugarskoj 0,8%,

Rumuniji 0,38%, Hrvatskoj 0,79% i u Srbiji 0,78%.⁹⁵ U BiH, 2014. godine bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj (IR) kao udio u BDP-u (0,26%) u odnosu na 2013. godinu (0,33%) su manji, zbog smanjenog ulaganja u poslovni sektor.

Sistem obrazovanja u BiH je u velikoj mjeri decentralizovan jer ne samo da obrazovanje nije u nadležnosti države nego je u FBiH nadležnost spuštena na nivoe kantona pa čak u nekim slučajevima i u nadležnost općina. Obrazovanje je organizovano u pet osnovnih nivoa i to Predškolski odgoj i obrazovanje, Osnovno obrazovanje, Srednje obrazovanje, Visoko obrazovanje i Obrazovanje odraslih. Vlada Federacije BiH je na 111. sjednici održanoj 24.04.2014. godine utvrdila Nacrt zakona o principima obrazovanja odraslih u FBiH. Nacrt zakona o principima obrazovanja odraslih u Federaciji BiH je usvojio i Predstavnički dom Parlamenta FBiH na svojoj 31. redovnoj sjednici održanoj 08.07.2014.

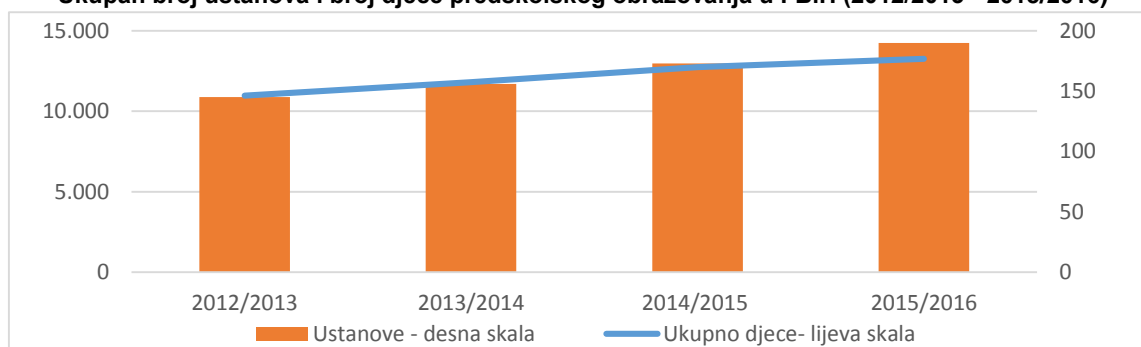
Broj učenika i nastavnika na početku 2015/16 školske godine u FBiH

Izvor: FZS, Saopštenja [accessed date:26.01.2016]

Prema Izvještaju Evropske komisije za BiH za 2015. stopa upisa djece uzrasta od 3 do 6 godina u predškolske ustanove u zemlji još uvijek je vrlo niska i iznosi 14% i daleko je od evropskog cilja od 95% do 2020. godine. Da bi se ova stopa povećala neophodna je infrastruktura i obrazovanje nastavnika. Neki kantoni tek treba da usvoje zakone o predškolskom i srednjem stručnom obrazovanju čime bi se dalje razvili i međusobno uskladili zakonski okviri, a potom bi došlo do njihovog usklađivanja i sa okvirnim zakonom u državi.

Ukupan broj ustanova i broj djece predškolskog obrazovanja u FBiH (2012/2013 - 2015/2016)

Izvor: FZS, Statistički godišnjak i Saopštenje predškolsko obrazovanje 2015.

U okviru predškolskog obrazovanja i skrbi postavljaju se temelji za kasniji uspjeh u životu kad su u pitanju osnovne čovjekove potrebe kao što su zapošljavanje i socijalna integracija, posebno za djecu koja odrastaju u nepovoljnom okruženju.⁹⁶ U FBiH, i dalje je, u porastu broj predškolskih ustanova i broj djece u predškolskim ustanovama. Broj predškolskih ustanova u

⁹⁵ Eurostat, Gross Domestic Expenditure on R&D (GERD) % of GDP, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsc00001> [accessed date: 14.03.2016]

⁹⁶ http://ec.europa.eu/education/policy/school/early-childhood_hr.htm

FBiH se u 2015. godini povećao za 45 ustanova u odnosu na 2012. godinu. Također je u porastu i broj djece koja koriste predškolske ustanove. U odnosu na prošlu godinu, u 2015/16 godini je više 531 djece koja koriste predškolske ustanove. Broj djece na jednog odgajatelja je 15, a 991 dijete nije primljeno zbog popunjenog kapaciteta.⁹⁷ U 2015/16 godini broj djece na 1.000 stanovnika iznosi šest. Vlada veliko interesovanje roditelja za upis djece u predškolske ustanove, ali je prisutan problem nedostatka prostora i potrebnog kadra za rad. Predškolski odgoj i obrazovanje nisu besplatni i to teško pogađa ekonomski ugrožene porodice, posebno ranjive grupe, kao što su Romi, raseljena lica i druge marginalizirane grupe.

U Zeničko-dobojskom i Bosansko-podrinjskom kantonu obuhvat djece predškolskim odgojem je 100%, dok je u Tuzlanskom kantonu 95,51%. U Sarajevskom kantonu 91,23% je obuhvaćeno predškolskim odgojem. Obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u osnovnu školu u Unsko-sanskom kantonu iznosi 20,98%. U Posavskom kantonu je 14,23% obuhvaćeno predškolskim odgojem. U Srednjobosanskom, Zapadnohercegovačkom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu još uvijek nije donesen zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju. Ali i pored toga, u HNK je obuhvaćeno 39,8% djece institucionalnim oblicima predškolskog odgoja i obrazovanja. U K-10 realizira se obavezan program predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu, a obuhvat djece ovim programom je skoro potpun.⁹⁸

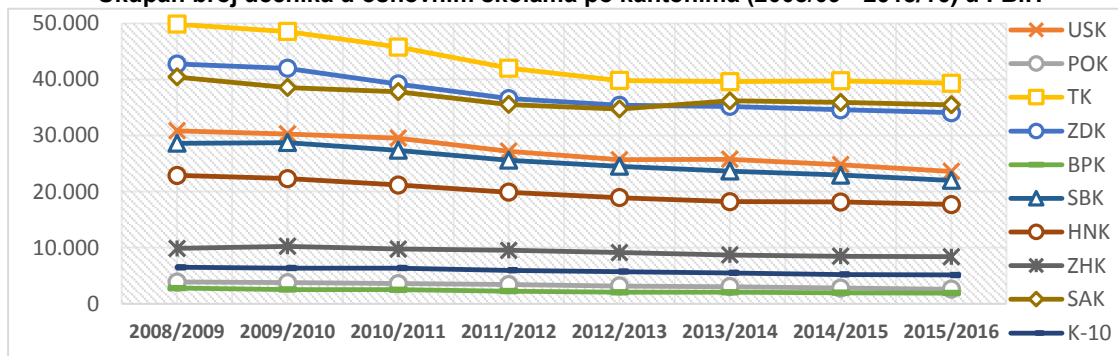
Pokazatelji osnovnog obrazovanja* u FBiH (2011/12 - 2015/16)

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	Trend
Broj učenika	207.166	198.999	197.623	194.343	190.194	
Broj nastavnika	15.437	15.350	15.345	15.266	14.943	
Broj učenika na 1 nastavnika	13,42	12,96	12,88	12,73	12,73	
Broj odjeljenja	9.873	9.630	9.697	9.627	9.549	
Broj učenika u 1 odjeljenju	20,98	20,66	20,38	20,19	19,92	
Broj škola	1.091	1.087	1.081	1.081	1.078	

*Redovno obrazovanje (osnovno i devetogodišnje)

Izvor: FZS, Statistički godišnjak/ljetopis 2015. (2011/12-2013/14 obuhvaćeni su i nastavnici škola za djecu sa posebnim potrebama), Godišnjak/Ljetopis/Statistički bilten br. 217/2015 za 2014/2015, Mjesečni statistički pregled FBiH-br.1 januar/siječanj 2016.(preliminarni podaci)

Ukupan broj učenika u osnovnim školama po kantonima (2008/09 - 2015/16) u FBiH

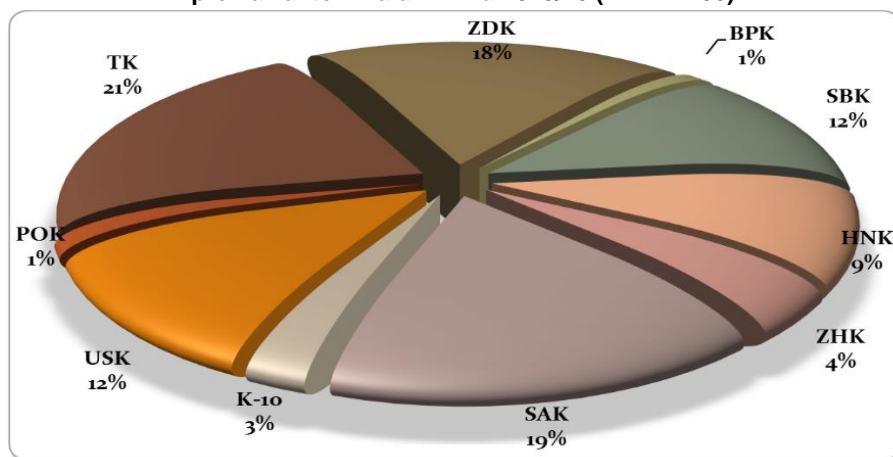
Izvor: FZS

⁹⁷ FZS, Saopštenje:Predškolsko obrazovanje 2015., Sarajevo, 15.12.2015 <http://www.fzs.ba/saopcenja/2015/12.5.pdf> [accessed date: 15.03.2016]

⁹⁸ FMON, Informacija o upisu učenika u osnovne i srednje škole u školskoj 2015/16. godini u FBiH

U FBiH, ukupan broj učenika osnovnog obrazovanja u 2015/16 godini iznosi 190.194, što je manje za 4.149 učenika u odnosu na prethodnu godinu i manje za 16.972 učenika u odnosu na 2011/12 godinu. Broj učenika na jednog nastavnika i prosječan broj učenika u odjeljenju u osnovnom obrazovanju ima i dalje tendenciju smanjenja. U 2015/16 godini ukupan broj škola za redovno obrazovanje je iznosio 1.078, što je manje za 13 škola u odnosu na školsku 2011/12 godinu. Broj nastavnika u 2015/16 u odnosu na 2014/15 godinu je manji za 323 nastavnika.⁹⁹ Najmanji broj učenika na 1 nastavnika evidentiran je u Bosanskom-podrinjskom kantonu (9,94), Posavskom kantonu (10,22) i K-10 (10,35), dok je najveći broj učenika na 1 nastavnika zabilježen u Sarajevskom (14,38), Tuzlanskom kantonu (12,92) i Srednjo-bosanskom (12,88) u školskoj 2015/16. I dalje, određeni broj djece ostaje izvan školskog sistema. To su djeca posebno ranjive kategorije poput pripadnika romske nacionalnosti, djeca iz porodica u stanju socijalne potrebe, i to najčešće u ruralnim sredinama, te djeca s posebnim obrazovnim potrebama.

**Struktura broja učenika osnovnog obrazovanja
prema kantonima u FBiH u 2015/16 (FBiH = 100)**

Izvor:FZS

U svim kantonima u FBiH, srednje obrazovanje regulira se zakonskim okvirima o srednjem obrazovanju učenika normalnog psihičkog i tjelesnog razvoja, te učenika sa posebnim potrebama u psihičkom i tjelesnom razvoju, dopunskom obrazovanju odraslih i stručnom usavršavanju koje se ostvaruje u ustanovama srednjeg obrazovanja. Srednja stručna sprema stiče se u srednjoj školi, javnoj ili privatnoj, ustanovi koja je registrirana kao gimnazija, srednja škola za stručno obrazovanje i obuku (srednja umjetnička škola, srednja tehnička škola, srednja stručna škola, srednja vjerska škola, srednja škola za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, srednjoškolski centar sastavljen od dvije ili više vrsta škola i školski centar sastavljen od različitih nivoa obrazovanja u svojstvu jednog pravnog lica u skladu sa potrebama lokalne zajednice).

Prema Izvještaju za 2015. godinu o postignutom napretku u izvršavanju ciljeva i mjera iz Operativnog plana aktivnosti na provođenju mjera i preporuka sadržanih u Analizi stanja u oblasti srednjeg obrazovanja sa prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja sa potrebama

⁹⁹ Nisu obuhvaćeni nastavnici škola za uč. sa posebnim potrebama: u 2015/16 godini 135 nastavnika, a u 2014/15 nije obuhvaćeno 195.

privrede do sada je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke izradilo prvu radnu verziju dokumenta Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje.¹⁰⁰

Usklađenost kantonalnih zakona sa Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH i implementacija odredbi o tripartitnim i savjetodavnim vijećima, Zakon o obrazovanju odraslih i Mjera obaveznog srednjoškolskog obrazovanja 2015.

Naziv kantona	Usklađenost zakona sa Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH	Uspostavljeno tripartitno savjetodavno vijeće	Uspostavljena savjetodavna vijeća pri školama	Zakon o obrazovanju odraslih	Mjera obaveznog srednjoškolskog obrazovanja u najkraćem trajanju od 2 godine
Unsko-sanski	Zakon o srednjem obrazovanju je usklađen sa Okvirnim zakonom	Da	Da	Da	Da
Posavski	Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o srednjem školstvu izvršeno je usklađivanje zakonodavstva sa Okvirnim zakonom	Da	Da	-	-
Tuzlanski	Zakon o srednjem obrazovanju i odgoju je usklađen sa Okvirnim zakonom	Da	Uspostavljena u dvije škole	Da	-
Zeničko-dobojski	Zakon o srednjoj školi je usklađen sa Okvirnim zakonom	Ne	Uspostavljeno u jednoj školi	Da	-
Bosansko-podrinjski	Zakon o srednjem obrazovanju i odgoju je usklađen sa Okvirnim zakonom	Da	Da	Da	Da
Srednjo-bosanski	Nije donesen zakon koji je usklađen sa Okvirnim zakonom	Ne	Ne	-	-
Hercegovačko-neretvanski	Nije donesen zakon koji je usklađen sa Okvirnim zakonom	Ne	Ne	-	-
Zapadno-hercegovački	Zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci je usklađen sa Okvirnim zakonom	Nisu dostupne informacije	Nisu dostupne informacije	Da	-
Kanton Sarajevo	Zakon o srednjem obrazovanju je usklađen sa Okvirnim zakonom	Uspostavljanje je u toku	Da	Da	Da
Kanton 10	Nije donesen zakon koji je usklađen sa Okvirnim zakonom	Ne	Ne	-	-

Izvor: Izvještaj za 2015. godinu o postignutom napretku u izvršavanju ciljeva i mjera iz Operativnog plana aktivnosti na provođenju mjera i preporuka sadržanih u Analizi stanja u oblasti srednjeg obrazovanja sa prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja sa potrebama privrede

U Izvještaju za 2015. godinu o postignutom napretku u izvršavanju ciljeva i mjera iz Operativnog plana aktivnosti na provođenju mjera i preporuka sadržanih u Analizi stanja u oblasti srednjeg obrazovanja sa prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja sa potrebama privrede se navodi kako je pokrenut Program pripreme za rad kroz obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje čiji je cilj priprema za rad najmanje 1.100 osoba, te od tog

¹⁰⁰ Izvještaj za 2015. godinu o postignutom napretku u izvršavanju ciljeva i mjera iz Operativnog plana aktivnosti na provođenju mjera i preporuka sadržanih u Analizi stanja u oblasti srednjeg obrazovanja sa prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja sa potrebama privrede

broja zapošljavanje najmanje 770 osoba. Finansijska sredstva za realizaciju Programa u iznosu od 1.000.000,00 KM osigurao je Federalni zavod za zapošljavanje. Ovaj program je fokusiran na nezaposlene osobe koje nemaju potrebna znanja i vještine, posebno kada su u pitanju nove metode i tehnologije rada u sektoru privrede (metaloprerađivačka industrija u najširem smislu), ali i u medicinskom sektoru, građevinarstvu, prehrambenom sektoru i slično. Kroz obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje za potrebe konkretnog poslodavca, ali i za otvoreno tržište rada, potiče se rješavanje problema prilagođavanja radne snage i zadovoljavanje stvarnih potreba tržišta rada. Također, ovim programom se afirmira važnost cjeloživotnog učenja i ulaganje u nova znanja i vještine, i to obostrano, kod radnika i kod poslodavca.¹⁰¹

U FBiH, Centri za obrazovanje odraslih su u Tuzlanskom kantonu (Centar za obrazovanje odraslih u Tuzli, Centar za obrazovanje odraslih Gračanica i Centar za obrazovanje i obuku tehničke struke Živinice), u Zeničko-dobojskom kantonu (Centar za obrazovanje odraslih u Tešnju – Agencija za razvoj općine Tešanj - TRA i Centar za obrazovanje odraslih u Zenici „OdusGreen“), u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (Srednja škola s pravom javnosti "OBRAZOVNI CENTAR" Mostar), u Zapadno-hercegovačkom kantonu (Srednja strukovna škola s pravom javnosti CENTAR ZA OBRAZOVANJE Široki Brijeg), u Unsko-sanskom kantonu (Centar za obrazovanje odraslih Vita plus u Cazinu), u Srednje - bosanskom kantonu (Centar za obrazovanje odraslih Travnik) i Kantonu Sarajevo (Format Centar).

Pokazatelji srednjeg obrazovanja u FBiH (2011/12-2015/16)¹⁰²

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/2015	2015/2016	Trend
Broj učenika	107.258	111.463	103.491	96.331	87.853	
Broj nastavnika	8.416	8.908	8.771	8.748	8.748	
Broj učenika na 1 nastavnika	12,74	12,51	11,80	11,01	10,04	
Broj odjelenja	4.426	4.386	4.248	4.084	3.893	
Broj učenika u 1 odjelenju	24,23	25,41	24,36	23,59	22,57	
Broj škola	200	200	201	213	213	

Izvor: FZS, Statistički godišnjak/ljetopis 2015 (uključene su samo vjerske škole), Godišnji bilteni (Statistički bilten br. 221/2015, srednje obrazovanje-početak 2014/2015 (uključene su i vjerske i škole za uč. sa posebnim potrebama), Mjesečni statistički pregled FBiH 1/16 (uključene su i vjerske i škole za uč. sa posebnim potrebama) , * Napomena: Kao broj škola prikazani su i odjeli koji su otvoreni u Bugojnu, Kiseljaku i Neumu, te i odjeli učenika sa posebnim potrebama, dok broj škola po vrstama (gimnazije, tehničke i srodne, stručne/strukovne i umjetničke škole) nisu prikazani.

Zbog smanjenja upisa učenika u osnovne škole, došlo je i do smanjenja upisa u srednje škole. Jedan od najbitnijih faktora koji je utjecao na smanjenje broja učenika u prvom razredu osnovne i srednje škole u Federaciji BiH je pad nataliteta koji je prisutan već niz godina.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj učenika u srednjim školama je smanjen za 19.045 učenika ili 18,09% u FBiH u periodu školska 2011/12 – 2015/16 godina. Najveće smanjenje ukupnog broja učenika u srednjim školama školske 2015/16 u odnosu na prethodnu godinu je bilo u K-10 (18,05%), Bosansko-podrinjskom kantonu (14,2%) i u Tuzlanskom

¹⁰¹ Federalni zavod za zapošljavanje, Program Pripreme za rad kroz obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje 2016 - Obukom do zaposlenja, <http://www.fzzz.ba/doc/obuka/Programpripremezaradkrozobuku2016.pdf>

¹⁰² 2011/12-2013/14 školske godine nisu uključene škole sa posebnim potrebama, dok su obuhvaćeni nastavnici škola za djecu sa posebnim potrebama

kantonu (12,6%). U 2015/16, u FBiH je evidentirano prosječno 10,04 učenika na 1 nastavnika i prosječno 22,57 učenika u jednom odjeljenju srednjih škola. Najveći broj učenika na 1 nastavnika imaju ZHK (13,3) i SBK (12,6), a najmanji broj HNK (8,85) i ZDK (8,89). Najveći prosječan broj učenika u jednom odjeljenju zabilježen je u USK (24,6) i SBK (24,4).

Udio učenika u stanovništvu i trend osnovnog i srednjeg obrazovanja (2015/2016 u odnosu na 2007/08)

	Prisutno stanovništvo		Ukupan broj učenika				Udio učenika u prisutnom stanovništvu				Rast/pad učenika 2015/2016 u odnosu na 2007/2008 (u %)	
			Osnovno		Srednje		Osnovno		Srednje		Osnovno	Srednje
	2007	2015	2007/08	2015/16	2007/08	2015/16	2007/2008	2015/2016	2007/2008	2015/2016		
FBiH	2.328.359	2.334.348	238.887	190.194	104.980	87.853	10,3	8,1	4,5	3,8	-20,4	-16,3
USK	287.878	287.030	31.024	23.605	12.028	10.239	10,8	8,2	4,2	3,6	-23,9	-14,9
POK	41.187	38.375	4.039	2.606	1.598	1.413	9,8	6,8	3,9	3,7	-35,5	-11,6
TK	496.830	498.766	50.626	39.331	24.354	16.890	10,2	7,9	4,9	3,4	-22,3	-30,6
ZDK	401.796	396.732	42.936	34.057	17.916	14.778	10,7	8,6	4,5	3,7	-20,7	-17,5
BPK	33.662	32.341	2.835	1.908	1.155	1.031	8,4	5,9	3,4	3,2	-32,7	-10,7
SBK	256.339	251.714	28.604	21.996	11.928	11.420	11,2	8,7	4,7	4,5	-23,1	-4,3
HNK	227.473	223.471	22.628	17.703	9.696	9.386	9,9	7,9	4,3	4,2	-21,8	-3,2
ZHK	82.095	81.309	9.628	8.386	3.956	4.265	11,7	10,3	4,8	5,2	-12,9	7,8
SAK	419.030	446.853	39.972	35.466	19.701	16.148	9,5	7,9	4,7	3,6	-11,3	-18,0
K-10	82.069	77.757	6.595	5.136	2.648	2.283	8,0	6,6	3,2	2,9	-22,1	-13,8

Izvor: FZS, Saopštenja; Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

Posmatranjem ukupnog broja učenika u osnovnim i srednjim školama u FBiH u školskoj 2007/08 i 2015/16. godini, može se konstatovati da je u osnovnim školama 48.693 učenika manje (20,6%) i srednjim 17.127 učenika manje (16,3%). Gledajući po kantonima u 2015/16 godini najmanji broj učenika osnovnih škola je u Bosansko-podrinjskom, Posavskom kantonu i Kantonu-10, dok najveće smanjenje broja učenika 2015/16 u odnosu na 2007/08 je u Posavskom (35,5%), Bosansko-podrinjskom kantonu (32,7%) i u Unsko-sanskom kantonu (23,9%). U srednjim školama po kantonima, isto kao i prošle godine najmanji broj učenika u 2015/16 godini je zabilježen u Bosansko-podrinjskom, Posavskom kantonu i Kantonu 10. Najveće smanjenje u srednjim školama u 2015/16 godini u odnosu na 2007/08 je evidentirano u Tuzlanskom kantonu (30,6%) i Sarajevskom kantonu (18,0%).

Udio tercijarno obrazovanih u radno sposobnom stanovništvu u FBiH po spolu u % (2011. – 2015.)

	2011	2012	2013	2014	2015	Trend
Ukupno	9,0	9,0	9,6	10,2	9,9	
Žene	7,9	8,1	9,2	9,7	9,7	
Muškarci	10,2	10,0	10,1	10,7	10,2	

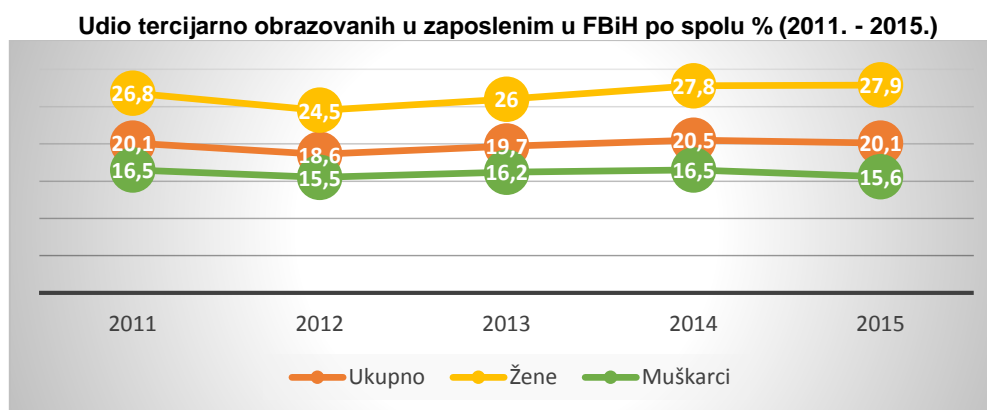
Izvor:ARS

Prema Anketi o radnoj snazi (2015.), udio terciarno obrazovanih (više i visoko obrazovanje) u FBiH, u 2015. godini u radno sposobnom stanovništvu (9,9%) je manji u odnosu na prošlu godinu. U 2015. godini udio terciarno obrazovanih muškaraca je iznosio 10,2% i žena 9,7%.

Stanovništvo 15-64 starosne dobi sa terciarnim obrazovanjem (u %)							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU – 28	22,0	22,8	23,7	24,6	25,4	26,0	26,7
Bugarska	19,2	19,7	20,1	20,7	22,2	23,6	24,1
Mađarska	16,9	17,1	18,0	19,0	19,5	20,2	20,9
Rumunija	11,9	12,9	13,0	13,5	13,8	14,2	15,0
Slovačka	13,4	15,1	16,4	17,0	17,7	18,1	18,9
BiH	7,1	8,2	8,8	8,8	9,7	10,1	9,5
FBiH	7,1	8,4	9,0	9,0	9,6	10,2	9,9
RS ¹⁰³	7,0	8,0	8,5	8,5	10,0	10,1	8,6

Izvor: Eurostat, ARS 2012. i 2013.] <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [accessed date:26.04.2016

EU 28 bilježi rast udjela terciarno obrazovanih u ukupnom stanovništvu (od 15 do 64 godine). U EU-28 udio terciarno obrazovanih u ukupnom stanovništvu (15-64 dobi) iznosio je 2015. godine 26,7% i 2014. 26,0%. Otkako je uveden Bolonjski proces postignut je značajan napredak u sistemima višeg obrazovanja sa posebnim reformama u strukturi stepena i sistema osiguranja kvaliteta. Međutim, finansijska i ekonomska kriza je pogodila obrazovanje na različite načine, neke EU države su investirale više, a neke su napravile radikalne rezove u potrošnji na terciarno obrazovanje. Institucije za više obrazovanje su najvažniji partneri EU strategije koji vode napretku i održavanju rasta.

Izvor: ARS 2012. i 2015.

U FBiH, u ukupnom broju zaposlenih u 2015. godini, udio terciarno obrazovanih (20,1%) se blago smanjio u odnosu na prošlu godinu (20,5%). Udio terciarno obrazovanih u ukupnom broju nezaposlenih je iznosio 10,4%. U RS udio terciarno obrazovanih u ukupnom broju zaposlenih u 2015. godini iznosi 13,7%, a u ukupnom broju nezaposlenih 11,2%.

Zaposleni sa terciarnim obrazovanjem u ukupno zaposlenim (%)¹⁰⁴

¹⁰³ Podaci za BiH, FBiH i RS se odnose na radno-sposobno stanovništvo, obuhvata sve osobe koje imaju 15 i više godina

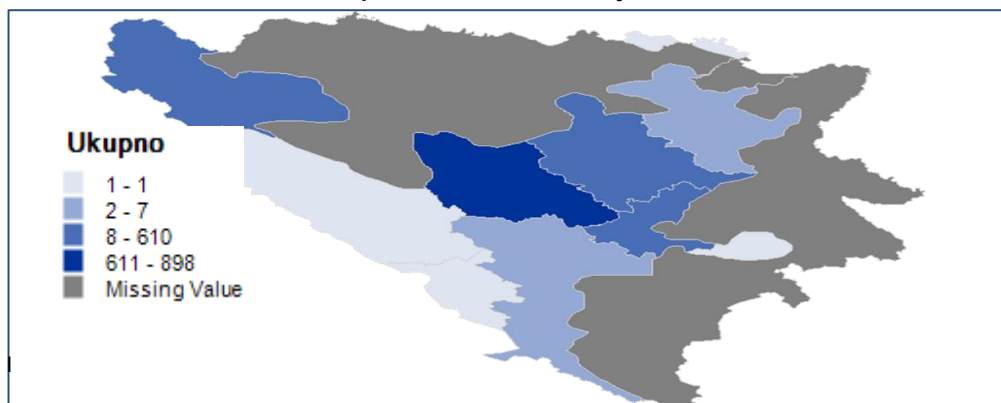
¹⁰⁴ Zaposleni EU-28 i EU-4 su zaposleni starosne dobi od 15 do 64 godine, Eurostat, Employees by educational attainment

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU – 28	28,7	29,7	30,5	31,6	32,6	33,1	33,8
Bugarska	26,3	27,1	28,1	28,6	30,2	31,9	32,5
Mađarska	23,5	23,6	25,0	25,9	25,8	26,1	26,2
Rumunija	21,3	22,4	24,0	24,3	25,0	25,2	26,7
Slovačka	17,6	19,9	21,1	21,0	22,0	22,2	22,9
BiH	14,3	15,4	17,4	16,5	18,7	19,0	17,6
FBiH	16,0	17,1	20,1	18,6	19,7	20,5	20,1
RS	12,0	12,8	13,6	13,4	17,3	16,5	13,7

Izvor: Eurostat, LFS

U Makedoniji, 2015. godine udio tercijarno obrazovanih u radno sposobnom stanovništvu iznosi 16,1%, a u ukupnom broju zaposlenih 24,2%.¹⁰⁵ U Crnoj Gori zaposleni sa višim i visokim stručnim obrazovanjem učestvuju sa 30,5%,¹⁰⁶ u Srbiji 24,9%,¹⁰⁷ u Hrvatskoj 27,5% u ukupnom broju zaposlenih.¹⁰⁸

Diplomirani studenti na visokoškolskim ustanovama u FBiH prema načinu studiranja 2014.

Izvor: FZZPR, Dev-info baza podataka

U 2015. godini je nastavljen trend smanjenja broja diplomiranih studenata kada je diplomirao 11.581 student, što je za 5,20% (602) manje u odnosu na 2014. godinu (12.183 studenata). U 2015. godini broj redovno diplomiranih studenata je 8.891 ili 76,77%, a vanrednih 2.511 ili 21,68%. Broj studenata koji su diplomirali na daljinu je 179 ili 1,55%.¹⁰⁹

Upisani studenti na visokoškolskim ustanovama u FBiH (2011/12-2015/16)

level [accessed date: 03.06.2016.]

¹⁰⁵ LFS, 2015, Republika Makedonija [accessed date: 06.06.2016.]

¹⁰⁶ LFS, 2015, Montenegro <http://www.monstat.org/eng/page.php?id=1289&pageid=22> [accessed date: 06.06.2016.]

¹⁰⁷ http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/07/15/SB_608-ARS_2015.pdf [accessed date: 06.06.2016.]

¹⁰⁸ http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/09-02-08_01_2016.htm [accessed date: 06.06.2016.]

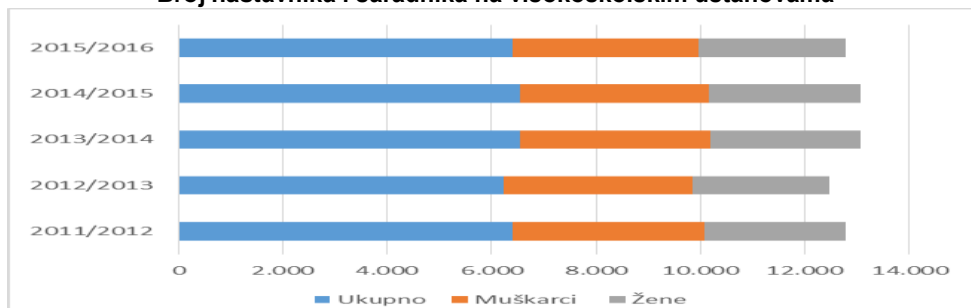
¹⁰⁹ Saopćenje, Visoko obrazovanje u FBiH 2015./2016., Sarajevo, 15. 02. 2016.

	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Trend
FBiH	74.565	72.460	72.601	71.873	72.601	
SAK	33.435	33.910	33.949	34.069	35.166	
HNK	14.541	13.856	15.150	15.046	14.451	
ZDK	4.278	4.151	3.917	3.927	3.704	
USK	4.588	3.896	3.355	3.038	3.183	
TK	13.535	12.147	11.686	11.074	11.077	
SBK	4.188	4.500	4.544	4.688	4.908	
BPK	-	-	-	31	112	

Izvor: FZS, Godišnji bilteni, Saopćenje upisani studenti na visokoškolskim ustanovama 2015/2016

Prema Saopćenju Federalnog zavoda za statistiku, u školskoj 2015/16 godini je upisano 72.601 student. I dalje je najviše upisanih studenata u Sarajevskom kantonu, potom u HNK i TK. U 2014. godini Međunarodni univerzitet Goražde je dobio licencu i dozvolu za rad. Na 4 međunarodna fakulteta u Goraždu u 2014. godini je upisan 31 student, dok je u 2015. godini 112 upisanih studenata. U FBiH, 2015. godine je evidentiran 31 upisani student na 1.000 stanovnika. Prema Nacrtu programa mjera za prevenciju korupcije u FBiH (2012) u FBiH se nije smanjio broj godina studiranja pri čemu je prosjek studiranja u FBiH viši nego prosjek EU i iznosi sedam godina.¹¹⁰ Prema raspoloživim podacima UNDP Human Development Reports iz 2013. godine, prosjek broja godina obrazovanja odraslih starijih od 25 godina, u BiH je 8,2, u Albaniji 9,3, u Makedoniji 8,5, u Srbiji 9,5, u Hrvatskoj 11,0 i u Turskoj 7,6.¹¹¹

Broj nastavnika i saradnika na visokoškolskim ustanovama

Izvor: FZS, Saopćenje: Visoko obrazovanje u FBiH 2015./2016., Statistički godišnjak/ljetopis FBiH 2015

Prema Saopćenju Federalnog zavoda za statistiku, u 2015/16 godini zabilježeno je 6.395 nastavnika i suradnika na visokoškolskim ustanovama. Broj nastavnika i suradnika izražen u ekvivalentu pune zaposlenosti (FTE) iznosi 1.242,96. Broj nastavnika i suradnika je manji za 2,13% u odnosu na 2014/15 godinu. Udio muškaraca u ukupnom broju nastavnika i suradnika iznosi 55,72%, dok je udio žena 44,28%. U 2015. godini je magistriralo i specijaliziralo 420 studenata što je za 5,53% više u odnosu na 2014. godinu, a doktoriralo je 170 studenata odnosno 10,99% manje u odnosu na prethodnu godinu.

¹¹⁰ Nacrt programa mjera za prevenciju korupcije u FBiH, Mostar: 2012., str. 7

¹¹¹ UNDP, Human Development Reports <http://hdr.undp.org/en/content/mean-years-schooling-adults-years> [accessed date: 07.06.2016.]

Preporuke

- Uvesti obavezni nivo srednjoškolskog obrazovanja radi sticanja kvalifikacije i povećanja obrazovnog nivoa stanovništva FBiH;
- Osigurati i olakšati pravo upisa u osnovne škole djeci koja nisu evidentirana u matične knjige rođenih, djeci romske nacionalnosti, stranih državljana i drugoj djeci koja mogu imati birokratske prepreke prilikom upisa;
- Unaprijediti sistem praćenja obuhvata ranjivih grupa učenika;
- Uspostaviti sistem redovnog praćenja ranog napuštanja školovanja i intenzivno raditi na njegovom smanjenju;
- Osigurati preduslove za uvođenje besplatnog predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za ranjive grupe;
- Uskladiti obrazovne profile u srednjim školama sa potrebama regionalnih tržišta rada, neposrednijom vezom obrazovnog sistema sa zavodima za zapošljavanje, privrednim komorama i udruženjima poslodavaca;
- Razvijati i podržati programe obrazovanja odraslih (kvalifikacije, prekvalifikacije, doškoloavanja, usavršavanja i dr. obrazovanja i obuke za odrasle) i osigurati određena sredstva za ovu namjenu iz federalnog, kantonalnih i općinskih budžeta;
- Uspostaviti sistem praćenja cjeloživotnog učenja i obrazovanja i obuke odraslih;
- Obezbijediti podršku sistemskom povećanju broja upisanih studenata u visokom obrazovanju, naročito osoba iz ranjivih grupa stanovništva;
- U cilju efikasnijeg finansiranja, razmotriti finansiranje obrazovanja na osnovu broja učenika, a ne na osnovu potreba;
- Sa ciljem unapređenja efikasnosti utroška sredstava i boljih pokazatelja kvaliteta obrazovanja, uspostaviti informacioni sistem za upravljanje obrazovanjem;
- Uskladiti zakone o visokom obrazovanju kako na nivou kantona u FBiH, tako i na nivou BiH sa ciljem približavanja međunarodnim standardima i normama.

Zdravstvena zaštita

Koncept razvoja zdravlja je jedna od najvažnijih determinanti rasta i razvoja jedne zemlje. Zdravstvo i razvoj su tijesno povezani. Nedovoljni razvoj vodi siromaštvu, a i neodgovarajući razvoj rezultira prekomjernom potrošnjom, te zajedno sa povećanjem svjetske populacije, može rezultirati različitim problemima okruženja u zemljama u razvoju i razvijenim zemljama. Veza zdravstva, okruženja i socio-ekonomskog unaprijeđenja zahtijeva intersektorske napore (obrazovanje, stambena pitanja, javni radovi i društvene zajednice kao što su poslovne, školske, univerzitieske i religijske, civilne i kulturne organizacije) u cilju osiguranja održivog razvoja. Samo zdrava populacija može postići svoj potpuni ekonomski razvoj. Inovacije i visoko

kvalifikovana radna snaga su stubovi razvoja sektora zdravstva. Također, pored velikog značaja zdravstvene zaštite, veliki je značaj porodice, prijatelja i zajednice, jer medicina liječi tjelesno, a najbliži svojom nesebičnošću pomažu jačati duhovnu snagu oboljelih, što je u liječenju i kvaliteti života jednako važno. Kvalitet života se može povezati i sa životnim navikama. Većina zastupljenih bolesti u BiH sadrži bihevioralne faktore rizika kao što su konzumacija duhana, nepravilna prehrana, tjelesna neaktivnost i štetna upotreba alkohola. Zdravstveni efekti ekonomskih strategija bi se trebali fokusirati na efekte raznih ekonomskih politika. Glavni kriterij za prosuđivanje zdravstvenih efekata ekonomskih politika je kako one utiču na ranjive skupine, poboljšanje cjelokupne zdravstvene zaštite i finansijsku održivost zdravstvenog sektora.

Zdravlje je više od izostanka bolesti. Također, zdravlje znači vitalnost, radost i integritet. Integrativna medicina je noviji termin koji naglašava integraciju CAM pristupa (komplementarna i alternativna medicina) sa konvencionalnom medicinom, i termin koji preferiraju obrazovne i vladine institucije.¹¹² Također, integrativna medicina podrazumjeva unaprjeđenje optimalne integracije svih modaliteta i zdravstvenih profesija zbog tretiranja bolesti. Kreiranje zdravstva je kamen temeljac kvaliteta zdravstvene zaštite.¹¹³

Aktivnosti u sektoru zdravstva temelje se na Programu rada Federalnog ministarstva zdravstva za 2015. godinu i Programu rada Vlade FBiH za mandatno razdoblje 2015-2018. godina, a koje proizlaze iz Strateškog plana razvoja zdravstva za razdoblje 2008.-2018.godina. U 2015. godini, u FBiH, u oblasti zdravstva bitne aktivnosti su bile na jačanju mehanizama neophodnih za uspostavljanje efikasnog i savjesnog upravljanja u zdravstvu i unaprjeđenju upravljanja zdravstvenim sustavom; dijelom i na usklađivanje zakonodavnog okvira sa reformskim ciljevima o propisima EU; jačanje primarne, specijalističko-konzultativne i bolničke zdravstvene zaštite; jačanje uloge javnog zdravstva, i unaprjeđenje farmaceutskog sektora.

Prema Izvještaju o radu Vlade FBiH za 2015. Prednacrt zakona o kemikalijama je upućen prema Vladi FBiH na razmatranje i daljnju proceduru. Pripremljen je Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o transplantaciji organa i tkiva u svrhu liječenja, u izradi je novi Prednacrt zakona o ograničenoj uporabi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje. Donesena je jedna naredba, jedan napatuk i dvije dopune napatuka, kao i pet novih pravilnika, te sedam pravilnika o izmjenama ili dopunama važećih pravilnika u oblasti zdravstva. Centar za transplantacijsku medicinu uspostavljen 2014.godine je sada funkcionalan i kontinuirano radi na osnaživanju mreže za transplantaciju u FBiH. U 2015.godini Vlada FBiH je donijela Odluku o izmjeni i dopuni Odluke o Listi lijekova obaveznog zdravstvenog osiguranja FBiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 94/15) i Odluku o izmjeni i dopuni Odluke o Listi lijekova u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti FBiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 94/15). Trenutno je ujedinjeno tržište esencijalnih lijekova u FBiH, kroz niz propisa koji su prvi put regulirali predmetnu oblast. Primjena navedenih propisa dovela je do ujednačenih cijena lijekova na kantonalnim listama; ujednačene strukture lijekova na kantonalnim listama, te ujednačenih prava na lijekove osiguranika u svim kantonima.

U 2015. godini Vlada FBiH usvojila je Informaciju o problematici finansiranja sektora zdravstva u FBiH, s posebnim osvrtom na problematiku finansiranja kliničkih centara u FBiH i potrebi saniranja utvrđenih gubitaka zdravstvenog sektora i Informaciju o usklađivanju Kolektivnog

¹¹² AIHM, <https://www.aihm.org/about/what-is-integrative-medicine/> [accessed date: 20.06.2016.]

¹¹³ Center for Optimal Integration: Creating Health <http://www.optimalintegration.org/> [accessed date: 20.06.2016.]

ugovora o pravima i obvezama poslodavaca i zaposlenika u oblasti zdravstva na teritoriji FBiH sa Zakonom o radu.

Također, prema Izvještaju o radu Vlade FBiH 2015. u koordinaciji sa kantonalnim autoritetima i relevantnim institucijama/ustanovama prati se implementacija elektronskog zdravstvenog kartona koja se realizira sukladno planiranoj projektnoj dinamici, a u okviru Projekta HSEP-AF. Isporučena je IT infrastruktura (hardver, mrežna oprema) i instalirana u svim domovima zdravlja u FBiH, a u okviru Projekta HSEP-AF. Izrađen je projekt za uspostavu registra za dijabetes; prezentiran javnosti, i upućen u testnu fazu. U 2015. godini je doneseno Rješenje o imenovanju federalnih koordinatora za javnozdravstvene oblasti u okviru suradnje sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom ("Službene novine Federacije BiH", broj 5/15), čime je ispunjena značajna obveza prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji. Izrada Nacrta strategije za mlade u FBiH je u tijeku. U suradnji sa UNFPA dogovorene su brojne aktivnosti vezano za planiranje u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja, planiranja obitelji i demografije. Plan obuhvata provedbu edukacije, uvođenje vodiča, zagovaranje uvođenja zdravih stilova života kao predmeta u školi, te akreditiranja ginekoloških odjela. Sprovedene su aktivnosti implementacije i praćenja Strategije za borbu protiv nasilja u obitelji za razdoblje 2013.-2017. godina. Završena je analiza usklađenosti Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji sa Istanbulskom konvencijom, u dijelu obaveza koje Konvencija nalaže zdravstvenim sustavima. U 2015. godini izrađeni su Vodič za pacijente za hitnu medicinsku pomoć i prvu pomoć (u suradnji sa NVO Kap), Priručnik „Jačanje odgovora zdravstvenog sustava na rodno uvjetovano nasilje u Federaciji BiH – Resursni paket“ (u suradnji sa UNFPA), namijenjen zdravstvenim djelatnicima i suradnicima u cilju upoznavanja sa obvezama i postupanjem prema žrtvama rodno uvjetovanog nasilja u okviru sustava zdravstva, zatim Priručnik za pružanje psihosocijalne podrške u kriznim situacijama, Priručnik za intervencije socijalne inkluzije korisnika usluga mentalnog zdravlja u BiH i Vodič za antistigmu u oblasti mentalnog zdravlja u BiH.¹¹⁴

Prema Izvještaju za BiH za 2015. godinu, BiH je u maju ratifikovala Dodatni protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine o zabrani kloniranja ljudskih bića. Potrebno je unaprijediti sveukupnu saradnju između entitetskih ministarstava u sprovođenju reformi zdravstvenog sektora. Projekti kojima se ograničava konzumiranje alkohola i cigareta, unapređuje ishrana i povećava fizička aktivnost realizuju se uz podršku Svjetske banke, ali je potrebno intenzivirati napore u oblasti kontrole duhanskih proizvoda. Ažuriran je Plan borbe protiv multirezistentne tuberkuloze i kontrolu infekcije, koji je sastavni dio Programa borbe protiv tuberkuloze, uključujući multirezistentnu tuberkulozu i kontrolu infekcije u BiH. Na državnom nivou je potrebno unaprijediti koordinaciju usklađivanja zakonodavstva između entiteta i Brčko Distrikta, kao i koordinaciju u vezi sa izvještavanjem o epidemiološkim podacima. U FBiH je usvojen Pravilnik o posebnim tehničkim zahtjevima za krv i krvne sastojke.

Pregled stanja u zemlji u pogledu droga i zavisnosti od droga dostavljen je Evropskom centru za kontrolu droga i zavisnosti od droga i objavljen je u novembru. U pogledu farmaceutskih proizvoda, Agencija za lijekove i medicinska sredstva Bosne i Hercegovine objavila je pravilnike o načinu i postupcima za klasifikaciju lijekova i uslovima proizvodnje lijekova.¹¹⁵

¹¹⁴ Izvještaj o radu Vlade FBiH za 2015.

¹¹⁵ EC, Radni dokument osoblja komisije Izvještaj za BiH za 2015. godinu, http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/paket/default.aspx?id=10098&langTag=bs-BA [accessed date: 21.06.2016.]

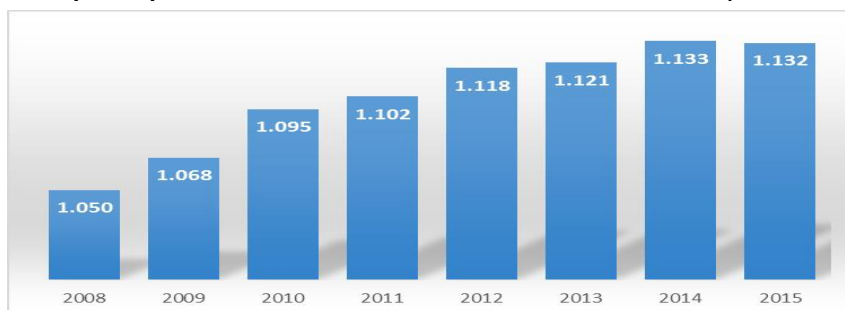
Zaposleni u zdravstvu u FBiH na 100.000 stanovnika (2008. – 2015.)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ukupno zaposleni 1=2+3+4	1	1.050	1.068	1.095	1.102	1.118	1.121	1.133	1.132
Zdravstveni radnici 2=5+6+7+8	2	730	746	769	776	791	802	815	809
Zdravstveni saradnici	3	13	14	16	14	15	15	16	17
Administrativni i tehnički saradnici	4	306	308	311	310	311	304	301	306
Ukupno doktora medicine	5	177	183	186	190	193	198	205	204
Stomatolozi	6	22	21	25	25	25	25	25	25
Magistara farmacije	7	12	12	12	13	13	14	14	14
Zdravstvenih tehničara	8	520	530	545	548	559	565	571	566
Doktori (PZZ)	9	57	63	63	61	64	66	66	67
Doktori (bolnička)	10	85	85	89	91	94	97	100	100

Izvor: FZZJZ, Preliminarni podaci: Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH 2015.

U 2015. godini u FBiH na 100.000 stanovnika evidentirano je 204 doktora medicine, 25 doktora stomatologije i 14 magistara farmacije na 100.000 stanovnika, isto kao i prethodne godine. U 2015.godini ukupno je zaposleno 566 medicinskih sestara/tehničara što je manje za 5 u odnosu na 2014. godinu.

Ukupno zaposleni u zdravstvu u FBiH na 100.000 stanovnika (2008. - 2015.)

Izvor: FZZJZ, Preliminarni podaci zdravstvenog stanja stanovništva i zdravstvene zaštite u FBiH za 2015.

FBiH je zadržala broj zaposlenih zdravstvenih radnika na 100.000 stanovnika i u 2015. godini kao i prethodne godine (2015 -1.132 i 2014.-1.133). U RS, 2014 godine je bilo zaposleno 2.471 doktora medicine, više za 1,14% u odnosu na prošlu godinu i 236 stomatologa što je više za 10 stomatologa u odnosu na 2014. godinu.¹¹⁶ U Hrvatskoj je u 2015. godini radilo 14.464 stalno zaposlenih doktora medicine i 3.614 stomatologa.¹¹⁷ U Srbiji je u 2014. godini bilo 21.144 ljekara i 2.213 stomatologa.¹¹⁸

¹¹⁶ Republički zavod za statistiku, **Statistički godišnjak Republike Srpske za 2015.**

¹¹⁷ Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2015., str.9, http://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/05/Ljetopis_2015.pdf, [accessed date: 15.07.2016.]

¹¹⁸ Statistički godišnjak za 2015, Republika Srbija

Doktori medicine EU-28, EU-4, Slovenija, Hrvatska i FBiH na 100.000 stanovnika¹¹⁹

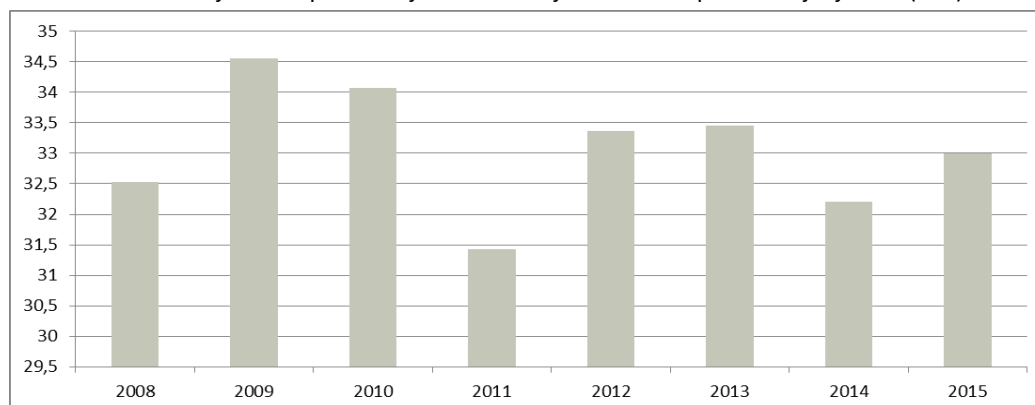
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
EU-28	333,8	337,7 ¹²⁰	-	-	-	-
Bugarska	369,0	374,5	386,2	391,4	397,6	398,68
Mađarska	302,1	286,9	295,8	308,8	320,9	332,34
Rumunija	225,7	236,9	239,2	261,1	264,4	269,82
FBiH	183,0	186,0	190,0	193,0	198,0	205,0
RS	146,3	152,4	160,0	165,0	171,0	173,85
Slovenija	241,0	243,0	249,5	254,1	262,9	277,02
Hrvatska	266,6	278,4	283,5	299,1	303,3	314,01
Srbija	-	306,1	308,8	293,0	294,0	307,12

Izvor: Eurostat, **Medical doctors, Per hundred thousand inhabitants**, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [accessed date: 02.09.2016.], ZZJZFBiH, **Preliminarni podaci zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH u 2014.**, Republički zavod za statistiku RS, **Statistički godišnjak 2015** (Procijenjeno stanovništvo 2014.)

U FBiH, sistem zdravstvene zaštite je organizovan u obliku primarne (PZZ), specijalističke i bolničke zdravstvene zaštite. Prema Preliminarnom izvještaju o zdravstvenom stanju stanovništva i zdravstvenoj zaštiti za 2015. u FBiH, reformsko opredjeljenje je povećanje efikasnosti i racionalizacija zdravstvene zaštite, jačanje primarne zdravstvene zaštite, racionalizacija specijalističko-konsultativne i bolničke zaštite, te implementacija obiteljske medicine (OM). Također, veoma je značajno jačanje službi u zajednici, prvenstveno službe za zdravstvenu zaštitu djece i žena, mentalna rehabilitacija u zajednici, fizikalna rehabilitacija u zajednici, hitna medicinska pomoć, sestrinstvo u zajednici, stomatološka zaštita i dijagnostika.

Prema Preliminarnom izvještaju o zdravstvenom stanju stanovništva i zdravstvenoj zaštiti u FBiH za 2015. godinu, primarna zdravstvena zaštita je ostvarena u okviru 993 geografske lokacije/ambulante, što u odnosu na 2010. godinu predstavlja povećanje broja ambulanti za 69 ili 5,9%. U primarnoj zdravstvenoj zaštiti (obiteljska medicina, opća medicina, pedijatrija, školska medicina, pneumoftiziološka zaštita, medicina rada, hitna pomoć, patronaža) je radila trećina ukupnog broja zaposlenih doktora medicine (33,0%), te preko petine ukupnog broja medicinskih sestara/tehničara (22,4%).

Udio ljekara u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u ukupnom broju ljekara (u %)

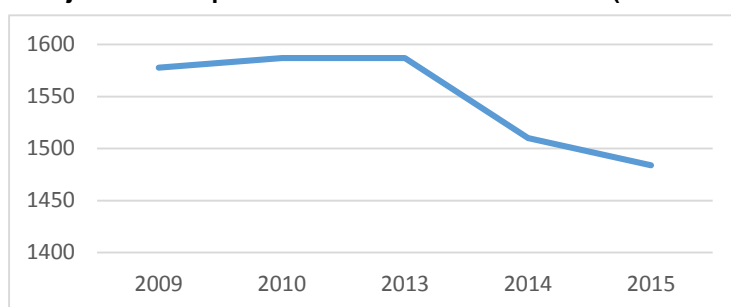
Izvor : FZZJZ, Preliminarni izvještaj "Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015"

¹¹⁹ Prema WHO Health u BiH, 2013. broj doktora na 100.000 stanovnika je iznosio 188 doktora <http://www.euro.who.int/en/countries/bosnia-and-herzegovina/data-and-statistics>

¹²⁰ EUROSTAT

U primarnoj zdravstvenoj zaštiti FBiH na 100.000 stanovnika u 2015. godini je radilo 67 doktora medicine i 127 medicinskih sestara/tehničara. Podaci redovite zdravstvene statistike ukazuju na prisutne razlike u pokrivenosti stanovništva timovima primarne zdravstvene zaštite. Tako je u 2015. godini najveći broj doktora medicine zabilježen u Kantonu Sarajevo (82/100.000) i Tuzlanskom kantonu (78/100.000), dok je najmanji broj doktora u Unskosanskom kantonu (44/100.000) i Kantonu 10 (49/100.000). U poređenju sa 2010. godinom broj doktora medicine u PZZ je povećan za 6,8%, dok je broj medicinskih sestara/tehničara smanjen za 3,9%. Preko polovine svih doktora medicine (54,4%) i blizu polovine medicinskih sestara/tehničara (47,7%) zaposlenih u PZZ u FBiH je radilo u službama obiteljske medicine.

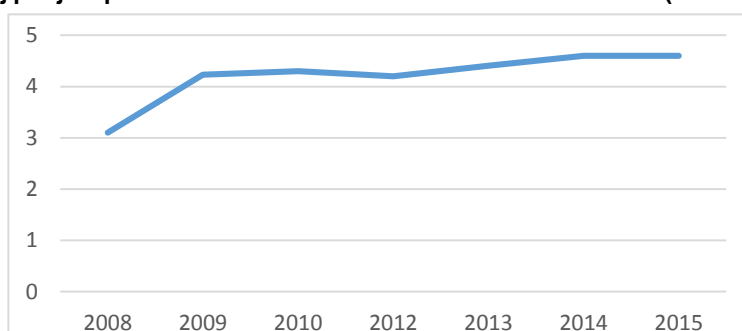
Broj stanovnika po doktoru medicine u PZZ u FBiH (2009.- 2015.)

Izvor: FZZJZ, Preliminarni podaci: Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015.

Prema preliminarnim podacima Zdravstvenog stanja stanovništva i zdravstvene zaštite u FBiH za 2015., evidentirano je 1.484 stanovnika po jednom doktoru medicine u PZZ. Najveći broj stanovnika po jednom doktoru je u Kantonu 10, a najmanji u Kantonu Sarajevo. U poređenju sa 2010. godinom, u 2015. godini je u tri kantona FBiH evidentiran veći broj stanovnika po jednom doktoru medicine u PZZ: Srednjobosanski, Hercegovačko-neretvanski i Kanton Sarajevo, što je posljedica smanjenja broja doktora u ovim kantonima.

Broj posjeta po stanovniku kod doktora medicine PZZ u FBiH (2008.-2015.)

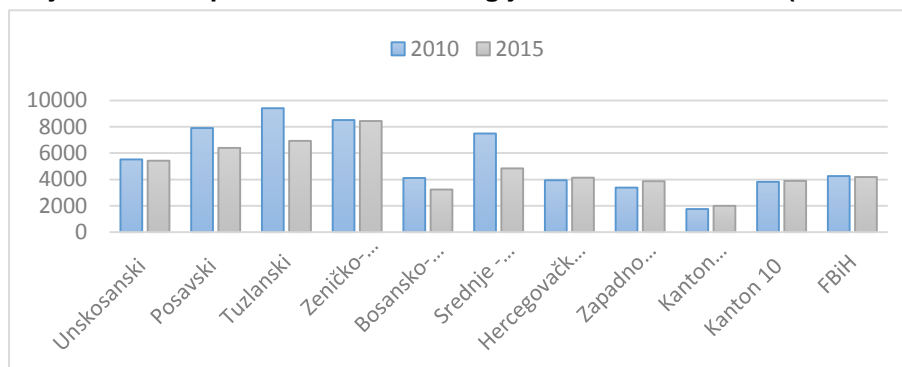

Izvor: FZZJZ, Preliminarni podaci Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015.

Po jednom doktoru medicine, u PZZ u Federaciji BiH ostvareno je u prosjeku 29,4 posjeta dnevno. U PZZ je u izvještajnoj godini u prosjeku ostvareno 4,6 posjeta po jednom stanovniku kod doktora medicine, isto kao i prošle godine. Najveći broj posjeta ostvaren je u Tuzlanskom kantonu, a najmanji u Unsko-sanskom i Kantonu 10.

2015. godine je bilo 559 doktora stomatologije (24/100.000 stanovnika). Stomatoloških sestara/tehničara je bilo 671 (29/100.000). Također, ukupno je bilo 270 stomatoloških ambulanti u javnom sektoru, što je povećanje broja ambulanti za 20,5% u odnosu na 2010. godinu. Najveći broj doktora stomatologije je zabilježen u Kantonu Sarajevo (50/100.000), a najmanji u Zeničko-dobojskom kantonu (12/100.000).

Broj stanovnika po doktoru stomatologije u FBiH i kantonima (2010. i 2015.)

Izvor: ZZJZFBiH, Preliminarni podaci Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015.

Na jednog doktora stomatologije, u FBiH je u 2015. godini u prosjeku dolazilo 4.176 stanovnika. Kao i prethodne godine najveći broj stanovnika po jednom doktoru stomatologije u 2015. godini je zabilježen u Zeničko-dobojskom kantonu, a najmanji u Kantonu Sarajevo.

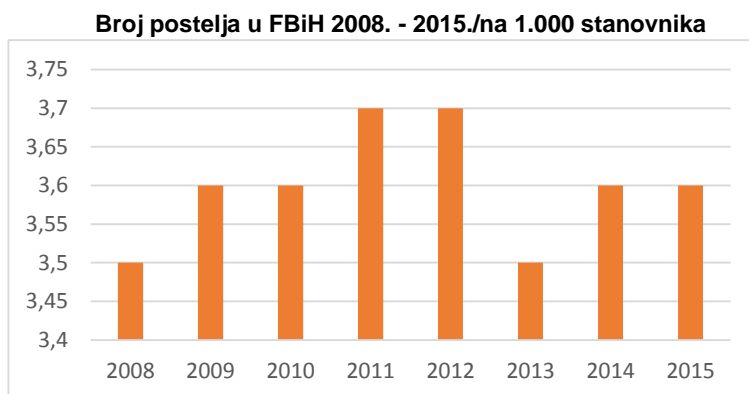
Po jednom doktoru stomatologije, u prosjeku je ostvareno 8,2 posjeta dnevno (u 2014. godini 8,9 posjeta dnevno). Kao i prethodnih godina, u FBiH je i u 2015. godini po jednom stanovniku u prosjeku ostvareno samo 0,5 posjeta stomatologu, što je veoma nezadovoljavajuće. Kao i prethodnih godina, prosječan broj posjeta stomatologu po stanovniku u svim kantonima FBiH je veoma nizak, sa najvećim brojem posjeta u Kantonu Sarajevo i Bosansko-podrinjskom kantonu (0,9 posjeta).

Blizu tri četvrtine svih doktora medicine u FBiH čine specijalisti raznih disciplina. Kao i prethodnih godina u 2015. godini je najveći postotak doktora medicine specijalista u odnosu na ukupan broj doktora bio u Tuzlanskom kantonu (81,3%) i Kantonu Sarajevo (78,7%), a najmanji u Kantonu 10 (47,6%). Prema podacima redovne zdravstvene statistike, u periodu od 2010.-2015. godine zabilježen je visok procenat pacijenata upućenih specijalisti u odnosu na prve posjete u PZZ. Ovo je u suprotnosti sa strateškim opredjeljenjem razvoja primarne zdravstvene zaštite, prema kojem se oko 80% svih zahtjeva za zdravstvenom zaštitom treba zadovoljiti na nivou PZZ.

Na 100.000 stanovnika bolničku zaštitu je u 2015. godini pružalo 100 doktora medicine i 269 zdravstvenih tehničara. Učešće primarne zdravstvene zaštite sa stomatologijom u 2015. godini u ukupnoj potrošnji za zdravstvenu zaštitu iznosi 13,5%, dok učešće za bolničku zdravstvenu zaštitu iznosi 27,4%.¹²¹ 2015. godine, ukupno je bilo 23 bolničkih ustanova (kantonalne bolnice, klinička bolnica, klinički centri, specijalne bolnice, lječilišta, medicinski

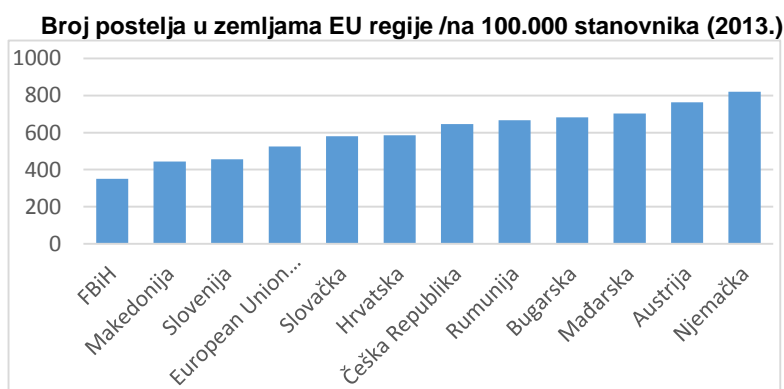
¹²¹ FZZORBiH, Preliminarni podaci Obračuna sredstava u zdravstvu za 2015. u FBiH
<http://appso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [accessed date: 08.07.2016.],
 ZZJZFBiH, Preliminarni podaci Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2013.

centar, zavodi za bolesti ovisnosti). U bolničkim ustanovama je radilo 49,2% svih doktora medicine i 47,5% svih medicinskih sestara/tehničara.

ZZJZFBiH, Preliminarni podaci Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015.

U izvještajnoj godini, broj bolničkih postelja se nije promijenio u odnosu na prethodnu godinu. Federacija BiH ima manje postelja (360/100.000) od prosjeka zemalja EU (567/100.000) i zemalja u okruženju.

Izvor: EUROSTAT, Per hundred thousand inhabitants, **Hospital beds by type of care**,

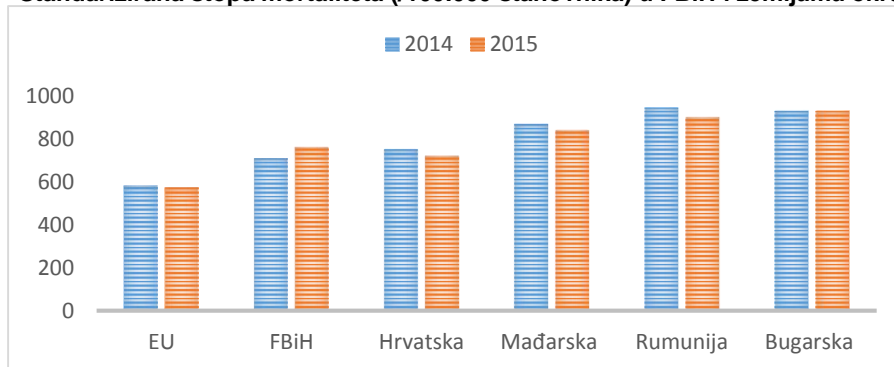
2015. godine, najveći broj postelja u FBiH je imao Kanton Sarajevo (5,0/1000), na čijem se području nalazi klinički centar i Srednjobosanski kanton (5,0/1.000) sa šest ustanova bolničke zaštite i 520 postelja rehabilitacijskog centra Fojnica.

Prema Preliminarnom izvještaju o zdravstvenom stanju stanovništva i zdravstvenoj zaštiti u 2015. godini mnogi faktori rizika po zdravlje stanovništva se nalaze izvan zdravstvenog sistema. Prvenstveno socioekonomski, kulturni i ekološki uslovi, a to su uslovi za život i rad (nezaposlenost, voda i kanalizacija, zdravstvene usluge i stambenost, radno okruženje, edukacija, agrikultura i proizvodnja hrane), zatim socijalne i društvene mreže, i individualni stilovi života. Također, značajni su i godine, pol i ustavni faktori. U FBiH, je u 2015. godini stopa općeg mortaliteta na 100.000 stanovnika iznosila 929,7¹²² (9,3‰) i što je blagi rast u poređenju sa 2010. godinom kad je stopa opšteg mortaliteta na 100.000 stanovnika iznosila 876,2. Standardizirana stopa mortaliteta je iznosila 762,2¹²³ (7,1‰).

¹²² Opća (gruba) stopa mortaliteta tretira populaciju sredinom godine

¹²³ Najčešće se koriste svjetska ili europska standardna populacija, radi poređenja različitih socio-demografskih obilježja populacija. Upotrebljava se radi eliminisanja efekata različite starosne strukture umrlih

SDR – Standardizirana stopa mortaliteta (/100.000 stanovnika) u FBiH i zemljama okruženja¹²⁴

ZZJZ FBiH, Preliminarni izvještaj: Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015

U Preliminarnom Izvještaju zdravstvenog stanja stanovništva i zdravstvene zaštite za 2015. godinu se navodi kako su nezarazne bolesti jedan od najvećih izazova u 21. vijeku. Također se navodi da od kardiovaskularnih bolesti, raka, dijabetesa i hroničnih respiratornih bolesti umre 63% od ukupnog broja umrlih u svijetu, a najviše umrlih je iz zemalja sa niskim i srednjim primanjima. U FBiH, u periodu 2010.-2015. godine evidentiran je porast stope obolijevanja nezaraznih bolesti. Prema istom Izvještaju vodeći uzroci smrti stanovništva FBiH 2015. su oboljenja cirkulatornog sistema s udjelom od 53,8% svih uzroka (stopa 500,0/100.000 stanovnika) i maligne neoplazme s 21,0% udjela (stopa 194,9/100.000 stanovnika) i čine oko tri četvrtine svih uzroka smrti. Zatim endokrini i metabolička oboljenja s poremećajima u prehrani su uzroci smrti stanovništva u FBiH sa stopom od 51,3/100.000 stanovnika ili 5,5%. Među pet vodećih uzroka smrti stanovništva u 2015. godini svrstavaju se i oboljenja respiratornog sistema sa stopom od 45,2/100.000 stanovnika ili 4,9% i simptomi, znaci i nenormalni klinički i laboratorijski nalazi sa stopom od 22,1/100.000 stanovnika i 2,4% učešća u 2015. godini.¹²⁵ U FBiH, vodeći uzroci smrti kod žena u periodu od 2010. - 2015. godine su bili moždani udar, slijedi kardiomiopatija, akutni infarkt miokarda, srčani zastoj i esencijalna hipertenzija.

Obolijevanje i većina preranih smrti od nezaraznih bolesti se može spriječiti djelujući na zajedničke faktore rizika: konzumaciju duhana, nepravilnu ishranu, fizičku neaktivnost i štetnu upotrebu alkohola. Svjetska zdravstvena organizacija je 2013. godine usvojila Globalni akcioni plan za prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti 2013.-2020. koji je postavio 9 globalnih ciljeva za nezarazne bolesti, a to su:¹²⁶

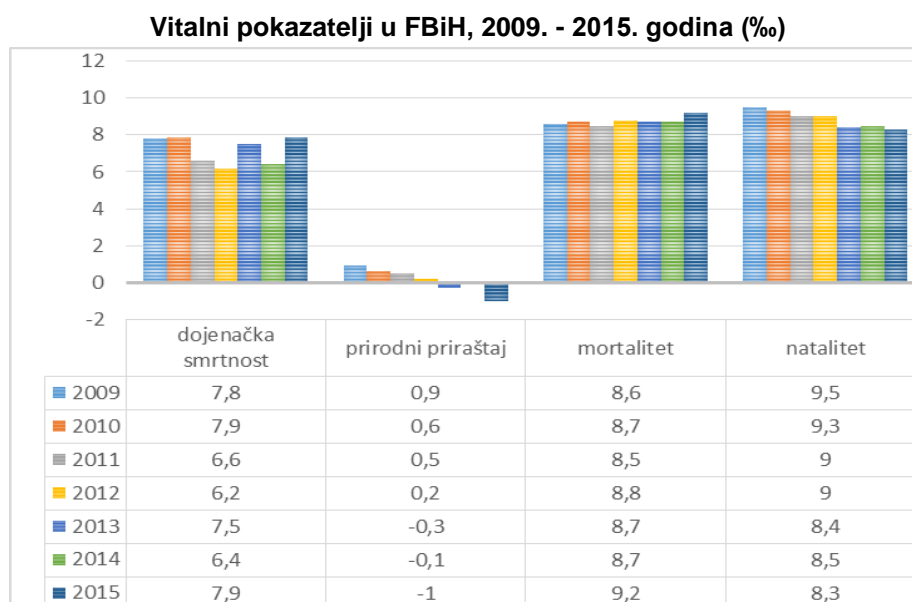
- Smanjenje rizika od ranog umiranja od kardiovaskularnih bolesti, raka, dijabetesa i hroničnih respiratornih bolesti za 25%,
- Smanjenje štetne upotrebe alkohola za najmanje 10%,
- Smanjenje nedovoljna fizičke aktivnosti za 10%,
- Smanjenja prosječnog unosa soli za 30%,
- Smanjenje konzumacije duhana kod osoba starosti 15 i više godina za 30%,

¹²⁴ Za FBiH se odnosi na procijenjeno stanovništvo

¹²⁵ ZZJZ FBiH, Preliminarni izvještaj "Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015, str.13,14,15,16

¹²⁶ World Health Organization, Global action plan for the prevention and control of noncommunicable diseases 2013-2020, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/94384/1/9789241506236_eng.pdf?ua=1 [accessed date: 13.07.2016.], ZJZBiH, Preliminarni podaci Zdravstvenog stanja stanovništva i zdravstvena zaštita za 2015 u FBiH

- Smanjenje povišenog krvnog pritiska za 10%,
- Zaustavljanje porasta dijabetesa i gojaznosti,
- Obezbjedenje da najmanje 50% osoba dobija lijekove i ide na savjetovanje sa ciljem sprečavanja srčanog i moždanog udara,
- Dostupnost osnovnih tehnologija i osnovnih lijekova za vodeće nezarazne bolesti na nivou od 80%.

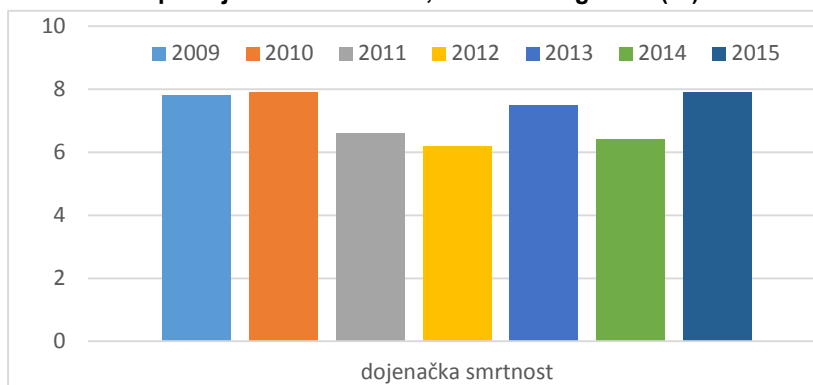

Izvor : ZZJZ FBiH, Preliminarni izvještaj "Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015"

U FBiH, u 2015. godini prirodni priraštaj je izrazito nepovoljan (-1‰). Negativnu vrijednost prirodnog priraštaja imaju svi kantoni u FBiH (osim Kantona Sarajevo (0,3‰)). Stopa nataliteta od 8,3/1.000 stanovnika u 2015. godini bilježi blagi pad u odnosu na prošlu godinu (8,5 ‰) i spada u kategoriju niskog nataliteta. Stopa mortaliteta je viša u odnosu na prošlu godinu i iznosi 9,2‰. Najvišu stopu nataliteta i ove godine ima Kanton Sarajevo (10,4‰), a mortaliteta Posavski kanton (12,1‰). Prema Indexu Mundi u 2015.godini, u BiH stopa smrtnosti (mortaliteta) je iznosila 10,69‰, u Srbiji je 12,88‰, Hrvatskoj 12,60‰, Makedoniji 9,49‰, Crnoj Gori 10,04‰, Mađarskoj 13,28‰, Rumuniji 13,28‰, Slovačkoj 9,9‰ i Bugarskoj 15,37‰.¹²⁷

¹²⁷ Index Mundi, **Death rate, crude (per 1,000 people)**, <http://www.indexmundi.com/facts/indicators/SP.DYN.CDRT.IN/rankings/europe> [accessed date: 18.07.2016.]

Stopa dojenačke smrtnosti, 2009.-2015. godina (‰)

Izvor : ZZJZ FBiH, Preliminarni izvještaj "Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u FBiH za 2015"

U 2015. godini je zabilježeno 154 umrle dojenčadi, te je povećana dojenačka smrtnosti na 7,9‰. Najnižu dojenačku smrtnost imao je Zapadno-hercegovački kanton (1,4‰). U 2015. godini stopa dojenačke smrtnosti u Sloveniji iznosi 2,10‰, u Hrvatskoj 3,60‰, u Srbiji 5,90‰, u Makedoniji 4,8‰, u Njemačkoj 3,10‰, a u zemljama EU (prosječno) 4,33‰.¹²⁸

Prosječna starost umrlih u FBiH raste. Očekivana dužina života pri rođenju je veća kod žena nego kod muškaraca. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije očekivana dužina života pri rođenju u BiH, u periodu 2000.-2015. godine iznosi 77,4 godina (za muškarce je 75 godina, a za žene 79,7 godina).¹²⁹ Također, starenje populacije je posljedica prirodne depopulacije što će u budućnosti uticati na broj zaposlenih, a samim tim i na smanjenje broja osiguranih lica i ostvarenih prihoda u zdravstvu.

U FBiH, u izvještajnoj godini, registrovano je ukupno 2.006.610 osiguranih lica. Zdravstvenim osiguranjem na nivou Federacije BiH obuhvaćeno je 85,96% stanovništva sa blagim smanjenjem u posljednje 2 godine. Najveći stepen obuhvata osiguranjem je u Zapadno-hercegovačkom kantonu 96,50%, a najmanji 63,70% u Kantonu 10.

¹²⁸ Index Mundi, **Mortality rate, infant (per 1,000 live births)**, http://www.indexmundi.com/european_union/infant_mortality_rate.html
<http://www.indexmundi.com/facts/indicators/SP.DYN.IMRT.IN/rankings/europe> [accessed date: 18.07.2016.]

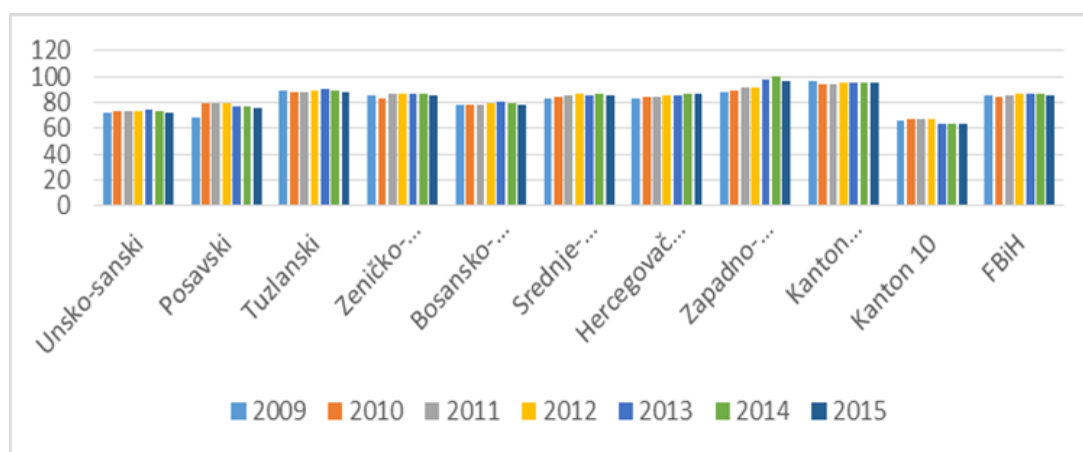
¹²⁹ WHO, **Life expectancy at birth (years), 2000–2015, Both sexes: 2015**, http://gamapserver.who.int/gho/interactive_charts/mbd/life_expectancy/atlas.html [accessed date: 13.07.2016.],

Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem u FBiH

KANTON	BROJ STANOVNIKA			BROJ OSIGURANIH LICA			OBUHVAAT STANOVNIŠTVA ZDRAVSTVENIM OSIGURANJEM		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Unsko-sanski	287.621	287.361	287.030	212.725	210.777	207.118	73,96	73,35	72,16
Posavski	38.960	38.669	38.375	29.878	29.559	28.957	76,69	76,44	75,46
Tuzlanski	498.911	499.144	498.766	447.634	443.558	439.483	89,72	88,86	88,11
Zeničko-dobojski	398.655	397.813	396.732	346.438	345.119	340.783	86,90	86,75	85,90
Bosansko-podrinjski	32.428	32.390	32.341	26.209	25.708	25.421	80,82	79,37	78,60
Srednje-bosanski	253.149	252.573	251.714	216.340	218.032	215.954	85,46	86,32	85,79
Hercegovačko - neretvanski	224.388	224.029	223.471	191.213	192.947	193.539	85,22	86,13	86,61
Zapadno-hercegovački	81.570	81.527	81.309	79.383	81.486	78.467	97,32	99,95	96,50
Kanton Sarajevo	442.669	444.851	446.853	420.880	422.233	427.359	95,08	94,92	95,64
Kanton 10	78.849	78.365	77.757	50.336	50.106	49.529	63,84	63,94	63,70
FBiH	2.337.200	2.336.722	2.334.348	2.021.036	2.019.525	2.006.610	86,47	86,43	85,96

Izvor: ZZOR FBiH

Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem po kantonima u FBiH (2009. – 2015.)

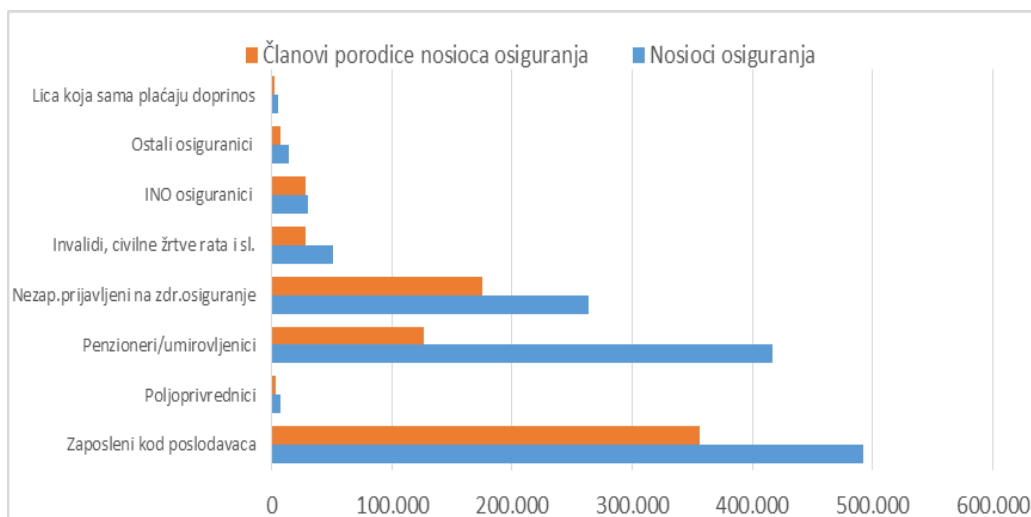

Izvor: ZZOR FBiH

Broj osiguranih lica, u odnosu na prethodnu godinu je manji za 0,6%. Ukupan broj osiguranika je povećan za 1,1%, dok je broj članova porodice osiguranika pokrivenih zdravstvenim osiguranjem smanjen za 3,5%.

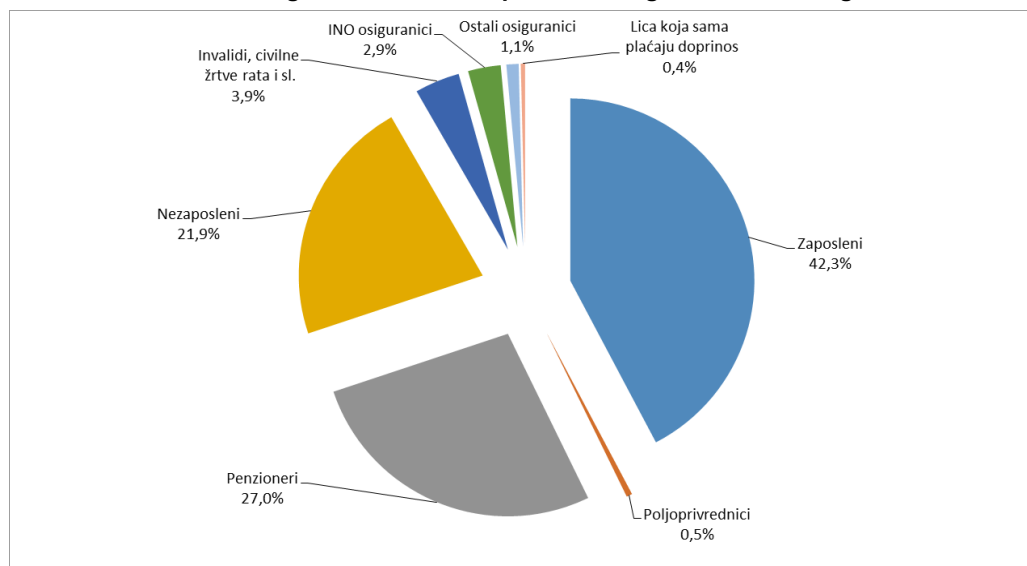
Posmatrano po kategorijama osiguranika, u izvještajnoj godini smanjen je broj osiguranika u kategorijama invalida i civilnih žrtava rata za 3,1%, dok je povećan broj osiguranih penzionera za 2,3%, zaposlenih kod poslodavaca za 1,4% i nezaposlenih lica prijavljenih na zdravstveno osiguranje za 1,6%. Također je smanjen broj osiguranika u kategorijama ostalih osiguranika za 20,9%, lica koja sama plaćaju doprinos za 2,9%, ino-osiguranika za 2,5% i poljoprivrednika za 10,8%.

Pregled osiguranih lica po kategorijama osiguranja za 2015. godinu

Izvor: FZZOR

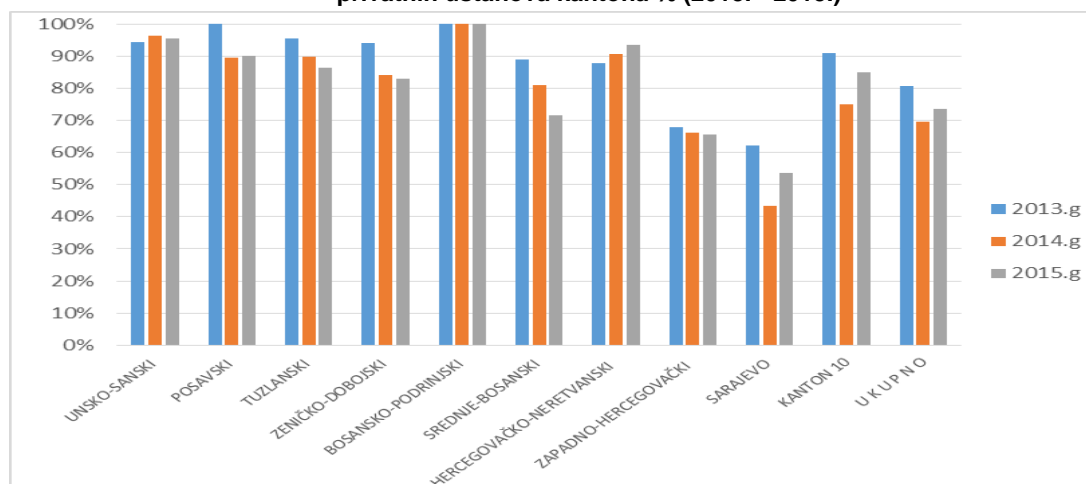
Struktura osiguranika i članova porodice osiguranika u 2015. godini

Izvor: FZZOR

U privatnom sektoru pružaju se usluge nivoa opće medicine, stomatologije i specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u ambulantama i poliklinikama. Prema podacima dostavljenim iz kantonalnih zavoda zdravstvenog osiguranja evidentirano je u 2015. godini ukupno 1.104 registriranih djelatnika u privatnom sektoru, što je u odnosu na 2014. više za 1,6%. Od ukupnog broja registriranih privatnih djelatnika, podatke o godišnjem poslovanju nije dostavilo njih 293 ili 27%, od kojih se najveći broj (187) odnosi na Kanton Sarajevo. U privatnom vlasništvu je registrirana i jedina bolnička ustanova “Centar za srce BH Tuzla”.

Učešće privatnih zdravstvenih ustanova koje su dostavile obračun sredstava zdravstvu u ukupnom broju privatnih ustanova kantona % (2013. - 2015.)

Izvor:FZZOR

I pored utvrđene zakonske obaveze i apela upućenih privatnom sektoru, značajan broj privatnih zdravstvenih ordinacija nije dostavio podatke o poslovanju. Na osnovu pregleda privatnih djelatnika koji nisu dostavili podatke, može se zaključiti da se radi o velikom broju specijalističkih ordinacija u kojima se pružaju složene i skupe zdravstvene usluge, i u kojima se ostvaruju značajna sredstva koja nisu obuhvaćena u ukupnoj zdravstvenoj potrošnji. Bez potpunih podataka o radu i poslovanju zdravstvenog sektora kao cjeline uključujući i privatni sektor nije moguće dati potpunu i preciznu analizu koja može poslužiti za kreiranje zdravstvene politike u Federaciji BiH, a posebno po pitanju nabavki i ugovaranja pružanja zdravstvenih usluga.

Ukupan broj zaposlenih u javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama i zavodima zdravstvenog osiguranja u FBiH (2008. – 2015.)¹³⁰

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Trend 2008.-2015.
1 Ukupan broj zaposlenih u zdravstvu FBiH* (3+4=2+5)	27.987	28.115	29.521	29.372	30.403	30.929	31.244	31.282	
2 Ukupno zaposleni u zdravstvenim ustanovama (6+7)	27.314	27.449	28.822	28.657	29.647	30.146	30.408	30.449	
3 Ukupan broj zaposlenih u javnim zdravstvenim ustanovama i ZZO	25.216	25.562	26.908	26.644	27.445	27.738	28.042	27.854	
4 Ukupan broj zaposlenih u privatnim zdravstvenim ustanovama	2.098	2.553	2.614	2.728	2.958	3.191	3.202	3.429	
5 Zaposleni u zavodima zdravstvenog osiguranja	673	666	699	715	756	783	836	833	
6 Ukupno zdravstveni radnici i saradnici	19.895	20.144	21.138	21.004	21.876	22.206	22.431	22.526	
7 Administrativni, tehnički i ostali radnici u zdravstvenoj ustanovi	7.420	7.305	7.685	7.653	7.771	7.940	7.977	7.924	

Izvor : Federalni zavod osiguranja i reosiguranja, Obračun sredstava u zdravstvu FBiH

¹³⁰ * Ukupan broj zaposlenih u javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama i zavodima zdravstvenog osiguranja u FBiH

Indeksi - Zaposleni u zdravstvu FBiH (2008. - 2015.)

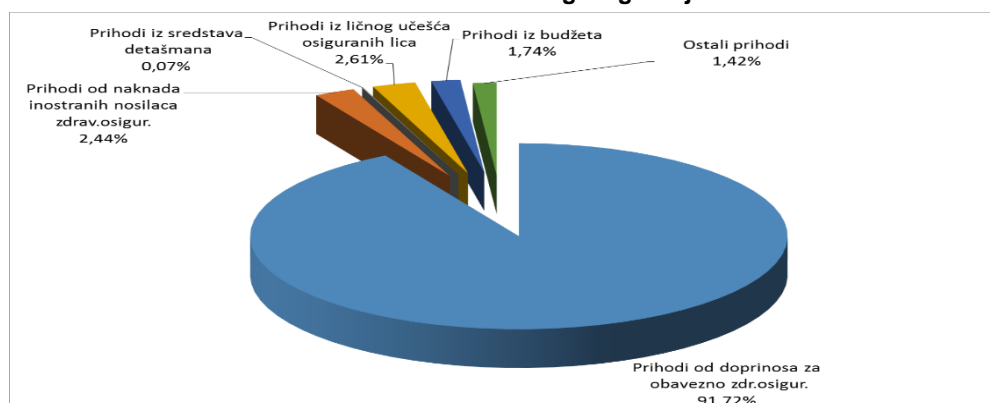
		<u>2009</u> 2008	<u>2010</u> 2009	<u>2011</u> 2010	<u>2012</u> 2011	<u>2013</u> 2012	<u>2014</u> 2013	<u>2015</u> 2014
1	Ukupan broj zaposlenih u zdravstvu FBiH*	100,5	105,0	99,5	103,5	101,7	101,0	100,1
2	Ukupno zaposleni u zdravstvenim ustanovama	100,5	105,0	99,4	103,5	101,7	100,9	100,1
3	Ukupan broj zaposlenih u javnim zdravstvenim ustanovama	101,4	105,3	99,0	103,0	101,1	101,1	99,3
4	Ukupan broj zaposlenih u privatnim zdravstvenim ustanovama	121,7	102,4	104,4	108,4	107,9	100,3	107,1
5	Zaposleni u zavodima zdravstvenog osiguranja	99,0	105,0	102,3	105,7	103,6	106,8	99,6
6	Ukupno zdravstveni radnici i saradnici	101,3	104,9	99,4	104,2	101,5	101,0	100,4
7	Administrativni, tehnički i ostali radnici u zdravstvenoj ustanovi	98,5	105,2	99,6	101,5	102,2	100,5	99,3

Izvor:FZZOR

Prema preliminarnim podacima Obračuna sredstava u zdravstvu FBiH za 2015. godinu Federalnog Zavoda za osiguranje i reosiguranje, u zdravstvenom sektoru FBiH je evidentirano ukupno 31.282 zaposlenih, što je za 0,1% više u odnosu na 2014. godinu. Od ukupnog broja zaposlenih, u zdravstvenim ustanovama (javnim i privatnim) je evidentirano 30.449 zaposlenika (97,33%), a u zavodima zdravstvenog osiguranja (federalnom i kantonalnim) 833 zaposlenika ili 2,66% od ukupnog broja zaposlenih. Od ukupnog broja radnika u zdravstvenim ustanovama, u javnim zdravstvenim ustanovama radi 27.854 zaposlenika, a u privatnim 3.429 zaposlenika. Od ukupnog broja zaposlenih u javnim zdravstvenim ustanovama, na radnike zdravstvene struke se odnosi 22.526 radnika ili 72,01%, administrativne, tehničke i ostale nemedicinske radnike 7.924 ili 25,33% i na ukupno zaposlene radnike u zavodima zdravstvenog osiguranja 833 ili 2,66%. Broj zaposlenih u zdravstvenim ustanovama je povećan za 0,1%. Ukupan broj zaposlenih u javnim zdravstvenim ustanovama je smanjen za 0,7% u odnosu na 2014. godinu, dok je u privatnim zdravstvenim uslugama povećan za 7,1%. Broj medicinskih radnika je povećan za 0,4%, a administrativnih i tehničkih je smanjen za 0,7%. U zavodima zdravstvenog osiguranja broj radnika je smanjen za 0,4%.

Ukupna ostvarena sredstva u zdravstvu FBiH u 2015. godini iznose 1.681.472.387 KM, od toga ostvareni redovni prihodi iznose 1.660.970.011 KM, a sredstva rezervi prenesena iz prethodnih godina 20.502.376 KM. Prihodi su povećani za 0,3% u odnosu na prethodnu godinu. U ukupno ostvarenim приходima u 2015. godini, prihodi ostvareni iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u kantonalnim zavodima zdravstvenog osiguranja i ZZOR FBiH iznose 1.239.862.690 KM i smanjeni su za 1,5% u odnosu na 2014. godinu. Najveći dio ostvarenog prihoda su prihodi od doprinosa u procentu od 91,72%, dok su ostali prihodi iz svih drugih izvora 8,28%.

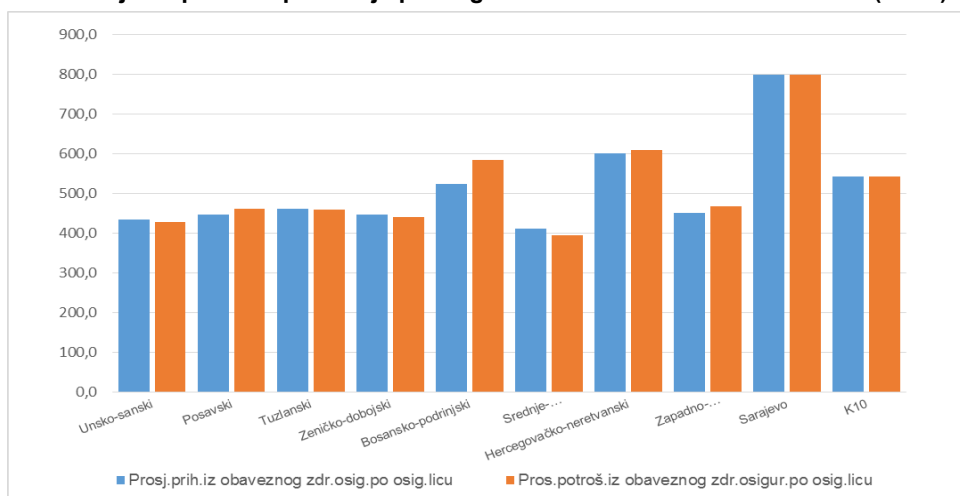
**Ukupni prihodi iz obaveznog zdravstvenog osiguranja
u kantonalnim zavodima zdravstvenog osiguranja i ZZOR FBiH**

Izvor: FZZOIR

Sredstva za zdravstvenu zaštitu se, najvećim dijelom, osiguravaju iz doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje. Najveći teret u obezbjeđivanju sredstava za zdravstvenu zaštitu snose zaposleni kod poslodavaca. Svaka promjena koja se odnosi na ovu kategoriju osiguranika kao što su npr. broj zaposlenih kod poslodavaca, visina plaća, visina stope doprinosa, se u najvećoj mjeri odražava i na visinu sredstava koja se ostvaruju po osnovu doprinosa za zdravstveno osiguranje, a time utiče i na ukupna sredstva u zdravstvu od kojih najviše zavisi obim zdravstvenih prava i kvalitet zdravstvene zaštite.

Prosječni prihodi i potrošnja po osiguranom licu u kantonima za 2015. (u KM)

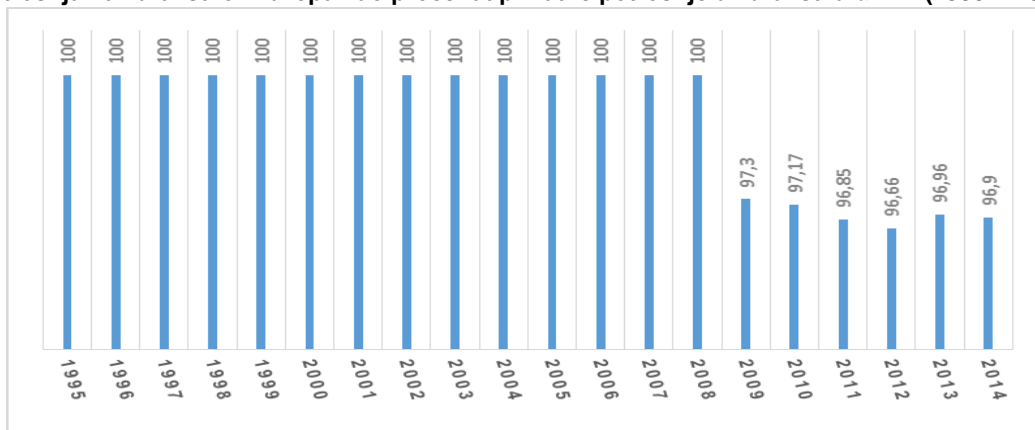
Izvor: ZZOIR FBiH

U 2015. godini prihodi ostvareni u zdravstvenim ustanovama u privatnom vlasništvu izvan obaveznog zdravstvenog osiguranja iznose 241.997.437 KM, dok prihodi koje je privatni sektor ostvario iz obaveznog zdravstvenog osiguranja iznose 121.942.584 KM, što znači da su ukupni prihodi 2015. ostvareni u privatnom sektoru iznosili 363.940.021 KM. U izvještajnom periodu prihodi ostvareni u privatnom sektoru čine 21,64% ukupno ostvarenih sredstava u zdravstvu FBiH.

Ostvareni prihodi u privatnom sektoru nisu potpuni, a procjenjuje se da su sredstva koja se ostvaruju u privatnom sektoru znatno veća od iskazanih. Ipak, prihodi iskazani izvan obaveznog zdravstvenog osiguranja u privatnom sektoru u 2015. godini bilježe rast od 10,3% ili za 24.239.642 KM, što znači da građani sve više izdvajaju vlastitih sredstava za zdravstvenu

zaštitu u privatnom sektoru. Jačanje privatnog sektora se svakako može ocjeniti pozitivnim, jer je po zakonskim propisima privatni sektor u potpunosti izjednačen sa zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru. Međutim, još uvijek nije moguće pouzdano dati procjenu koliko građani izdavaju sredstava za zdravstvenu zaštitu koju ostvaruju u privatnom sektoru jer nema potpunih podataka.

Potrošnja na zdravstvo iz džepa kao procenat privatne potrošnje u zdravstvu u BiH (1995. - 2014.)

WHO database, <http://apps.who.int/gho/data/view.main.HEALTHEXPRATIOBIH> [data accessed:18.08.2016.]

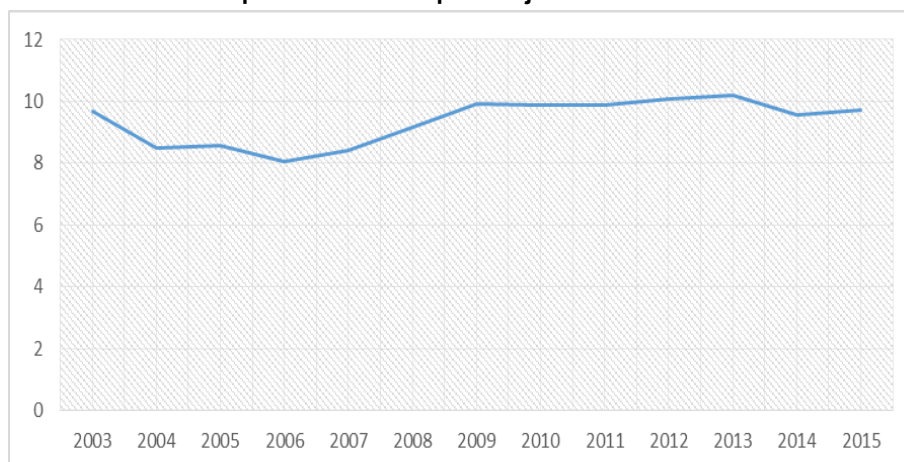
Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, od svih izvora finansiranja, 69,8% se odnosi na finansiranje iz budžeta i obaveznog zdravstvenog osiguranja, dok se 29,8 % izvora finansiranja odnosi na izdatke domaćinstava iz džepa¹³¹ u FBiH. Visoka izdvajanja na zdravstvo iz „džepa“¹³² mogu negativno uticati na pristup građana preventivnoj zdravstvenoj zaštiti koja je veoma bitna. Prema IPA programu EU za BiH, National Health Account 2009.–2011. sa ciljem smanjenja direktnih plaćanja domaćinstava za zdravstvo, preporučuje se povećavanje efikasnosti uloženi javnih sredstava kako bi se zadovoljila velika očekivanja stanovništva u vezi sa zdravljem i liječenjem.

Ukupna potrošnja u zdravstvu FBiH u 2015. godini iznosila je 1.821.519.198, što je u odnosu na prethodnu godinu viša za 6,6%. Na tekuće rashode odnosi se 1.685.392.545 KM, a na kapitalne izdatke 136.126.653 KM. Tekući rashodi su povećani za 2,1%, a izdaci za kapitalna ulaganja su povećani za 136,7%.

¹³¹ Federalni zavod za statistiku, Statistika nacionalnih zdravstvenih računa u FBiH, 2014. godina, <http://fzs.ba/wp-content/uploads/2016/06/12.7.pdf> [data accessed:18.08.2016.] pg.1

¹³² Prema bazi indikatora Svjetske banke OOP (Out-of-pocket) tj. potrošnja na zdravstvo iz džepa je definisana kao "bilo koji direktni izdatak domaćinstava, uključujući i poklone i druga dobra i usluge čija je primarna namjera doprinos poboljšanju zdravstvenog stanja individue. OOP je također dio privatne zdravstvene potrošnje. U BiH, u direktne izdatke domaćinstva iz džepa uključena su formalna i neformalna plaćanja. Formalna plaćanja su: participacija u javnim zdravstvenim ustanovama i participacija za lijekove, druga direktna plaćanja kod privatnih zdravstvenih radnika (zubari, specijalisti, diagnostika, naočale, itd) i plaćanja za lijekove bez recepta i druga terapijska pomagala. Neformalna plaćanja su najveća za bolničko liječenje (u bolničkom liječenju velik udio se odnosi na neformalna plaćanja medicinskom osoblju u bolnicama).

Ukupna zdravstvena potrošnja kao %GDP-a u FBiH

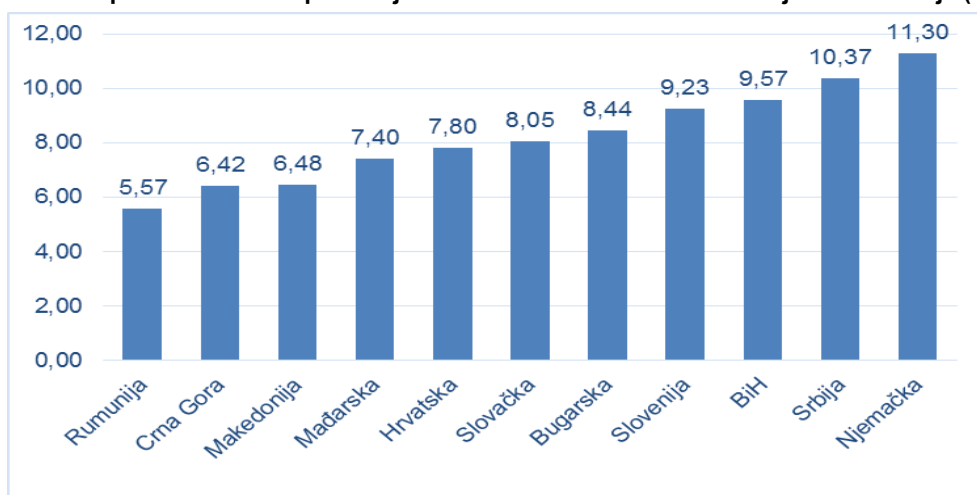

Izvor:FZZOIR

Od 2006. godine učešće potrošnje u zdravstvu kao % BDP-a se kontinuirano povećava (izuzetak je 2010. godina) do 2013. godine, a u 2014. godini se smanjuje. Učešće potrošnje u zdravstvu kao % BDP-a u 2014. godini iznosi 9,58% BDP-a i u 2015. godini se blago povećalo u odnosu na 2014. godinu i iznosi 9,74%. Potrošnja u zdravstvu FBiH kao % BDP-a je veća od većine najnerazvijenijih zemalja EU i zemalja okruženja, osim Srbije.

U 2015. godini od ukupnih tekućih rashoda u zdravstvu, potrošnja na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja je iskazana u iznosu od 1.211.774.143 KM, što predstavlja 66,5% ukupne potrošnje, a potrošnja u zdravstvenim ustanovama koja se finansira sredstvima ostvarenim iz drugih izvora izvan obaveznog zdravstvenog osiguranja iznosi 473.618.402 KM ili 26% ukupne potrošnje. Kapitalni izdaci u ukupnoj potrošnji zdravstvenog sektora učestvuju sa 7,5%.

Ukupna zdravstvena potrošnja kao %GDP za 2014. u BiH i zemljama okruženja (%)

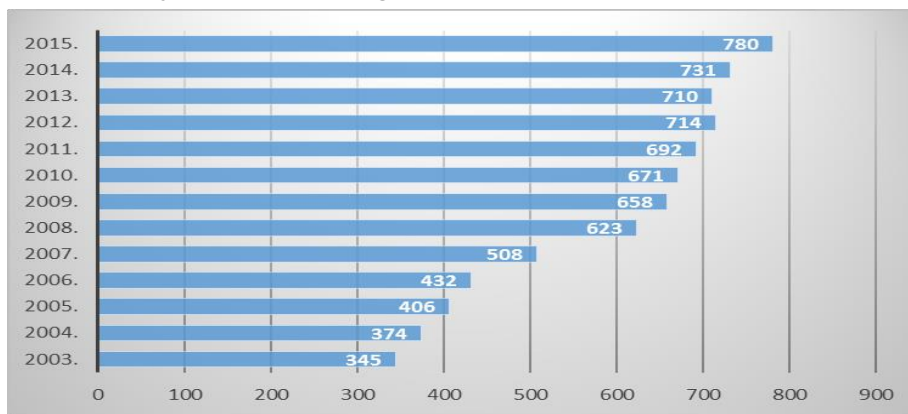

Izvor: World Health Organization, Global Health Expenditure Database, Total Health Expenditure (THE) % Gross Domestic Product (GDP), [date accessed:19.07.2016.]

Prema preliminarnim podacima Obračuna sredstava u zdravstvu FBiH za 2015. godinu potrošnja je povećana u gotovo svim segmentima zdravstvene zaštite. Ukupni rashodi u zdravstvu u sektoru zdravstvenog osiguranja su povećani za 2,1%, a ukupni kapitalni izdaci za 136,7%. Ostali izdaci za provođenje zdravstvene zaštite su smanjeni za 31,6%. Smanjeni su primarna zdravstvena zaštita sa stomatologijom za 0,4% i bolnička zdravstvena zaštita za

0,2%. Zabilježen je porast troškova za specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu za 6,6% i troškova funkcionisanja sistema za 3,4%. Povećanje je iskazano kod troškova zdravstvene zaštite u inostranstvu za 15,4%, naknada plaća za bolovanje preko 42 dana za 10,5% i izdataka za ortopedska pomagala 3,0%. Najveće povećanje u 2015. godini je iskazano kod putnih izdataka za 70%.

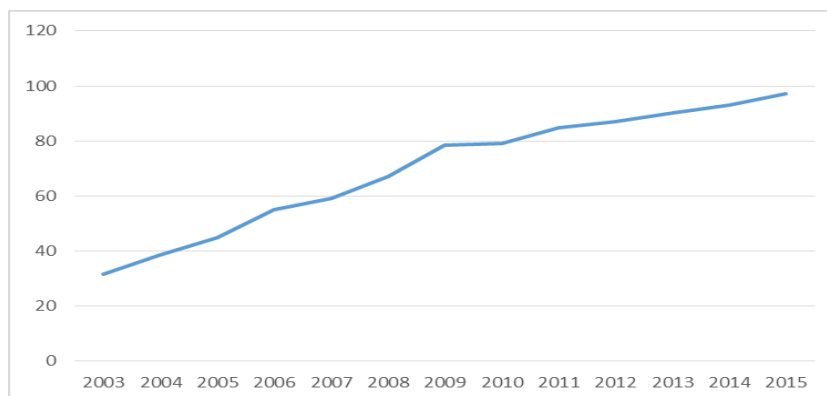
Potrošnja za zdravstvo po glavi stanovnika u FBiH, 2003. – 2015. (u KM)

Izvor: FZZOIR

Potrošnja za zdravstvo po glavi stanovnika u FBiH u 2015. godini je iznosila 780 KM, što je više za 6,73% u odnosu na prethodnu godinu. Od 2010. do 2015. godine potrošnja za zdravstvo po glavi stanovnika rasla je po prosječnoj stopi od 3%. U FBiH, prosječna ukupna potrošnja iz obaveznog zdravstvenog osiguranja po osiguraniku 2015. godine iznosila je 606 KM i veća je za 1,16% u odnosu na prethodnu godinu. Prosječna potrošnja po osiguranom licu po kantonima je neujednačena i kreće se od 453 KM u Srednje-bosanskom kantonu do 875 KM u Kantonu Sarajevo.

Prosječna potrošnja lijekova na recept po osiguranom licu u KM (2003.- 2015.)

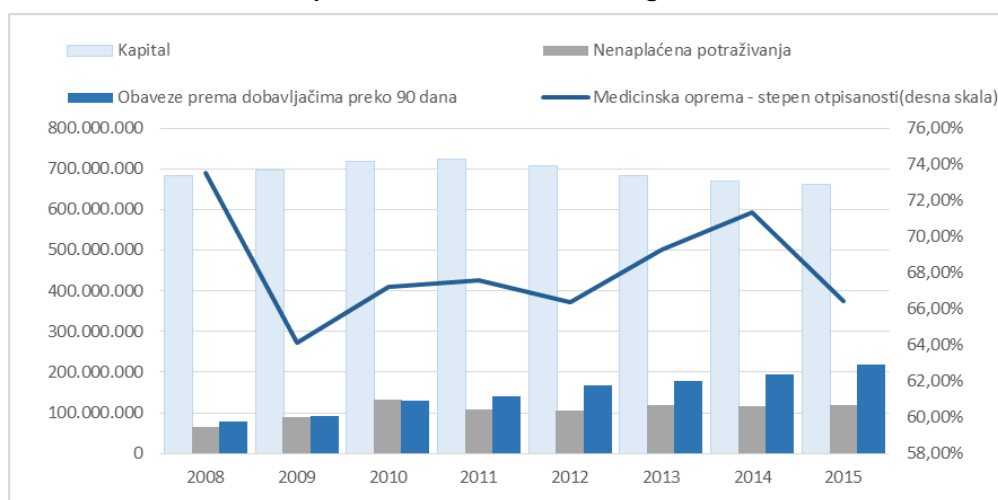
Izvor: FZZOIR BiH

Prosječna potrošnja lijekova na recept po osiguraniku u 2015. godini iznosila je 97 KM i veća je za 4,4% u odnosu na prethodnu godinu. U periodu 2010. - 2015. godine potrošnja lijekova na recept rasla je po prosječnoj stopi od 4,2%. Stopa rasta prosječne potrošnje lijekova na recept veća je od stope rasta prosječne potrošnje za zdravstvenu zaštitu. Također, prosječna potrošnja lijekova na recept po kantonima nije ravnomjerna i kreće se od 41 KM u Posavskom kantonu do 184 KM u Kantonu Sarajevo. U 2014. godini, tržište esencijalnih lijekova u FBiH je ujedinjeno nizom propisa koji su prvi put regulirali predmetnu oblast.

U poslovanju zdravstvenog sektora FBiH u 2015. godini, iskazan je zbirni (konsolidovani) gubitak u iznosu od 24.422.534 KM. Gubitak u federalnom i kantonalnim zavodima za zdravstveno osiguranje iznosi 7.585.478 KM, a Zdravstvene ustanove u javnom sektoru iskazale su konsolidovani gubitak u ukupnom iznosu od 38.441.862 KM što ukupno čini gubitak javnog sektora u iznosu od 46.027.340 KM. Konsolidovani finansijski rezultat (gubitak) javnih i privatnih zdravstvenih ustanova je iskazan u iznosu od 16.837.056 KM. U privatnom sektoru iskazan je pozitivan finansijski rezultat sa ostvarenom dobiti u ukupnom iznosu od 21.604.806 KM, što je uticalo na zbirni (konsolidovani) gubitak cijelog zdravstvenog sektora FBiH u iznosu od 24.422.534 KM.

Ukupan kapital u zdravstvenim ustanovama u 2015. godini iskazan je u iznosu od 662.985.136 KM i smanjen je za 1,1% ili 7.384.935 KM u odnosu na prethodnu godinu. Posljednjih pet godina, vrijednost kapitala se umanjuje svake godine zbog gubitaka koji se pokrivaju na teret kapitala.

Kapital i obaveze 2008. – 2015. godina

Izvor: FZZOIR BiH

Na dan 31.12.2015. godine, u zdravstvenom sektoru su iskazana ukupno nenaplaćena potraživanja u iznosu od 120.338.853 KM, što je za 3,7% više nego na isti dan 2014. godine.

Na dan 31.12.2015. godine, u zdravstvenom sektoru su iskazane obaveze prema dobavljačima preko 90 dana u iznosu od 217.637.121 KM i više su za 23.231.020 KM ili 11,9% u odnosu na prethodnu godinu. U periodu od 2008. do 2015. godine, zabilježeno je stalno godišnje povećanje obaveza prema dobavljačima preko 90 dana pri čemu su iste u 2015. u odnosu na 2008. godinu porasle čak 2,8 puta ili za 175,9%.

Na kraju izvještajne godine stepen otpisanosti medicinske opreme u zdravstvu FBiH iznosi 66,41% (u 2014. godini 71,32%). U periodu poslije 2009. godine, evidentiran je stalni rast otpisanosti medicinske opreme, što je znak zastarijelosti postojeće i nedovoljnog ulaganja u novu, modernu opremu.¹³³

Iz finansijskih podataka o prihodima zdravstvenog sektora posljednjih godina, može se zaključiti da je ostvarivan kontinuirani rast prihoda. U periodu 2003. – 2010. prosječna stopa rasta je iznosila 10%, dok je u periodu 2011. – 2015. godine rast prihoda na nižem nivou

¹³³ ZZOR FBiH, Preliminarni podaci: Obračun sredstava u zdravstvu FBiH za 2015.

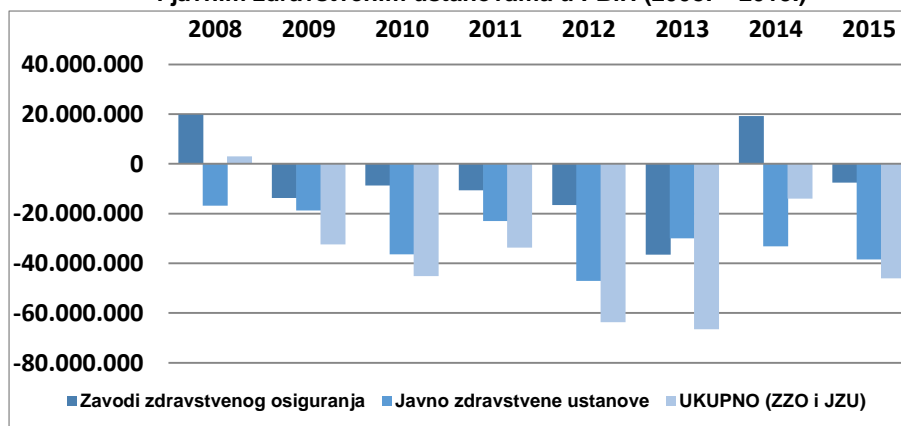
(prosječna stopa 2,7%). Nakon kontinuiranog rasta učešća potrošnje u zdravstvu kao %BDP-a posljednjih godina, u FBiH je 2014. i 2015. godine zabilježeno blago smanjenje u odnosu na 2013. godinu. U odnosu na zemlje EU 4 (Rumunija, Bugarska, Slovačka i Mađarska) i zemlje okruženja, jedino Srbija ima veće učešće zdravstvene potrošnje u odnosu na BDP. U posljednjoj deceniji, ukupna potrošnja zdravstvenog sektora je rasla po znatno višoj stopi od rasta ukupno ostvarenih sredstava. Evidentiran je kontinuirani rast broja zaposlenih u javnom zdravstvu sa izuzetkom 2015. godine. Broj radnika u zavodima zdravstvenog osiguranja u 2015. godini je manji za 0,4%, broj radnika u javnim zdravstvenim ustanovama (i ZZO) je manji za 0,7% i broj administrativnih radnika u zdravstvenim ustanovama je manji za 0,7%.

Pregled finansijskog rezultata u zavodima zdravstvenog osiguranja i javnim zdravstvenim ustanovama u FBiH (2008. – 2015.)

		Zavodi zdravstvenog osiguranja	Javno zdravstvene ustanove	UKUPNO (ZZO i JZU)	
				Višak prihoda nad rashodima	Višak rashoda nad prihodima
2008	Višak prihoda nad rashodima	19.803.006		3.039.019	
	Višak rashoda nad prihodima		16.763.987		
2009	Višak prihoda nad rashodima				
	Višak rashoda nad prihodima	13.669.371	18.732.938		32.402.309
2010	Višak prihoda nad rashodima				
	Višak rashoda nad prihodima	8.760.633	36.332.549		45.093.182
2011	Višak prihoda nad rashodima				
	Višak rashoda nad prihodima	10.635.082	23.049.464		33.684.546
2012	Višak prihoda nad rashodima				
	Višak rashoda nad prihodima	16.604.164	47.066.715		63.670.879
2013	Višak prihoda nad rashodima				
	Višak rashoda nad prihodima	36.568.242	29.937.350		66.505.592
2014	Višak prihoda nad rashodima	19.221.645			
	Višak rashoda nad prihodima		33.157.866		13.936.221
2015	Višak prihoda nad rashodima				
	Višak rashoda nad prihodima	7.585.478	38.441.862		46.027.340
UKUPNO				3.039.019	301.320.068
SVEUKUPNO					298.281.049

Izvor: FZZOIR BiH

Pregled finansijskog rezultata u zavodima zdravstvenog osiguranja i javnim zdravstvenim ustanovama u FBiH (2008. – 2015.)

Izvor: FZZOIR BiH

Pregled finansijskog rezultata u zavodima zdravstvenog osiguranja, javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama u FBiH (2008. – 2015.)

		Zavodi zdravstvenog osiguranja	Javno zdravstvene ustanove	Privatne zdravstvene ustanove	UKUPNO (ZZO i JZU i PZU)	
					Višak prihoda nad rashodima	Višak rashoda nad prihodima
2008	Višak prihoda nad rashodima	19.803.006		8.242.925	11.281.944	
	Višak rashoda nad prihodima		16.763.987			
2009	Višak prihoda nad rashodima			7.360.704		
	Višak rashoda nad prihodima	13.669.371	18.732.938			25.041.605
2010	Višak prihoda nad rashodima			11.181.614		
	Višak rashoda nad prihodima	8.760.633	36.332.549			33.911.568
2011	Višak prihoda nad rashodima			4.243.592		
	Višak rashoda nad prihodima	10.635.082	23.049.464			29.440.954
2012	Višak prihoda nad rashodima			14.837.188		
	Višak rashoda nad prihodima	16.604.164	47.066.715			48.833.691
2013	Višak prihoda nad rashodima			20.461.352		
	Višak rashoda nad prihodima	36.568.242	29.937.350			46.044.240
2014	Višak prihoda nad rashodima	19.221.645		19.400.458	5.464.237	
	Višak rashoda nad prihodima		33.157.866			
2015	Višak prihoda nad rashodima			21.604.806		
	Višak rashoda nad prihodima	7.585.478	38.441.862			24.422.534
UKUPNO					16.746.181	207.694.591
SVEUKUPNO						190.948.410

Izvor: FZZOIR Obračun sredstava u zdravstvu FBiH, obrada FZZPR

U poslovanju zdravstvenog sektora FBiH se poslednjih godina bilježi gubitak. U periodu od 2008. do 2015. godine, ukupni akumulirani gubitak iznosi 190.948.410 KM. Ukupan akumulirani gubitak javnih zdravstvenih ustanova i zavoda zdravstvenog osiguranja, u istom periodu iznosi 298.281.049 KM.

Ne podcjenjujući potrebu za mjerama koje doprinose rastu prihoda u zdravstvu u narednom periodu, mišljenja smo da bi prioritet trebao biti na analizi troškova i optimalizaciji rashodovne strane.

Preporuke

- Provesti kontinuiranu profesionalnu edukaciju zaposlenih, posebno unaprijediti znanja i vještine upravljačkih struktura svih nivoa (top menadžer, strateški i operativni nivo),
- Ograničiti troškove zdravstvenog sektora na visinu ostvarenih tekućih prihoda s ciljem uspješnijeg finansiranja zdravstvenog sektora i zaustavljanja trenda negativnog finansijskog rezultata,
- Oštrijim sankcijama obezbijediti dostavu obračuna sredstava svih zdravstvenih ustanova, posebno privatnih,
- Obezbijediti kontinuiranu i striktnu kontrolu naplate doprinosa od strane Porezne uprave FBiH i prinudnu naplatu za obveznike koji ne izmiruju redovno obaveze, te kontrolu rada „na crno“, od strane nadležnih inspekcijских službi,
- Sagledati potrebe i postojeći broj zaposlenih radi njihovog usklađivanja sa finansijskim mogućnostima zdravstvenog sektora,
- Smanjiti broj nemedicinskog kadra u medicinskim ustanovama,
- Smanjiti broj zaposlenih u zavodima zdravstvenog osiguranja,
- Informatički uvezati ZZO i domove zdravlja,
- Uraditi preciznu analizu materijalnih troškova u sektoru zdravstva i raditi na uštedi istih,
- Unaprijediti upravljanje, u smislu smanjenja fragmentacije i dupliranja funkcija u oblasti administracije zdravstvene zaštite sa ciljem ušteta u zdravstvenom sektoru,
- Intenzivnije raditi na ujednačavanju prava na zdravstvenu zaštitu u svim kantonima, kako bi građani FBiH imali ista prava po osnovu zdravstvenog osiguranja,
- U svim kantonalnim zavodima zdravstvenog osiguranja primjeniti jedinstvenu metodologiju kriterija i mjerila za zaključivanje ugovora između nadležnih zavoda zdravstvenog osiguranja i zdravstvenih ustanova,
- Razmotriti finansiranje zdravstvenog sektora prema obavljenim uslugama, a ne prema iskazanim potrebama,
- Uspostaviti sistem evidencija troškova u zdravstvenim ustanovama po vrsti oboljenja, vrsti zdravstvenih usluga i kategoriji osiguranika, radi optimalizacije troškova i eventualnih ušteta odnosno uspostaviti evidenciju i šifriranje liječenja po DRG (Diagnosis Related Groups),
- Unaprijediti i poboljšati procjenu javnog zdravstva građana FBiH i sistem izvještavanja radi preciznog sagledavanja zdravstvenog stanja stanovništva i međunarodne komparacije,
- Uspostaviti sistem monitoringa i kontrole propisivanja lijekova, posebno antibiotika i upućivanja na specijalistički pregled,
- Izvršiti izmjene i dopune Odluke o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava na način da se izmjeni struktura prava za osigurana i neosigurana lica, izvrši kvantifikacija obima prava, te da se donesu svi potrebni akti neophodni za potpunu provedbu osnovnog paketa na području cijele Federacije BiH i,
- Centralizirati nabavku lijekova na entitetskom nivou, s ciljem smanjenja nepotrebne potrošnje lijekova na recept.

Penziona politika

Započeti reformski proces penzionog sistema u FBiH ima za cilj poboljšati položaj populacije penzionera i smanjiti rizik od siromaštva kako trenutnih penzionera tako i onih koji će u budućim godinama postati korisnici ovih prava, kao i postići veću adekvatnost penzija i veću pokrivenost penzionim osiguranjem populacije starije od 65 godina. Takođe, cilj je osigurati dugoročnu održivost penzionog sistema, te povećanje efikasnosti u prikupljanju doprinosa.

Mnogi penzioni sistemi u svijetu su u svojevrsnoj krizi. Svugdje u svijetu produžava se životni vijek što ima direktne negativne posljedice na finansijsku stabilnost penzionih sistema. Situaciju takođe pogoršava nepovoljan odnos broja zaposlenih i broja penzionera. Naime broj penzionera raste po većoj stopi od broja zaposlenih osiguranika. Zbog ovakvog trenda sistemi penzionog osiguranja se reformišu u cijeloj EU.

Penzijsko i invalidsko osiguranje u FBiH uređeno je Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju, koji je stupio na snagu 30.07.1998. godine. Ovaj Zakon se zasniva na načelima uzajamnosti, generacijske solidarnosti i obaveznosti penzijskog i invalidskog osiguranja. Rizici koji su obuhvaćeni ovim osiguranjem su: starost, invalidnost, smrt i fizička onesposobljenost, a prava koja proističu iz ovih rizika su pravo na starosnu, invalidsku i porodičnu penziju, te novčana naknada za fizičku onesposobljenost. Ova prava su lična i neotuđiva, te se ne mogu prenositi na druga lica niti zastariti, izuzev zastare isplate primanja proisteklih iz ostvarenih prava. Ovim zakonom utvrđena je također, mogućnost dobrovoljnog osiguranja, za osobe koje nisu obavezno osigurane.

Broj penzionera u FBiH raste. Ukupan broj penzionera u decembru 2015. godine iznosio je 402.044, što je za 1,8% više u odnosu na prethodnu godinu. U periodu 2010. – 2015. broj penzionera kontinuirano je rastao po prosječnoj stopi od 2%. Starija populacija (65+) čini oko 14,33% ukupnog stanovništva FBiH. U izvještajnom periodu, penzioneri FBiH čine 17,22% ukupne populacije.

U decembru 2015. godine prosječna penzija je iznosila 366,06 KM, što je zanemarljiv rast od 0,3% u odnosu na decembar 2014. godine. Minimalna penzija je iznosila 326,17 KM i zadržana je na istom nivou kao i u decembru 2014. godine.

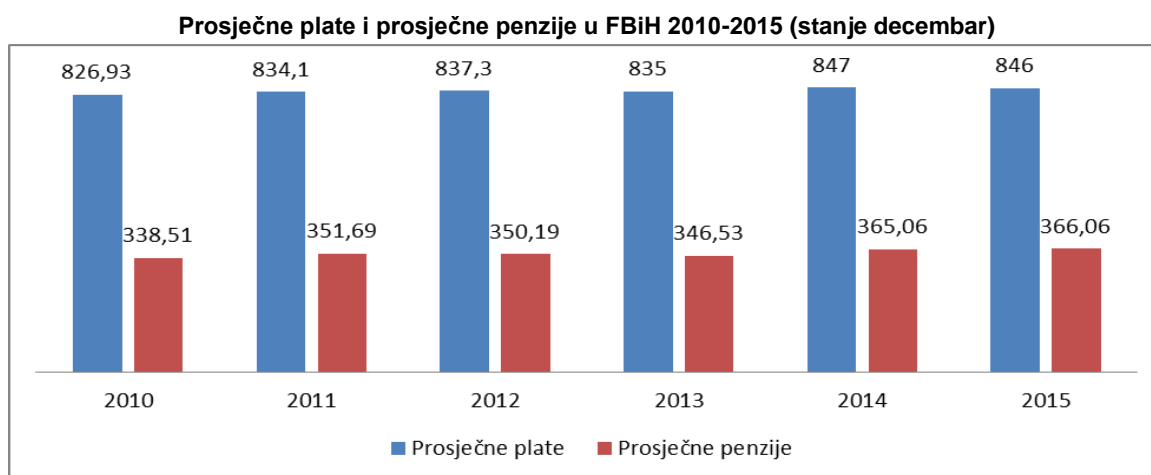
U decembru 2015. godine bilo je 483.340¹³⁴ osiguranika što je blagi rast od 0,13% u odnosu na 2014. godinu.

I dalje je veoma nepovoljan i zabrinjavajući odnos broja zaposlenih i broja penzionera. U 2015. godini, iznosio je 1:1,2 što ugrožava ekonomsku održivost penzijskog sistema. Slična situacija je i u zemljama regije. U 2015. godini u Hrvatskoj odnos broja zaposlenih i broja penzionera je 1:1,22, Sloveniji (1,37), Srbiji (1,42), Crnoj Gori (1,58) i Makedoniji koja je u tom pogledu mnogo bolja od nas (1,8).

Sve to ukazuje na neefikasnost i neodrživost postojećeg sistema finansiranja penzionog sistema i na neophodnost hitnog definisanja, usvajanja i implementacije penzione reforme.

¹³⁴ Izvor podataka FZMIO/PIO, a prema evidencijama Jedinstvenog sistema Porezne uprave FBiH, stanje 31.12. 2015.

Godina	Prihodi od doprinosa	Mjesečni prosjek	Index rasta prihoda
2002.	691.873.780	57.656.148	100
2003.	730.843.664	60.903.638	105,63
2004.	801.260.090	66.771.674	109,63
2005.	851.561.055	70.963.424	106,28
2006.	980.148.744	81.679.062	115,10
2007.	1.149.282.320	95.773.526	117,25
2008.	1.397.340.025	116.445.002	121,58
2009.	1.371.747.418	114.312.284	98,16
2010.	1.473.702.514	122.808.543	107,43
2011.	1.464.817.772	122.068.148	99,40
2012.	1.482.004.132	123.500.344	101,17
2013.	1.486.121.497	123.843.458	100,28
2014.	1.547.886.165	128.990.514	104,16
2015	1.588.911.973	132.409.331	102,65

Izvor: Federalni zavod za statistiku

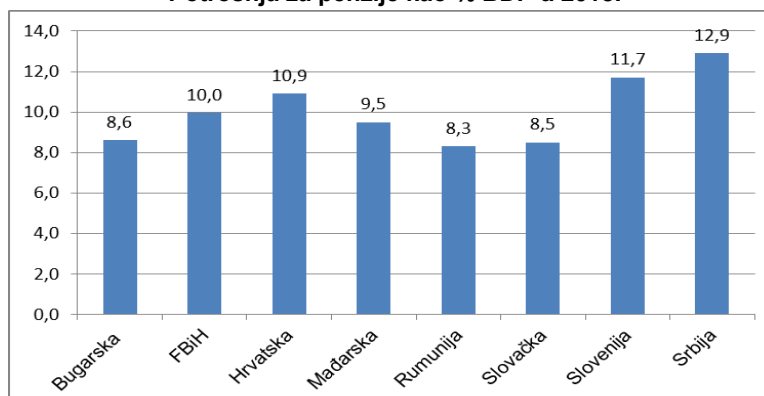
U periodu od 2010.– 2015. godine, prosječna plaća u FBiH rasla je po prosječnoj stopi od 0,8%. U istom periodu, prosječna penzija rasla je po prosječnoj stopi od 1,1%. U odnosu na 2014. godinu, zabilježen je pad prosječne plaće za 0,12%, dok su prosječne penzije gotovo nepromijenjene, čime se i dalje zadržava nepovoljan odnos prosječne penzije i prosječne plate. U 2015 godini, prosječna penzija u FBiH čini 43,26% prosječne plate.

Ukupan iznos isplaćen za penzije u 2015. godini porastao je za 2,16% u odnosu na 2014. godinu, dok su prihodi od doprinosa porasli za 2,65%, što je donekle popravilo stanje održivosti penzijskog sistema. Učešće ukupno isplaćenih penzija u BDP-u FBiH u 2015. godini iznosilo je 9,82%¹³⁵ i nešto je manje u odnosu na 2014. godinu kada je iznosilo 10,11%. U 2013. godini, učešće ukupno isplaćenih penzija u BDP-u u FBiH iznosilo je 10%, što je nešto niže u odnosu na zemlje regije (Hrvatska 10,9%, Slovenija 11,7% Srbija 12,9%).¹³⁶

¹³⁵ Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku, Obračun BDP, Tekuće cijene, prvi rezultati, FZMIO/PIO za podatke o isplaćenim sredstvima po osnovu penzija – Kalkulacija FZZPR

¹³⁶ Procjena Eurostat –zadnji raspoloživi podaci

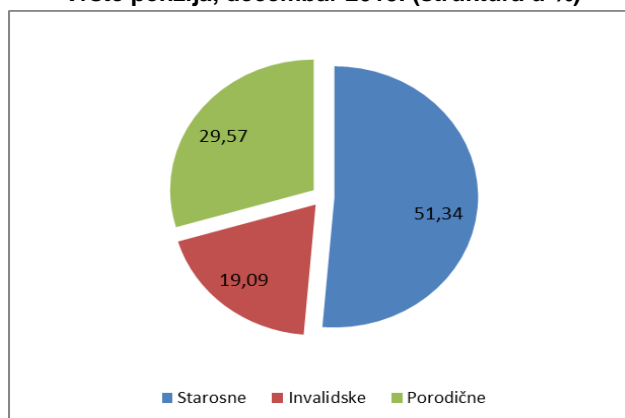
Potrošnja za penzije kao % BDP-a 2013.

Izvor: EUROSTAT, osim za FBiH - procjena FZZPR na osnovu podataka FZPIO i FZS

Najveći broj korisnika penzije su korisnici starosne penzije (206.404 penzionera u decembru 2015. godine), a najmanji broj su korisnici invalidske penzije. Broj korisnika sve tri kategorije (starosne, invalidske i porodične) porastao je u toku 2015. godine.

Vrste penzija, decembar 2015. (struktura u %)

Izvor: Federalni zavod MIO/PIO

U decembru 2015. godine, od 402.044 isplaćene penzije, 19.981 su penzije koje se isplaćuju pod povoljnijim uslovima. Povoljnije sticanje prava na penziju uređeno je posebnim propisima za koje se obezbjeđuju sredstva iz doprinosa, i iz Budžeta FBiH i BiH

Struktura penzija po visini primanja i dalje je vrlo nepovoljna, jer penziju do iznosa najniže penzije od 326,17 KM prima 233.608 ili 58,11% ukupnog broja penzionera, od najniže do zajamčene penzije (koja je u decembru 2015. godine iznosila 434,90 KM) primilo je 65.436 penzionera ili 16,28%. Ove dvije kategorije penzionera učestvuju sa 74% u ukupnom broju penzionera.

Reformski proces penzionog sistema u FBiH je počeo donošenjem Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju 1998. godine, te kroz značajno smanjenje prava i beneficija koje pruža penzijski sistem. Ovim Zakonom eliminisani su neki oblici prava koji su imali karakter socijalnih davanja, a koja su tradicionalno bila dio penzijskog sistema. Međutim, kako je postojeći način finansiranja penzionog sistema finansijski neodrživ, već izvjesno vrijeme se vode diskusije o neophodnosti reforme penzionog sistema. U septembru 2013. godine Vlada FBiH je utvrdila i Parlamentu FBiH na konačno usvajanje uputila Prijedlog strategije reforme mirovinskog

sustava u Federaciji BiH. Vlada FBiH je u više navrata razmatrala pomenutu Strategiju kao i Ekonomsko-socijalno vijeće za teritoriju FBiH, te Parlament FBiH. U svim verzijama ovog dokumenta identificirane su promjene koje bi trebalo napraviti u postojećem penzionom sistemu, pri čemu se uvijek isticala potreba za njegovom nadogradnjom kroz uvođenje novog oblika osiguranja. U skladu s tim, definisani su mogući pravci reforme penzijskog sistema, i predviđen set novih zakona koji regulišu penzioni sistem (Zakon o penzijskom/mirovinskom i invalidskom osiguranju u Federaciji BiH, Zakon o organizaciji penzijskog i invalidskog osiguranja i Zakon o doprinosima). U 2015 godini pripremljen je Nacrt zakona o penzijskom/mirovinskom i invalidskom osiguranju u Federaciji BiH.¹³⁷

Ukupno ostvareni prihodi¹³⁸ Zavoda za PIO FBiH u 2015. godini iskazani su u iznosu od 1.841.016.611 KM i veći su u odnosu na prethodnu godinu za 2,78%. U strukturi prihoda, na prihode od doprinosa se odnosi 1.588.905.977 (86,3%), na transfere i dotacije iz budžeta Vlade FBiH 247.895.039 KM (13,5%) i ostale prihode 4.215.595 KM (0,23%).

Ukupni rashodi i izdaci¹³⁹ u finansijskim izvještajima su iskazani u iznosu od 1.876.630.190 KM i veći su za 2,3% u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi rashoda i izdataka, na troškove isplate penzija se odnosi 1.597.454.433 KM ili 85,1%, doprinose za zdravstveno osiguranje penzionera 21.142.426 KM (1,1%), isplate naknada za tjelesno oštećenje 2.125.496 KM (0,1%), rashode vezane za isplatu penzija 10.252.135 KM (0,5%), i kapitalne izdatke 1.756.671 KM (0,1%). Na ime pomoći penzionerima za liječenje preko udruženja i pomoć općinama Novo Sarajevo i Novi Grad isplaćeno je 1.022.770 KM

Ukupni rashodi Stručne službe Federalnog zavoda u 2015. godini, iskazani su u iznosu 29.063.878 KM i za 2,7% su manji u odnosu na prethodnu godinu. Ovi troškovi se odnose na plaće i naknade zaposlenih i materijalne troškove, a u strukturi ukupnih rashoda u 2015. godini čine 1,5%. Napominjemo da je Vlada FBiH, sredinom 2012. godine, zadužila Federalni zavod za PIO da od 01.09.2012. godine, administrativni troškovi provođenja penzijskog i invalidskog osiguranja ne mogu preći iznos od 1,80% ukupnih sredstava za penzijsko i invalidsko osiguranje.

U finansijskim izvještajima za 2015. godinu, Federalni zavod za PIO je iskazao višak rashoda nad prihodima u iznosu od 35.613.579 KM i za 16,9% je manji u odnosu na prethodnu godinu.

Preporuke

- Zamrzavanje troškova za privilegovane penzije i smanjenje opcija prijevremenog penzioniranja za rizična zanimanja, uvođenje razumnih sankcija za prijevremeno penzioniranje i bonusa za kasnije penzionisanje kako bi se produžila dob za efektivno penzioniranje i uvođenje održivog indeksiranja primanja;
- Nastaviti sa saniranjem neplaćenih doprinosa u dosadašnjem razdoblju sa mogućnošću otpisa kamate sa uplatom osnovnog duga, te vršiti efikasniju kontrolu naplate doprinosa u budućem periodu;
- Izraditi prijedlog shema za dobrovoljno penzionisanje i izraditi potrebne zakonske propise;

¹³⁷ U 2016. godini navedeni Nacrt zakona je u javnoj raspravi.

¹³⁸ Podaci FZMIO/PIO za 2015. godinu

¹³⁹ Podaci FZMIO/PIO za 2015. godinu

- Uspostaviti cjelovit set indikatora koji bi omogućio redovno praćenje stanja u oblasti penzionog sistema po ugledu na EU.

Položaj osoba sa invaliditetom

Oblast socijalne politike i socijalne zaštite u Federaciji BiH je po Ustavu u zajedničkoj nadležnosti Federacije i kantona. Još uvijek ne postoje adekvatni institucionalni kapaciteti za pitanja osoba sa invaliditetom niti strukture za uključivanje osoba sa invaliditetom na svim nivoima. Ključni problem koji postoji je nedostatak sistematskog praćenja kako bismo znali u kakvu je poziciju dovedena većina osoba sa invaliditetom u smislu siromaštva i socijalne isključenosti.

Osobe sa invaliditetom (urođenim ili stečenim) predstavljaju jednu od glavnih kategorija korisnika prava propisanih Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom. Srazmjerno stepenu invaliditeta, osobe sa invaliditetom mogu ostvariti pravo na osobnu invalidninu, tuđu njegu i pomoć i ortopedski dodatak. Prava osoba sa 100% i 90% tjelesnog oštećenja finansiraju se iz federalnog Bužeta, a za finansiranje prava osoba sa invaliditetom koji imaju niži stepen tjelesnog oštećenja, a ostvarili su pravo na tuđu njegu i pomoć, zaduženi su kantoni.

Prava civilnih žrtava rata finansiraju se iz federalnog i kantonalnih budžeta u omjeru 70%:30%, dok se prava u oblasti branilačko invalidske zaštite, tj. prava ratnih vojnih invalida i porodica poginulih branilaca, finansiraju iz Budžeta FBiH. Iz Budžeta FBiH vrši se isplata i vojnim invalidima koji su to pravo ostvarili prije rata, a prema Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca.

Do kraja 2015. godine prava na finansiranje ostvarilo je 46.647¹⁴⁰ osoba sa (neratnim) invaliditetom što je za 5,5% više u odnosu na prethodnu godinu, a za finansiranje ovih prava u 2015. godini iz federalnog budžeta je izdvojeno 133.230.192,27 KM. U periodu 2009.-2015. godina, broj osoba sa (neratnim) invaliditetom opadao je po prosječnoj stopi od 3,3%.

U 2015. godini, u Federaciji BiH, pravo po osnovu statusa civilne žrtve rata ostvarilo je 10.396 korisnika, što je za 2,3% manje u odnosu na 2014. godinu. Prosječna stopa promjene ovih korisnika, u periodu 2009.-2015. godina, iznosila je -0,3%. U 2015. godini za finansiranje prava korisnika civilnih žrtava rata izdvojeno je ukupno 37,32 miliona KM od čega je iz federalnog budžeta izdvojeno 26,42 miliona KM, što je 70% izdvajanja za ovu kategoriju, dok se ostalih 30% sredstava u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom obezbjeđuje u nadležnim kantonalnim budžetima.

Sa 31.12.2015. godine ukupan broj korisnika¹⁴¹ prava po Zakonu o pravima boraca i članova njihovih porodica iznosio je 89.313 od čega se na lične invalidnine odnosi 47.859 korisnika, a na porodične invalidnine 41.454 korisnika. Taj broj je uvećan sa korisnicima (2.035), koji prava ostvaruju prema Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca, tako da je ukupan prosječan broj u 2015. godini iznosio 91.348 korisnika prava, što je za 2,14% manje u odnosu na 2014. godinu. U periodu 2009.-2015. godina, broj korisnika ratnih invalidnina opao

¹⁴⁰ Podaci Federalnog ministarstva rada i socijalne politike

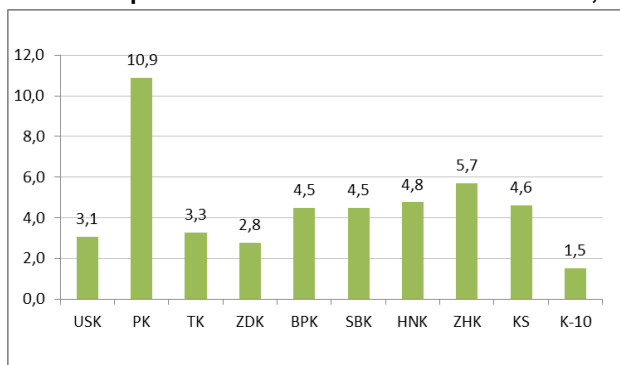
¹⁴¹ Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Pregled korisnika prava lične i porodične invalidnine po kantonima za 2015. godinu

je po prosječnoj stopi od 1,8%. U decembru 2015. godine evidentirano je 91.151 korisnik, a isplaćeno je ukupno 294,34 miliona KM u 2015. godini.

Smanjenje broja korisnika prati i smanjenje isplaćenih sredstava za ove namjene tako da je u 2015. godini isplaćeno 6.661.234,88 KM manje od iznosa odobrenog u Budžetu.

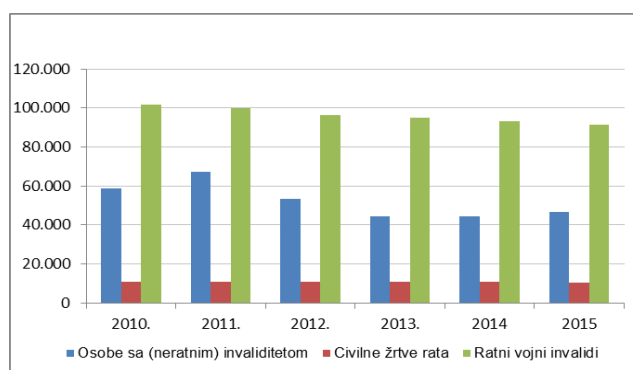
Najveći broj korisnika prava na ličnu i porodičnu invalidninu¹⁴², na 100 stanovnika zabilježen je u Posavskom kantonu (11 korisnika), a najmanji broj je u Kantonu 10 (1,5 korisnika na 100 stanovnika), ZHK (5,7), HNK (4,8), KS (4,6), SBK (4,5).

Broj korisnika lične i porodične invalidnine na 100 stanovnika, 2015. godina

Izvor: Proračun FZZPR na osnovu podataka o broju invalidnina Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata

Broj korisnika invalidnina 2010.-2015. godina

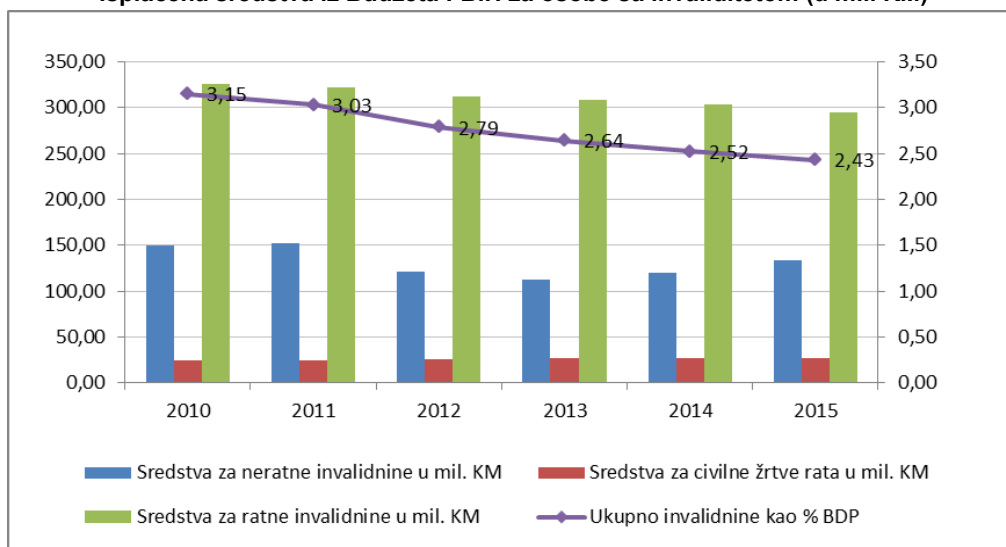
Izvor: Podaci Federalnog ministarstva rada i socijalne politike i Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata.

Sredstva isplaćena po osnovu invalidnina iz Budžeta FBiH 2010. - 2015.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Isplaćena sredstva za neratne invalidnine (u mil. KM)	150,09	151,69	120,92	112,00	119,44	133,23
Isplaćena sredstva za civilne žrtve rata (u mil. KM)	24,82	24,22	25,62	27,59	26,82	26,42
Isplaćena sredstva za ratne invalidnine (u mil. KM)	325,55	321,56	312,41	307,8	302,95	294,34
Ukupno za invalidnine (u mil. KM)	500,46	497,47	458,95	447,39	449,21	453,99
Ukupno invalidnine kao % BDP	3,15	3,03	2,79	2,66	2,52	2,43

¹⁴² Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Pregled korisnika prava po kantonima 2015. godina

Isplaćena sredstva iz Budžeta FBiH za osobe sa invaliditetom (u mil. KM)

U 2015. godini u FBiH zaposleno je 233 invalida, od čega 230 koji rade u zaštitnim radionicama. U odnosu na 2014. godinu zabilježeno je značajno zapošljavanje invalidnih lica s obzirom da je prema evidenciji Federalnog zavoda za statistiku broj zaposlenih invalida u 2014. godini iznosio 107. Od ukupnog broja zaposlenih invalida 26,18% su žene. U odnosu na 2014. godinu broj zaposlenih žena – invalida povećao se sa 39 na 61.¹⁴³

	Zaposleni invalidi			Rehabilitanti		
	Svega	U zaštitnoj radionici	Rade kod kuće	Svega	Na stručnom osposobljavanju	Na prekvalifikaciji
Ukupno	233	230	3	7	7	-
Žene	61	56	5	-	-	-
Vojne i civilne žrtve rata	48	48	-	3	3	-
Invalidi rada	7	7	-	-	-	-
Ostali invalidi	178	175	3	4	4	-

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički bilten – Socijalna zaštita/skrb u FBiH 2015.

U decembru 2013. godine Vlada FBiH je donijela Uredbu kojom se osniva Ured Vlade FBiH za pitanje invaliditeta sa zadatkom osiguranja institucionalnog praćenja stanja u oblasti invalidnosti i primjene zakona koji regulišu ovu oblast. Također, on inicira poduzimanje mjera i aktivnosti koje su u funkciji poboljšanja položaja osoba sa invaliditetom, koordinira aktivnosti institucija i organizacija koje su odgovorne za rješavanje problema iz ove oblasti i koje su dužne da uključuju pitanja invaliditeta u svoj rad.

Među aktivnostima Ureda su praćenje provedbe Strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u FBiH 2011.-2015. godina, te predlaganje njezine revizije, a osobito u odnosu na međunarodne obveze BiH u pogledu pitanja invaliditeta. Također, Ured treba da prati primjenu zacrtane politike u oblasti invalidnosti i Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom i predlaže mjere i aktivnosti u svrhu postizanja standarda u ovoj oblasti u FBiH.

¹⁴³ Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku, Statistički bilten – Socijalna zaštita/skrb u FBiH 2014. i 2015.

Međutim i pored donešene Uredbe o osnivanju Ureda, zbog nedostatka finansijskih sredstava, Ured nije započeo sa radom, pa je tadašnja Vlada FBiH, za rješavanje pitanja iz oblasti invalidnosti, poslove praćenja implementacije Strategije za izjednačavanje osoba sa invaliditetom u FBiH 2011.-2015. godina, kao i evaluaciju provedenih aktivnosti zadužila Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

U 2015. godini završena je implementacija Strategije za izjednačavanje osoba sa invaliditetom u FBiH 2011.-2015. godina, u čiju su izradu i usaglašavanje, a zatim prezentaciju i promociju bili uključeni svi nadležni federalni i kantonalni organi, organizacije osoba sa invaliditetom sa svih nivoa, kao i politička i akademska zajednica. Na osnovu provedene analize može se zaključiti da opsežni i dugotrajni naponi, koji su uloženi u pripremu, donošenje i promociju dokumenta, nisu dali ni blizu očekivane rezultate.

Od pet opštih ciljeva, koji su definirani kao mehanizmi implementacije, nijedan nije ispunjen u potpunosti. Na skali od 0-2, indeks provedbe opštih ciljeva je 0,8. Najvažniji uzrok slabe provedbe, je upravo u neizvršavanju opštih ciljeva, posebno cilja, kojim je predviđeno osnivanje Ureda Vlade Federacije BiH za pitanja invaliditeta, koji bi pratio i koordinirao implementaciju. Mada je u nekim oblastima, kao što su socijalna zaštita, zapošljavanje i obrazovanje, utvrđen blagi napredak, provedba ciljeva mjera i aktivnosti po sektorima, također je izuzetno niska. U dvanaest oblasti koje su uključene u Strategiju, postavljeno je 43 sektorska cilja od čega su implementirana samo 4 sektorska cilja, djelimično je implementirano 19, dok se u vezi sa 20 ciljeva nije ništa radilo.

Od 64 definirane mjere, nijedna nije provedena u potpunosti, u 51 mjeri su provođene određene aktivnosti, dok se za 13 mjera nije ništa poduzelo.

Od ukupno 229 planiranih aktivnosti, samo je 53 provedeno u potpunosti, kod 103 aktivnosti je bilo, uglavnom minimalnog djelovanja, dok kod 73 aktivnosti nije poduzeto ništa.

Najviši index provedbe utvrđen je u oblasti Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje, a najniži indeks provedbe utvrđen je u oblastima Porodica i istraživanje i razvoj, gdje gotovo ništa nije urađeno.¹⁴⁴

Siromaštvo osoba sa invaliditetom nije moguće precizno procijeniti jer se takvi podaci ne prate. Siromaštvo i nezaposlenost najviše pogađa osobe sa invaliditetom. Procjenjuje se da gotovo dvije trećine od ukupnog broja odraslih osoba sa invaliditetom žive blizu ili ispod zvanične linije siromaštva. Značajne društvene, obrazovne, ekonomske, fizičke i transportne barijere sprečavaju većinu osoba sa invaliditetom da uživaju u svojim osnovnim pravima.¹⁴⁵

U periodu 2010-2015 godine izdvajanja za ratne invalidnine opala su po prosječnoj stopi od 0,7%. U 2015. godini isplaćena sredstva za ratne invalidnine iznosile su 1,57% BDP-a FBiH.

U periodu 2010-2015 godine izdvajanja za neratne invalidnine opala su po prosječnoj stopi od 2,3%. U izvještajnoj godini isplaćena sredstva za neratne invalidnine iznosila su 0,71% BDP-a.

Ukupna izdvajanja iz Budžeta FBiH koja se odnose na ratne, neratne invalidnine i izdvajanja za civilne žrtve rata, u 2015. godini, iznosila su 453,99 miliona KM, što je za 1,06% više u odnosu na 2014. godinu. U periodu 2010-2015 godine ova izdvajanja opala su po prosječnoj

¹⁴⁴ Izvještaj analize implementacije strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u FBiH 2011.-2015. godine - Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, decembar 2015.

¹⁴⁵ Svjetska banka i I.C. Lotos, Invalidnost i siromaštvo u BiH, 2006, kalkulacije na osnovu LSMS-a

stopi od 1,2%. Ukupna izdvajanja za ove kategorije u 2015. godini iznosila su 2,43% BDP-a (u 2014. 2,52%, 2013. 2,64%, 2012. godini 2,8%), što znači da su u ovoj oblasti ostvareni pozitivni pomaci.

Preporuke

- Ojačati statistički sistem i obezbijediti sistemsko i kontinuirano praćenje stanja u ovoj oblasti u FBiH i kantonima, te kreirati baze podataka i ažuriranih evidencija u cilju boljeg socijalnog uključivanja na tržištu rada u FBiH i kantonima;
- Predložiti novu kategorizaciju prema stepenu preostale sposobnosti, bez obzira na porijeklo invaliditeta, u skladu sa standardima Svjetske zdravstvene organizacije;
- Razmotriti pitanje osnivanja ustanova za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom na nivou kantona/županija i Federacije BiH, koje bi obavljale aktivnosti procjene preostale radne sposobnosti, prekvalifikacije i dokvalifikacije osoba sa invaliditetom;
- Obezbijediti potrebnu promjenu zakonske regulative i donjeg praga invaliditeta na osnovu kog se ostvaruju prava na novčana davanja, te izmijeniti kategorizaciju u FBiH i kantonima bez obzira na vrijeme i uzrok nastanka invaliditeta;
- Podsticajnim mjerama kontinuirano stimulisati mogućnosti zapošljavanja osoba sa invaliditetom, posebno kroz politike za promociju sticanja vještina i učenja tokom cijelog života, odnosno stvarati uslove i promovisati profesionalnu rehabilitaciju kao bitan preduslov zapošljavanja i integracije u društvo;
- Kontinuirano vršiti provjere boračko – invalidske zaštite sa ciljem smanjenja zloupotreba;
- Bolje usmjeravanje sredstava prema ugroženim kategorijama i izbjegavanja dvojnih davanja.